

Oskari Savisalo

Keskustellaan lastensuojelusta:

Tutkimus Helsingin Sanomissa
vuosina 1990–2020 käydyistä
lastensuojelun julkisesta
keskustelusta

OSKARI SAVISALO

Keskustellaan lastensuojelusta
Tutkimus Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020
käydystä lastensuojelun julkisesta keskustelusta

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan
suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston
Esko ja Asko -salissa lokakuun 25. päivänä 2024 klo 12

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2024

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat:

Professori Merja Laitinen, Lapin yliopisto
Professori Timo Harrikari, Helsingin yliopisto

Väitöskirjan esitarkastajat:

Emeritusprofessori Juha Hämäläinen, Itä-Suomen yliopisto
Dosentti Janne Matikainen, Helsingin Yliopisto

Vastaväittäjä:

Emeritusprofessori Juha Hämäläinen, Itä-Suomen yliopisto

Taitto: Minna Komppa, Taitotalo PrintOne

Acta electronica Universitatis Lapponiensis, 388

ISBN 978-952-337-447-8

ISSN 1796-6310

Sähköisen väitöskirjan pysyvä osoite:
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-447-8>

Tiivistelmä

Oskari Savisalo

Keskustellaan lastensuojelusta

Tutkimus Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020 käydystä lastensuojelun julkisesta keskustelusta

Rovaniemi: Lapin yliopisto 2024, 180 sivua

Acta electronica Universitatis Lapponiensis, 388

ISBN 978-952-337-447-8

ISSN 1796-6310

Sosiaalityön tutkimusalaan kuuluva väitöskirjatutkimukseni käsittelee *lastensuojelun julkista keskustelua*. Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 käydystä lastensuojelun julkisesta keskustelusta. Tutkimusaineisto koostuu 1 451 *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 julkaistusta kirjoituksesta, joita olen analysoinut aineistolähtöisesti sisällönanalyysin keinoin. Tutkimus rakentuu kolmesta tulkinnalliselta lähestymistavaltaan, tutkimusasetelmaltaan ja metodologialtaan itsenäisestä osatutkimuksesta. Ensimmäinen osatutkimus käsittelee sitä, miten lastensuojelusta on keskusteltu ja miten sanomalehden toimitukselliset käytännöt muokkaavat lastensuojelun julkista keskustelua. Toinen osatutkimus antaa vastauksia siihen, mitä teemoja lastensuojelukeskustelussa esiintyy ja miten teemojen esiintyminen on muuttunut. Kolmas osatutkimus kuvaa, ketkä lastensuojelusta keskustelevat ja mistä he keskustelevat. Tutkimuksen teoreettinen taustoitutus rakentuu lastensuojelun, julkisuuden ja median käsitteistön kokonaisuudesta.

Analyysi osoittaa, että *Helsingin Sanomissa* vuosien 1990–2020 aikana käyty lastensuojelun julkinen keskustelu on lisääntynyt, keskustelun aiheet ovat monipuolistuneet ja kiinnostus lastensuojelua kohtaan on kasvanut. Lastensuojelun järjestämiseen ja lastensuojelun yhteiskunnallisen aseman ja roolin määrittymiseen halutaan vaikuttaa entistä useammin julkisen keskustelun välityksellä. Tutkimus tuo näkyväksi, että *Helsingin Sanomissa* lastensuojelusta keskustelevat niin kansalaiset, lastensuojelun asiakkaat kuin eri alojen asiantuntijat. Osallistumiseen vaikuttaa keskustelijan yhteiskunnallinen asema. Tutkimus osoittaa, että keskustelijan aseman ja mahdollisen taustaorganisaation takia, kaikki keskusteluun osallistuvat eivät voi tasavertaisen avoimesti tuoda lastensuojelun ilmiöitä julkisiksi. Lastensuojelusta keskustelevat pääsevät useimmin yhteisymmärrykseen *lapsen etuun ja oikeuksiin*

sekä lastensuojelun *resursseihin* liittyvissä kysymyksissä. Sen sijaan lastensuojelun normiperustaan ja lastensuojelupalvelujen laatuun liittyvien kysymysten käsittelyssä keskusteluissa ilmenee enemmän eriäviä näkemyksiä.

Tutkimuksen luotettavuutta tarkasteltaessa on otettava huomioon tutkimusaineiston laatu. Tutkimuksessa on analysoitu vain yhden sanomalehden kirjoituksia, joihin perustuen analyysit on toteutettu. Tämä haastaa tulosten yleistämisen laajemmin kaikkeen lastensuojelun keskusteluun, varsinkin sosiaalisen median kanavilla käytyyn keskusteluun. Kattava tutkimusaineisto kolmen vuosikymmenen ajanjaksolta ja sen analysointi kolmen eri asetelman avulla antavat kuitenkin luotettavan ymmärryksen lastensuojelun julkisesta keskustelusta *Helsingin Sanomissa*.

Asiasanat: sosiaalityö, lastensuojelu, julkinen keskustelu, yleinen mielipide, sanomalehtijournalismi

Abstract

Oskari Savisalo

Let's discuss about child protection

A study on the public debate of child protection in *Helsingin Sanomat* between 1990 and 2020

Rovaniemi: University of Lapland 2024, 180 pages

Acta electronica Universitatis Lapponiensis, 388

ISBN 978-952-337-447-8

ISSN 1796-6310

This doctoral dissertation in the field of social work examines the public debate on child protection. The purpose of the research is to find out by whom and on what kind of topics the public debate on child protection in *Helsingin Sanomat* between 1990 and 2020 is structured. The research data consists of 1 451 articles. The data is analysed using content analysis methods. The study consists of three methodologically and conceptually independent but in some parts overlapping partial studies. In the first partial study is analyzed how child protection has been discussed and how the newspaper's editorial practices shape the public discussion of child protection. The second partial study gives answers to questions which themes appear in the child protection debate and how the occurrence of themes has changed. The third partial study answers questions who is discussing about child protection and what they say of it. The theoretical background that underpins the entire study is built on the concepts of child protection, public sphere and media.

The public discussion of child protection in *Helsingin Sanomat* between 1990 and 2020 has increased and the topics of discussion have diversified as the time progresses. Results indicates that interest in child protection has increased, and that public discussion is more often wanted way to influence to the child protection. In *Helsingin Sanomat* child protection is discussed by citizens, clients of child welfare as well as experts from various fields. Participating is partly determined by the social status of the person. Due to the status of the discussant and possible background organization, all participants cannot equally describe child protection phenomena or own experiences to the public debate. Most often a common understanding is reached on issues related to *the interests and rights of the child* and *resources* for child protection. When dealing with issues related to the normative basis of child protection and the quality of child protection services, more divergent views appear in the discussions.

When examining the reliability of the research, the research data must be considered. The research data and analyses consist writings of only one newspaper. This challenges the generalization of the results more broadly to all child protection discussions, especially to discussions on social media channels. A comprehensive research data from a period of three decades and three analyses give a reliable understanding of the public discussion of child protection in *Helsingin Sanomat*.

Key words: social work, child protection, public debate, public opinion, newspaper journalism

Esipuhe

Lastensuojelulla on keskeinen rooli suomalaisten lasten kasvun ja hyvinvoinnin tukemisessa. Kiinnostukseni tutkia lastensuojelua ja julkista keskustelua on lähtöisin niin ammatillisista kuin henkilökohtaisista intresseistä. Lastensuojelupalveluissa työtä tehdessäni olen kohdannut erilaisia mielipiteitä ja näkemyksiä lastensuojelun tarkoituksesta ja toimenpiteistä. Kuitenkin kokemukseni on, että erilaisista näkökulmista riippumatta tarve yhteiseen keskusteluun on olemassa. Haluan myös uskoa, että lastensuojelussa lapsen kannalta parhaita päätöksiä saadaan tehtyä yhdessä neuvotellen. Tämän takia keskustelu lastensuojelusta on ensisijaista ja sen mahdollistumista tulisi kaikin keinoin edistää. Tähän haluan myös viitata väitöskirjani kehotuksen omaisella otsikolla *Keskustellaan lastensuojelusta*.

Ajatus siitä, että lähtisin hakeutumaan jatko-opintoihin ja että tekisin väitöskirjan ei tuntunut aikanaan nuorena parikymmppisenä siltä polulta, jonka tulisin kulkemaan. Aloitettuani yhteiskuntatieteiden opinnot Lapin yliopistossa jo varttuneella iällä, alkoivat ajatukseni kuitenkin suuntaamaan kohti maisterivaiheen jälkeisiä opiskeluvaihtoehtoja. Nyt voin todeta, että jatko-opintoihin hakeutuminen ja väitöstutkimuksen tekeminen on ollut juuri se polku mikä minun on pitänyt kulkea. Tämän polun varrella olen oppinut paljon tutkimuksen tekemisestä ja väitöskirjan kokoamiseen liittyvistä asioista, mutta myös itsestäni tutkijana. Siis siitä miten suhteutan tutkimustyötä elämäni yleensä ja mitä sen tekemiseen itseltäni vaadin. En todennäköisesti olisi saanut väitöskirjaani valmiiksi, ellen olisi antanut itselleni mahdollisuutta aika-ajoin jättää sen työstämistä taka-alalle ja lupaa keskittyä muihin tärkeisiin asioihin elämässäni. Väitöskirjan tekeminen työn ohessa on myös vaatinut paljon suunnittelua ja sopeutumista tutkimuksen tekoon ilta- ja yöaikaan. Nyt voin todeta, että syventyminen väitöskirjatutkimuksen tekemiseen on ollut mielenkiintoinen ja inspiroiva matka. Vaikka välillä väitöskirjatyön äärelle palaaminen tuntui vaikealta, tempaisi sen työstäminen mukaansa viimeistään, kun käsikirjoitus avautui tietokoneeni näytölle. Asuntonne keittiön pöydän ääressä vietettyjä tunteja kertyikin varmasti tuhansia.

Vaikka työskentelytapani oli itsenäinen, ei väitöskirjani olisi valmistunut ilman tiedeyhteisön tukea. Haluan kiittää ohjaajaani professori Merja Laitista kannustamisesta ja työtäni edistävästä, tutkimuksen tekemiseen liittyvistä neuvoista ja ohjeista väitöskirjatyöni aikana. Kiitän myös väitöskirjani toista ohjaajaa professori Timo Harrikaria selkeistä ja asianmukaisista huomioista ja kommentteista tutkimukseni rajauksessa ja lastensuojeluaiheen käsittelyssä. Ohjaajilta saamani suora ja rakentava palaute mahdollisti osaltaan väitöskirjatyöni etenemisen ja loppuun saattamisen.

Haluan kiittää myös professori Sanna Hautalaa, joka ohjasi minua jatko-opintojeni alkuvaiheessa.

Kiitän väitöskirjani esitarkastajia emeritusprofessori Juha Hämäläistä Itä-Suomen yliopistosta ja dosentti Janne Matikaista Helsingin yliopistosta käsikirjoitukseni huolellisesta läpikäymisestä. Heidän tekemänsä huomiot ja kommentit auttoivat väitöskirjan viimeistelyssä. Kiitän emeritusprofessori Juha Hämäläistä suostumuksesta vastaväittäjäkseni.

Haluan kiittää myös läheisiäni, jotka ovat osoittaneet mielenkiintoa väitöskirjatyötäni ja sen aihetta kohtaan. Eri ihmisten kanssa käymäni keskustelut ovat avanneet itselleni uusia näkökulmia niin lastensuojelun julkisen keskustelun tarkasteluun kuin yleisesti lastensuojelusta osana suomalaista yhteiskuntaa. Erityisesti haluan kiittää perhettäni tuesta, joustavuudesta ja ymmärryksestä väitöskirjatyöskentelyni erivaiheissa.

Helsingissä 12.8.2024

Oskari Savisalo

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	3
Abstract	5
Esipuhe	7
Sisällysluettelo	9
Kuviot	11
Taulukot	12
1 Johdanto	13
2 Lastensuojelu, julkisuus ja media	16
2.1 Lastensuojelu Suomessa	16
2.2 Lastensuojeluasiakkuus ja sen tarvetta aiheuttavat tekijät	20
2.3 Lastensuojeluprosessi ja -palvelut Suomessa	22
2.4 Julkisuus, rakenteet ja kanssakäymissäännöt lastensuojelun julkisessa keskustelussa	25
2.5 Sanomalehtijournalismin muutoksia 1990–2020	34
2.6 Mediat erityisenä lastensuojelun julkisuuden foorumina	36
3 Tutkimusasetelma ja -aineisto	41
3.1 Tutkimustehtävä	41
3.2 Helsingin Sanomat aineistolähteenä: julkaisutoiminta ja tutkimukset 1990–2020	44
3.3 Aineiston muodostus	47
3.4 Tutkimusetiikka	57
4 Lastensuojelukeskustelut toimituksellisissa käytännöissä	60
4.1 Metodologiset valinnat ja tulkinnallinen lähestymistapa	60
4.2 Lastensuojelukeskustelun määrällinen jakautuminen Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020	62
4.3 Lastensuojeluun liittyvä uutisointi	67
4.4 Yhteenveto	72

5	Lastensuojelukeskustelun teemat	77
5.1	Metodologiset valinnat ja tulkinnallinen lähestymistapa	77
5.2	Keskustelu lastensuojelun toimintarakenteista	80
5.3	Keskustelu lastensuojelun resursseista	84
5.4	Keskustelu lastensuojelutyön normiperustasta	87
5.5	Keskustelu lastensuojelupalvelujen laadusta	91
5.6	Keskustelu asiakkaan asemasta ja edusta	94
5.7	Keskustelu lastensuojelun asemasta ja roolista yhteiskunnassa	99
5.8	Yhteenveto	102
6	Lastensuojelukeskusteluun osallistuvien puheenvuorot	109
6.1	Metodologiset valinnat ja tulkinnallinen lähestymistapa	110
6.2	Lastensuojelusta keskustelevat	111
6.3	Kuntien toimihenkilöiden ja viranhaltijoiden puheenvuorot	114
6.4	Valtiovallan edustajien puheenvuorot	118
6.5	Järjestöjen edustajien puheenvuorot	121
6.6	Lastensuojelun asiakkaiden puheenvuorot	124
6.7	Yliopistojen edustajien puheenvuorot	128
6.8	Lastensuojelupalveluja tarjoavien yritysten edustajien puheenvuorot	131
6.9	Nimimerkillä keskusteluun osallistuvien puheenvuorot	135
6.10	Uskonnollisten yhteisöjen edustajien puheenvuorot	141
6.11	Ulkomaalaisten keskusteluun osallistujien puheenvuorot	142
6.12	Yhteenveto	143
7	Johtopäätökset ja pohdinta	147
7.1	Tutkimuksen tulokset	147
7.2	Tutkimuksen luotettavuus, tutkimukselliset valinnat ja toteutuksen reunaehdot	157
7.3	Jatkotutkimustarpeet	161
	Lähteet	162
	Liite 1	180

Kuviot:

Kuvio 1.	Tutkimuksen tulkinnalliset lähestymistavat.....	33
Kuvio 2.	Tutkimusaineistoon sisältyvien kirjoitusten lukumäärän jakautuminen 1990–2020 Helsingin Sanomissa (N=1451).....	62
Kuvio 3.	Tutkimusaineistoon sisältyneiden lastensuojelua käsittelevien kirjoitusten sanamäärä ja sen muutos Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020.....	63
Kuvio 4.	Tutkimusaineiston kirjoitusten määrä (n) yhteensä ja tekstilajien jakautumisen muutos (%) Helsingin Sanomissa vuosittain 1990–2020.....	66
Kuvio 5.	Lastensuojeluun liittyvää poliittista päätöksentekoa käsittelevien mainintojen määrä ja muutos vuosina 1990–2020 Helsingin Sanomissa julkaistuissa tutkimusaineistoon sisältyvissä lastensuojelukirjoituksissa.....	70
Kuvio 6.	Ensimmäisen osatutkimuksen keskeiset havainnot lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudessa.....	75
Kuvio 7.	Tutkimusaineiston kirjoituksissa esiintyvien lastensuojelun toimintarakenteisiin liittyvien mainintojen määrä ja muutos Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020.....	81
Kuvio 8.	Tutkimusaineiston kirjoituksissa esiintyvien lastensuojelun normiperustaan liittyvien mainintojen määrä ja muutos Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020.....	88
Kuvio 9.	Tutkimusaineiston kirjoituksissa esiintyvien palvelujen laatuun liittyvien mainintojen määrä ja muutos Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020.....	92
Kuvio 10.	Tutkimusaineiston kirjoituksissa esiintyvien asiakkaan etuun ja asemaan liittyvien mainintojen määrä ja muutos Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020.....	95
Kuvio 11.	Lastensuojelun yhteiskunnalliseen asemaan ja rooliin liittyvän keskustelun muodostuminen Helsingin Sanomien kirjoituksissa vuosina 1990–2020.....	105
Kuvio 12.	Toisen osatutkimuksen keskeiset havainnot lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudessa.....	107
Kuvio 13.	Kolmannen osatutkimuksen keskeiset havainnot lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudessa.....	145

Taulukot:

Taulukko 1. Tutkimuksen tarkoitus ja osatutkimusten yksilölliset tutkimuskysymykset, tulkinallinen lähestymistapa ja tutkimusmenetelmät ja menetelmät.....	42
Taulukko 2. Tutkimusaineiston ensimmäisen, toisen ja kolmannen pelkistämisen sisäänotto- ja poissulkukriteerit ja syntyneet aineistot	50
Taulukko 3. Aineiston koodausvaiheessa syntyneet lastensuojelun julkisessa keskustelussa esiintyneet aihealueet, keskusteluteemat, kirjoitusten määrä, joissa keskusteluteema esiintyy ja osuus kaikista kirjoituksista.....	54
Taulukko 4. Lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistujien koodiluokat, keskustelijaryhmät, kirjoitusten lukumäärä, joissa keskustelijaryhmä on esittänyt puheenvuoron ja niiden osuus kaikista kirjoituksista.....	56
Taulukko 5. Keskeiset havainnot toimituksellisista käytännöistä lastensuojelun julkisessa keskustelussa.....	74
Taulukko 6. Lastensuojelukeskustelujen teemat ja niiden käsittely ja painotukset Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020 julkaistuissa lastensuojelukirjoituksissa	103
Taulukko 7. Lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistuvien puheenvuorojen määrä ja osuus vuosina 1990–2020 Helsingin Sanomissa	113
Taulukko 8. Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020 lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistuneiden keskustelijaryhmien keskeiset keskusteluteemat	144
Taulukko 9. Helsingin sanomissa vuosina 1990–2020 käydyn lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuus, osatekijät ja empiiriset havainnot.....	149

1 Johdanto

Tarkastelen tässä tutkimuksessa lastensuojelun julkista keskustelua. Tutkimus kiinnittyy suomalaisen lastensuojelun tutkimukseen ja erityisesti lastensuojelun julkista luonnetta tarkastelemaan jatkumoon (esim. Saint-Jacques ym. 2012; van Nijnatten ym. 2014; Juhasz & Skivenes 2017). Lastensuojelutoimijoiden ja -asiakkaiden keskuudessa lastensuojelu koetaan ja nähdään eri tavoin. Mielenpitoita lastensuojelusta tuntuu olevan yhtä monta kuin toimijoitakin: jokainen katsoo ja kokee lastensuojelun toimintaa omista lähtökohdistaan kokemushistoriaansa peilaten. Lastensuojelun arjen työssä ja toiminnassa on kuitenkin harvoin mahdollisuus asettua pohdiskelemaan lastensuojelun julkista keskustelua ja sen merkitystä yleisen mielipiteen rakentumiseen. Yhteisiä foorumeja arjen työssä lastensuojelun julkisuuskuvan pohtimiseen ei juuri ole. Keskustelut julkisuudesta ja sen merkityksistä käydään ensisijaisesti ammattilaisia kokoavissa seminaareissa ja tapahtumissa¹. Toisena keskeisenä foorumina lastensuojelun julkiselle keskustelulle on 2000-luvun aikana noussut poliittinen kenttä. Lastensuojelu näyttäisi nousevan säännöllisesti poliittiseen debattiin (Satka 2009). Tätä debattia käydään myös mediassa, perinteisesti sanomalehtien välityksellä. Viimeistään 2010-luvun aikana lastensuojelukeskustelu on levittänyt myös digitaalisille sosiaalisen median keskustelualustoille (ks. Siltaisuus 2016). Sosiaalisen median mahdollistama välitön ja anonyymi keskusteluun osallistuminen (esim. Carpentier 2015) on tuonut lastensuojelukeskusteluun entistä monipuolisempia sisältöjä.

Lastensuojelun toimintarakenteet, arvoperusta ja yhteiskunnallinen merkitys muovautuvat yhteiskunnan ideologisten olosuhteiden vaikutuksessa (Harrikari 2019). Lastensuojelu sekä julkinen käsitys ja mielipide lastensuojelusta rakentuvat valtion ja kansalaisyhteiskunnan vuoropuhelussa. Tässä vuoropuhelussa on tunnistettavissa kolme toisiinsa liittyvää elementtiä: ensinnäkin lastensuojelun ja sen kaikkien toimenpiteiden tulee perustua lakiin, toisekseen lastensuojelun yhteiskunnallista asemaa määrittämään eri aikoina niin virallisilla kuin epävirallisilla kentillä julkisessa keskustelussa ja kolmanneksi lastensuojelun julkinen keskustelu luo syötteitä poliittiseen päätöksentekoon lastensuojelulain (LSL 417/2007) uudistamiseksi. Vaikka julkisuus toimii kansalaisten väylänä vaikuttaa valtaapitäviin ja vallitseviin rakenteisiin, yhteiskunnan toimintarakenteiden ja oikeusnormien vakiintuneisuus vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen lastensuojelusta (esim. Hood 2016). Tämän takia

1 Esimerkiksi Valtakunnalliset lastensuojelupäivät.

on tärkeä ymmärtää, mitä julkisuudessa lastensuojelusta kerrotaan ja kuka lastensuojelusta puhuu.

Lastensuojelun julkisen keskustelun tutkimus kiinnittyy sosiaalityöhön ja sen tutkimukseen. Sosiaalityö itsessään on lastensuojelun toiminnan perustalla ja viranomaistyötä tekevä sosiaalityöntekijä lastensuojelun konkreettisten toimenpiteiden toimeenpanija. Vaikka tässä tutkimuksessa katse kohdistetaan laajasti eri toimijoista rakentuvaan lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuuteen, sosiaalityö on läsnä puheenvuoroissa esitellyissä konkreettisissa lastensuojelun toimenpiteissä ja niistä käytävissä keskusteluissa. Tutkimuksen voidaankin nähdä kiinnittyvän myös sosiaalityön julkisuuden ja siitä käytävän keskustelun tutkimukseen.

Lastensuojelutoimintaa tarkastellaan julkisuudessa usein kriittisesti ja lastensuojelutoimijoiden tekemiset ja tekemättä jättäminen asettuvat julkisen valvonnan alle median kanavissa (esim. Ayre 2001; Elsley 2010; Marinetto 2011). Sosiaalisen median keskustelut ja poliittiset puheenvuorot osaltaan ylläpitävät kriittistä ja negatiivistakin julkisuuskuvaa lastensuojelusta. Laajemman ymmärryksen rakentaminen vaatii lastensuojelukeskustelun tarkempaa tutkimista.

Julkisen keskustelun tutkimisen mahdollisuuksia on nykypäivänä yhä enemmän. Perinteisen sanomalehtimedian ohella lastensuojelun julkisuus on laajentunut ja moninaistunut sosiaalisen median keskustelufoorumien, videopalvelujen ja pikaviestintäpalvelujen käyttöönoton myötä (esim. van Nijnatten ym. 2014). Sanomalehti toimii nykyään vain yhtenä lastensuojelun julkiseksi tulemisen väylänä. Sanomalehden julkaisutoiminta mahdollistaa kuitenkin keskustelun tarkastelemisen pidemmällä aikavälillä. Siinä missä sosiaalisen median ja internetin alustoilla lastensuojelusta on keskusteltu merkittävästi vasta 2000-luvulla, on keskustelua *Helsingin Sanomissa* käyty jo 1920-luvun alusta, kun *lastensuojelu*-käsite on alkanut vakiintua² (ks. Pulma & Turpeinen 1987, 174; Harrikari 2019, 194).

Myös sanomalehden toiminnan perustalla olevat käytännöt ja periaatteet luovat erilaiset puitteet lastensuojelun julkisen keskustelun tarkasteluun sosiaalisen median keskusteluihin verrattuna. *Helsingin Sanomien* toiminta pyrkii ”*edistämään ja vahvistamaan kansanvaltaisuutta, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja mielipiteen vapautta – ensisijaisesti tasapuolisen, nopean ja luotettavan uutisvälityksen avulla*” (HS 29.1.2020). Voidaan siten olettaa, että *Helsingin Sanomat* pyrkii edistämään monipuolisuutta lastensuojelukeskusteluissa tuomalla julkiseksi eri lastensuojelutoimijoiden näkemyksiä ja kokemuksia.

Tämä tutkimus rakentuu tutkittavan aiheen määrittelystä ja käsitteellistämisestä, tutkimuksen toteutuksen kuvauksesta, kolmen osatutkimuksen tuloksia esittelevistä tuloslukuista ja johtopäätösluvusta. Lastensuojelu on monimuotoinen kokonaisuus, joten sen tutkimiseksi on tartuttava erilaisiin asetelmiin ja näkökulmiin (esim. Eronen 2007; Pekkarinen 2011; Parton 2022). Samoin julkinen keskustelu

2 Ks. <https://www.hs.fi/aikakone/>.

lastensuojelusta rakentuu erilaisista osista. Näistä keskeisiä ovat keskustelun aiheet ja teemat, keskusteluun osallistuvat ja julkisuuden alusta, jolla keskustelua käydään (esim. Habermas 1984a, 130 & 363; Misak 2013). Selvittääkseni näitä lastensuojelun julkisen keskustelun osatekijöitä, jaoin tutkimukseni kolmeen osatutkimukseen, jolle jokaiselle asetin omat tutkimuskysymykset ja tulkinnallisen lähestymistavan. Olen noudattanut tätä jakoa myös tutkimuksen raportoinnissa. Kolme itsenäistä osatutkimusta mahdollistavat sekä syventymisen tietyn näkökulman tarkasteluun että kokonaiskuvan muodostumiseen lastensuojelun julkisesta keskustelusta.

Luvussa 2 määrittelen tutkimuksen keskeiset käsitteet, *lastensuojelu*, *julkisuus* ja *media*, joista tutkimusasetelmaa tukeva teoreettinen taustoitus rakentuu. Luvussa 3 esittelen tutkimusasetelman ja -aineiston, jonka jälkeen siirryn osatutkimusten tulosten raportointiin. Luvussa 4 vastaan kysymyksiin, miten lastensuojelusta on keskusteltu ja miten sanomalehden toimitukselliset käytännöt muokkaavat lastensuojelun julkista keskustelua. Luvussa 5 tarkastelen, mitä teemoja lastensuojelukeskustelussa esiintyy ja miten teemojen esiintyminen on muuttunut. Luvussa 6 käsittelen sitä, ketkä lastensuojelusta keskustelevat ja mistä he keskustelevat. Jokaisen tulosluvun lopuksi kokoan yhteen luvun keskeiset havainnot ja pohdiskelen niitä valitsemaani tulkinnallista lähestymistapaa hyödyntäen. Viimeisessä luvussa esittelen tutkimukseni keskeiset tulokset ja pohdin niiden merkitystä sekä reflektoin tutkimusprosessia ja sen luotettavuutta.

2 Lastensuojelu, julkisuus ja media

2.1 Lastensuojelu Suomessa

Suomalaisen lastensuojelun perustana on intressi lasten suojelemisesta (LSL 417/2007). Vuosina 1990–2020 *Helsingin Sanomissa* julkaistut kirjoitukset sijoittuvat kahden lastensuojelulainsäädännön ajanjaksolle. Vuosien 1990–2007 aikaan lastensuojelusta säädettiin vuoden 1983 lastensuojelulaissa (683/1983). Vuodesta 2008 lähtien lastensuojelu on perustunut vuoden 2007 lastensuojelulaikiin (417/2007). Vuosien 1990–2020 aikana lastensuojelulainsäädäntöön on tullut myös muutossäännöksiä. Tämän lisäksi uudistunut sosiaalihuoltolaki (1301/2014) on vaikuttanut lastensuojelun järjestämiseen tutkimusaineiston kirjoitusten julkaisemisen aikana.

Lastensuojelun trendit ovat ajan saatossa muovautuneet osana yhteiskunnallisia kehityskulkuja (esim. Pulma & Turpeinen 1987; Hämäläinen 2007; Harrikari 2019). Katse menneisyyteen osoittaa, että suomalaisessa lastensuojelussa on siirrytty kohti lievimmän puuttumisen periaatetta. 1980-luvulla voimistunut ennalta ehkäisevän lastensuojelun etos korostaa asiakkaan oikeutta saada tarvitsemansa tuki riittävän ajoissa. Huostaanottoa ennalta ehkäisevien avohuollon toimenpiteiden ensisijaisuus on voimistunut 1960-luvulla alkaneen ehkäisevän sosiaalipolitiikan keskustelun (Rauhala 1998), 1970-luvulla heränneen lasten kasvuolosuhteiden parantamisen ja palvelujärjestelmän kehittämisen paradigman (Hämäläinen 2007, 358) ja lopulta vuoden 1983 uudistuneen lastensuojelulain myötä. Lain ajantasaistamisen ohella, vuoden 1983 lastensuojelulain uudistamisen perustalla oli tarve nostaa lapsi itsenäiseksi subjektiksi, turvata lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen ja kohdentaa lastensuojelun toimenpiteitä ennaltaehkäisemään entistä paremmin perheiden tilanteiden kriisiytymistä (Hämäläinen 2007, 360, 418–419; Harrikari 2019, 288). Lain uudistamisen voidaan nähdä myös edistäneen 1980- ja 1990-luvulla lapsen etua vahvistavien toimintatapojen kehittämistyötä (Hämäläinen 2007, 371, 425).

Suomessa 2000-luvulla lastensuojelu on perustunut yhä vahvemmin yhteiskunnallistumisen, valtiollistumisen ja oikeusperusteisuuden kysymyksiin. 2000-luvulla lastensuojelussa korostuu entistä vahvemmin institutionaalinen arvoperusta, jossa lasten suojeleminen kiinnittyy asiantuntijuuteen (Juhila 2006; Yliruka ym. 2020) ja markkinatalouden lainalaisuuksiin (Harrikari 2019). Suomessa ja muissa pohjoismaissa julkisten palvelujen rinnalle, ja niiden ohi³, on kivunnut yksityisten palvelun-

3 Suomessa vuonna 1988 yksityisten palveluntuottajien osuus lastensuojelulaitosten ylläpitäjistä oli 23 %, vuonna 2018 noin 80 % (Porko ym. 2018, 4).

tarjoajien joukko, joka tuottaa lastensuojelupalveluja markkinoiden kilpailulogiikkaan perustuen (ks. Backe-Hansen ym. 2013; Porko ym. 2018; Heino ym. 2021, 70; Shanks ym. 2021; Eriksson & Harrikari 2023). Vaikka lastensuojelun julkisuuden muutosta voidaan pitää erityisesti 2000-luvulla merkittävänä ja siten aikakaudelle ominaisena trendinä, on julkista keskustelua suojelukysymyksistä ja lastensuojelusta käyty aikakausille ominaisilla foorumeilla aina (ks. Pulma & Turpeinen 1987; Hämäläinen 2007; Harrikari 2019).

Kansallisen asemoitumisen lisäksi suomalainen lastensuojelu kiinnittyy kansainväliseen viitekehykseen. Suomalaista lastensuojelua toteutetaan osana pohjoismaista hyvinvointivaltiota, jossa viranomaisen toimintaa ohjaa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimus (SopS 06/1991). Suomessa lapsen oikeudet tunnustetaan lastensuojelun toimintaa ohjaavan lastensuojelulain (417/2007) perustana. Lapsen oikeuksien toteutuminen toimii siten lähtökohtana lastensuojellisten toimenpiteiden määrittymiselle. Ensimmäiset lapsen erityistä asemaa korostavat pohjoismaisen lastensuojelujärjestelmän kehitysaskleet otettiin Norjassa 1800-luvun lopulla. Tällöin Norjassa säädettiin ensimmäisenä maailmassa lastensuojelulaki. 1900-luvun alussa Ruotsi (1902) ja Tanska (1905) seurasivat perässä. Suomessa lastensuojelun järjestäytyminen ja oikeusperustaistuminen tapahtui siten, Islantia lukuun ottamatta, muihin pohjoismaihin verrattuna myöhään (ks. Harrikari 2019, 164, 205–207).

Pohjoismaisessa lastensuojelussa ajatus hyvinvoinnista (*welfare*) liittyy lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen myötä rakentuvaan lapsen kokonaisyhyvinvoinnin turvaamisen tematiikkaan (*child welfare*), jossa valtio, kunnat ja kuntayhtymät ovat vastanneet lastensuojelun järjestämisestä⁴ (Hämäläinen 2007, 460–461; Blomberg ym. 2010; Korhonen 2017; Burns ym. 2017; Berrick ym. 2021). Suojelukysymykset ja vaadittavat viranomaisen hallintatoimenpiteet lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi nähdään erityisenä ja äärimmäisenä osana tässä hyvinvointikonaisuudessa (Berrick ym. 2023). Tämä erottaa suomalaisen palveluorientoituneen lastensuojelun rakenteelliselta perustaltaan kontrolliin ja hallintaan kiinnittyvistä (*child protection & safe-guarding*) riskilähtöisistä suojelurakenteista, jotka ovat olleet vallitsevia muun muassa anglosaksisissa maissa (Myers 2004; Gilbert ym. 2011; Swain 2014; Berrick ym. 2015; Burns ym. 2017) ja niissä maissa, joissa anglosaksinen perinne⁵ on vaikuttanut lastensuojelujärjestelmän kehittymiseen (Lin 2017). Toisaalta anglosaksisista vaikutuksista huolimatta esimerkiksi Irlannissa lastensuojelujärjestelmä perustuu hyvinvointiparadigman ympärille (Buckley ym. 1997; Burns & McGregor 2019). Vaikka suomalaisessa lastensuojelussa esiintyy myös anglosaksisen perinteen

4 Vuoden 2023 alusta lastensuojelupalvelujen järjestämisvastuu siirtyi hyvinvointialueille (LSL 11 §).

5 Anglosaksisella perinteellä viitataan anglosaksisen kauden (n. vuodesta 450 vuoteen 1100) jättämään kulttuuriseen, poliittiseen ja kielelliseen perintöön. Anglosaksisen kauden perinnöllä on ollut vaikutusta nykyiseen oikeusjärjestelmään muun muassa Englannissa ja Amerikassa.

piirteitä (esim. Harrikari 2019, 305, 313), konkreettisina eroina lastensuojelun toimenpiteissä pohjoismaisen palveluorientaation⁶ ja anglosaksisen riskilähtöisyyden välillä voidaan nähdä muun muassa huostaanoton pysyvyyteen liittyvät erot ja adoptiot lastensuojelukäytäntöinä (ks. Pösö ym. 2013; Skivenes & Thoburn 2017). Verrattuna anglosaksiseen perinteeseen, Suomessa lastensuojelu kiinnittyy nykyään usein ennaltaehkäisevään työhön ja perheiden tukeen. Suomalainen lastensuojelulaki (417/2007) painottaa lapsen edun ensisijaisuutta ja ohjaa lastensuojelujärjestelmän toimintaa kohti moniammatillista yhteistyötä. Esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa lastensuojelulainsäädäntö on reaktiivisempaa ja korostaa lapsen suojelua laiminlyönniltä, hyväksikäytöltä ja muilta vakavilta uhkilta. Suomessa lastensuojelun piirissä olevat ovat oikeutettuja samanaikaisesti myös muuhun vahvaan yhteiskunnalliseen tukeen ja sosiaaliturvaan.

Suomalaisen lastensuojelun kehityskulku on edennyt yhteiskunnallistumisesta, valtiollistumisen (1917–) ja oikeudellisten kysymysten heräämisestä (1937–) kiihtyvällä tahdilla globaalien ja kansallisten uusliberalismin (1970–) myötä monitoimijaisen lastensuojelun toteuttamiseen (esim. Patomäki 2007, 55–58). Nykyäänkin julkisella sektorilla⁷ on edelleen velvollisuus taata lastensuojelupalvelut niitä tarvitseville, mutta palvelujen tarjoajana voi toimia mikä tahansa tarvittavan luvan saanut taho (Pulma & Turpeinen 1987; Julkunen 2006, 105; Harrikari 2019). Vuoden 1983 lastensuojelulainsäädäntö nosti entistä vahvemmin keskiöön lapsen edun ja oikeudet, mutta myös ennaltaehkäisyn eetoksen (Puonti ym. 2005), mikä osaltaan loi aiempaa laajemmat markkinat lastensuojelupalvelujen tarjoajille (Mäkonen 2007). Lainsäädännön muutosten myötä *lastensuojelu* käsitteenä kiinnittyi entistä vahvemmin lapsen edun, ennaltaehkäisyn ja perheiden tuen viitekehyksiin. 1990-luvun laman ja sen aiheuttamasta palvelujen sopeuttamisen tarpeesta huolimatta lapsen edun ensisijaisuus ja ennaltaehkäisyn paradigma ovat säilyttäneet asemansa suomalaisessa lastensuojelussa. Toisaalta palvelujen painopisteen siirtäminen ennaltaehkäiseviin palveluihin on toiminut estävänä mekanismina muun muassa kalliiden huostaanottojen toteutumiselle. 1990-luvulla julkisen sektorin säästötoimenpiteet ja palveluihin kohdennetut leikkaukset ovat osaltaan voineet vaikuttaa myöhemmin lastensuojelupalvelujen tarpeen kasvuun ja lastensuojelupalvelujen järjestämisen kaupallistumiseen. Sosiaali- ja terveystieteiden uudistaminen toi tilaa lastensuojelupalveluja tarjoaville yksityisille toimijoille. Lastensuojelupalvelujen ulkoistaminen kiihtyi 2000-luvulla johtaen siihen, että 2020-luvulla yksityiset palveluntarjoajat tuottavat merkittävän osan tarvittavista lastensuojelupalveluista, erityisesti laitoshoidon puolella (Palola & Parpo 2011; Pekkarinen 2011; Lapinleimu 2015; Porko ym. 2018; Heino ym. 2021; Eriksson & Harrikari 2023). Yk-

6 Vaikkakin näitä kysymyksiä on myös pohjoismaissa nostettu lastensuojelun kehittämiseen tähtääviin keskusteluihin.

7 Valtio, hyvinvointialueet ja kunnat.

sityisten toimijoiden läsnäolo ei kuitenkaan poista viranomaisen velvoitteita, vaan saattaa lisätä valvontavelvoitteita järjestelmän hajanaisuuden vuoksi (LSL 78–81 §; Munro 2004; Hoikkala ym. 2017; Porko ym. 2018; 40–41; Heino ym. 2021, 16, 194–195). Kun verrataan 1900-luvun alkupuoleen, voidaan nähdä, että nykyisin *lastensuojelu* määrittynyt käsitteenä *suojelua* laajemmaksi kokonaisuudeksi, jossa eri toimijat ja palveluorientaatiot pyrkivät ensisijaisesti lapsen edun toteuttamiseen ja ennaltaehkäisyyn.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi vuonna 2019⁸ lastensuojelupalvelujen laatua koskevat suositukset (Malja ym. 2019). Lastensuojelun laatu rakentuu näiden suositusten perusteella 1) ihmisarvon ja, 2) lapsen edun, 3) vuorovaikutuksen, 4) työn laadun ja 5) vastuullisen päätöksenteon perustalle. Yhteistyöllä ja valvonnalla on oma roolinsa laadukkaan lastensuojelun toteuttamisessa. Lastensuojelulain (417/2007) 11 §:ssä laatu on määritelty seuraavasti: *lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen*. Tämä näyttäisi olevan ainoa viittaus laatuun. Laadun mittaaminen määrittynyt tarvitun tuen ja avun toteutumisessa. Näyttää kuitenkin, että lainsäädännössä lastensuojelun laadun mittaaminen ja mittaamisen luotettavuuden arviointi jää määrittelemättä. Lastensuojelun laatu-kysymyksiin ja kansallisten kriteerien tarpeeseen onkin pyritty vastaamaan 2010-luvulla lastensuojelun järjestämisestä vastuussa olevien tahojen toimesta (Lavikainen ym. 2014; Malja ym. 2019).

Lainsäädännössä määritellään tarkoin lapsen etu ja oikeudet sekä niiden toteutumisen arviointi. 1990-luvun lastensuojelua on toisaalta määrittänyt puheet huolista, riskeistä ja syrjäytymisestä ja toisaalta varhaisen puuttumisen ja riskien hallinnan eetos. 2000-luvun lastensuojelussa lapsen asema ja lapsen etu ja oikeudet ovat kehystäneet lastensuojelun toimintaa. (Harrikari 2019, 363.) Lapsen etu ja oikeudet ohjaavat kiinnittämään huomiota lastensuojelutoimenpiteiden aiheuttamiin yksilöllisiin vaikutuksiin ja toimenpiteiden yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Sekä suomalaisessa että kansainvälisessä tutkimuksessa huostaanoton on todettu mahdollistavan lapselle korvaavia kokemuksia ja myönteisen kasvu ympäristön (Eronen 2013; Hedin ym. 2011; Samuels ym. 2008). Suomalainen tutkimus osoittaa kuitenkin myös, että hyvistä tarkoituseristä huolimatta huostaanoton on tunnistettu voivan asettaa huostaanotetut lapset eriarvoiseen asemaan (Laakso 2019) ja voivan aiheuttaa yksilöllisiä negatiivisia vaikutuksia (Eronen 2013; Kääriälä 2020).

Vaikka laissa lapsen edun arviointi liittyy usein siihen, minkälaisia palveluja tuen ja avun tarpeessa olevalle lapselle tarjotaan, voidaan se nähdä myös velvoitteena tarkastella palvelujen laatua. 2010-luvulla lastensuojeluun on juurtunut keskustelu vaikuttavuudesta ja sen mittaamisesta (Valtionvarainministeriö 2014). Lastensuo-

8 Vuonna 2018 julkisessa keskustelussa käsiteltiin paljon aluehallintoviraston yksityisiin lastensuojelulaitoksiin tekemiä tarkastuskäyntejä ja niiden paljastamia lainsäädännön vastaisia käytäntöjä.

jelun toimenpiteiden vaikuttavuutta pyritään todentamaan erilaisilla mittareilla ja työvälineillä. Vaikuttavuus ja laatu eivät kuitenkaan ole synonyymejä, vaikka niistä puhutaan usein samassa yhteydessä (esim. Ikonen 2019, 13). Vaikuttavuuden todentamisella voidaan tunnistaa mekanismeja, jotka ovat vaikuttaneet mitattavan asian suotuisaan etenemiseen. Tämä kuitenkin kertoo laadusta vain vähän, sillä vaikuttavuuden mittaaminen perustuu muutokseen. Lisäksi mittaamisen myötä tuleva lisäymmärrys esimerkiksi asiakkaan tilanteen arvioinnin tehostamisesta ei välttämättä tuo laatukokemusta asiakkaalle itselleen. Laadun ja vaikuttavuuden ero on myös ajallinen. Asiakas voi saada heti laadukasta palvelua, mutta vaikuttavuus syntyy usein vasta pidemmän ajan kuluessa (Lumijärvi 1994). Saatavuus ja kustannukset eivät lähtökohtaisesti kerro vielä palvelun laadusta. Laadua tulisikin tarkastella useasta eri näkökulmasta toimenpiteiden, prosessien ja esimerkiksi palvelun sisällöllisten ominaisuuksien kokonaisuudessa (Hämäläinen ym. 2016, 10).

2.2 Lastensuojeluasiakkuus ja sen tarvetta aiheuttavat tekijät

Tämän tutkimuksen tulosten tulkinnan kannalta on tärkeä ymmärtää pääpiirteet lastensuojelun tarvetta aiheuttavista tekijöistä. Lastensuojelutarpeen taustatekijöillä tarkoitetaan lastensuojeluasiakkuuden, palvelujen määrittymisen ja huostaanoton perusteena olevia syitä. Tuija Eronen toteaa tutkimuskatsauksessaan (2007), että lastensuojelun tiedonmuodostuksessa tulisi kiinnittää huomiota enemmän lastensuojeluasiakkuuden taustalla oleviin tekijöihin. Nämä huolen herättäjiksi määrittäneet riskitekijät ovat sellaisia tapahtumia, tilanteita ja piirteitä perheessä, jotka 1) näyttäytyvät viranomaisen silmissä riskinä lapsen kaltoinkohtelulle ja perheen tilanteen kriisiytymiselle, 2) on kirjattu lastensuojeluilmoituksen huolenilmaisussa ja 3) näyttäytyvät perusteluina avohuollon tukeen, huostaanottoon ja sijaishuoltoon. Havaitut riskit ovat lastensuojelutarpeen selvittämisen perusteena ja realisoituvat taustatekijöiksi vasta asiakkuuden alkaessa.

Koska lastensuojelun tehtävä on turvata jokaiselle lapselle kehitystä ja kasvua edistävä kasvuympäristö, voidaan asiakkuuteen johtavien tekijöiden tulkita olevan negatiivisuonteisia (esim. Haarakangas 2018). Usein negatiiviset tekijät liittyvät käsitykseen siitä, että jotain lapsen aikuisläheisverkostossa on jäänyt tekemättä tai tehty väärin. Myös lapsen oma toiminta on voinut olla yhteiskunnan normien tai odotusten vastaista. (ks. LSL 2 §, 27 §.) Osana Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen vuosina 2013–2015 toteuttamaa lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushanketta (LaskéTut) lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä selvittäneessä HuosTa-hankkeessa (2014–2015) tunnistettiin huostaanoton taustalla olevan sosioekonomiseen asemaan ja perheen taloudelliseen tilanteeseen, vanhemmuuteen, terveyteen, käyttäytymiseen ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen liittyviä tekijöitä (Heino ym. 2016). Samansuuntaisia tekijöitä lastensuojeluasiakkuudelle on tunnistettu myös aiemmin

suomalaisissa tutkimuksissa (Forssén 1993; Kivinen 1994; Myllärniemi 2006; Heino 2007; Kataja 2012).

Suomalaisessa tutkimuksessa on todettu, että lastensuojelutarpeen taustalla on usein perheen sisäiset ristiriidat, vanhempien päihteiden käyttö ja lapsen koulunkäymättömyys (Heino ym. 2016; Pekkarinen 2016). Tutkimusten perusteella Suomessa lastensuojelun piiriin voivatkin päätyä perheet, joissa on päihde- ja mielenterveysongelmia ja väkivaltaa⁹ (Marttunen 2008; Hiitola & Heinonen 2009; Hiilamo & Saarikallio-Torp 2011). Vanhempien mielenterveysongelmat on tunnistettu lastensuojelutarpeen taustatekijöiksi myös kansainvälisessä tutkimuksessa (Marshall ym. 2011; Johnston ym. 2013).

Myös rikollisuus on ollut nuorten lastensuojeluasiakkuuden taustalla jo 1900-luvun alkupuoliskolla (esim. Harrikari 2019). 1990-luvulta lähtien mielenterveyden häiriöt, käytöshäiriöt ja aggressiivisuus ovat nousseet varsinkin nuorisoikäisten lastensuojelun asiakkuuden syiksi (Pösö 2004, 53–54; Heino 2020). Huostaanottojen taustalla on puolestaan todettu olevan vanhemmuutta kuormittavia tekijöitä, kuten matala koulutus, toimeentulovaikkeudet ja mielenterveyden ongelmat sekä nuoren haavoittuva asema (mielenterveyshäiriö, matala peruskoulun päättötodistuksen arvosana, rikollisuus) (Kääriälä & Keski-Säntti 2020). Usein lastensuojelun asiakkuus on kuitenkin useiden tekijöiden summa (Heino 2020, 72–73; de Godzinsky 2012), ja perheissä kasautuneet ongelmat, kuten taloudelliset haasteet, voivat johtaa lastensuojelun tuen tarpeeseen (Zielinski 2009).

Taustatekijöitä voidaan tutkia myös lastensuojeluinterventioiden oikeutuksen näkökulmasta. Tämä näkökulma kiinnittyy usein asiakkaan ja muiden toimijoiden kokemukseen viranomaisen tekemästä päätöksestä ja siitä seuranneiden interventioiden perustelujen oikeellisuudesta (Léveille & Chamberland 2010; Darlington ym. 2012; Stevens 2018). Lastensuojelutarpeen taustalla olevat tekijät eivät välttämättä määrittele interventioiden kohteita, mikä voi johtaa kielteiseen asiakaskokemukseen. Esimerkiksi kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu, että väkivallan uhriksi joutuneet naiset ovat kokeneet, että lastensuojelun ammattilaiset käyttävät valtaansa ensisijaisesti lasten huostaanottoon sen sijaan, että pyrkisivät estämään naisiin kohdistuvan väkivallan ja varmistamaan perheelle turvallisen elinympäristön (Jenney ym. 2014). Toisin sanoen taustatekijöiden tunnistamisessa tulee ymmärtää tunnistettujen riskitekijöiden lisäksi palvelujen laadun ja luonteen merkitys ja kyky ennaltaehkäistä riskien realisoitumista (Hiltunen 2015).

9 Miellän *vallan* sosiaalisena asetelmana, jossa jonkun ja jonkin koetaan, velvoitetaan tai ajatellaan olevan hallitsevassa tai määräävässä asemassa suhteessa toisiin. Valta voi olla myös julkisen keskustelun vaikuttamispyrkimyksien kohteena. *Vallan käyttö* on fyysistä, henkistä tai ohjelmallista toimintaa sosiaalisissa suhteissa. *Väkivalta* on kohteen konkreettista fyysistä ja/tai henkistä satuttamista. Henkistä väkivaltaa voidaan tehdä myös julkisen keskustelun välityksellä.

2.3 Lastensuojeluprosessi ja -palvelut Suomessa

Julkisuudessa esitetyt kuvaukset lastensuojeluprosesseista ja -palveluista rakentavat osaltaan lastensuojelun julkista keskustelua ja vaikuttavat lastensuojelun julkisuuskuvaan. Lastensuojeluasiakkuus alkaa usein lastensuojeluilmoituksen tai muun huolenilmaisun kautta. Kun riittävät tiedot saatuaan päätösvaltainen viranhaltija on arvioinut, että lapsen tilanne vaatii lastensuojelullisten toimenpiteiden¹⁰ aloittamista, lapsen lastensuojelun asiakkuus alkaa. Päätös lastensuojelun avohuollon asiakkuuden aloittamisesta perustuu lastensuojelulakiin (417/2007) ja toteutuu esimerkiksi perhetyönä tai -kuntoutuksena, avohuollon sijoituksena ja/tai taloudellisena tukena¹¹. Päätöstä tehdessään viranomaista velvoittaa laki kuulemaan asianomaisia (emt., 20 §). Päätöksen tulee aina perustua lakiin ja olla juridisesti pätevä (Pösö 2010). Vaikka päätös lastensuojeluasiakkuudesta tehdään riskien ja toteutuneiden tapahtumien perusteella lakia noudattaen, tapahtuu päätöksenteko aina jossain tietyissä olosuhteissa. Eileen Munro (2018) määrittelee päätöksentekotilanteessa huomioon otettavat seikat¹² seuraavasti: 1) lapsen turva ja hyvinvointi on ensisijaista, 2) on huomioitava, että päätökset joudutaan tekemään usein epävarmoissa olosuhteissa, 3) haittojen ja hyötyjen on oltava tasapainossa, 4) päätöksen tulee perustua laatukriteereihin, ei haluttuun lopputulokseen, 5) on huomioitava, että päätös tehdään aina jossain tietyissä kontekstissa, 6) päätösten on oltava johdonmukaisia, 7) on opittava onnistumisista ja virheistä, 8) tiedonjakaminen on tie hyvään riskien arviointiin ja 9) lastensuojelun ammattilaiset tarvitsevat kannustusta ja tukea.

Mikäli avohuollon toimenpiteet arvioidaan riittämättömiksi ja lapsen tilanne niin edellyttää, lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti kodin ulkopuolelle (LSL 38 §). Päätöksen kiireellisestä sijoituksesta¹³ tekee ammatillisen kelpoisuuden omaava sosiaalityöntekijä, esimerkiksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Kiireellinen sijoitus voi toimia kriisiytyneen tilanteen rauhoittamisena ja/tai aikana arvioida huostaanoton tarvetta. Kiireellisestä sijoituksesta on tehtävä valituskelpoinen päätös, jota ennen asianomaisten mielipide ja käsitys tilanteesta ja asiasta on selvitettävä (emt., 39 a §). Kiireellinen sijoitus vertautuu oikeusvaikutuksiltaan huostaanottoon, joten mikäli esimerkiksi lapsen tilanteen pysäyttäminen vaatii liikkumisen rajoitta-

10 1983 lastensuojelulain toimenpiteet olivat yleisluontoisempia, 2007 laissa korostuu yksilöllisyys ja lapsen tarpeiden huomioiminen.

11 Lapsen etua henkivästä luonteesta huolimatta 1983 lastensuojelulaissa avohuollon tukitoimista ja ennaltaehkäisystä ei säädetty tarkalla tasolla. 2007 lastensuojelulain uudistuksessa vahvistettiin ennaltaehkäisyn näkökulmaa ja perheiden tukemista varhaisessa vaiheessa. Avohuollon toimenpiteiden kirjoa kasvatettiin suhteessa vuoden 1983 lastensuojelulakiin. 2007 laissa säädetään myös tarkemmin viranomaisten moniammatillisesta yhteistyöstä.

12 Suom. Oskari Savisalo 2022.

13 1983 laissa säädetään kiireellisestä huostaanotosta. 2007 lastensuojelulain ja sen muutosten avohuollon tukitoimien ensisijaisuuteen pyrkivä luonne todentuu mm. kiireellisen sijoituksen järjestämisen mahdollistamisena avohuollon sijoituksen (ks. Lamponen 2022, 19; LSL 37 b §).

mistoimenpiteitä, on lapsen sosiaalihuollosta kiireellisen sijoituksen aikana vastaavalla taholla oikeus päättää toimenpiteestä tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Liikkumisvapauden rajoitus (emt, 69 §) toimenpiteenä toimii hyvänä esimerkkinä lastensuojelun hierarkian ja päätösvallan jakautumisesta. Kun rajoitustoimenpide kestää enintään 7 päivää, päätöksen tekee lastensuojelulaitoksen johtaja tai hänen määräämä laitoksen työntekijä. Pidemmästä, yhteensä enintään 30 vuorokautta kestävästä rajoituksesta päätösvaltainen on lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Liikkumisvapauden rajoituksesta, kuten muistakin sijaishuollossa toteutuvista rajoitustoimenpiteistä henkilötarkastusta ja kiinnipitoa lukuun ottamatta, on tehtävä valituskelpoinen päätös, jotta asianomainen voi halutessaan hakea päätökseen muutosta hallinto-oikeudesta. (ks. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a.)

Sosiaalitoimen päätökset ovat suurimmalta osin muutoksenhakukelpoisia¹⁴. Muutoksen haun ulkopuolelle on rajattu päätös lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta tai päätös olla aloittamatta asiakkuutta ja päätös lapsen kiireellisen sijoituksen lopettamisesta, jos sijoitus raukeaa määräajan päättymisen vuoksi (LSL 89 §). Muihin viranomaispäätöksiin asianomainen voi tehdä asiasta riippuen joko oikaisuvaatimuksen tai valituksen hallinto-oikeuteen (emt., 90 §). Hallinto-oikeuden tekemästä päätöksestä valitus tehdään korkeimpaan hallinto-oikeuteen (emt., 92 §). Lastensuojelun sosiaalityön mandaatti päätöksentekoon asiakkaan asiassa ja asianomaisen valitusoikeus viranomaisen päätöksestä tuovat näkyväksi suomalaisen lastensuojelun institutionaalisen suojelemisen ideologian, jossa lapsi, perhe ja julkista valtaa käyttävä sosiaalityöntekijä tasapainottelevat lapsen edun ja oikeuksien ja asiakkaiden itsemääräämisoikeuden välillä.

Tuija Eronen (2013) toteaa tutkimuksessaan, että *lastensuojelu on yhteiskunnan tuottama institutionaalinen interventio, joka todentuu viimeistään huostaanottopäätöksenä*. Huostaanotto määrittyy lastensuojelulaissa (417/2007) viimesijaisena toimenpiteenä lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Näissä tilanteissa puutteet lapsen kasvuympäristössä edellyttävät huostaanottoa tai lapsi itse toiminnallaan luo edellytykset huostaanoton kriteerien täyttymiselle. Huostaanotto voidaan toteuttaa vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä tai niiden toteuttaminen ei ole mahdollista ja lapsen edun toteutuminen vaatii sijaishuollon sijoitusta (emt., 40 §). Päätöksen valmistele lasten asioista vastaava sosiaalityöntekijä parityönä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän kanssa. Päätöksen valmistelijalla on velvollisuus selvittää lapsen oma mielipide¹⁵ asiassa (emt., 41 §). Asianomaisten mielipiteet ja käsitykset huostaanottoon liittyvistä seikoista ja viranomaisen

14 2007 lastensuojelulaissa muutoksenhakuoikeutta on täsmennetty ja kohdennettu 1983 lakiin verrattuna.

15 2007 lastensuojelulaissa kuulemisikä on lasta koskevassa lastensuojeluasiassa 12-vuotta. 1983 lastensuojelulaissa kuuleminen koski kiireellisen huostaanoton ja huostaanoton tilanteessa 15-vuotta täyttäneitä ja 12-vuotiaita avohuollon perhehoidon ja laitoshuollon tukitoimien kyseessä ollessa.

toimenpiteistä tulee kirjata lasta koskeviin dokumentteihin. Näin ei kuitenkaan aina tosiasiaa ole (Helavirta ym. 2014), mikä osoittaa, että vahvasta institutionaalisesta järjestäytymisestä ja lainsäädännön ohjauksesta huolimatta lastensuojelukäytännöissä on vaihtelua. Huostaanoton tulee ensisijaisesti toteutua yhteistyössä lapsen ja vanhempien kanssa lastensuojelulain hengen mukaisesti. Lapsen ja vanhemman hyväksyessä huostaanoton toimeenpanon päätöksen tekee sosiaalihuollon johtava viranhaltija, joka lastensuojeluasioissa on lapsen vastuusosiaalityöntekijän esihenkilönä toimiva johtava sosiaalityöntekijä. Mikäli yli 12-vuotias lapsi tai lapsen vanhempi vastustaa huostaanottoa, tulee päätös alistaa hallinto-oikeuden päätettäväksi.

Suomessa nuorten huostaanotot, samoin kuin nuorten kiireelliset sijoitukset¹⁶, ovat yleisempiä kuin alakouluikäisten ja sitä nuorempien lasten huostaanotot. Tämä saattaa kertoa mahdollisesti lastensuojelun varhaisen puuttumisen vaikutusten ulottuvan paremmin pienten lasten tilanteisiin tai ennalta ehkäisevien palvelujen pitkäaikaisesta, mutta riittämättömästä tuesta. Varsinkin 16–17-vuotiaiden huostaanotot ovat kasvaneet jyrkimmin 1990-luvun alusta vuoteen 2020. Sijais- huoltopaikkamuotona nuorilla korostuu laitoshuolto, kun alle 13-vuotiaat ovat pääsääntöisesti sijoitettuna perhehoitoon. (Forsell ym. 2021.) Laitoshoidon rooli suomalaisessa lastensuojelussa näyttäisi olevan vahva sillä, vaikka muutos kohti lapsilähtöisiä menetelmiä on näkynyt muun muassa perhehoidon ensisijaisuutta puoltavina toimenpiteinä laitoshoidon osuus sijaishuollossa kasvaa tasaisesti. (Heino ym. 2021; Forsell ym. 2021.) Sen sijaan ammatillisen perhehoidon sijoitukset ovat lainsäädännön uudistamisen myötä lähteneet laskuun.

Suomalaisen lastensuojelun palveluorientoituneisuus nojaa lakisääteisten tehtävien toteuttamiseen. 2000-luvulla ennaltaehkäisyyn, varhaisen puuttumisen ja riskienhallinnan teemat ovat saaneet rinnalleen kysymykset globalisaatiosta, digitalisaatiosta ja medikalisaatiosta (ks. Harrikari 2019, 366). Esimerkiksi entistä useampi yksityinen lastensuojelulaitos on erikoistunut lasten käytös- ja neuropsykiatristen ongelmien hoitamiseen lasten- ja nuorisopsykiatrista osaamista hyödyntämällä. Samaan aikaan sijaishuollon laatua ja siten myönteisten vaikutustenkin toteutumista pyritään varmistamaan entistä aktiivisemmalla ulkoisella valvonnalla ja laitosten omalla valvonnalla sekä mahdollistamalla asiakkaiden osallisuus palvelujen laadun arviointiin. (Hoikkala ym. 2017; Kananoja & Ruuskanen 2019; Heino ym. 2021.)

Nykyisessä lastensuojelulaissa (417/2007) lastensuojelun vastuut, velvollisuudet ja prosessit määritellään tarkoin. Lastensuojelun julkisen keskustelun näkökulmasta lain voidaan nähdä velvoittavan keskustelemaan ja neuvottelemaan käsiteltävistä

16 Kiireellisten sijoitusten yleistymistä voi ohjata myös lastensuojelulain uudistukset. 1983 lastensuojelulaissa säädettiin kiireellisestä huostaanotosta (LSL 18 §), ja sen pituus oli 14 vuorokautta, jonka jälkeen lapsen tilanne käsiteltiin tarvittaessa huostaanottoasiana (ks. Lampola 2022, 24). 2007 lastensuojelulaissa kiireellinen huostaanotto on muutettu avohuollon kiireelliseksi sijoitukseksi ja sen toimenpiteistä säädetään omassa luvussaan. 2007 laissa kiireellinen sijoitus kestää 30 vuorokautta ja sitä voidaan tietyin edellytyksin jatkaa 30 vuorokautta.

asioista asianomaisten kesken. Esimerkiksi päätöksiin liittyvä kuulemisvelvoite (emt., 20 §) ohjaa osapuolia keskustelemaan lastensuojelusta. Tämän keskustelun perusteella osapuolille syntyy yksilöllinen käsitys lastensuojelusta ja sen toiminnasta, mikä vaikuttaa myös lastensuojeluprosessin etenemiseen. Keskustellessa ja neuvotellessa toimijat vaikuttavat jokainen osaltaan lastensuojeluprosessin etenemiseen ja sen lopputulokseen. Kun lastensuojeluprosessin toimija osallistuu julkiseen keskusteluun lastensuojelusta esimerkiksi sanomalehden välityksellä, tuo hän itselleen aikaisemmin syntyneitä käsityksiään¹⁷ lastensuojelusta julkiseksi vaikuttaen lastensuojelun julkisuuskuvan määrittämiseen.

2.4 Julkisuus, rakenteet ja kanssakäymissäännöt lastensuojelun julkisessa keskustelussa

Lastensuojelun toiminta on julkista, julkisten toimijoiden toteuttamaa ja julkisen lainsäädännön säätelemää. Julkiset toimijat, valtio, hyvinvointialueet ja kunnat ovat vastuussa ja velvollisia järjestämään tarvittavat lastensuojelupalvelut niitä tarvitseville (LSL 11 §). Lastensuojelun toiminnan tavoitteena on turvata lasten hyvinvointi ja suojella heitä kaltoinkohtelulta ja laiminlyönniltä. Lastensuojelupalvelut ovat avoimia ja julkisesti saatavilla kaikille niitä tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen. Julkisuus toimii väylänä lastensuojelun ja lastensuojelupalvelujen esillä olemiselle. Samoin julkisuus toimii kansalaisten väylänä kohdistaa kriittinen katse lastensuojelupalveluihin, niiden järjestämiseen ja lastensuojelun toimijoiden toimintaa kohtaan. Se on keino tuoda näkyväksi lastensuojelun avun tarvetta, resurssien määrittelyn tarpeita, järjestelmän puutteita ja yksittäisiä lastensuojeluun liittyviä tapauksia (esim. Barfoed 2019; Cooner ym. 2020; Zaccagrino 2021). Lastensuojelun toimintaa tulee voida tarkastella kriittisesti ja se tulee voida asettaa julkisen keskustelun kohteeksi. Julkisuus voi siten auttaa lisäämään tietoisuutta lastensuojelusta, jolloin ihmiset voivat olla herkempiä tunnistamaan lastensuojelullisen avun tarpeita ja reagoimaan niihin.

Lastensuojelun järjestelmä ja palvelut rahoitetaan julkisista varoista (LSL 16 §). Tämä luo vaateen toiminnan avoimuuteen ja julkisuuteen. Julkisuus on esimerkiksi keino nostaa näkyväksi huomioita lastensuojeluun liittyvistä resurssitarpeista (esim. Pekkarinen & Helander 2021), mikä voi johtaa keskusteluun lastensuojelujärjestelmän vahvistamisesta. Julkisuus voi siten toimia vipuna lastensuojelujärjestelmän muutokselle. Viranomaiset ja päätöksentekijät saattavat motivoitua parantamaan lastensuojelujärjestelmää lastensuojelun ongelmakohtien julki tullessa (esim. Kananaja 2013; Kananaja & Ruuskanen 2019). Tämä voi johtaa lainsäädännön muutokseen ja esimerkiksi parannuksiin palveluiden saatavuudessa.

¹⁷ Yksityisyyden suoja ja salassapitovelvoitteet huomioiden.

Julkisen mielipiteen kannalta myös yksittäisten tapausten esilletulo on keskeistä. Julkisuudessa käsiteltävät yksittäiset lastensuojelutapaukset voivat vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen ja asenteisiin lastensuojelua kohtaan. Näiden tapausten julkisessa käsitelyssä näkyy myös lastensuojelun salassapitoon ja yksityisyydensuojaan liittyvät puolet (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999). Viranomaisten keskustellessa lastensuojelutyöstä heidän on noudatettava yksityisyydensuojaa. Lisäksi sensitiivisten tietojen esittämiseen on suhtauduttava erityisen varovaisesti. Vakavia tapauksia käsitellessä yksityisyydensuojan kunnioittaminen jättää tiettyjä asioita julkisen keskustelun ulkopuolelle ja voi siten vaikuttaa lastensuojelun julkisuuskuvan määrittymiseen.

Lastensuojelun julkista keskustelua tarkasteltaessa on ymmärrettävä mitä *julkisuudella* tarkoitetaan. Termi *julkisuus* viittaa avoimessa sosiaalisessa kanssakäymisessä tapahtuvaan tilanteeseen tai tilaan. Julkisen asian samanaikaisesti toteutuva avoimuus, tiedostettu esille asettaminen ja yleisesti saatavilla olo ovat piirteitä, jotka erottavat julkisen salaisesta. (Kotimaisten kielten keskus 2021.)

Salainen voi olla tietysin ehdoin esille asetettu ja avoin tietylle joukolle. Salaisen voi siten käsittää olevan julkista tietylle joukolle, joka halutessaan voi asettaa salaisen julkiseksi. Salaiseen liittyy jotain sellaista, mitä ei haluta esittää julkisesti. Sen sijaan julkisen vastakohtana usein pidetty *yksityinen* kiinnittyy henkilökohtaiseen ja on usein tilannesidonnaista. Samoin kuin salainen, yksityinen ei lähtökohtaisesti ole julkiseksi tarkoitettu, vaan joko yhden tai rajatun joukon yhteiseksi mielletty asia, tila tai tapahtuma. Julkisen tavoin yksityiseen ei lähtökohtaisesti liity salattavaa, vaan yksityiseksi asettamisella halutaan rajata muu yleisö tapahtuman tai asian ulkopuolelle.

Yksityishenkilöiden yksityisen piiri sen sijaan heijastelee salattua. Muilta piilossa pidettävien asioiden rajaaminen yksityisen sisälle liittyy usein sensitiivisiin ja erityisiin elämäntilanteisiin, joiden julkiseksi tekeminen koetaan uhkana omalle hyvinvoinnille. Yksityinen toiminta, joka pyrkii rajaamaan tapahtumat tai asiat muun yleisön ulkopuolelle, heijastelee samankaltaista periaatetta kuin yhdysvaltalaisen pragmaatikon John Deweyn näkemys yksityisistä teoista ihmisten välisenä vuorovaikutuksena¹⁸.

John Dewey (1927/2006) määrittelee yksityiset teot epäsuorasti tai suorasti ja tarkoituksenmukaisesti toteutuvana sosiaalisena vuorovaikutuksena. Deweyn mukaan oppiminen ja kehitys tapahtuvat sosiaalisessa kontekstissa ja vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Oppiminen ei ole pelkästään tiedon siirtämistä yksilöltä toiselle, vaan se tapahtuu aktiivisessa toiminnassa, jossa oppija osallistuu toiminnan ja yhteistyön kautta. Maailma kehittyy dynaamisessa vuorovaikutuksessa, jossa ihmiset hakevat aktiivisesti ratkaisuja kokemuksiinsa perustaen (ks. Dewey 1929/1999, 103–104). Dewey ei tee jyrkkää erottelua ihmisen ja muiden elollisten toiminnan

18 Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa vaihdetaan resursseja, tietoa, palveluja ja muita hyödykkeitä.

välillä (Alhanen 2013). Hänen mukaansa ihmisyyttä määrittelee kuitenkin sosiaalinen kanssakäyminen (Misak 2013) ja kieli (Alhanen 2013, 108).

Yksityisestä ja salaisesta luonteesta riippumatta toiminnalla vaikutetaan, tarkoituksella tai tarkoituksetta (ks. Kilpinen 2008), kielellisen merkityksellistämisen kautta ympäristöön. Tällöin yksityisestä asiasta tulee Deweyn mukaan julkinen. Hän tekeekin eron julkisen ja sosiaalisen välille nimenomaan seurauksiin vedoten. Muutos yksityisestä sosiaalisesti on seurausta yksityisen muuttumisesta julkiseksi. Toisin sanoen Deweyn mukaan kaikki julkinen ei ole sosiaalista, mutta sosiaalinen on aina julkista. Merkitystä on sillä, minkälaisia seurauksia julkiseksi tulemisella on. (Dewey 1927/2006.)

Asian julkiseksi tulon tarkoituksenmukaisuuden ja seurausten moninaista luonnetta kuvaa Deweyn (1939) ajatus siitä, että tavoitteet itsessään ovat sekä keinoja saavuttaa haluttuja päämääriä että itse päämääriä muiden päämäärien saavuttamiseksi. Tavoitteisiin pyrkiminen perustuu ihmisen tai ryhmän intresseihin ja niihin liittyviin arvoväittämiin. Lastensuojelussa vuorovaikutus tapahtuu lastensuojeluprosessiin osallistuvien toimijoiden välillä. Tässä vuorovaikutuksessa yksilöiden ja ryhmän yhteisenä intressinä mielletään olevan tahto käsitellä ja ratkaista lapsen tilanteeseen liittyviä huolenaiheita, varmistaa lapsen turvallisuus ja edistää lapsen yleistä kehitystä ja hyvinvointia (ks. Arnkil ym. 2000; Erikson & Arnkil 2012, 25–27; Törrönen ym. 2016). Huolen käsittely ja toiminnallisen muutoksen saavuttaminen vaatii muutoksen kohteena olevan asian julkiseksi tekemisen.

Asian julkiseksi tekeminen vaatii sen asettamista kaikkien nähtäväksi yleisesti ja jonkin tahon toimintaa¹⁹ asian vastaanottamiseksi. Toiminnassa toteutuu samanaikaisesti sekä habituaalista (*habit*) että tietoista (Dewey 1922; Kilpinen 2008). Julkista asiaa, tapahtumaa tai tilaa määrittää ensisijaisesti oletus näiden yleisyydestä. Toisin sanoen asetelmasta, jossa ketään ei rajata niihin liittyvän toiminnan ulkopuolelle. Dewey näkee merkitykset ja niiden sanoittamisen keinona jäsenellä kokemuksia, mutta myös kokemusten välittäjinä (Alhanen 2013, 112). Siten yhteiskunnallinen tieto (ks. Habermas 1976) ja julkisuus rakentuvat merkityksellistetyistä kokemuksista. Kokemukset jaetaan ihmisten välisessä kommunikaatiossa. Kommunikaatio ja sen mahdollistama demokratia vaatii Deweyn mukaan kansalaisten ja valtaapitävien yhteistä julkista elämää ja julkista tilaa, jossa kommunikointi voi aidosti toteutua (Misak 2013).

John Dewey ja hänen aikalaisensa Walter Lippmann kävivät 1920-luvulla sananvaihtoa julkisuudesta ja yleisestä mielipiteestä (esim. Whipple 2005; Malmberg 2009). Siinä missä Dewey näki, ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä maailmassa, demokratian lisäämisen ratkaisuna demokratian kriisiin, Lippmann tukeutui federalistiseen²⁰ näkökantaan. Lippmannin tulkinnan mukaan yleiseen mielipiteeseen perustuva julkisuus ei luo luotettavaa perustaa demokratialle ja valtion elimet

19 Toiminta ymmärretään tässä kaikkea fyysistä ja kognitiivista toimintaa käsittäväksi.

20 Valtiojärjestelmä, jolle ominaista valtion eri alueiden laaja itsemääräämisoikeus.

tulee irrottaa yleisen mielipiteen vaikutuksen piiristä. Valtiolle on luotava itsenäiset toiminnan edellytykset. Dewey sen sijaan näkee demokraattisen valtion rakentuvan yhteisöjen välisessä konsensuksessa²¹. Valtion olemassaolon peruste syntyy tarpeesta säädellä yhteisössä toimivien yksilöiden toimintaa ja sen seurauksia. Kun Lippmann näkee lehdistön syrjäyttäneen poliittisen demokratian päättäjien hakiessa tietonsa sanomalehtien sivuilta poliittisen ja tieteellisen debatin sijaan, Deweylle sanomalehdessä käytävä debatti on keino nostaa kansantietoisuuteen tietoa yhteiskunnasta ja sen ongelmista ymmärrettävästi. Rationaalisen toiminnan tiedeperusteisuus on myös Deweylle ensisijaista. Hän kuitenkin näkee lehdistön tärkeässä roolissa kansalaisten keskuudessa syntyvän, tosiasioihin perustuvan, yleisen mielipiteen muodostumisen välineenä. (Whipple 2005; Malmberg 2009.)

Demokraattisessa yhteiskunnassa²² julkisuus kiinnittyy instituutioon, talouteen ja infrastruktuuriin. Valtio, kunnat ja kuntayhtymät muodostavat suomalaisen yhteiskunnan julkisen talouden kehikon (Valtionvarainministeriö 2021a), jolla rahoitetaan julkisen instituutioon toiminnalliset rakenteet. Jokaista kansalaista konkreettisesti koskettavaa julkista ovat hyvinvointivaltion tarjoamat julkiset terveystalvet, joiden piiriin astutaan lähes poikkeuksetta jo syntymästä lähtien. Julkiset palvelut voidaan jakaa pakottaviin, esimerkiksi oppivelvollisuuden perustuva koululaitos, ja vapaaehtoiisiin, kuten kunnan tarjoamat kirjastopalvelut. Ero vapaaehtoisten ja pakottavien julkisten palvelujen käytön välillä on häilyvä, sillä esimerkiksi vapaaehtoisuudestaan huolimatta kirjastopalvelut voivat olla pakottavia tietyille joukolle kouluikäisiä, jotka osana oppivelvollisuuttaan vierailevat koulupäivän aikana kirjastossa. Jotkin julkiset palvelut muuttuvat kansalaisen toiminnan tai toisen kansalaisen toiminnan kohteena²³ olemisen kautta vapaaehtoisesta pakottavaksi. Väistääkseen vapaaehtoisuuden muuttumista pakottavaksi kansalaisten on toimittava²⁴ yhteisesti sovittujen ja julkisesti jaettujen arvojen ja normien mukaisesti. Nämä arvot konkretisoituvat lainsäädännössä.

Instituutio mahdollistaa julkisen konkretisoitumisen tilassa (esim. Habermas 1962/2004). Yhteiskunnan velvollisuutena on luoda rakenteet julkisten asioiden käsittelemiselle (Eräsaari 2002, 15–16). Näitä tiloja kutsutaan *julkisiksi* tai *puolijulkisiksi tiloiksi*. Puolijulkiset tilat eroavat julkisista tiloista siten, että ne ovat yksityisen tahon omistuksessa²⁵. (ks. Button 2003; 229.) *Helsingin Sanomat* lastensuojelun julkisen keskustelun alustana voidaan siten ymmärtää puolijulkisena tilana.

Julkista tilaa ei määrittele pelkästään sen fyysiset ominaisuudet (ks. Järjestyslaki 612/2003, 2 §: *yleinen paikka*) vaan myös sen sosiaalinen määrittäminen. Tärkeim-

21 Yksimielisyys poliittisissa ja moraalisisissa kysymyksissä.

22 John Dewey jakaa demokratian sosiaaliseen ja poliittiseen.

23 Esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen kautta.

24 Halutessaan pysyä erossa yhteiskunnan koherenssia ylläpitävien julkisten palvelujen, kuten poliisin ja oikeuslaitoksen interventioista.

25 Esimerkiksi kauppakeskukset.

pänä määrittäjänä on *avoimuus*. Avoimuuden vaade täyttyy silloin, kun kuka tahansa voi mennä tilaan ilman vaateita tai lupaa. Julkisen tilan määritelmän täyttävät siten myös ei-fyysiset vuorovaikutuksen paikat, kuten sosiaalisen median keskustelualustat (esim. Castells 2007; Sormanen & Dutton 2015). Näissä julkisissa tiloissa toimiminen tapahtuu entistä useammin yksityisen, kodin piirissä, mutta myös poliittisilla areenoilla (esim. Morris & Sarapin 2020). Julkisten tilojen kehittymisen myötä julkinen on siten siirtynyt entistä vahvemmin osaksi yksityistä. Ihmisten välisessä kommunikaatiossa rakentuva julkisuus ja julkinen tila vaikuttavat myös lastensuojelutyöhön ja -yhteisöjen toimintaan lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lastensuojelun julkinen keskustelu ja julkiset tilat, joissa keskustelua käydään mahdollistavat tietoisuuden ja osallistumismahdollisuuksien lisääntymisen, tiedonvälityksen ja vertaisuuteen perustuvan tuen saamisen ja yksityisyyden kysymysten nousemisen julkiseen keskusteluun.

Yksilöiden vuorovaikuttaminen yhteisöissä rakentaa julkisuuden tilaa ja julkisen keskustelun rakennetta. Yhteiskunta ja lastensuojelujärjestelmä sen osana tarjoavat lähtökohdan lastensuojelun julkiselle keskustelulle. Samoin julkinen keskustelu vaikuttaa lastensuojelujärjestelmään ja yhteiskunnan rakenteeseen. Lastensuojelujärjestelmästä ja -toimenpiteistä lähtenyt keskustelun aihe saa uusia kerroksia ja muotoja siitä julkisesti keskusteltaessa. Keskusteluun ja sen aiheeseen kiinnittyvät uudet näkökulmat muokkaavat julkisen keskustelun rakennetta, rakentavat julkista mielipidettä ja tahtotilaa lastensuojelusta.

Tässä tutkimuksessa suomalainen lastensuojelujärjestelmä ja *Helsingin Sanomat* keskustelualustana määrittelevät lähtökohdan lastensuojelun julkiseen keskusteluun. *Helsingin Sanomissa* toteutuvan lastensuojelukeskustelun rakenne asettaa²⁶ lähtökohdan yksittäisen keskusteluun osallistuvan puheenvuoron aiheelle ja paikalle. Puheenvuoroaan esittämällä keskusteluun osallistuvat luovat ja muokkaavat lastensuojelun diskurssikäytäntöjä ja siten vaikuttavat lastensuojelun julkisen keskustelun muovautumiseen. Lastensuojelun julkinen keskustelu ja sen myötä rakentuva julkinen mielipide lastensuojelusta taas antaa syötteitä lastensuojelujärjestelmän rakenteiden muovautumiseen. Lastensuojelun julkista keskustelua voidaan siten peilata Anthony Giddensin *rakenteistumisteorian* ja ajatukseen *rakenteen kaksinaisuudesta* (Giddens 1979/1984a; 1981; 1984b).

Brittiläisen sosiologi Anthony Giddensin (1979/1984a) rakenteistumisteorian (*the theory of structuration*) mukaan sosiaalinen toiminta rakentuu toimijoiden tuottamista *aikaan* ja *tilaan* kiinnittyvistä sosiaalisista käytännöistä. Giddensin mukaan (emt., 179–185; 1981, 92; 1984b, 76) *kieli* on itsessään yksi tila, joka mahdollistaa yhteiskunnallisen toiminnan. Toistamalla yhteisiä sanoja ja lauseita yhteisöt rakenteistavat diskurssikäytäntöjä. Rakenteistuminen tapahtuu, kun toimija kohtaa

26 Jokainen keskusteluun osallistuva voi tuoda uusia aiheita keskusteluun, mutta keskustelun rakenne on ennalta määrätty toimituksellisten käytäntöjen sanelemana.

vallitsevan rakenteen²⁷. Rakenne ja toiminta ovat toisistaan riippuvaisia (Giddens 1979/1984a). Yhteiskunnan järjestelmä muodostuu näistä erillisistä rakenteista (esim. kieli ja säännöt) ja on yhtä lailla toistuvan toiminnan väline kuin tulos. Toiminnan merkityksellistäminen ja sanktiointi perustuvat sosiaalisissa suhteissa neuvotteluihin sääntöihin. Toiminta taas vaatii resursseja, jotka Giddensin mukaan ovat joko luonnollisia tai henkilöityneitä. (Giddens 1984b; Löw 2008.)

Lastensuojelussa eri toimijoilla on erilaisia resursseja. Esimerkiksi asiakkaat ja lastensuojelun ammattilaiset kohtaavat erilaisin resurssein lastensuojelujärjestelmän vallitsevan rakenteen. Lähtökohtana kuitenkin on, että resursseista riippumatta he yhdessä neuvottelevat (tila) toimenpiteet, joilla lapsen kasvu ja hyvinvointi turvataan. Lapsen ja perheen tilanne (sosiaaliset käytännöt) ja ammattilaisten edustaman lastensuojelujärjestelmän periaatteet (säännöt) vaikuttavat toimijoiden vuorovaikutuksessa tapahtuvan neuvottelun lopputulokseen. Samoin lastensuojelun asiakkaiden ja ammattilaisten osallistuminen neuvotteluun ja lastensuojelusta keskusteluun muovaa niille ominaisilla tavoilla lastensuojelun keskustelun rakennetta. Yhdessä neuvoteltu ratkaisu muuttaa sitä lastensuojelun rakennetta, jossa yksittäiseen lapseen ja perheeseen kohdistuva lastensuojelun toiminta tapahtuu²⁸.

Giddensin ajatukset tilan mahdollistavista resursseista ja varsinkin ei-materiaalisten resurssien painottumisesta ovat saaneet niin vasta-argumentteja (Stones 2005; Archer 1995; 2010) kuin kannatusta (Löw 2008). Kriittiset argumentit koskevat ulkopuolisten tekijöiden liiallista sivuuttamista. Lastensuojelun toimenpiteistä neuvoteltaessa näitä huomiotta jääviä ulkopuolisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi lapsen yksilölliset ominaisuudet tai sosiaalinen verkosto. Giddensin näkemysten puolesta puhuvat kiinnittävät huomiota ensisijaisesti merkitysten ja prosessien keskeytykseen. Giddensin mukaan siinä missä vallitsevat rakenteet vaikuttavat yksilöön, vaikuttaa yksilön tahdonvapaus (oman toiminnan tarkastelu ja perustelu) rakenteisiin. Rakenteen ja toimijuuden välinen suhde kertoo *rakenteen kaksinaisuudesta* (the duality of structure). (Giddens 1979/1984a; 1984b; Tucker 1998.) Toimijat ovat siten välttämättömiä sosiaalisten rakenteiden ja järjestelmien olemassaololle. Toimijat toisaalta yllä pitävät vallitsevia rakenteita, mutta toimivat myös niiden kyseenalaistajina (ks. Habermas 1962/2004).

Julkisuuden, sosiaalisen toiminnan ja yhteiskunnan rakenteen suhteiden tulkitseminen vaatii erilaisten näkemysten tulkitsemista. Anthony Giddensin ajatuksen rakenteen kaksinaisuudesta ja John Deweyn yksityisen, sosiaalisen ja julkisen rinnalle voidaankin nostaa filosofi ja yhteiskuntateoreetikko Jürgen Habermasin julki-

27 Rakenteet ovat sosiaalisten suhteiden malleja, järjestelmä on sen sijaan yhteiskunnalliseksi käytännöksi organisoitunutta sosiaalisten suhteiden välistä (mallit tunnistavaa) tosiasiallista toimintaa (ks. Giddens 1979/1984a).

28 Esimerkiksi päädyttäessä huostaanottoon lastensuojelujärjestelmän sisällä siirrytään avohuollon palveluista sijaishuoltoon, jolloin myös säännöt lastensuojelun toteuttamiseen muuttuvat.

suuskäsitys. Kun Giddensin näkemys korostaa sosiaalisen toiminnan rakenteellisen ja toiminnallisen ulottuvuuden vuorovaikutusta ja Dewey julkisen tilan merkitsevyyttä kokemusten jakamisessa ja ratkaisujen etsimisessä, Habermasin julkisuuskäsitys (1962/2004) korostaa yksityishenkilöiden mahdollisuutta haastaa vallitsevat kanssakäyntisäännöt ja tuoda esiin vaihtoehtoja poliittisen julkisuuden kautta. Kansalaisyhteiskunnan mahdollisuudet vaikuttaa valtion valtaapitävien päätöksiin toteutuvat erilaisissa diskurssikäytännöissä. Kommunikaatio on resurssi torjua normittoman hallinnollisen ja taloudellisen vallan mekanismeja (ks. Flynn 2004).

Tarjoamalla alustan lastensuojelun julkiselle keskustelulle *Helsingin Sanomat* antaa kansalaisille mahdollisuuden vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin ja kanssakäyntisääntöihin. Yksilöillä on mahdollisuus taustastaan tai yhteiskunnallisesta asemastaan riippumatta esittää puheenvuorojaan, mielipiteitään ja näkemyksiään lastensuojelusta *Helsingin Sanomissa* ja liittyä lastensuojelusta julkisesti keskustelevien joukkoon. Habermas tekeekin eron yleisön ja julkiseen keskusteluun aktiivisesti osallistuvien, *julkison*²⁹ välille (ks. Habermas 1962/2004, 9–10).

Jürgen Habermas tarkastelee teoksessaan *Julkisuuden rakennemuutos – Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta* (1962/2004) julkisuutta ja demokratiaa. Habermas määrittelee julkisuuden tilaksi, jossa yksityishenkilöt voivat haastaa valtaapitävien määrittelemiä kanssakäyntisääntöjä (yhteiskuntajärjestys) ja nostaa poliittisen julkisuuden kautta esille vaihtoehtoja vallitseville käytännöille (1962/2004, 57). Tämä määritelmä ei itsessään poista viranhaltijoiden tai luottamushenkilöiden oikeutta ja mahdollisuuksia puolustautua julkisessa keskustelussa. Se kuitenkin lähtee oletuksesta, että julkisuus on ensisijaisesti tila kyseenalaistaa vallitsevia olosuhteita. Tässä Habermas tuo ratkaisuehdotuksen Deweyn (1927/2006, 63) asettamalle hypoteesille valtion kokeilevasta luonteesta. Dewey on nimittäin sitä mieltä, että mikään valtio (eikä siten yhteiskuntakaan) ei voi olla täydellinen, vaan jatkuvasti vaihtelevat olosuhteet vaativat jatkuvaa valtion uudelleen löytämistä. Julkisuus on Habermasin mukaan perheen, kansalaisyhteiskunnan ja valtion ohella yksi yhteiskuntakokonaisuuden instituutio, jonka olemassaolo ei ole riippuvaista tietyistä yhteiskunnasta. Yhteiskunnan hiipussa julkisuus liimautuu uuteen rakenteeseen toteuttaakseen demokratiaa. (Malmberg 2009.) Habermasin ja Deweyn näkemysten voidaankin nähdä toimivan toisiaan täydentävinä (Kilpinen 2008, 122).

Habermas ajattelee, että demokratia muodostuu kansalaisten käymän julkisen keskustelun myötä, jossa keskusteluun osallistujat esittävät argumenttejaan ja rakentavat niihin perustuen yhteisen ymmärryksen asian tilasta. Habermasin näkemys deliberatiivisesta demokratiasta nojaakin julkiseen keskusteluun ja kommunikatiiviseen toimintaan. Kansalaisyhteiskunnalla on merkittävä rooli julkisen keskustelun

29 ”Julkiso-käsitteellä viitataan ihmisiin aktiivisesti keskustelevana, julkisuuteen päin suuntautuvana toimintaryhmänä, joka kehkeytyy aina tietyn yhteisen ongelman tai kysymyksen ympärille” (Finto 2021).

mahdollistamisessa erilaisilla foorumeilla ja tiloissa. Habermasin mukaan päätökset ovat oikeutettuja siinä tapauksessa, että ne ovat syntyneet prosessissa, joka on ollut avoin kaikille. Julkisen keskustelun myötä syntynyt yhteinen ymmärrys tulisi perustua parhaaseen argumenttiin, eikä niinkään enemmistön ääniin. (Habermas 1984b, 10–18.) Lastensuojelukeskustelu on yksi esimerkki deliberatiivisesta demokratiasta, kun keskusteluun osallistuvat pyrkivät löytämään ratkaisuja lastensuojelukysymyksiin.

Tässä tutkimuksessa yhtenä keskeisenä tulkinnallisena lähestymistapana on kuitenkin Habermasin ajatus neljästä ideaalin keskustelutilanteen postulaatista (1984a, 178; 1981/1994, 121–128; Huttunen 2014). Habermas on tarkastellut julkiseen keskusteluun osallistumista neljän ideaalin keskustelutilanteen postulaatin kautta: 1) avoimuus, 2) puhumisen vapaus, 3) autenttisuus ja 4) vastavuoroisuuden ehtojen toteutuminen. Näiden neljän ideaalin keskustelutilanteen postulaatin toteutumisen myötä keskustelussa syntyvä *diskursiivisen tahdon muodostus* on väline julkisen vallan tarkkailuun ja kontrolliin. Habermasin mukaan (1984b, 31–33) julkisen vallan tarkkailu ja kontrolli tapahtuvat yhteisessä elämismaailmassa, joka rakentuu jaetun tulkintakokonaisuuden taustaolettamuksissa. Neljän ideaalin keskustelun postulaatin toteutuminen on alisteista kollektiivisille tulkinnoille taustaolettamuksista³⁰. Taustaoletukset perustuvat esimerkiksi kulttuurin, perinteen tai rutiinien historialliseen kasautumaan. Habermasin mukaan yksittäiset problematisoimattomat taustaoletukset, kuten esimerkiksi jokin tietty yksittäinen perinne, voivat nousta tematisoinnin kohteeksi. Taustaolettamuksien kokonaisuus ei voi kuitenkaan koskaan tulla kriittisen harkinnan kohteeksi. Elämismaailma ja tulkinnat siitä siten kannattelevat ja kontrolloivat julkiseen keskusteluun osallistuvia. Yksittäisillä julkisilla ulostuloilla tai pitkillä(kin) asiasisällöllisesti fokuoituneilla julkisilla prosesseilla ei voida saada aikaan välittömiä vaikutuksia, koska yksittäisistä oletuksien problematisoinneista riippumatta julkinen ja yhteiskunnan muodostava taustaoletusten kokonaisuus pysyy kriittisen katseen ja varsinkin muutospaineiden ulottumattomissa.

Olen rakentanut tutkimukseni tulkinnallisen lähestymistavan asettaen vuoropuheluun Deweyn, Giddensin ja Habermasin teoretisoinnit suhteessa lastensuojelun julkiseen keskusteluun (kuviot 1). Kiteytettynä tulkinnallinen lähestymistapa käsitetään tässä tutkimuksessa siten, että julkinen keskustelu on sosiaalista vuorovaikutusta, jossa sekä rakenteet että toimijat vaikuttavat toisiinsa. Kuten julkisessa keskustelussa yleensä, myös lastensuojelukeskustelussa tavoitteena on luoda ympäristö (julkinen tila), jossa keskusteluun voidaan osallistua avoimesti ja autenttisesti sekä puhua vapaasti ja vastavuoroisesti. Julkinen tila ja siinä toteutuva sosiaalinen vuorovaikutus mahdollistaa yksityisten kokemusten julkiseksi tulon.

30 Habermasin mukaan taustaoletukset rakentuvat yksilöiden tulkinnoista elämismaailmasta.

LASTENSUOJELUN JULKINEN KESKUSTELU

Habermas (1984a): Neljä ideaalin keskustelutilanteen postulaattia

Giddens (1981a): Rakenteen kaksinaisuus

Kuvio 1. Tutkimuksen tulkinnalliset lähestymistavat

Deweyn (1927/2006, 49–55) ajatus yksityisen, sosiaalisen ja julkisen välisyydestä antaa sanomalehden toimituksellisia käytäntöjä tarkasteltaessa mahdollisuuden ymmärtää vallitsevia periaatteita lastensuojeluasioiden julkiseksitulolle. Deweyn käsitys yksityisen, sosiaalisen ja julkisen suhteesta auttaa tulkitsemaan, miten lastensuojelun julkinen keskustelu toimii ja mitkä yksityiset asiat tulevat julkisiksi sosiaalisen vuorovaikutuksen välityksellä. Lastensuojelukeskustelussa yksi sosiaalinen ulottuvuus on media, jonka avulla voidaan lisätä tietoisuutta lastensuojelusta ja vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Vaikuttamisen mahdollisuus on tärkeää demokratian ja oikeudenmukaisuuden kannalta. Lastensuojelukeskusteluun osallistumisen näkökulmasta yksittäistenkin kokemusten nouseminen keskustelun kohteeksi lisää mahdollisuuksia osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Tarkastelemalla lastensuojelukeskustelua Dewey teoretisointiin peilaten voidaan saada selvyyttä näistä yksittäisistä kokemuksista ja tapauksista lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudessa.

Giddensin ajatusta rakenteen kaksinaisuudesta (1979/1984a) voidaan tarkastella yhdessä Deweyn tulkintojen kanssa. Lastensuojelukeskusteluissa vuorovaikutus tapahtuu tietyissä rakenteissa, joista tässä tutkimuksessa keskeisiä ovat lastensuojelujärjestelmä ja media. Ensinnäkin Giddensin ajatus rakenteen kaksinaisuudesta auttaa jäsentämään sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sen mahdollistaman lastensuojelun julkisen keskustelun rakenteellisia lähtökohtia ja keskustelun muovautumista esimerkiksi, kun tarkastellaan keskusteluun nousevia uusia aiheita ja niiden merkitystä lastensuojelukeskustelun kokonaisuuden rakentumisessa. Toisekseen Giddensin teoretisointi on keino tarkastella, mitkä lastensuojelujärjestelmän rakenteet nousevat kriittisen tarkastelun kohteeksi ja mitä merkityksiä niiden yhteisellä käsittelyllä on vallitseviin rakenteisiin. Lastensuojelukeskusteluissa käsitellyt teemat nousevat lastensuojelutyöstä ja vallitsevista rakenteista. Teemojen käsittely julkisuudessa voi rakentaa uudenlaista yhteisymmärrystä lastensuojelun rakenteista. Uusi ymmärrys voi johtaa konkreettisiin lastensuojelujärjestelmän muutoksiin.

Habermasin (1984a) ajatus neljästä ideaalin keskustelutilanteen postulaatista tarjoaa mahdollisuuden peilata lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistumisen edellytyksiä ja lähtökohtia julkison näkökulmasta. Lastensuojelukeskustelun raken-

tumisen ja sen tuottamien vaikutusten arvioinnin kannalta on tärkeä ymmärtää, miten ja keiden kohdalla avoimuus, puhumisen vapaus, autenttisuus ja vastavuoroisuus toteutuvat. Habermasin teoretisointi antaa hyvän pinnan tarkastella lastensuojelukeskusteluun osallistumisen tasavertaisuutta.

Tässä tutkimuksessa Habermasin ja Giddensin teoretisoinnit risteävät, kun keskustelijat osallistuvat lastensuojelukeskusteluun vallitsevissa rakenteissa. Esimerkiksi lastensuojelun ammattilaisten toiminta ja vuorovaikutus perustuvat usein vallitsevaan lainsäädäntöön ja organisaatiokulttuuriin. Toisin sanoen ammattilaisten kohdalla yhteiskunnallisen aseman voidaan olettaa vaikuttavan lastensuojelukeskusteluihin osallistumisen mahdollisuuksiin. Tarkastelun kohteena on siten usein sekä lastensuojelukeskustelun rakenteet ja rakentuminen (Giddens 1979/1984a) että keskusteluun osallistumisen mahdollisuudet (Habermas 1984a). Rakenteet ja keskusteluun osallistumisen mahdollisuudet vaikuttavat keskeisesti siihen, mitkä ja miten yksityiset asiat nousevat lastensuojelukeskusteluissa julkisiksi (Dewey 1927/2006).

2.5 Sanomalehtijournalismin muutoksia 1990–2020

Jotta *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 käytyyn lastensuojelukeskusteluun vaikuttaneet tekijät voidaan sitoa osaksi tutkimusta, tulee tarkastelussa ottaa sanomalehden toimituksellisten käytäntöjen ohella huomioon sanomalehtitoiminnassa ja journalismissa tapahtuneita muutoksia ja kehityskulkuja. Sanomalehtien, television, radion ja internetin mahdollistama media on erityinen julkisuutta tuottava taho (ks. Habermas 1964/1985). Julkisuutta voidaan pitää median tuotteena (Pietilä 2007). 1990-luvulla *perinteiset valtamediat*³¹, lehdet, televisio ja radio, hallitsivat keskustelun julkista tilaa. Internet ja digitaaliset sisällöt ovat tulleet osaksi kuluttajatottumuksia 2000-luvun edetessä (esim. Matikainen 2010; Kantola 2011). Verkkojulkaiseminen on haastanut perinteisiä journalistisia arvoja³² ja erityisesti objektiivisuutta ja autonomisuutta. Siten myös verkkojulkaisujen ja sosiaalisen median julkaisujen eettisyyttä tulee tarkastella uudesta sosiaalisen median ympäristöstä käsin (ks. Helle 2009). Erityisesti tiedon tuotannon ja vastaanottamisen nopeutuminen ja perinteisen julkaisutoiminnan rahoitusrakenteen muutos ovat toimineet mediatalojen kehittämistoimien kiihdyttäjinä (Ojala & Matikainen 2022; Pöyhtäri ym. 2016). Kun edeltävien vuosikymmenten aikana esimerkiksi iltapäivälehtien hintakehitys ja tuotto oli nousujohteista, 2000-luvulla lehtitalot ovat kohdanneet internetin, kuluttajille ilmaisena näyttyvän, kustannusrakenteeltaan kevyemmän

31 Sanomalehdet, radio ja televisio.

32 Mark Deuzen mukaan (2005) journalismin keskeisiä arvoja ovat julkinen palvelu, objektiivisuus, ajankohtaisuus, autonomisuus ja eettisyys.

ja välittömämmän tiedontuotannon logiikan. Selvitäkseen perinteisen median on pitänyt sopeuttaa toimintaansa digitalisaation kehityksessä ja ottaa palvelukartastoonsa uusia tiedonvälittämisen kanavia. (Pietilä 2007, 182–185; Kantola 2011, 39–40.) Kansalaisten luottamus uutismediaan on vaihdellut 2010-luvulla (ks. Ojala & Matikainen 2022) ja muutoksilla on ollut vaikutusta esimerkiksi poliittisten toimijoiden asenteisiin mediaa kohtaan (Nieminen ym. 2005).

Digitalisaation lisäksi median muutoksen juurien voidaan nähdä olevan 1990-luvun talouslaman kurimuksessa, mikä on vaikuttanut myös sanomalehdessä käytyyn julkiseen keskusteluun (esim. Reunanen & Väliverronen 2020). 1990-luvun aikana sanomalehtiteollisuus koki globaalisti taantumaa ja esimerkiksi suomalaisten sanomalehtien levikki laski tuona aikana 20 prosenttia. Muutosta 1990-luvulla selittää osaltaan aamutelevisio-ohjelmien katsojien määrän ja ilmaislehtien jakelun kasvu, mutta erityisesti internetin käytön lisääntyminen. Levikin laskiessa ja sanomalehtien siirtyessä toimittamaan digitaalista sisältöä merkittävimmäksi taloudellisen kasvun tekijäksi on muodostunut verkkomainonta. (Pietilä 2007, 185–187.)

Kustannusrakenteen ja levikkiin perustuvan aseman muutoksen ohella myös toimitukselliset käytännöt ovat olleet muutospaineen ja ulkopuolisen vaikuttamisen alla (Pöyhtäri ym. 2016; Chadwick 2017; Hiltunen 2020). Perinteisten laajoja kokonaisuuksia käsittelevien juttujen ja impulsiivisen sosiaalisen median viestituo- tannon tasapaino näyttää hiljalleen löytyneen sanomalehtitalojen ottaessa käyttöön uusia tapoja tuottaa digitaalista sisältöä (Pöyhtäri ym. 2016, 19). Sanomalehtien perinteiset tiedonvälittämisen rakenteet ovat kuitenkin pysyneet muuttumattomina ja siirtyneet sellaisenaan osaksi digitaalisilla alustoilla julkaistavia versioita. Näitä ovat esimerkiksi tekstilajeihin liittyvät otsikoinnit, uutiset ovat uutisia myös verkossa samoin kuin mielipidekirjoitukset. Digitalisoituminen ei ole muuttanut näiltä osin toimituksellisia käytäntöjä, mikä mahdollistaa perinteisen ja digitaalisen median julkaisujen sisällöllisen tarkastelun yhtenevässä viitekehyksessä (Pöyhtäri ym. 2016, 2).

Perinteisen painetun sanomalehden valtakausi on murtunut verkkoviestinnän ja sosiaalisen median alle. Digitalisaatio on tuonut mukanaan uusia journalismin muotoja, joissa perinteinen journalismi on saanut rinnalleen visuaalisia ja nopeatempoisia viestinnän toteuttamisen tapoja. (Mikkonen ym. 2014; Raiskila & Wiberg 2017.) Toisaalta samanaikaisesti journalismissa on läsnä myös pysyviä rakenteita. Eri alojen ammattilaisille annetaan suunvuoro ammatti- ja etujärjestölehdissä, joita julkaistaan ja toimitetaan edelleen myös painotuotteina. Ammattilehdet toimivat osaltaan esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden väylänä ilmaista mielipiteitään ja niiden kautta pyritään muun muassa vaikuttamaan vallitseviin käytänteisiin (Piironen 2005, 27). Näiden lehtien voidaan nähdä ensisijaisesti edistävän ammattilaisten näkökantojen esille nostamista. Printtijulkaisemisen aikaan kansalaisten ja lastensuojelun asiakkaiden julkiseen keskusteluun osallistuminen tapahtui ensisijaisesti sanomalehtien mielipidekirjoitusten välityksellä. Toisin sanoen ammattilaisten mahdollisuudet

osallistua julkiseen keskusteluun ovat olleet muun muassa ammattilehtien takia laajemmat.

Median digitalisoitumisen myötä ammattilaisten ja kansalaisten mahdollisuudet julkiseen keskusteluun osallistumisessa ovat kuitenkin tasavertaistuneet (Raiskila & Wiberg 2017, 36–37). 2000-luvun alkuvuosina verkkopäiväkirjat ja blogit toimivat kansan äänen alustoina. Vuoden 2007 aikana paikkaansa verkkoviestinnässä vakiinnuttamaan alkanut *Facebook* nosti hiljalleen räjähdysmäisesti journalismia ja viestintää muuttaneen sosiaalisen median julkisen keskustelun suurimmaksi alustaksi. (esim. Suominen ym. 2013.) Median digitalisoituminen on mahdollistanut kansalaisyhteiskunnan välittömän ja suoran yhteyden valtion asioista päättävään tahoon. Muutos on ollut merkittävä suoran demokratian keinovalikoimien laajentumiselle 2000-luvulla (Mutanen 2004, 10). Valtion ja kuntien edustajat toimivat itsekin aktiivisesti sosiaalisen median alustoilla omia, yhteisöjen ja yhteiskunnan asioita edistääkseen (Laaksonen ym. 2017). Toisaalta ammattilaiset ovat puheenvuoroissaan nostaneet esille myös huolta siitä, miten muuttuneessa mediassa ja varsinkin sosiaalisen median alustoilla tieteen ääni tulee kuuluville (Matikainen & Huovila 2017; Niiniluoto 2015).

2.6 Mediat erityisenä lastensuojelun julkisuuden foorumina

Suomalaisessa mediassa lastensuojelun julkisen keskustelun painopisteet ovat vaihdelleet vuosikymmenten aikana ja kiinnittyvät eri aikakausina kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisiin hallinnan paradigmoihin³³ (Keränen 2017). Lastensuojelukeskustelun julkiseksi tekemisen tavat (Dewey, 1927/2006), keskustelun rakenne (Giddens, 1979/1984a) ja rakenteeseen vaikuttava keskustelun sisältö ja keskusteluun osallistumisen (Habermas, 1984a) mahdollisuudet ovat muuttuneet. Vaikka suomalaisella lastensuojeluaajattelulla on tätä pidemmät perinteet (Hämäläinen 2007, 24–29.), 1900-luvun alkupuolta voidaan pitää lastensuojelun ja siihen liittyvän keskustelun järjestäytymisen ajankohtana. Tästä osoituksena on muun muassa vuosina 1924–1937 julkaistu *Lastensuojelulehti*. Keskustelu suojelulainsäädännöstä ja lasten oikeudellisesta asemasta huipentui viimein ensimmäisen lastensuojelulain laatimiseen (1936). 1950-luvulla herännyt koulukotien toimintaa arvioiva kriittinen keskustelu on nostanut aika ajoin päätään aina 2010-luvun loppuvuosille asti. (Eriksson 1967; Harrikari 2019.) Vaikka kunnat olivat 1980-luvun loppupuolelle ensisijaisia lastensuojelulaitosten ylläpitäjiä, 1980-luvulla käynnistynyt ja 1990-luvulla ideologisen johtoaseman saavuttanut uusliberalistinen paradigman muutos (Patomäki 2007, 55) loi perustaa myös lastensuojelujärjestelmän muutokselle ja lastensuojelupalvelujen järjestämiseen liittyvälle keskustelulle. Vuoden 1983 uudella

33 Yhteisön tai yhteiskunnan yleisesti hyväksymä rakenne, ajattelutapa tai suuntaus.

lastensuojelulla oli merkittävä vaikutus laitospainotteisen lastensuojelun sisäiseen muutokseen ja lastensuojelukäytäntöjen kehittymiseen kohti ennalta ehkäiseviä palveluja. (Keränen 2017.) 1990-luvulla lastensuojelun julkisessa keskustelussa painottuivat sijaishuollon toiminta ja kasvatusten menetelmät, lastensuojelun juridisoituminen ja erityisesti laman myötä keskustelu riittämättömistä lastensuojelun resursseista (Harrikari 2019, 313, 320). 1990-luvun laman aikana lisääntynyt keskustelu kolmannen sektorin toimijoiden (yksityiset toimijat, järjestöt, yritykset) roolista hyvinvointipalveluja järjestävinä ja siten valtiollista hyvinvointijärjestelmää täydentävinä tahoina (Keränen 2017, 150) on kiihdyttänyt lastensuojelun, varsinkin laitoshoidon yksityistämistä (Porko 2018, 10). 2000-luvulla kiihtynyttä yksityistämistä puoltavien ja vastustavien puheenvuorojen esiinmarssi on rakentanut lastensuojelun julkisen keskustelun kentälle uudenlaisia sosiaali- ja terveyspalvelujen yksityistämiseen liittyviä diskursseja.

Oman erityisen ja merkitsevän piirteen 2010-luvun lastensuojelulle on tuonut digitaalisen mediajulkaisemisen nopeampoinen kehitys. Julkisessa keskustelussa esiintyvät käsitykset lastensuojelusta liittyvät usein negatiivisten ja hankalien tilanteiden ja asioiden läsnäoloon. (Forsberg & Kröger 2010, 4.) Median roolin tarkastelu lastensuojelun interventioista kertovana tahona on herättänyt mielenkiintoa myös lastensuojeluun liittyvän tutkimuksen parissa (esim. Harrikari 2008; Pätiälä 2016). Mediajulkisuuden piirissä toisaalta pyritään vaikuttamaan vallitsevaan vallankäyttöön ja sen rakenteisiin, toisaalta halutaan ylläpitää olemassa olevaa vallanjakoa esimerkiksi kuvailemalla lastensuojelun asemaa, tilaa ja merkitsevyyttä. Keskusteluun osallistuvilla on kuitenkin erilaiset intressit ja mahdollisuudet tuoda lastensuojeluun liittyviä asioita julkisiksi.

Lastensuojelun keskusliitto on julkaissut (Jaakkola 2013) lastensuojelun ammattilaisille oppaan median kohtaamisesta ja lastensuojelun julkisuudesta. Oppaassa todetaan, että tiedotusvälineiden ja lastensuojelun edustajien mielestä lastensuojelua pitäisi käsitellä enemmän mediassa. Lastensuojelun julkisuutta tukevia rakenteita todetaan olevan muun muassa lainsäädännössä, ammattietiikassa ja viranomais toiminnan julkisuusperiaatteessa. Haasteena lastensuojeluasioiden julkitulolle tunnistetaan kuitenkin olevan lastensuojelun ammattilaisia sitovat yksilöasioiden salassapitosäännöt ja asiakassuhteen luottamuksellisuus. Viranomaisen salassapitovelvollisuus estääkin yksittäisiin lastensuojelun tilanteisiin liittyvän uutisoinnin kommentoinnin muutoin kuin yleisellä tasolla. Julkisuudessa juuri salassapitovelvollisuus nähdään esteenä räysivaltaiseen osallistumiseen. Voidaankin päätellä, että lainsäädännöllisen ohjauksen takia lastensuojelua tarkasteltaessa Habermasin (1984a) neljän ideaalin keskustelutilanteen postulaatin toteutuminen mediassa käytävissä keskusteluissa voi olla rajattua viranomaisten eli sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranhaltijoiden osalta.

Sosiaalinen media on tunnistettu paikaksi, jossa asiakkaat voivat tuoda näkyväksi tyytymättömyyttään lastensuojelupalveluihin (van Nijnatten ym. 2014).

Lastensuojelun asiakkaila on usein ilman salassapidon velvoitetta mahdollisuus kertoa tilanteistaan ja kokemuksistaan hyvinkin yksityiskohtaisesti. Sosiaalisessa mediassa esitetyt puheenvuorot näyttävät liittyvän usein kielteisiin kokemuksiin, lastensuojelun asiakkaiden oikeuksien polkemiseen ja sortaviin rakenteisiin, esimerkiksi lastensuojelutarpeen taustalla oleviin eriarvoisuuden tekijöihin (esim. Bardy 2013). Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että median koetaan alleviivaavan lastensuojelun ja ammattilaisten virhearviointeja yksittäisistä tapauksista aina yleisiin prosesseihin (esim. Garrett 2009; Parton 2011). Suomessa lastensuojelun julkisuuskuva on pidetty kuitenkin suhteellisen hyvänä ainakin 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina (Puonti 2004; Skivenes & Thoburn 2017; Juhasz & Skivenes 2017).

Media, lastensuojelun interventioista kertovana tahona, on herättänyt mielenkiintoa myös lastensuojelun tutkimuksen kentällä. Keskusteluissa esiintyvä interventiokeskeisyys vahvistaa käsityksiä lastensuojelusta institutionaalisenä portinvartijana perheyhteisön ja virallisen järjestelmän välillä. Kansainvälisesti tarkasteltuna näyttää siltä, että lastensuojelun julkisuutta ja julkista keskustelua on tutkittu varsinkin anglosaksisissa maissa. Kansainvälisten tutkimusten perusteella keskustelussa on vallallaan lastensuojelun järjestämiskysymysten tarkastelu, jossa paljastetaan ja asetetaan julkisen arvostelun alaiseksi lastensuojelun toimintakäytänteisiin liittyviä epäkohtia (Garrett 2009). Lastensuojelun julkisen keskustelun on tunnistettu suuntautuvan usein negatiivisten ilmiöiden tarkasteluun, muun muassa lastensuojelun toimintakäytänteisiin ja toimijoihin liittyen (ks. Jack 1997; Wolff ym. 2011). Tutkimusten perusteella keskustelu lastensuojelusta ja lastensuojelun roolista herää lapsen kaltoinkohteluun liittyvän uutisoinnin myötä (Marinetti 2011), mutta on painottunut sosiaalityöhön ja -työntekijöihin kohdistuvaan kritiikkiin (Galilee 2006; Munro 2011).

Anglosaksissa maissa lastensuojeluun liittyvä julkinen keskustelu näyttäisi aktivoituvan skandaalihakuisten juttujen kautta. Uutisoinnissa korostuu kolme piirrettä: tragediaa edeltävät tapahtumat, ammattilaisten rooli ja paikallisten viranomaisten osallisuus. (Elsley 2010.) Patrick Ayre (2001) on tutkimuksessaan havainnut skandaaliuutisoinnissa toistuvan tietyn kaavan. Ensinnäkin uutisointia seuraa valtamedian julkinen arvostelu, jopa häpäisy niitä lastensuojelutoimijoita kohtaan, joiden on nähty olevan vastuussa. Tästä seuraten annetaan suosituksia siitä, miten vastaavissa tilanteissa tulisi toimia. Kolmanneksi julkaistaan hallinnon ohjeistus tulevien tragedioiden välttämiseksi. Julkisuudessa esillä olleiden tapausten selvittämisellä pyritäänkin tunnistamaan järjestelmän puutteita ja kehittämään toimintatapoja uusien tapausten ennaltaehkäisemiseksi. Kansallisesti mediassa esillä olleet lastensuojeluun liitoksissa olevat epäkohdat ja rikokset toimivat herätteenä järjestelmän kriittiselle tarkastelulle ja toimenpide-ehdotusten asettamiselle (esim. Kananoja 2013; Parton 2014; Malja ym. 2019) ja ovat johtaneet myös lastensuojelujärjestelmän kehittämiseen ja uudistamiseen (Fagerström 2016).

Australialaisessa tutkimuksessa on todettu, että perheestään erotetut lapset kuvataan mediassa epäinhimillisen toiminnan kohteeksi joutuneina ja omasta perhekulttuurista irti repäistyinä (Schulz 2018). Yhtäältä Englannin ja Walesin mediassa 1970–1990-luvuilla esiintyneissä keskusteluissa lastensuojelua on käsitelty usein pelon, epäilyn ja syyllistämisen teemoissa (Ayre 2001). Epäilyn teemaa onkin kuvastanut mediassa esitetty epäluottamus lastensuojelua kohtaan, oli kyseessä liian köykäiset palvelut ja tilanteisiin puuttumattomuus tai liiallinen ja ylimitoitetuilla toimenpiteillä perheiden tilanteisiin reagoiminen. Median skandaalihakuisten julkaisujen ensisijaisuus ruokkii nostamaan esille äärimmäisiä tapahtumia ja tilanteita lastensuojeluprosesseihin yleensä kuuluvien toimenpiteiden ja tapahtumien sijaan. Skandaalihakuisuus johtaa siihen, että median välityksellä lastensuojelun julkisuuden ympärille syntyy pelon ilmapiiri (*a climate of fear*) (Ayre 2001).

Kansainvälisen tutkimuksen perusteella julkinen keskustelu lastensuojelusta näyttää toisaalta aiheuttavan yhteiskunnallisia reaktioita ja toisaalta olevan seurausta yhteiskunnan tapahtumista. Joskus tämä kaksisuuntaisuus on samanaikaista. Esimerkiksi lasten kaltoinkohteluun liittyvän mediahuomion ja lastensuojeluilmoitusten määrän kasvulla on todettu olevan kaksisuuntainen yhteys (Mansell 2006; Connolly & Doolan 2007). Toisin sanoen lisääntyneet lastensuojeluilmoitukset herättävät median kiinnostuksen, mikä johtaa aiheesta uutisointiin ja kansalaisten tietoisuuden lisääntymiseen, joka voi edelleen kasvattaa lastensuojeluilmoitusten määrää tietynä aikana.

Australialaisen tutkimuksen mukaan *lastensuojelu*-termi esiintyy usein sanojen hyväksikäyttö (abuse), laiminlyönti (neglect) ja julmuus (cruelty) yhteydessä (Schulz 2017). Suomeksi lastensuojelu-hakusanalla Googlen hakukoneessa ensimmäisen sivun tulokset ohjaavat institutionaalisten tahojen lastensuojelu-käsitettä määritteleville sivuille³⁴. Testihaku lastensuojelu-termillä avoimella keskustelufoorumilla (vauva.fi) antaa ensimmäisiksi tuloksiksi useimmin lastensuojelun kielteisiä kokemuksia käsitteleviä keskusteluja.

Kansainvälisissä tutkimuksissa on myös todettu, että median huomiota saavat erityisesti sellaiset tapahtumat, joissa lastensuojelun asiakkuus ei ole pelastanut lasta väkivallalta (esim. Alberth & Bühler-Niederberger 2015; Kosher & Ben-Arieh 2020). Näiden niin sanottujen korkean profiilin tapausten (murha, hyväksikäyttö jne.) mediahuomio voi vaikuttaa lastensuojelun toimintakäytänteisiin (Ray ym. 2013). Schulzin (2017, 15) mukaan julkisessa keskustelussa lasten (siis lastensuojelun asiakkaiden) sijaan heidän suojeluaan ja siihen liittyvää valvontaa ja legitimiä vaativat ensisijaisesti poliitikot ja lobbarit (järjestöt). Lapsia kuvataan näissä keskusteluissa termeillä *vaarassa*, *haavoittuva*, *laiminlyöty*, *kärsivä*, *vanhemmuutta tarvitseva*, *unohdettu*, *väärinymmärretty* ja *yhteisön ongelma*. Yleistä mielipidettä tarkasteltaessa onkin otettava huomioon, että kaltoinkohdeltujen lasten omia mie-

34 Haku tehty 10.1.2022.

lipiteitä ei ole selvitetty median toimesta systemaattisesti (Schulz 2017). Sen sijaan sosiaalityön ammattilaisten lausunnot vaikuttavat tapausten käsittelyyn mediassa. Esimerkiksi tutkimuksessa on todettu, että lapsen murhaan liittyvissä tilanteissa, joissa sosiaalitoimi julkisesti toteaa, etteivät kaikki murhat ole estettävissä, medialle ei synny tarvetta jatkaa aiheen uutisointia. Lapsiin kohdistuvien kaltoinkohtelujen mediahuomio ei ole siten pysyvää, vaan samoin kuin sosiaalityöntekijät siirtyvät järkyttävien tapahtumien jälkeen seuraavien tapausten pariin, myös median huomio kohdistuu uusiin aiheisiin. (Shlomo & Levin-Keini 2014.)

Julkiseen mielipiteeseen lastensuojelusta voidaan vaikuttaa nostamalla esille haluttuja diskurssiorientaatioita. Rick Hood (2016) on tutkimuksessaan todennut, että lastensuojelussa ”vaikeiden tilanteiden” (complex cases) keskustelutilanteissa esiintyy kolme erilaista diskurssiorientaatiota: kliininen (clinical), asiantuntijalähtöinen (expert system) ja suhdeperusteinen (relation-centered). Kliinisen diskurssiorientaation juuret ovat lääketieteellisessä diskurssissa ja perinteisessä asetelmassa, jossa luotetaan ammattilaisen asiantuntijuuteen, objektiivisuuteen ja auktoriteettiin. Tilanteisiin kohdennetaan ”diagnostista” arviointia siten, että asiakkaan tuen tarpeet ymmärretään irrallisina persoonasta. Asiantuntijalähtöinen diskurssi korostaa näyttöön perustuvaa tietoa ja osaamista. Asiantuntijuus paikantuu resurssiviisaaseen tarpeiden ja palvelujen yhteensovittamiseen. Suhdeperusteinen diskurssi sen sijaan korostaa yksilöllisen hoidon merkitystä, jonka perustana on yhteistyö, itseohjautuvuus ja sitoutuminen. Palvelujen käyttäjät nähdään asiantuntijoina omassa prosessissaan.

Aikaisemman kansallisen ja kansainvälisen tutkimuksen ja empiiristen havaintojen perusteella keskustelua lastensuojelusta tulee edelleen tutkia, jotta ymmärrämme ilmiöitä keskustelujen taustalla, mutta myös median ja keskusteluun osallistujien roolin merkitystä lastensuojelun julkisuuskuvan rakentumisessa.

3 Tutkimusasetelma ja -aineisto

3.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa lastensuojelun julkisesta keskustelusta. *Keskustelulla* tarkoitetaan tässä tutkimuksessa *Helsingin Sanomissa* julkaistujen kirjoitusten välillä muodostuvaa yhteyttä, joissa keskusteluun osallistuvat ottavat kantaa käsiteltävään aiheeseen tuoden esille erilaisia näkemyksiään lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Sanomalehtikirjoituksista koostuva tutkimusaineisto on ohjannut keskustelu-termin määrittymistä kattokäsitteeksi, johon sisältyvät niin uutisointi, pääkirjoitukset kuin mielipidekirjoitukset. Tutkimusta lukevan on hyvä ottaa huomioon, että kattokäsitteeksi määriteltynä *keskustelu* sisältää erilaisia piirteitä ja mahdollisia rajoituksia, jotka vaikuttavat keskustelukokonaisuuden tulkintaan. Näitä ovat esimerkiksi toimituksen ja viranomaisten rajoitetut mahdollisuudet osallistua keskusteluun³⁵ ja uutisoinnin³⁶ tiedotuksellinen luonne. Keskustelu-käsitteen yleistämistä kaikkiin tutkittaviin kirjoituksiin ja niiden laatijoihin perustelee kuitenkin pyrkimys lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuuden ymmärtämiseen. Kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta on välttämätöntä, että kaikki kokonaisuuteen vaikuttavat tekijät pyritään ottamaan huomioon. Käsitteillä *lastensuojelun julkinen keskustelu* ja *lastensuojelukeskustelu* tarkoitetaan keskustelua, jota käydään tietystä lastensuojeluun liittyvästä aiheesta. Pidän tärkeänä ilmaisua *julkinen lastensuojelukeskustelu* puhuttaessa, sillä lastensuojeluun liittyy myös paljon yksityistä, joka ei nouse julkiseen tarkasteluun. Tämä tutkimus tuottaa tietoa nimenomaisesti julkisuudessa käsiteltävistä asioista.

Tutkimusaineisto sisältää 1451 kirjoitusta lastensuojelusta, jotka on julkaistu *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020. Tutkiakseni lastensuojelun julkisen keskustelun osatekijöitä, olen jäsentänyt tutkimukseni kolmeen osaan (taulukko 1). Vastatakseni tutkimukseni tiedontarpeeseen ymmärtää lastensuojelun julkista keskustelua, tarkastelen aihetta 1) toimituksellisten käytäntöjen, 2) keskusteluteemojen ja 3) keskusteluun osallistumisen näkökulmista. Raportoin osatutkimusten analyysit omina tuloslukuina. Osatutkimuksellinen rakenne jäsentää laajan aineiston analysointia ja raportointia.

35 Esimerkiksi toimittajien rooli, joka velvoittaa pyrkimykseen todenmukaisesta tiedonvälityksestä ja rajoittaa siten heidän mahdollisuuksiaan esittää *Helsingin Sanomissa* omia mielipiteitään.

36 Uutisointi on perustunut pitkälti tiedotukselliseen viestintään. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että uutisointia toteutetaan 2000-luvulla entistä useammin myös artikkelinomaisten kirjoitusten välityksellä, jossa tiedotuksen ohella toimittajat tuovat muun muassa haastattelujen avulla julkiseksi erilaisia kokemuksia ja näkemyksiä lastensuojelusta.

Taulukko 1. Tutkimuksen tarkoitus ja osatutkimusten yksilölliset tutkimuskysymykset, tulkinnallinen lähestymistapa ja tutkimusmenetelmät ja fokus

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020 käytystä lastensuojelun julkisesta keskustelusta.		
Osatutkimus 1 Lastensuojelun julkinen keskustelu ja toimitukselliset käytännöt	Osatutkimus 2 Keskustelujen teemat	Osatutkimus 3 Keskusteluun osallistuvat
Tutkimuskysymys		
Miten lastensuojelusta on keskusteltu ja miten sanomalehden toimitukselliset käytännöt muokkaavat lastensuojelun julkista keskustelua?	Mitä teemoja lastensuojelukeskustelussa esiintyy ja miten teemojen esiintyminen on muuttunut?	Ketkä lastensuojelusta keskustelevat ja mistä he keskustelevat?
Tutkimusmenetelmät ja fokus		
Sisällön erittely. Aineiston koodaus, luokittelu ja teemoittelu.	Temaattinen analyysi. Keskusteluteemojen tulkinta ja ajallinen sijoittuminen.	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Keskusteluun osallistumisen analysoiminen.
Tulkinnallinen lähestymistapa		
Yksityinen, julkinen ja sosiaalinen (John Dewey)	Rakenteiden kaksinaisuus (Anthony Giddens)	Ideaalin keskustelun postulaatit (Jürgen Habermas)
Osatutkimuksen raportointi		
Luku 4. Lastensuojelukeskustelut toimituksellisissa käytännöissä	Luku 5. Lastensuojelukeskustelun teemat	Luku 6. Lastensuojelukeskusteluun osallistuvien puheenvuorot

Laaja tutkimusaineisto mahdollistaa erilaiset luennalliset lähestymistavat, joten olen hyödyntänyt tutkimukseni analyysissä erilaisia analyysimenetelmiä (ks. taulukko 1). Ensimmäisessä osatutkimuksessa toteutin sisällön erittelyn keinoin aineiston koodauksen, keskustelijaryhmien luokittelun ja keskusteluaiheiden teemoittelun. Analyysin keskeiset havainnot esitelen ensimmäisessä tulosluvussa. Toisessa osatutkimuksessa laajensin aineiston analysoinnin koskemaan keskustelun aiheita. Analysoin ja tulkitsin ensimmäisen osatutkimuksen teemoittelun myötä syntyneitä keskustelujen teemoja temaattisen analyysin keinoin. Temaattisen analyysin keskeinen ero suhteessa teemoitteluun on teemojen sisällöllisten seikkojen analysointi ja tulkinta (Braun & Clarke 2006). Kolmannen osatutkimuksen kohdalla täydensin ensimmäisen osatutkimuksen luokittelun myötä syntyneiden keskustelijaryhmien analyysiä. Kohdensin aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tarkastelun keskustelijaryhmien tekstisisältöihin. Aineistoon kohdistetut useat ja eri tavoin painottuneet sisällönanalyysiprosessit mahdollistivat laajaan aineistoon syventymisen aina tietystä näkökulmasta käsin. Asetetut tutkimuskysymykset ohjasivat menetelmien

valintaa. Laajaan aineistoon oli mahdollista kohdistaa useita eri tavoin aineistoa tarkastelevia tutkimuskysymyksiä, mikä osaltaan puoltaa analyysien itsenäisyyttä ja tulosten raportointia omissa tulosluvuissaan. Esittelen tarkemmin osatutkimusten tutkimuskysymykset ja valitut tutkimusmenetelmät jokaisen tulosluvun yhteydessä.

Tutkimusasetelma, jossa lastensuojelun julkista keskustelua tarkastellaan vuosikymmenten aikavälillä, on uusi. Tutkimus täydentää olemassa olevaa ymmärrystä lastensuojelun julkisesta keskustelusta tuoden tietoa aikavälillä, jolloin Suomessa on siirrytty sanomalehtien julkaisussa printtimediasta digitaalisille julkaisualustoille (esim. Matikainen 2010; Kantola 2011). Kehitys on laajentanut lastensuojelun keskustelua ja siihen osallistumisen mahdollisuuksia. Digitalisaation myötä 2000-luvulla julkiseen keskusteluun osallistumisen tavat ovat monimuotoistuneet. Digitalisaatio on tuonut sanomalehtien ohelle myös muita julkisen keskustelun alustoja. Tunnistan näiden alustojen olemassaolon, mutta tässä tutkimuksessa ne on jätetty tarkastelun ulkopuolelle, koska tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa lastensuojelun julkisesta keskustelusta, eikä esimerkiksi pelkästään journalismin muutoksen vaikutuksesta lastensuojelun julkiseen keskusteluun. Sanomalehtijulkaisuihin perustuva aineisto mahdollistaa lastensuojelukeskustelun ilmiöiden ja sisällöllisen muutoksen tasavertaisen analysoinnin vuosien 1990–2020 tarkastelujaksolla³⁷.

Journalismin digitalisoituminen on kuitenkin vaikuttanut merkittävästi yhteiskunnallisiin diskursseihin, eikä muutoksen vaikutuksia voi ohittaa tutkimusaineistoa tarkasteltaessa ja analysoitaessa. Vuosien 1990–2020 aikaiset kirjoitukset sijoittuvat sanomalehtien julkaisemisen digitalisoitumisen aikaan. Lastensuojelun julkisen keskustelun tutkiminen aineistolla, joka muodostuu digitalisaatiota edeltävän (1990–1995), kehityksen alkuvaiheen (1996–2003)³⁸, kehittymisvaiheen (2003–2016)³⁹ ja vakiintumisen (2017–2020)⁴⁰ ajan kirjoituksista, sitoo tutkitavan ilmiön julkisen keskustelun muutokseen (ks. Scott 2005; Matikainen 2010; Fenton 2010; Kantola 2011; Ruohonen & Hellman 2020).

Tämä tutkimus paikantuu kriittisen realismin tieteenfilosofiseen perinteeseen. Realistisessa paradigmassa, johon kriittinen realismi kuuluu, tehtyjen havaintojen ulkopuolinen maailma tunnustetaan (Bhaskar 1986, 5–6). Toisin sanoen empiirinen havainto ei voi koskaan olla sama asia kuin todellinen todellisuus (Danermark ym. 2002). Tämän takia tutkittavaan kohteeseen tulee kohdistaa erilaisia tutkimusmenetelmiä.

Tutkimukseni tukeutuu epistemologisen relativismin periaatteeseen ja ymmärrykseen todellisuuden luonteen moniulotteisuudesta. Julkiseen keskusteluun osallistujien intressit ovat aina jossain määrin henkilökohtaisia pyrkimyksiä luoda,

37 Tässä tutkimuksessa tarkastelujaksolla tarkoitetaan vuosien 1990 ja 2020 välistä ajanjaksoa.

38 ks. HS 19.11.2019.

39 ks. HS 13.8.2003.

40 ks. HS 18.3.2018 & HS 29.3.2019.

vahvistaa tai muuttaa todellisuutta. Tämän takia on kiinnostuttava totuuden luonteesta ja selvítettävä tiedon pätevyyttä, mahdollisuuksia ja rajoja (ks. Salonen 2004, 113). Sisällöllisesti rikkaasta ja kuvailevasta tekstistä, jota tämän tutkimuksen aineisto on, ei voida vain yhtä analyysimenetelmää käyttämällä johtaa kaiken kattavaa tulkintaa. On ymmärrettävä, että luotettavan tiedon tuottaminen edellyttää erilaisten metodien ja lähestymistapojen hyödyntämistä. (Palonen 1988, 134–135.) Tietoa ja totuutta etsiessä keskustelua tulee tarkastella ympäristön, osallistujien ja yleisön vuoropuheluna sekä vuoropuhelun muodostaman kokonaisuuden että sen osien kautta (ks. Bhaskar 1993). Tämän tutkimuksen tutkimusasetelma ja aineisto mahdollistavat lastensuojelukeskustelun tutkimisen ja tulkinnan erilaisia menetelmiä hyödyntäen.

3.2 Helsingin Sanomat aineistolähteenä: julkaisutoiminta ja tutkimukset 1990–2020

Helsingin Sanomien rooli suomalaisessa journalismissa on kiistanalainen (ks. Jensen-Eriksen ym. 2019). Vuodesta toiseen levikiltään suurimpana päivittäisjakelulehtenä se on pyrkinyt vastaamaan myös digitalisaation tuomiin uudistusvaateisiin. Kattavuudessaan *Helsingin Sanomat* on luonnollinen valinta lähteeksi lastensuojelun julkisuuden ja julkisen keskustelun tutkimiseen. Toisaalta lehden julkaisujen saataavuus ja siten tähän tutkimukseen kootun aineiston julkisuus mahdollistavat tutkimuksen toistamisen ja tulosten luotettavuuden tarkistamisen. *Helsingin Sanomien* valinta aineistolähteeksi perustuu julkaisujen saavutettavuuteen ja lehden asemaan valtamediassa. Lehden journalistinen periaatelinja pohjaa sitoutumattomuuteen ja riippumattomuuteen sekä mielipiteen vapauden toteutumiseen⁴¹. Vaikka *Helsingin Sanomien* journalistinen toiminta on saanut osakseen myös kritiikkiä⁴² (Klemola 1981), voidaan lehden avoimuuteen pyrkivän toiminnan⁴³ ymmärtää antavan riittävän luotettavan perustan lehden julkaisujen hyödyntämiseen julkisen keskustelun tutkimuksessa. *Helsingin Sanomien* periaatelinja asettaa myös oletuksen siitä, että lähtökohtaisesti toimituksellisten valintojen ei pitäisi ohjata keskusteluun osallistumisen mahdollisuuksia ja kirjoitusten sisältöä.

Tilastokeskus tilastoi sanomalehtinä 1–7⁴⁴ kertaa viikossa ilmestyvät, paikallista ja valtakunnallista uutisaineistoa sisältävät lehdet. Suuret yhteiskunnalliset murrokset vaikuttavat myös lehdistön toimintaan ja toimintamahdollisuuksiin. 1990-luvun

41 HS 29.1.2020 *Helsingin Sanomien* periaatelinja. <https://www.hs.fi/info/art-2000006390609.html>.

42 esim. Julkisen sanan neuvosto: <https://www.jsn.fi/uutiset/kolme-vapauttavaa-ja-seitseman-langettavaa/>.

43 HS 4.11.2021 *Helsingin Sanomat* sai JSN:ltä langettavan päätöksen – asiavirhe oikaistiin myöhään. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008382201.html>.

44 *Päivälehti* = ilmestyy 4–7 krt/vk (<https://www.stat.fi/meta/kas/sanomalehti.html>).

alkuvuosien lama on yksi tällaisista yhteiskunnallisista murrosvaiheista, jossa myös journalismin oli taisteltava selviytyäkseen. Rohkeana oman aseman vahvistamiseen pyrkivänä investointina *Helsingin Sanomat* käynnisti vuonna 1992 Forssan painon ja laajensi julkaisuaan perustamalla sunnuntaiosastoa, kuukausiliitettä ja kalenterisivuja toimittavan viikonlopputoimituksen. Vuonna 1995 alkanut Nyt-liitteen julkaiseminen kertoo osaltaan julkisen keskustelun foorumien laajentumisesta 1990-luvulla. (Jensen-Eriksen ym. 2019.) Yhtä lailla 1990-luvulla *Helsingin Sanomien* tutkimuksellinen journalismi (Kuutti 1995) vahvistui ensimmäisen tutkivan ryhmän aloittaessa toimintansa vuonna 1998 (Arolainen 2000, 118). *Helsingin Sanomien* merkittävänä tulevien vuosikymmenten digitalisaation ja sosiaalisen median mukanaan tuomiin haasteisiin vastaavana toimenpiteenä voidaan pitää uuden verkkopalvelun avaamista vuonna 1996. Verkkolehden julkaiseminen toi mahdollisuuden uutisoinnin ajantasaistamiseen ja uutisten julkaisemiseen jopa ympäri vuorokauden (esim. Kantola 2011, 40). Keskustelupalstat ja blogit ilmestyivät *Helsingin Sanomien* verkkovalikoimaan 2005 (Jensen-Eriksen ym. 2019).

Vuonna 2008 *Helsingin Sanomien* verkkopalvelua edelleen kehitettiin ja sisältöä alettiin tuottaa myös mobiililaitteille. Tablettitietokoneiden ilmestymisen yhteydessä *Helsingin Sanomat* toimi nopeasti ja tarjosi vuonna 2010 mobiililaitteille oman sovelluksensa. Vuonna 2012 *Helsingin Sanomat* laajensi jakeluaan ja tarjosi tilaajille mahdollisuuden lehden ja iPad-tablettitietokoneen pakettitilaukseen (HS 23.4.2012). Digilehden levikin vakiintuminen ja vahvistuminen journalismimarkkinoilla johti hiljalleen siihen, että painetun lehden levikin pienentyessä digilehti tilausmuotona sai jalansijaa lukijoiden keskuudessa. Vuonna 2019 *Helsingin Sanomien* levikki jakautui siten, että painettua päivittäislehteä jaettiin 97 198 kappaletta, painetun ja digilehden yhdistelmää 106 258 kappaletta ja pelkkiä digilehden tilauksia oli 135 981. Painetun levikin vähentyessä digilehden tilaukset lisääntyivät siten, että *Helsingin Sanomien* kokonaislevikki lähti pitkän laskusuhdanteen jälkeen kasvuun vuosien 2017–2019 aikana. (MediaAuditFinland 2020.)

Vuonna 2020 *Helsingin Sanomat* jakautui, niin printti- kuin internetlehdessä, eri aihepiirejä käsitteleviin osioihin, julkaisuluokkiin. Näistä selkeimpiä jakoja ovat tekstilajeittain jakautuvat osiot, kuten pääkirjoitus, mielipidekirjoitus ja uutinen. Lehden julkaisuluokkien perusteella saadaan käsitys, mitä aihepiiriä kirjoitus koskee (esim. *Kotimaa*, *Ulkomaat* ja *Ruoka*), mutta sen perusteella ei voi vetää johtopäätöstä siitä, millä tasolla ja kuinka laajasti aihetta kirjoituksessa käsitellään. On myös otettava huomioon, että julkaisujen sijoittaminen tiettyihin lehden osioihin ja julkaisuluokkiin perustuu lehden toimituksen valintoihin ja määritelmiin. Usein julkaisuihin liitetään myös tarkennus (esim. *Kotimaa*, *Lastensuojelu*). Ensimmäisen ja toisen tason julkaisuluokan välillä ei kuitenkaan näyttäisi olevan tiukkaa toistuvaa hierarkiaa, vaan esimerkiksi *Lastensuojelu* voi toimia kirjoituksen ainoana aihepiirinä. Sekä printti- että verkkolehdessä keskeisimmät julkaisuluokat ovat *Politiikka*, *Kotimaa*, *Kaupunki*, *Kulttuuri*, *Tiede* ja *Hyvinvointi*. Julkaisuluokkiin perustuvan

jaottelun lisäksi verkkopalvelu mahdollistaa kirjoitusten tarkastelun muun muassa *Luetuimmat*- ja *Uusimmat*-luokkien avulla.

Helsingin Sanomien julkaisut ovat toimineet useiden tutkimusten aineistona. Näissä tutkimuksissa sanomalehtiaineistosta on haettu vastauksia laaja-alaisesti erilaisiin ilmiöihin. Tutkimuksissa on käsitelty muun muassa uskontoon (Taira 2019), valtaan (Lounasmeri 2013) ja nikotiiniriippuvuuteen (Hellman ym. 2014) liittyviä teemoja. Johanna Kantola ym. (2011) ovat tutkimuksessaan tarkastelleet Suomessa tapahtuneiden kouluampumisten uutisointiin liittyen valtion, sukupuolen ja väkivallan suhteen määrittymistä. Tutkimuksessaan he ovat havainneet, että mediassa tapahtuva sukupuolesta vaikeneminen ylläpitää sukupuolineutraaliuden normia ja diskurssi Suomesta sukupuolten tasa-arvoisena maana vaimentaa keskustelua sukupuolesta ongelmana. Vaikka sukupuoli itsessään ei ole artikuloitu diskurssi, keskusteluissa tapahtuva feminisoitumisen ja maskulinisoitumisen prosessi uusintaa sukupuolikäsityksiä toisaalta erkaannuttamalla ja toisaalta uudelleen rakentamalla tiettyjä sukupuolinormeja. Nämä keskustelut tuotetaan kolmessa erilaisessa (hyvinvointivaltioellinen, realistinen ja uusliberalistinen) valtiokäsitykseen kiinnittyvässä sukupuolittuneessa väkivaltadiskurssissa. Uusliberalistissa näkemyksissä maskuliiniset kilpailuhenkiset ja luovat tekijät määriteltiin potentiaalisesti vaarallisiksi, kun taas hyvinvointivaltioajattelussa yksilöt määrittyivät feministisesti riippuvaisiksi ja uhkia kohdatessaan voimattomiksi. Realistinen valtio, jota poliisin ja armeijan voidaan nähdä edustavan, säätelee sukupuoli-identiteettejä maskuliinisessa kurinalaisuudessaan. Väkivallan ja sukupuolen uutisointiin liittyvän tiedon lisäksi Kantolan ym. (2011) tutkimus osoittaa, että valtamediaa tutkimalla voidaan laajemmin ymmärtää niitä asetelmia ja ideologioita, jotka rakentavat julkista mielipidettä.

Motoko Ishikawa (2020) on tutkinut median kuvauksia suurten ikäluokkien (baby boomers) ikääntymisestä Suomessa ja Japanissa. *Helsingin Sanomissa* vuosina 2000–2015 julkaistut artikkelit muodostavat toisen osan Ishikawan tutkimuksen aineistosta. Tutkimuksen perusteella maiden sanomalehtikirjoitusten välillä on havaittavissa molemmille maille erityisten piirteiden ohella yhteisiä aiheita. Näitä aiheita oli *työ, eläköityminen, eläke, ikääntyminen, terveys, hoiva sekä suuret ikäluokat sukupolvena*. Ishikawan kansainvälisesti sanomalehtikirjoittelua tarkastelevan tutkimuksen perusteella ainakin suuret sanomalehdet näyttäisivät käsittelevän samansuuntaisesti yleisiä aiheita.

Laura Ahva (2010) on tutkinut väitöskirjassaan kansalaisjournalismin muutosta Suomessa. *Helsingin Sanomat* oli yhtenä kolmesta tutkitusta sanomalehdestä. Ahvan (2010, 16) mukaan kansalaisjournalismi sitoo yhteen ammattilaisjournalismin ja julkisen sfäärin. Kansalaisjournalismi kiinnittyy keskusteluihin demokraattisesta osallistumisesta, julkisuudesta ja median roolista yhteiskunnassa. Ahva toteaa, että journalismi on aikaisemmin määrittynyt pitkälti toimittamisen tavoissa ennemmin kuin teoreettisten lähestymistapojen kautta. Journalismin määritelmät ovat siten muotoutuneet pitkälti pragmaattisesti toimittajien kokemusten perustalle. Kansa-

laisilla nähdään olevan entistä merkittävämpi rooli tämän asetelman murtamisessa, esimerkiksi uutisten tekemiseen osallistumisen kautta.

Helsingin Sanomien vuosien 1990–2020 julkaisutoiminta kertoo Suomen suurimman sanomalehden kyvystä reagoida yhteiskunnalliseen ja julkaisutoimintaan liittyviin muutoksiin. Nimenomaan muutokseen reagointikyky ja aikaisemmissa tutkimuksissa menestyksekkäästi aineistolähteenä toimiminen perustelevat *Helsingin Sanomia* tutkimuskohteena ja siten myös aineistolähteenä tässä tutkimuksessa.

3.3 Aineiston muodostus

Tutkimukseni aineisto koostuu *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 julkaistua lastensuojeluun liittyvistä uutis- ja ei-uutismaisista teksteistä (pää- ja mielipidekirjoitukset). Käytän tässä tutkimuksessa aineiston kaikista yksittäisistä teksteistä käsitettä *kirjoitus*⁴⁵ seuraaviin perusteluihin nojaten 1) *Helsingin Sanomissa* julkaistu uutinen on itsessään kirjoitettu teksti, joten se on myös kirjoitus, 2) sijoittamalla uutiset saman käsitteen alle pääkirjoitusten ja mielipidekirjoitusten kanssa voidaan näiden välisiä suhteita tarkastella kokonaisuutena ja 3) kirjoitus-käsitteen käyttö ei estä myöskään uutisten tarkempaa analysointia. Ymmärrän kirjoituksen ja uutisen käsitteellisen eron. Sanomalehdessä julkaistu uutinen on yleensä faktaan ja objektiivisuuteen perustuva ajankohtaista tietoa tarjoava teksti. Uutisointi perustuu myös journalistisiin ohjeistuksiin (ks. Julkisen sanan neuvosto 2024). Kirjoitus mielletään sen sijaan usein henkilökohtaiseksi ja mielipiteitä ilmaisevaksi.

Aineisto on kerätty kahdessa osassa. Ensimmäinen osa aineistosta (1990–2012) on kerätty *Helsingin Sanomien* internetsivuilta (HS arkisto<https://www.hs.fi/arkisto/>) hakusanalla *lastensuojelu*⁴⁶. Toinen aineiston keruu toteutettiin keväällä 2020, jolloin täydensin aineiston koskemaan vuosia 2013–2020. Toteutin keruun samaisilta *Helsingin Sanomien* internetsivuilta. Hakusanana käytin jälleen termiä *lastensuojelu*⁴⁷ varmistaakseni aineistonhakuprosessien samanlaatuisuuden. Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on siten huomioitava tämä aineiston keruuseen perustuva rajaus. Käyttämällä hakusanana pelkästään sanaa *lastensuojelu* on varmaa, että aineiston ulkopuolelle jäävät ne lastensuojelua käsittelevät kirjoitukset, joissa ei mainita sanaa *lastensuojelu*. Näitä kirjoituksia voivat olla esimerkiksi huostaanoton

45 Vaihtoehtoisesti aineistoon viittaavina käsitteinä voisi käyttää tekstit tai julkaisut. Näiden puute on kuitenkin epämääräisyys. Teksti voi olla mitä tahansa tekstiä, esimerkiksi mainos- tai ilmoitusteksti. Julkaisulla voidaan viitata minkälaiseen julkaisuun tahansa, esimerkiksi kokonainen lehti- tai mediajulkaisu.

46 Vuosien 1990–2012 osalta aineiston on kerännyt professori Timo Harrikari.

47 Termi *lastensuojelu* on ollut vakiintuneesti käytössä 1900-luvun alkupuolelta lähtien (ks. Pulma & Turpeinen 1987; Harrikari 2019).

kysymyksiä käsittelevät puheenvuorot⁴⁸. Tein kuitenkin tietoisin valinnan hakusanan rajaukseen liittyen, koska tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa *lastensuojelun* julkisesta keskustelusta. Tutkimus antaa siten vastauksia nimenomaisesti *lastensuojelusta* ja siihen liittyvien osa-alueiden painottumisesta, eikä pureudu tuotamaan tyhjentävästi tietoa julkisesta keskustelusta jostain tietystä lastensuojelun yksittäisestä osa-alueesta, kuten esimerkiksi huostaanotosta. Tutkimuksen lukijan on tärkeä muistaa tämä rajaus tutkimuksen tuloksia lukiessa ja hyödyntäessä.

Tallensin *Helsingin Sanomien* verkkosivuilta lataamani kirjoitukset pdf-tiedostoina tietokoneelle noudatellen yhteneväistä tiedostoformaattia ja tiedostonimikrakennetta aikaisemmin kerätyn aineiston kanssa. Nimesin jokaisen kirjoituksen yksilöllisesti siten, että lisäsin tiedostonimen alkuun julkaisupäivämäärän muodossa: vuosiluvun kaksi viimeistä numeroa, kuukausi ja päivä (esim. 180307). Julkaisupäivämäärän perään jätin kirjoituksen otsikon yksilöimään samana päivänä julkaistut kirjoitukset. Säilytin aineistoni kokonaisuudessaan käytössä olleeni tietokoneen kovalevyllä ja yhdellä ulkoisella kovalevyllä koko tutkimusprosessin ajan. Kirjoitukset ja niiden muodostaman aineiston säilyttäminen ei vaadi tietosuojaan tai yksityisyydensuojan kannalta erityisiä toimenpiteitä, sillä aineiston kirjoitukset ovat julkisesti kenen tahansa luettavissa ja uudelleen analysoitavissa.

Tarkastin ja täydensin aineistoa ensimmäisen aineiston täydennyskierroksen jälkeen niiltä osin kuin se on ollut tutkimuksen luotettavuuden kannalta välttämättömyyksiä. Kootun aineiston ja *Helsingin Sanomien* verkkosivun välinen vertailu osoitti, että ensimmäisellä aineiston täydennyskierroksella osa julkaistuista kirjoituksista ei ollut päätyneet aineistoon. Sisällytin nämä aineiston ulkopuolelle jääneet kirjoitukset osaksi varsinaista aineistoa. Suurin osa tässä viimeisessä keruuvaiheessa aineistoon lisätyistä kirjoituksista sijoittui 2010-luvulle. Täydentämisen jälkeen tarkastin aineiston systemaattisesti vuosien 2010–2020 osalta sekä tein tarkistuksia 1990–2009 vuosia koskeviin kirjoituksiin aineiston alkuperäisessä ympäristössä (hs.fi/arkisto). Tämän tarkastuksen perusteella voin todeta, että tutkimuksen aineisto sisältää tutkimusasetelman kannalta merkittävimmät saatavilla olevat kirjoitukset. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö aineistokokonaisuuden ulkopuolelle ole voinut jäädä hakukriteerit täyttäviä kirjoituksia, esimerkiksi inhimillisen erehdyksen tai teknisen virheen takia. Kaiken kaikkiaan yksittäisiä kirjoituksia aineiston täydentämisen jälkeen ja kaksoiskappaleiden poiston jälkeen oli yhteensä 6 254. Myöhemmin kirjoitusten koodaaminen vahvisti käsitystä aineiston saturaatiopisteen saavuttamisesta. Aineiston lastensuojelukeskustelu ja maininnat lastensuojelusta käsittelevät pääsääntöisesti aikaisemmin lastensuojelun julkisessa keskustelussa tunnistettuja teemoja⁴⁹.

48 *Puheenvuoro* on julkaistu kirjoitus tai kommentti. Käytän tätä käsitettä varsinkin keskusteluun osallistumista tarkastelevassa luvussa.

49 Esimerkiksi lastensuojelun toimintarakente, resurssi- ja normiperustakysymykset.

Jo aineistonkeruuvaiheessa kävi ilmi, että aineistossa on *lastensuojelu*-sanan sisältäviä kirjoituksia, joiden varsinainen aihe on muu kuin lastensuojelu. Näissä teksteissä sana lastensuojelu esiintyy vain esimerkiksi keskusteluun osallistuvan⁵⁰ henkilön taustaorganisaation nimessä tai mainintana henkilön biografisessa muistokirjoituksessa työtehtävänä. Kävin aineiston pelkistämisen vaiheessa systemaattisesti läpi jokaisen tekstitiedoston. Tässä vaiheessa en lukenut kirjoituksia tarkasti, vaan muodostin käsityksen kirjoituksen kiinnittymisestä lastensuojelun tematiikkaan.

Osassa kirjoituksia aiheen liittyminen lastensuojeluun oli helposti paikannettavissa. Tarkempaa huomiota vaativat kirjoitukset, joissa *lastensuojelu*-sana esiintyi vain kerran tai henkilön taustaorganisaation nimessä. Näissä tilanteissa luin kirjoitusta tarkemmin läpi, jotta sain käsityksen sen varsinaisesta aiheesta. Mikäli kirjoituksessa käsiteltiin lastensuojelua ja siinä esiintyi suoraan lastensuojeluun paikantuvia termejä kuten *huostaanotto* tai *lastenkoti*, sisällytettiin ne aineistoon. Kirjoitukset, joissa lastensuojelu oli mainittu otsikossa, otin tässä vaiheessa automaattisesti mukaan jatkorarkasteluun. Ensimmäisen aineiston läpikäynnin aikana en kuitenkaan syventynyt tarkemmin kirjoitusten aiheeseen tai käsiteltävään asiaan, vaan hyväksyin kirjoituksia osaksi aineistoa matalalla kynnyksellä. Aineiston pelkistämisessä noudattelin ennalta määriteltyjä sisäänotto- ja poissulkukriteerejä (taulukko 2). Kansainvälistä lastensuojelua käsittelevien kirjoitusten kohdalla noudatin samoja poissulkukriteerejä kuin suomalaista lastensuojelua koskevissa kirjoituksissa. Tämän seurauksena ensimmäisen läpikäynnin jälkeen aineistoon sisältyi myös muiden maiden lastensuojelua koskevia kirjoituksia.

50 Keskusteluun osallistuja: puheenvuoron esittäjä kirjoituksen tai kommentoinnin välityksellä.

Taulukko 2. Tutkimusaineiston ensimmäisen, toisen ja kolmannen pelkistämisen sisäänotto- ja poissulkukriteerit ja syntyneet aineistot

Pelkistys 1.0

Poissulkukriteerit

1. Kirjoitus ei käsittele lastensuojelua
2. Lastensuojelu on mainittu vain organisaationimessä
3. Lastensuojeluun viitataan ohimennen biografisessa kirjoituksessa
4. Ulkomaita koskeva kirjoitus, jossa lastensuojelu on mainintana organisaatiossa

Sisäänottokriteerit

1. Kirjoitus on julkaistu vuosina 1990–2020
2. Kirjoitus käsittelee suomalaista lastensuojelua
3. Tekstissä sanaa lastensuojelu ei ole mainittu, mutta kirjoituksessa käsitellään lastensuojelua ja käytetään muita lastensuojelun termejä kuten sijaishuolto, huostaanotto
4. Lastensuojelu mainitaan osana yhteiskunnan muuta toimintaa

→ Aineisto 1.0 (n=4001)

Pelkistys 1.1

Poissulkukriteerit

1. Lastensuojelu mainitaan tekstissä ohimennen toimintatähonä tai ilmiönä
2. Puhutaan ulkomaisesta lastensuojelutoimijasta, eikä teksti liity suomalaiseen lastensuojeluun
3. Lastensuojelu mainitaan mutta konteksti on epäselvä:
 - Lastensuojelu-termiä käytetään subjektina epämääräisesti, eikä varsinaista toimintatähonä ole varmuudella paikannettavissa, esimerkiksi *Lastensuojelujärjestöt paheksuivat...*
 - Termiä lastensuojelu käytetään selkeästi kuvaamaan yleisellä tasolla lasten suojelua ja lastensuojelua ammattina
 - Lastensuojelu mainitaan tekstissä toimintatähonä, ilman sisällöllistä kuvausta eikä kirjoitus liity aloitettuihin keskusteluihin

Sisäänottokriteerit

1. Teksti ei sisällä sisällöllisesti rikasta kuvausta lastensuojelusta, mutta liittyy ajanjakson aikana käytyyn laajempaan keskusteluun lastensuojelusta

→ Aineisto 1.1 (n=3435)

Pelkistys 1.2

Poissulkukriteeri

1. Termi *lastensuojelu* mainitaan vain kerran, eikä kirjoitus kerro, kuvaa tai käsittele merkittävästi lastensuojelua
2. Kirjoituksessa vain muusta tekstiyhteydestä irrallinen maininta lastensuojelusta
3. Kirjoituksessa ei käsitellä suomalaista lastensuojelua

Sisäänottokriteerit

1. Kirjoitus kertoo lastensuojelusta (lastensuojelu ja/tai huostaanotto mainittu useita kertoja)
2. Lastensuojelun tilaa tai ilmiötä kuvataan kirjoituksessa. Lastensuojelusta kirjoitetaan kuvailevasti, ei pelkkänä mainintana
3. Kirjoituksessa ei käsitellä erityisesti lastensuojelua, mutta juttu liittyy aikaisemmin aloitettuun keskusteluun, jossa lastensuojelun rooli keskeinen (termi *lastensuojelu* mainittu useammin kuin kerran)

→ Tutkimusaineisto (aineisto 1.2) (N=1451)

Aineiston ensimmäisen läpikäynnin jälkeen kirjoituksista hieman yli kolmannes (n = 2 253) jätettiin varsinaisen aineiston ulkopuolelle (ks. liite 1). Tässä vaiheessa aineisto koostui yhteensä 4 001 kirjoituksesta. Jatkoin toisen läpiluvun aikana ai-

neiston pelkistämistä tiukemmilla poissulkukriteereillä (ks. taulukko 2). Aineiston pelkistyskierros 1.1 noudatteli poisjätettyjen kirjoitusten määrän suhteen samankaltaista trendiä pelkistykseen 1.0 kanssa. Vuosien 1990–2000 aikaisten poisjätettyjen kirjoitusten prosentuaalinen osuus (keskimäärin 27 %) oli suurempi kuin vuosina 2001–2020 (keskimäärin 13 %). Kävin vielä kerran aineiston läpi (pelkistys 1.2) tällä kertaa aikaisempaa tiukemmilla sisäänottokriteereillä. Luennallisesti tämä läpiluku vaati kirjoitusten tarkkaa läpikäyntiä, sillä sisäänottokriteerien täytymisen varmistamiseksi minulle piti syntyä selkeä käsitys kirjoituksen aiheesta ja lastensuojeluasian paikasta siinä. Tiukan rajauksen tuloksena poisjätettyjen kirjoitusten määrä kasvoi merkittävästi. Keskimäärin vuosittain 58 prosenttia kirjoituksista jäi lopullisen aineiston (1.2) ulkopuolelle.

Tutkimusaineisto jakautuu tarkastelujaksolla epätasaisesti. Analyysiin hyväksymieni julkaisujen määrän vuosittainen vaihtelu on merkittävää. 1990-luvun alkupään kirjoituksia on vuositason huomattavasti vähemmän 2010-luvun viimeisiin vuosiin verrattuna. Aineiston kirjoitusten määrän kasvu on kuitenkin nousujohteista vuosien 1990–2020 ajanjakson edetessä. Aineistojen 0.0 (n = 6 254) ja 1.2 (N = 1 451) kirjoitusten kokonaismäärien vertailu osoittaa, että sisällöllisesti rikasta keskustelua lastensuojelusta käydään noin neljänneksessä kaikista termin *lastensuojelu* sisältävistä kirjoituksista. Vuosina 1990–1993 aineistoon 1.2 sisältyy vain seitsemän kirjoitusta per vuosi. Vuodesta 1994 lähtien kirjoituksia on vähintään 15 vuodessa. Eniten lastensuojelua käsitteleviä kirjoituksia on julkaistu vuonna 2012. Huomionarvoista on myös vuodesta 2016 alkanut nouseva trendi kirjoitusten määrässä.

Viimeisen läpiluvun jälkeen siirsin aineiston 1.2 (N = 1 451) NVivo-ohjelmistoon. NVivo-ohjelmiston koodaustoiminnot mahdollistivat koodikirjaston (codebook) rakentamisen aineiston sisällön erittelyn ja luokittelun edetessä (Neuendorf & Skalski 2009, 207). NVivon koodausvaiheen toteuttamisessa hyödynsin myös *grounded theoryn* ajattelutapaa (ks. Glaser & Strauss 1967, 162–174), joka osaltaan ohjasi rakentamaan laajasta aineistosta kuvauksia lastensuojelun julkisen keskustelun muutoksesta. Tästä esimerkkinä aineiston monivaiheinen koodausprosessi, jossa laajaa aineistoa purettiin pienempiin kokonaisuuksiin ja yhdisteltiin uudelleen uusiin kokonaisuuksiin. Toisin sanoen *grounded theory* ajattelutapana ohjasi teemoittelun ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosesseja keskusteluteemoja ja keskusteluun osallistuvia ja näiden välisiä suhteita analysoitaessa.

Koodikirjaston hyödyntäminen on ollut keskeisessä roolissa myöhempien analyysien toteuttamisessa. Aineiston koodausvaihe toimi ensimmäisenä analyysivaiheena. Aineiston sisällön erittely ja aineiston luokittelu ja teemoittelu toimivat erillisten osatutkimusten laadullisten sisällönanalyysien perustana. Sisällön erittelyn ja aineiston luokittelun paikkaa laadullisen tutkimuksen pohjustavana analyysinä perustelee tarve aineiston tilastolliseen kuvailuun ja ilmiöiden määrällisen esiintymisen ja niiden välisten suhteiden selvittämiseen. Kuvaan seuraavaksi aineiston sisällön erittelyn prosessin ja siinä käyttämiäni menettelytapoja. (Pietilä 1976.)

Ensimmäiseksi koodasin aineiston tekstijulkaisujen tiedostonimen perusteella niiden esiintymisvuodet sekä -kuukaudet. Tekstilajien kohdalla yksinkertaistin määrittelyä ja koodasin tekstit luokkiin *mielipidekirjoitus* (n = 468), *uutinen* (n = 886) ja *pääkirjoitus* (n = 97). Tekstilajien lisäksi koodasin kirjoitukset myös kirjoituksen yhteydessä mainittujen julkaisuluokkien⁵¹ alle.

Seuraavaksi koodasin tutkimusasetelman kannalta keskeisen tiedon (ks. Glaser & Strauss 1967, 169), eli lastensuojelua käsittelevät lauseet, lauseparit ja kappaleet. Koodauksen tarkkuus ei poissulkenut myöhemmin analyysissä yksittäisten koodien tarkastelemista osana laajempaa tekstikokonaisuutta, koska NVivo-ohjelmisto mahdollistaa yksittäisen koodin avaamisen laajana viitteenä, jolloin koodia ympäröivä teksti on luettavissa.

Koodausvaiheessa tein valinnan jättää kirjoitusten otsikot koodauksen ulkopuolelle. Ingressit koodasin silloin, kun niiden sisältöä ei esiintynyt itse tekstissä. Otsikkojen koodaamatta jättäminen perustuu tutkimusasetelmaan. Tarkoituksena on tutkia lastensuojelun julkista keskustelua, jolloin mielenkiinto kohdistuu ensisijaisesti varsinaisiin tekstisisältöihin. Kirjoitusten tekstisisällön voidaan nähdä edustavan merkittävintä ja autenttisinta keskustelua. Otsikko toimii usein toimituksen tiivistyksenä tekstin sisällöstä, ja sillä halutaan kiinnittää lukijan huomio kirjoitukseen. Otsikko voi kuitenkin antaa lukijalle virheellisen kuvan käsiteltävästä aiheesta (Kuutti 2015, 36, 113). Kirjoitusten otsikoinnin tulkinnan kautta voitaisiin siten saada lähinnä tietoa toimituksen intresseistä tiettyjen näkökulmien esille nostosta, sillä otsikot, joskus myös mielipidekirjoitusten, ovat toimituksen määrittelemiä. Koska otsikkojen laatijasta ei saada täyttä varmuutta ja otsikot ovat toimituksen väline lukijoiden mielenkiinnon herättämiseksi, niiden kautta ei luotettavasti voida tuottaa tietoa muiden kuin toimituksen intresseistä. Otsikkojen sisällyttäminen tutkimukseen olisi vaatinut niiden erottelun omaksi analysoitavaksi kokonaisuudeksi. Vaikka otsikkoja ja tekstisisältöjä vertaileva analyysi ei ole tämän tutkimuksen tutkimusasetelmallinen suunta, kirjoitusten otsikointia on kuitenkin hyödynnetty tarpeen mukaan soveltuvilta osin tukemaan tekstistä tehtyjä tulkintoja.

Pyrin noudattamaan koodauksessa systemaattisuutta ja perusteellisuutta siten, että koodaamani kohdat tosiasiaissa käsittelevät lastensuojelua. Esimerkiksi keskustelun aiheita kartoittaessani noudatin koodauksessa seuraavia rajauksia: tekstissä tulee viitata tai antaa muuten ymmärtää, että se liittyy lastensuojeluasiakkuuden kautta toteutuvaan lastensuojeluun, esimerkiksi, kuten alla olevissa tekstiotteissakin, maininta ennalta ehkäisevästä palvelusta on kytketty *lastensuojelu*-termiin⁵².

51 Jokainen kirjoitus on toimituksen toimesta sijoitettu nimetyn aiheen alle (esim. kaupunki, urheilu, uutinen jne.).

52 Esim. Al-Holi-keskusteluissa vähän itse lastensuojelusta, viitataan usein lastensuojelun institutionaaliseen asemaan ja lainvelvoitteisiin. Siksi mukana.

Tukiperheenä toimiminen on ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Lapsi viettää keskimäärin yhden viikonlopun viikossa tukiperheen luona. (HS 10.9.2002, uutinen)

Lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kun lapsi on lastensuojelun asiakkaana, edellä tarkoitettua tukea järjestetään osana avo-, sijais- tai jälkihuoltoa. (HS 4.9.2010, mielipidekirjoitus)

Kirjoitusten tekstin koodauksessa ja yksittäisen koodin alle kertyvien lauseiden kohdalla, esimerkiksi *huostaanotto*-mainintoihin liittyen, noudatin seuraavia kriteereitä. Yksittäinen lause on koodattu *huostaanotto ja sijaishuolto*-luokkaan, mikäli lauseessa on mainittu sana *huostaanotto* tai jokin sen taivutusmuoto. Jos peräkkäisissä lauseissa on sana *huostaanotto*, ne sijoittuvat saman koodimerkinnän alle. Mikäli samassa tekstissä esiintyy kaksi saman koodiluokan aiheen lausetta toisistaan erillään, nämä lauseet on koodattu yksilöllisesti. Esimerkiksi seuraava kohta on koodattu pelkästään luokkaan *Palvelun tai toiminnan kuvaus*, koska tekstissä ei ole mainittu huostaanottoa.

Sitten lapsi tuli, ja sosiaalityöntekijät lähtivät. Itkuinen pieni ihminen jäi istumaan olohuoneen vaaleanruskealle sohvalle, ja Henna mietti, että mitäs nyt tehdään. ”Haluatko leikkiä autoilla?” hän kysyi. Lapsi halusi. Ensimmäisenä yönä Henna ei nukkunut lainkaan, torkkui vain ja kuulosteli, nukkuiko lapsi. Vielä nykyisinkin Henna nukkuu puoliksi hereillä aina, kun taloon on tullut uusi hoidettava. Hän rauhoittelee illalla lapsen nukkumaan, silittää, jos lapsi sen sallii. Kaikki eivät syliä tai silityksiä halua. Joidenkin lasten kanssa kuluu viikkoja ennen kuin he haluavat tulla Hennan tai Samin lähelle. Ensimmäisen lapsen kanssa aikaa totutteluun oli runsaasti, koska lapsi asui [nimi] pitkään. Osa hoitolapsista on niin pieniä, etteivät he osaa vielä puhua. Toiset eivät puhu, vaikka osaisivat. Paitsi [nimi], joka voittaa aina arimman lapsen luottamuksen. (HS 24.10.2013, uutinen)

Koodauksen myötä keskustelun aihealuokkia syntyi yhteensä 97 (taulukko 3), joista muodostin seitsemän keskusteluteemaa. Kokonaisuudessaan keskustelun aiheiden koodaus ja teemoittelu noudatteli seuraavaa prosessia: 1) aineistoon tutustuminen, 2) aineiston koodaaminen, 3) teemojen kartoitus, 4) teemojen arviointi, 5) teemojen määrittely ja nimeäminen ja 6) tulosten raportointi. (Braun & Clarke 2006.)

Teemojen määrittelyyn hain vahvistuksia aineiston kirjoituksista. Koska keskusteluissa sivutaan usein, jopa samassa lauseessa, useita eri aiheita, yksittäinen koodattu

lause voi sisältyä useaan keskusteluteemaan. Sijoitellessani aihealuokkia teemojen alle pyrin vahvistamaan syntyneen teemoittelun luotettavuutta lukemalla kirjoituksista koodattujen kohtien tekstisisältöjä. Teemoittelun myötä syntyi seitsemän keskusteluteemaa: *toimintarakenteet, resurssit, normiperusta, palvelujen laatu, asiakkaiden asema, lastensuojelun asema ja rooli yhteiskunnassa sekä lastensuojelutarvetta aiheuttavat tekijät*. Nämä seitsemän keskusteluteemaa ovat keskeisessä osassa tämän tutkimuksen osatutkimusten analyysejä.

Taulukko 3. Aineiston koodausvaiheessa syntyneet lastensuojelun julkisessa keskustelussa esiintyneet aiheuokat, keskusteluteemat, kirjoitusten määrä, joissa keskusteluteema esiintyy ja osuus kaikista kirjoituksista

Keskusteluteema	Kirjoitusten lukumäärä	Esiintyvyys kirjoituksissa (N=1451)	Aiheluokat
Toimintarakenteet	1137	78 %	Lastensuojelupalvelujen kehittäminen, Palvelun tai toiminnan kuvaus, Lastensuojeluilmoitus, Lastensuojelun rakenteelliset puutteet, Kipailutus ja ostopalvelut, Johtaminen, Lastensuojelun kriisi & kaos, Sote-uudistus, Tiedonkulku ja yhteistyö, Vaara- ja uhkatilanteet, Lastensuojelun vapaaehtoistoiminta, Lisäpalvelu lastensuojelunasiakkaille
Resurssit	731	50 %	Resurssien turvaaminen ja rekrytointi, Resurssien puute, Resurssit: Palkka, Resurssit: Palvelujen vähentäminen, Resurssit: Hoitomaksut, Resurssit: Kustannukset, Lastensuojelutyöntekijöiden jaksaminen, Lastensuojelutyöntekijöiden vaihtuvuus, Lastensuojelupalvelujen puute, Lisääntynyt palvelutarve ja kasvaneet asiakasmäärät, Lastensuojelutyöntekijöiden puute, Resurssien kohdentaminen
Normiperusta	656	45 %	Lainsäädäntö, Lastensuojelu tutkinnan kohteena, Lainsäädännön uudistaminen, Lain rikkominen ja virkavirhe, Lainsäädännön puutteet
Palvelujen laatu	568	39 %	Laatu ja hoitotakuu, Palvelujen vaikutusten puute, Toimijoiden tuotama ulkoinen valvonta ja kontrolli, Lastensuojelutyöntekijöiden ammattitaidon puute, Lastensuojelutyöntekijöiden ammattiosaamisen varmistaminen
Asiakkaiden asema	529	36 %	Asiakkaan osallisuuden vahvistaminen, Tuki vanhemmille ja perheille, Lapsen etu ja oikeudet, Asiakkaan eriarvoinen asema Lastensuojeluasiakkaan riskit, Vanhempien vastuuttaminen Asiakkaan oikeusturva
Lastensuojelun asema ja rooli yhteiskunnassa	509	35 %	Stigma ja leima, Asenteellisuus ja arvostus, Vaade avoimuuteen, Ennakoasenteet ja -käsitykset lastensuojelusta, Asiakaspalaute ja -kokemus, Tiedon keruu lastensuojelusta, Kampanja ja kannanotto, Asiaa selitetään ideologialla, Puhe lastensuojelutyöntekijöiden puolesta
Lastensuojelutarvetta aiheuttavat tekijät	390	27 %	Vanhempien päihdeongelmat, Lapsen päihdeongelma, Vanhemmuuden haasteet ja jaksaminen, Väkipalva, Lapsen oireilu ja käyttäytyminen, Vanhempien mielenterveysongelmat, Koulunkäyntiongelmat, Kodin olosuhteet, Lapsen mielenterveysongelmat, Lapsen rikokset, Murrosikä, Maahanmuutto, Lama, Taloudellinen niukkuus, Moniongelmaisuus, Muuttuneet perhesuhteet, Asiakkuuden syyksi nimetään kunnan säästötoimenpiteet, Lapsen neurologinen häiriö tai fyysinen sairaus, Verkostojen puute, Työttömyys, Eriarvoistuminen, Koulutustaso, Vanhemman rikollisuus, Yksinhuoltajuus, Ammattilaisen toiminta, Kaveripiiri, Muutot, Pakkoavioliitto, Peliriippuvuus, Vanhemman somaattinen sairaus, Yksinäisyys

Sisällytin *Lastensuojelun toimintarakenteet* -keskusteluteemaan kaikki ne aihealueet, jotka viittaavat lastensuojelun toiminnallisiin rakenteisiin liittyviin seikkoihin. Tämän tutkimuksen aineistossa toimintarakenteita kuvataan useimmin *lastensuojelupalvelujen järjestämisen näkökulmasta*. Toimintarakenteeseen liittyviä luokkia ovat esimerkiksi: *Lastensuojelupalvelujen kehittäminen*, *Palvelun tai toiminnan kuvaus*, *Lastensuojeluilmoitus*, *Lastensuojelun rakenteelliset puutteet*, *Kilpailutus ja ostopalvelut* ja *Johtaminen*. Yksiselitteistä jakoa *Toimintarakenteet*, *Resurssit* ja *Normiperusta* -teemoihin sisällytettävien aiheiden välillä ei ollut mahdollista tehdä, sillä resurssit ja lainsäädäntö ovat osa lastensuojelun toimintarakennetta. Teemoittelussa oli tehtävä valintoja, jotka mahdollistivat tarkemmat analyysit. Toistuvina keskusteluna resurssi- ja normiperustakysymykset nousivat omiksi teemakokonaisuuksiksi. *Resurssit*-keskusteluteemaan sisällytin suoraan resurssihin liittyvien aiheiden (*Resurssien turvaaminen ja rekrytointi*, *Resurssien puute*, *Palkka*, *Palvelujen vähentäminen*, *Hoitomaksut*, *Kustannukset*) lisäksi lastensuojelun palveluissa toteutuvista resursseista kertovat aiheet, kuten työntekijöiden vaihtuvuus ja puute. *Normiperusta*-keskusteluteema muodostui selkeärajaiseksi sisältäen kaikki lainsäädäntöön viittaavat maininnat. Samoin *Lastensuojelutarvetta aiheuttavat tekijät* ja *Asiakkaiden asema* -keskusteluteemat ovat selkeärajaiset. Aineistosta on paikannettavissa selkeästi ne kohdat, joissa viitataan lastensuojeluasiakkuuden taustalla olleisiin tekijöihin. *Asiakkaiden asema* -keskusteluteeman sisälle kokosin kaikki ne koodit, joissa käsitellään jossain hetkessä lastensuojelun asiakkaina olleiden asemaa. Toimintarakenteenkysymysten ohella *Lastensuojelun asema ja rooli yhteiskunnassa* keskusteluteema ei ole selkeärajainen. Sisällytin lastensuojelun yhteiskunnallisesta asemasta ja roolista kertovaan teemaan sellaiset keskustelunaiheet, joissa lastensuojelua tarkastellaan suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

Keskusteluteemojen tavoin koodasin myös keskusteluun osallistujat siten, että jokainen koodattu teksti on paikannettavissa tietyn tahon tuottamaksi. *Uutiset* ovat pääsääntöisesti toimitettuja tekstejä, jotka koodasin keskustelijaluokkaan *toimitus*. Koska uutisissa ja pääkirjoituksissa esiintyy myös haastateltuja henkilöitä sekä pääkirjoituksissa vieraskynäkirjoituksia, kävin kaikki luokan *toimitus* alle kertyneet tekstit läpi ja koodasin niissä esitetyt kommentit yksilöllisesti keskusteluun osallistujan taustaorganisaation ja/tai yhteiskunnallisen aseman mukaisesti. Tämän seurauksena sama keskustelija on voinut sijoittua kahteen keskustelijaluokkaan esimerkiksi *sosiaalitarkastaja* ja *aluehallintovirasto*. Tämän takia koodiluokat eivät ole täysin vertailukelpoisia.

Taulukossa 4 on esitetty lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistuneiden koodiluokat ja keskustelijaryhmät. Aineiston lastensuojelukeskusteluista on tunnistettavissa yksitoista keskustelijoiden pääryhmää: *kuntien edustajat*, *valtion edustajat*, *järjestöjen edustajat*, *lastensuojelun asiakkaat*, *yksityishenkilöt*, *yrittysten edustajat*, *yliopistojen edustajat*, *uskonnollisten yhteisöjen edustajat*, *ulkomaalaiset* sekä *nimimerkin* takaa keskusteluun osallistuvat. Näiden lisäksi *toimitus* erottuu ko-

konaisuudessa yksittäisenä keskustelijana. Päädyin kyseiseen luokitteluun aineiston johdattelemana: ensinnäkin kaikki keskusteluun osallistuvat sijoittuvat johonkin keskustelijaryhmään ja toisekseen määriteltyjen keskustelijaryhmien puheenvuoroja voidaan tarkastella läpi aineiston riittävän kattavasti. Lisäksi aiemman, tosin otokseltaan pienemmän tutkimuksen havainnot julkiseen keskusteluun osallistujista ovat olleet samansuuntaisia (Ahva 2010, 192–193).

Taulukko 4. Lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistujien koodiluokat, keskustelijaryhmät, kirjoitusten lukumäärä, joissa keskustelijaryhmä on esittänyt puheenvuoron ja niiden osuus kaikista kirjoituksista

Keskustelijaryhmä	Kirjoitusten lukumäärä	Esiintyvyyden lukumäärä (N=1451)	Koodiluokat (keskusteluun osallistuvan asema tai edustettava taho)
Toimitus	767	53 %	
Kuntien edustajat	402	28 %	Sosiaalityöntekijä, Johtaja sosiaalipalveluissa, Lastensuojelujohtaja hallinto, Johtava sosiaalityöntekijä, Lastensuojelulaitoksen edustaja, Lastensuojelun työntekijä, Muu työntekijä, Lääkäri, Kaupunginvaltuutettu, Muu SOTE-johtaja, Opettaja, Kaupunginjohtaja, Lakimies, Koulukuraattori
Valtion edustajat	290	20 %	Ministeri, Sosiaali- ja terveysministeriö, Tuomioistuimen edustaja, Stakes, Poliisi, Oikeusasiamies, Kansanedustaja, Lapsiasiavaltuutettu, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Sosiaalitarastaja, Aluehallintovirasto, Tutkija, Valtion tarkastusvirasto, Lääninhallitus, Oikeusministeriö, Koulukoti, Oikeuskansleri, Rikosseuraamuslaitos, Presidentti, SITRA, Erytysuoltopiiri, Lapsiasiainneuvottelukunta, Vähemmistövaltuutettu, Opetusministeriö, Ulkopoliittinen instituutti, Suurlähettiläs, Ulkoministeriö, Tietosuojavaltuutettu, Sisäministeriö
Järjestöjen edustajat	251	17 %	Järjestöjohtaja, Järjestön työntekijä, Järjestön puheenjohtaja, Järjestö määrittelemätön, Tutkija
Yksityishenkilöt	188	13 %	Kansalainen, Sijaisvanhempi, Sosiaalineuvos, Tutkija, Lääkäri, Opiskelija, Tukiperhevanhempi, Tukihenkilö
Lastensuojelun asiakkaat	122	8 %	Vanhempi, Lapsi, Entinen asiakas
Yliopistojen edustajat	72	5 %	Professori, Tutkija, Opiskelija, Dosentti, Opettaja
Yritysten edustajat	38	3 %	Yksityisen lastensuojelutahon edustaja, Asianajaja/asiamies, Perhekodin johtaja, Konsultti, Tietotekniikkayritys
Nimimerkki	32	2 %	
Uskonnollisen yhteisön edustajat	12	1 %	Kirkon edustaja
Ulkomaalaiset	9	1 %	Venäjä, Englanti, Norja

Erotin kuntien edustajat ja valtion edustajat omiksi keskustelijaryhmikseen heidän erilaisen roolinsa⁵³ takia. Kuntien edustajat toimivat useimmin käytännön

⁵³ Keskusteluun osallistuvien roolilla tarkoitetaan lastensuojelun julkiseen keskusteluun vaikuttavaa kokonaisuutta, jossa keskustelijan yhteiskunnallinen asema, henkilökohtaiset mielipiteet ja keskusteluun osallistumisen tapa vaikuttavat julkiseen keskusteluun.

lastensuojelun toimenpiteiden toteuttajina, valtion edustajien toimiessa useammin strategisten linjausten määrittelijöinä ja valvontaan liittyvien toimenpiteiden toteuttajina. Lisäksi yhdessä heidän edustuksensa aineiston puheenvuoroissa olisi ollut yliedustettu muihin keskusteluun osallistuviin verrattuna ja voinut siten myös vinouttaa analyysiä. Yhtä lailla *järjestöjen* ja *yriytysten* edustajat olisi voinut sijoittaa samaan keskustelijaryhmään (esimerkiksi *kolmannen sektorin edustajat*), mutta heidän erilaisten rooliensa⁵⁴ takia päädyin muodostamaan myös heille itsenäiset keskustelijaryhmänsä. Sama periaate perustelee *Yliopistojen edustajat* ja *Uskonnollisen yhteisön edustajat* -keskustelijaryhmien itsenäisiä paikkoja.

Keskustelijoiden luokittelun väljärejaisiin määrittely koskee *Yksityishenkilöt*-keskustelijaryhmää. Sijoitin *Yksityishenkilöt*-keskustelijaryhmään ne osallistujat, jotka eivät puheenvuoroissaan ilmoittaneet taustaorganisaatiota ja jotka eivät sijoittuneet mihinkään muuhun keskustelijaryhmään. Tästä seuraten *yksityishenkilöt*-keskustelijaryhmä on muihin keskustelijaryhmiin verrattuna heterogeeninen ja vaikeasti määriteltävä kokonaisuus. Tästä johtuen olen jättänyt ryhmän käsittelyn tämän analyysin ulkopuolelle. Sen sijaan *Nimimerkki*-keskustelijaryhmä muodostaa muista keskustelijoista poikkeavan ryhmän: nimimerkillä keskustellaan aineistossa vain yleisöosaston mielipidekirjoitusten välityksellä. Lisäksi *Nimimerkki*-keskustelijaryhmän itsenäistä paikkaa perustelee se, että nimimerkin käyttöön liittyy piirteitä⁵⁵ joiden tarkasteleminen on lastensuojelun julkisen keskustelun kannalta tärkeää.

3.4 Tutkimusetiikka

Lastensuojelu on ilmiönä ja tutkittavana aiheena sensitiivinen. Vaikka tämän tutkimuksen aineisto koostuu julkisista kirjoituksista, asettaa lastensuojelu tutkimuskohteena tutkijan eettisten kysymysten äärelle (esim. Pösö 2002; Pekkarinen 2011). Mitä ja miten tuotan tietoa sensitiivisestä ja usein paljon tunteita herättävästä aiheesta? Miten ehkäisen sen, etten raportoinnillani asemoi tutkimukseen osallistuneita negatiiviseen valoon? Tutkijan tulee olla tunnollinen ja huolellinen läpi tutkimusprosessin sekä välttää vääriä keinoja muun muassa aineistoa kerätessään. Mikäli aineistoa ei ole kerätty eettisesti kestävin keinoin, ei tutkimuksen tuloksista voida johtaa luotettavia johtopäätöksiä (Rolin 2002, 99). Tutkimusetiikka tuleekin liittää kiinteäksi osaksi koko tutkimusprosessia. Ymmärrän valinnoillani olevan vaikutusta aina tutkimuskohteen valinnasta ja käsitteellistämisestä tutkimustulosten raportointiin ja julkaisuun asti (Pösö 2002, 122).

54 Yriytysten edustajat toimivat voittoa tavoittelevissa organisaatioissa, joissa keskeisenä tavoitteena voidaan nähdä olevan toiminnan kannattavuuden tavoittelu. Järjestöjen edustajat sen sijaan toimivat järjestöorganisaatioissa, joissa voiton tavoittelu on harvemmin keskeinen toiminnan tavoite: järjestöjen toiminta perustuu usein yleishyödyllisyyteen.

55 Kuten esimerkiksi kriittisten puheenvuorojen esittäminen ilman mahdollista mainehaittaa.

Tutkimusprosessin ohella myös tutkimuksen tuottamia hyötyjä tulee arvioida eettisesti. Tutkimus- ja ammattilaisyhteisöjen lisäksi tutkimuksen tulisi tuottaa hyötyä myös tutkittaville. Saatu hyöty voi näyttäytyä tutkittavien voimaantumisen kokemusten ja haittojen ennaltaehkäisyä kautta. Tutkijan kompetenssi suoriutua tutkimuksen toteuttamisesta eettisesti kestävästi on avainasemassa hyödyn kertymisessä. (Peled & Leichtenritt 2002.) Tutkimusprosessin eettisesti kestävä toteutumisen ja hyötyjen saavuttamisen mahdollistumiseksi pyrin tutkimuksessani antamaan tasavertaisesti tilaa eri keskusteluun osallistujien puheenvuoroille ja niiden analysoinnille. Pyrin toteuttamaan tasavertaista asetelmaa ja objektiivisuutta analyysin paljastamien keskusteluteemojen ja keskusteluun osallistumisen raportoinnissa.

Kuten sensitiivisten ilmiöiden tutkimuksessa yleensä, lastensuojelututkimuksen kontekstissa pitää huomioida erityisiä eettisiä näkökulmia (ks. Laitinen & Uusitalo 2007). Tekstiaineistoa tulkittaessa tulee ottaa huomioon, että tutkijalla on toiminnallinen rooli. Tämän takia tunnistan oman toimintani vaikuttavan jo tutkimusasetelman valinnasta lähtien aina sensitiivisten aiheiden käsittelyyn, tiedonmuodostukseen ja raportointiin. Lastensuojelun julkista keskustelua selvittävässä tutkimuksessa on tärkeää, että tietoa tuotetaan mahdollisimman luotettavasta aineistolähteestä käsin. *Helsingin Sanomien* laajan julkaisutoiminnan voidaan nähdä vastaavan luotettavuusvaateeseen. Toimituksellisten käytäntöjen ja lehden toiminnan markkinaehtoisuus vaikuttavat kuitenkin väistämättä julkaisutoiminnassa tehtäviin valintoihin ja siten myös lastensuojelua käsittelevien kirjoitusten ja puheenvuorojen julkisuuteen. Tutkimuksen aineiston koostuminen pelkästään yhden sanomalehden kirjoituksista voi vinouttaa lastensuojelun keskustelusta tehtyjä johtopäätöksiä. *Helsingin Sanomat* on kuitenkin levikiltään ja tavoitavuudeltaan selkeästi suurin päivittäislehti Suomessa, joten sen sivuilla käytävää julkista keskustelua voidaan pitää jo itsessään yhteiskunnallisesti merkittävänä ja yleistä mielipidettä rakentavana. On kuitenkin huomioitava, että vaikka *Helsingin Sanomissa* käsitellään valtakunnan tason asioita ja paikallisia asioita valtakunnallisesti, lehti edustaa pääkaupunkiseudun uutisointia. Lehden sivuilla käyty lastensuojelun julkinen keskustelu sisältää siten suurella todennäköisyydellä sellaisia paikallisten ilmiöiden kuvauksia, jotka eivät toisaalla nouse julkisiksi. Vaikka en ole rajannut tutkimusasetelmaani paikalliseksi, ymmärrän paikallisuuden kuitenkin muodostavan aineistoon erityispiirteen. Tutkijana minun keskeisenä eettisenä velvollisuutenani on pyrkiä raportoimaan havaintoni siten, että lukija ymmärtää tulosten kuvaavan lastensuojelun julkista keskustelua osaltaan tästä paikallisesta lähtökohdasta. Tutkijan kyky kriittiseen reflektioon onkin tutkimuksen luotettavuuden kannalta merkittävää (esim. Fook 2002).

Lastensuojelun tutkimus liittyy usein ihmisten yksityisten ja tunteita herättävien kokemusten tarkastelemiseen (esim. Shaw 2003). Lastensuojelun kenttä on eettisesti herkkä alue, ja lastensuojelun toimenpiteet interventiona rajoittavat vaikeissa elämäntilanteissa ja ihmissuhteissa olevien ihmisten itsemääräämisoikeutta (Pekkarinen 2011). Lastensuojeluun liittyvien teemojen tutkiminen vaatii myös ymmär-

rystä ihmisarvoon ja itsemääräämisoikeuteen liittyvistä tekijöistä. Tutkijana minun on otettava huomioon sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen liittyvät tekijät (Mertens & Ginsberg 2008). Tutkimuksessani tulee näkyväksi, julkisen keskustelun välityksellä, sosiaalityön tutkimuksen ominaispiirre tutkia haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä ja heidän hyvinvointiaan heikentäviä ilmiöitä (esim. Peled & Leichtentritt 2002; Fraser 2009). Tämän takia suhtaudun sanomalehtiaineiston kirjoituksissa kuvattuihin henkilökohtaisiin kokemuksiin kunnioittavasti ja olen pyrkinyt toteuttamaan tutkimuksen ja sen raportoinnin siten, ettei tutkittavalle yksilölle tai yhteisölle aiheudu siitä kohtuutonta haittaa (esim. Christians 2005).

Tutkijana minulla on valta määritellä tutkittavan ilmiön kannalta merkittävimmät raportoitavat asiat ja niiden sisältö. Tutkimuksen tulosten tulee perustua asianmukaisin menetelmin hankittuun aineistoon (Alkula ym. 2002, 297) ja sen käsittelyyn. Haasteena voidaankin nähdä se, että tutkijan tekemät valinnat vaikuttavat väistämättä siihen, mitä aineistosta lukijalle esitetään. Aineiston hyödyntämiseen liittyvien valintojen lisäksi tämä konkretisoituu myös analyysin havainnoja tukemaan nostettavien tekstiotteiden valikoinnissa. Tutkimusraportissa esitetyt aineisto-otteet (tekstiotteet) kuvaavat vain kapeasti tarkasteltua ilmiötä (esim. Taylor 2012). Pyrin jo analyysiä tehdessäni tunnistamaan ja tuomaan osaksi tutkimusraporttia sellaisia puheenvuoroja, jotka kuvaavat riittävän yleisesti analyysissä esiinnoitettuja ilmiöitä. Olen joutunut tekemään valintoja tekstiotteiden suhteen, mikä väistämättä vaikuttaa siihen, mitä yksityiskohtaista tietoa lukijalle tutkimusaineistosta välittyy. Pyrin systematisoimaan tekstiotteiden valinnan siten, että jo aineiston koodausvaiheessa kokosin myöhempää käyttöä varten sellaisia tekstiotteita, joiden käsittelyn ja analysoinnin arvioin antavan vastauksia osatutkimusten kysymyksiin. Raportoinnissa olen pyrkinyt liittämään tekstiotteet osaksi raportointia ja tuomaan tekstissä näkyväksi perusteet tekemilleni valinnoille. Lukijan on kuitenkin hyvä muistaa, että toinen tutkija olisi voinut päätyä valitsemaan laajasta aineistosta eri tekstiotteet.

Kuten tutkimusta tehdessä yleensäkin, lastensuojelun tutkimuksessa tutkijan on sitouduttava objektiiviseen tutkimusotteeseen, jotta tutkimuksen tuloksia voidaan pitää luotettavina. Objektiivisuus vaikuttaa myös tutkimuksen toistettavuuteen. (Pietarinen 2002, 60; Karjalainen 2008, 123.) Objektiivisuus on tämän tutkimuksen kannalta ensisijaista. Julkista keskustelua tutkittaessa on kyettävä tunnistamaan omat ennakkoasenteet ja aineiston herättämät tunteet ja käsiteltävä aineistoa objektiivisesti. Yhtä lailla oma puolueettomuus on edellytys tutkimuksen luotettavuuden varmistamiselle. Puolueettomuus aiheen valinnassa, käsittelyssä ja raportoinnissa on tutkimuksen luotettavuuden kannalta välttämätöntä (Rolin 2002, 102). Olen ottanut nämä edellä mainitut tutkimuseettiset asiat huomioon läpi tutkimusprosessin ymmärtäen niiden ensisijaisuuden tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta.

4 Lastensuojelukeskustelut toimituksellisissa käytännöissä

Sanomalehden toimituksella on merkittävä portinvartijan rooli julkisuuteen välitettävistä asioista ja ilmiöistä (esim. Klemola 1981, 12; Kunelius 2009, 451–452; Kantola 2011, 115). Sanomalehden toimitukselliset käytännöt ja valinnat vaikuttavat siihen, mitkä kirjoitukset ylittävät journalistisen julkaisukynnyksen (esim. Nieminen 2005). Päätöksen kirjoituksen julkaisusta tekee aina toimitus. Tämä on ymmärrettävä sanomalehtiaineistoa analysoidessa: tekstilajista riippumatta, julkaisut ovat aina käyneet läpi lehden toimitukselliset käytännöt. Journalismiin liittyvillä toimituksellisilla käytännöillä vaikutetaan siihen, mikä asia nousee median alustoilla julkiseksi ja mikä ei. Tämän tulosluvun tulokset perustuvat ensimmäisen osatutkimuksen analyysiin, jonka avulla hain vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Miten lastensuojelusta on keskusteltu ja miten sanomalehden toimitukselliset käytännöt muokkaavat lastensuojelun julkista keskustelua?

4.1 Metodologiset valinnat ja tulkinnallinen lähestymistapa

Sanomalehdessä julkaistujen kirjoitusten analysointi antaa mahdollisuuden tarkastella sitä, minkälaisissa toimituksellisissa käytännöissä lastensuojelua halutaan nostaa julkiseksi ja miten. Toimitukselliset valinnat paljastavat, mitä yksityistä lastensuojelusta halutaan tehdä julkiseksi. Uutisjulkaisujen kohdalla toimitus voi tehdä valinnat itse, mielipidekirjoitusten kohdalla ensimmäisen valinnan tekee julkiso. Tarkastelen aineiston empiirisiä havaintoja suhteessa John Deweyn (1927/2006) ajatukseen yksityisen, sosiaalisen ja julkisen välisyydestä⁵⁶.

Julkisen ja yksityisen rajanveto asettuu usein yhteiskunnassa formaalin (instituutio) ja informaalin (yhteisö) välille. *Yhteisöt* ovat julkisen piirissä toimivia rajatusti julkisia foorumeja, joiden intressinä on edistää jäsenten yhteisesti jakamia tarpeita. Jotkut yhteisöt pyrkivät toiminnallaan muuttamaan yhteiskunnan instituutioita ja siten vaikuttamaan julkiseen. Julkiseksi käsittämämme yhteiskunta rakentuukin erikokoisten yhteisöjen ja niissä toimivien yksilöiden intressien summana⁵⁷ (ks. Dewey 1927/2006, 49). Yksilöiden intressit ja ajatukset saavat merkityksensä yhteyksistä

56 ks. 2.4 *Julki*

57 Tässä tutkimuksessa yhteiskunta ymmärretään rakentuvan sosiaalisesti, ei yksilön tekojen ja valintojen kautta.

toisiin yksilöihin (Dewey 1927/2006, 55). Yksityisen, sosiaalisen ja julkisen voidaan siten nähdä olevan dynaamisessa yhteydessä toisiinsa, ja raja yksityisen ja julkisen välillä on tosiasiaa häilyvä ja vaikeasti määriteltävissä.

Sanomalehden toimitukselliset käytännöt rakentavat sillan yksityisen ja julkisen välille. Yksityinen muuttuu julkiseksi kirjoituksen tai kommentin kautta keskusteluun osallistuvan ja toimituksen välisen sosiaalisen toiminnan myötä. Julkisuudella ei siten voida pelkästään ymmärtää julkaistun kirjoituksen päätymistä lukijoiden arvioitavaksi, vaan julkisuuden on tunnistettava aktualisoituvan jo ennen julkaisua, julkaisuun tähtäävään prosessiin osallistuvien vuorovaikutuksen alkaessa. Nämä yleisöltä piilossa olevat, kuitenkin julkisiksi määrittyvät toimitukselliset käytännöt eivät ole arvioitavissa julkaistuja tekstejä tulkitsemalla⁵⁸. Sinikka Torkkola (2014) on tutkinut journalismia vaalirahakohuun liittyen⁵⁹. Torkkola toteaa, että institutionaalisen rakenteen sijaan journalismi mielletään olevan yhtä kuin journalistien toiminta. Toisin sanoen journalismin kritiikki liitetään usein journalistien toimintaan, eikä journalismissa juuri arvioida toimituksellisia käytäntöjä tai journalismia instituutiona. Tämän takia lastensuojelun julkista keskustelua tutkittaessa on ymmärrettävä journalismin toimintaa ja toimituksellisia käytäntöjä osana keskustelua.

Analysoin tässä ensimmäisessä osatutkimuksessa lastensuojelun julkista keskustelua *Helsingin Sanomien* toimituksellisissa käytännöissä aineiston sisällön erittelyn myötä syntyneiden luokkien ja teemojen keinoin. Kohdensin katseeni aineiston kirjoitusten ja niissä esiintyvien tekstilajien määrällisiin piirteisiin. Kvantitatiivinen tarkastelu mahdollisti aineiston jakamisen tarkastelujaksolla tekstilajeittain ja julkaisuluokittain niiden määrällisen esiintyvyyden mukaan. Luokittelin aineiston koodausvaiheessa kirjoitukset tekstilajeihin ja julkaisuluokkiin⁶⁰. Tarkastelen tässä tulostuvassa niiden esiintymistä niin itsenäisinä kuin osana kaikkea aineistossa käytävää keskustelua. Tulosten aikaansaamiseksi analysoin tekstilajeja ja julkaisuluokkia. Luokittelun avulla lastensuojelun julkisen keskustelun tarkasteleminen eri tekstilajeissa ja julkaisuluokissa toi näkyväksi sen, miten paljon lastensuojelusta on keskusteltu ja miten sanomalehden toimitukselliset valinnat vaikuttavat keskusteluun. Syventääkseni ymmärrystä *Helsingin Sanomien* toimituksellisten valintojen vaikutuksista julkisessa lastensuojelukeskustelussa, tarkastelin myös sitä, mitä sisällöllisiä eroja keskusteluissa eri tekstilajien ja julkaisuluokkien välillä on havaittavissa. Tarkemman, keskustelun teemoihin liittyvän sisällöllisen tarkastelun paikka on kuitenkin vasta lastensuojelun julkisen keskustelun teemoja käsittelevän osatutkimuksen temaattisessa analyysissä.

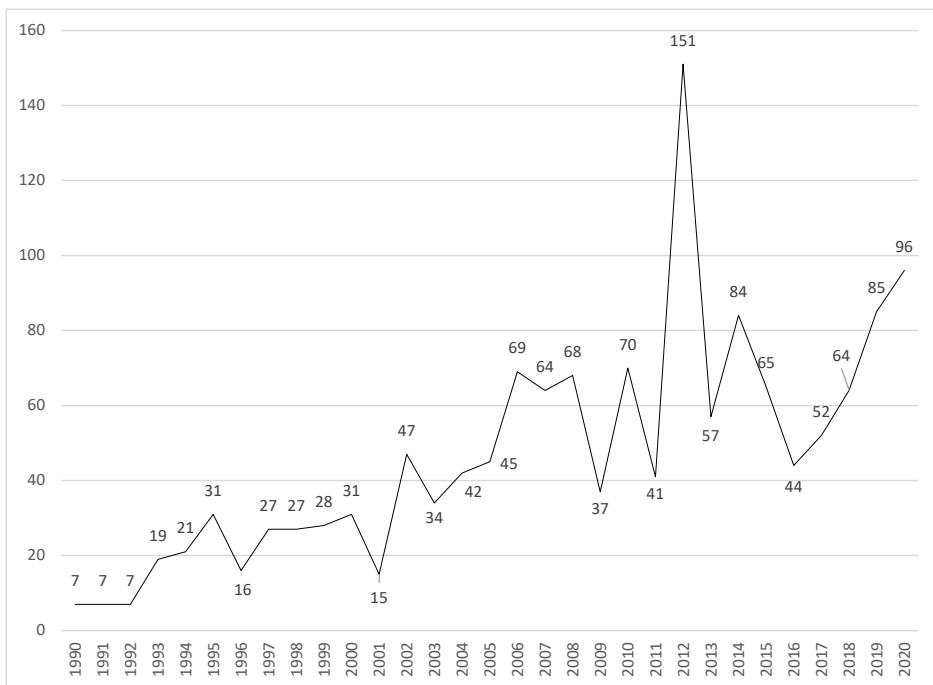
58 Paitsi, jos julkaisu käsittelee toimituksellisia käytäntöjä ja julkaisuprosessia.

59 ks. Yle 2015; Korvola 2023.

60 ks. 3.3 *Aineiston muodostus*.

4.2 Lastensuojelukeskustelun määrällinen jakautuminen Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020

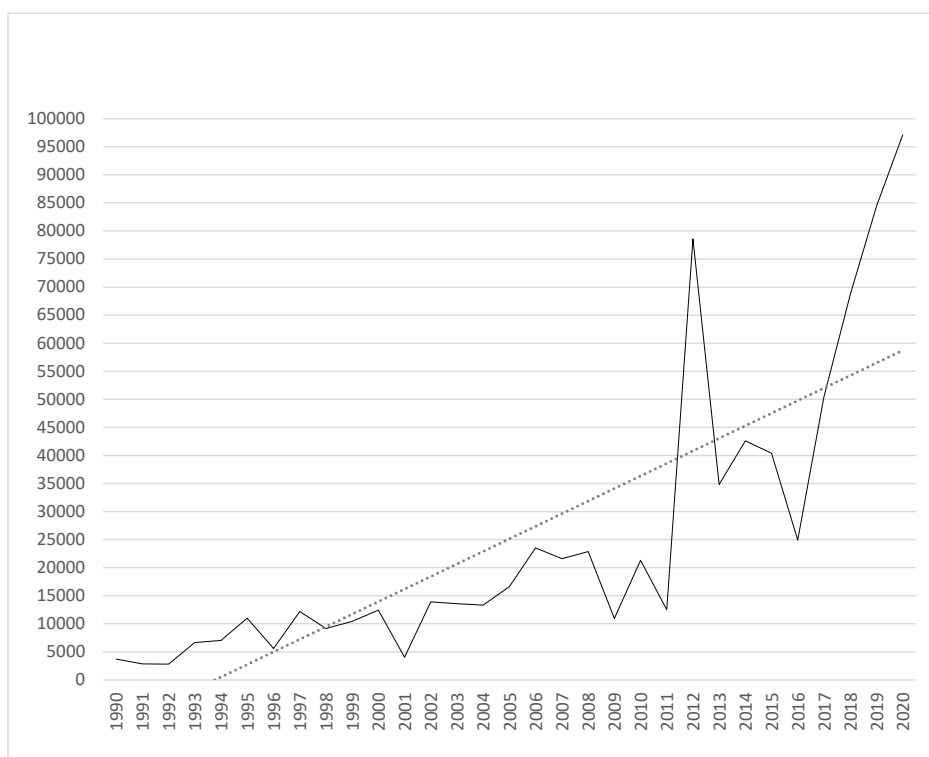
Tutkimusaineiston kirjoitusten perusteella 1990-luvun alussa lastensuojeluun liittyvä keskustelu on ollut niukkaa *Helsingin Sanomissa* (kuvio 2). Lastensuojelusta kertovien ja lastensuojelun toimintaan viittaavien kirjoitusten määrä on lisääntynyt tarkastelujakson aikana. Suurin lisäys kirjoitusten määrissä sijoittuu vuoteen 2012, jolloin kirjoituksia on julkaistu huomattavasti enemmän kuin toiseksi runsaimpana vuotena (2020).

Kuvio 2. Tutkimusaineistoon sisältyvien kirjoitusten lukumäärän jakautuminen 1990–2020 *Helsingin Sanomissa* (N=1451)

Kirjoitusten määrän tarkastelu osoittaa, että lastensuojelun julkinen keskustelu on kiihtyvällä tahdilla muodostunut väyläksi vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen lastensuojelusta ja lastensuojelun järjestämiseen yhteiskunnassa. Keskustelu lastensuojelusta lisääntyy ainakin määrällisesti tarkastelujakson edetessä. Tutkimusaineisto osoittaa, että julkisessa keskustelussa käsitellään yhä useammin lastensuojelua. *Helsingin Sanomissa* käydyin lastensuojelukeskustelun lisääntymisen voidaan ymmärtää vaikuttavan yleiseen mielipiteeseen lastensuojelusta entistä voimakkaammin.

Määrällisesti tarkasteltuna mielenkiintoinen havainto *Helsingin Sanomissa* käytössä lastensuojelukeskustelussa sijoittuu vuoteen 2012 (ks. kuvio 2). Kun vuonna 2011 lastensuojelua käsitteleviä kirjoituksia oli 41, vuonna 2012 kirjoitusten määrä liki nelinkertaistui ($n = 150$). Seuraavana vuonna kirjoitusten määrä puolittui noudattelemaan vuosille 1990–2020 ominaista tasaisempaa kasvua. Vuoden 2012 piikki on havaittavissa myös kirjoitusten sanamäärää tarkasteltaessa. *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 julkaistujen lastensuojelukirjoitusten pituus on kasvanut sanamäärällä mitattuna⁶¹ (kuvio 3).

Kuvio 3. Tutkimusaineistoon sisältyneiden lastensuojelua käsittelevien kirjoitusten sanamäärä ja sen muutos *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020

Sanamäärän kasvu noudattelee suhteellisen tarkasti kirjoitusten määrän kasvua. Vuonna 2012 kirjoitusten määrän yhtäkkinen kasvu ei ole kuitenkaan lisännyt tekstien pituutta, vaan kirjoitukset ovat olleet keskimäärin lyhyempiä kuin esimerkiksi vuonna 2019. Sanamäärän vähyys suhteessa kirjoitusten määrään kertonee

61 Sanamäärän tarkastelussa tulee ottaa huomioon, että kirjoitusten pdf-tiedostoissa on muutakin tekstiä kuin itse kirjoituksen asiasisältöön liittyvää. Sanamäärän tarkastelu on siten suuntaa antava.

siitä, että vuoden 2012 lastensuojelun julkisessa keskustelussa on esiintynyt paljon sanamäärältään vähäisiä kirjoituksia. Tekstilajien vuosittainen tarkastelu osoittaa, että edelliseen vuoteen verrattuna vuonna 2012 uutisten ja mielipidekirjoitusten määrä kasvoi samassa suhteessa (kuvio 4). Aineistosta on havaittavissa myös, että vuonna 2012 mielipidekirjoitukset ovat olleet tekstin pituudelta lyhyempiä kuin tarkastelujaksolla yleensä.⁶² Tämän perusteella voidaan todeta, että vuoden 2012 lastensuojelun julkisen keskustelun määrällistä kasvua selittää se, että tuolloin lyhyemmät mielipidekirjoitukset ja uutisoinnit lastensuojelusta ovat herkeellisesti lisääntyneet *Helsingin Sanomissa*. Vuoden 2012 yhteiskunnalliset tapahtumat⁶³ ovat kirjoittaneet julkista keskustelua tietyn ajanhetken ja -jakson aikana. Vaikka määrällinen tarkastelu ei kerro kirjoitusten sisällöllisistä piirteistä, kirjoitusten määrän, esiintyvien tekstilajien ja uutisoinnin määrän tarkastelu antavat viitteitä siitä, että vuoden 2012 kirjoitukset kuvaavat ensisijaisesti lastensuojelun yhteiskunnallisia tapahtumia uutisoinnin välityksellä. Vuonna 2012 *Helsingin Sanomien* toimitus ja keskusteluun osallistunut julkiso ovat kiinnostuneet esittämään puheenvuoroja lastensuojelusta muita aineiston vuosia useammin. Tämä viittaisi siihen, että vuonna 2012 lastensuojeluun on kytkeytynyt sellaisia tapahtumia, jotka ovat herättäneet laajasti huomiota Suomessa ja johtaneet tapahtumien nopeatempoiseen julkiseen käsittelyyn *Helsingin Sanomissa*. Uutisoinnin lisääntyminen ja tekstimäärältään tarkastelujaksoa lyhyemmät mielipidekirjoitukset viittaisivat siihen, että keskusteluissa käsiteltävien aiheiden tulkinnat ovat olleet moniulotteisia ja että näitä tulkintoja on pyritty argumentoimaan napakasti.

Vaikka lastensuojeluun liittyvien kirjoitusten määrän kasvu on tarkastelujaksolla ollut suhteellisen tasaista, kirjoitukset ovat pidentyneet ja niiden määrä on lisääntynyt 2010-luvulla. Kun 1990-luvulla *lastensuojelu*-sanana sisältävien kirjoitusten määrä on kattanut 13 prosenttia kaikista vuosien 1990–2020 julkaisuista, 2000-luvulla kirjoituksia on esiintynyt jo enemmän (31 %). Yli puolet (56 %) kaikista tarkastelujakson kirjoituksista sijoittuu vuosille 2010–2020. Vaikka vuosien 2010–2020 ajanjakso sisältää yksitoista kokonaista vuotta toisten kymmentä vastaan, kattaa se merkittävimmän osan tarkastelujakson kirjoituksista⁶⁴. Tämä viittaa lastensuojelukeskustelun monipuolistuneen 2010-luvulla.

Tutkimusaineistossa esiintyy selkeästi kolme päätekstilajia: *uutinen*⁶⁵, *pääkirjoitus* ja (yleisönosaston) *mielipidekirjoitus*. Näistä eniten kirjoituksia sisältyy *uutinen*-luokan alle (n = 886), *mielipidekirjoitus*-luokassa on yhteensä 468 kirjoitusta

62 Vuonna 2012 mielipidekirjoituksia käsittelevissä tiedostoissa oli keskimäärin 287 sanaa, tarkastelujakson kaikissa mielipidekirjoitustiedostoissa keskimäärin 366 sanaa.

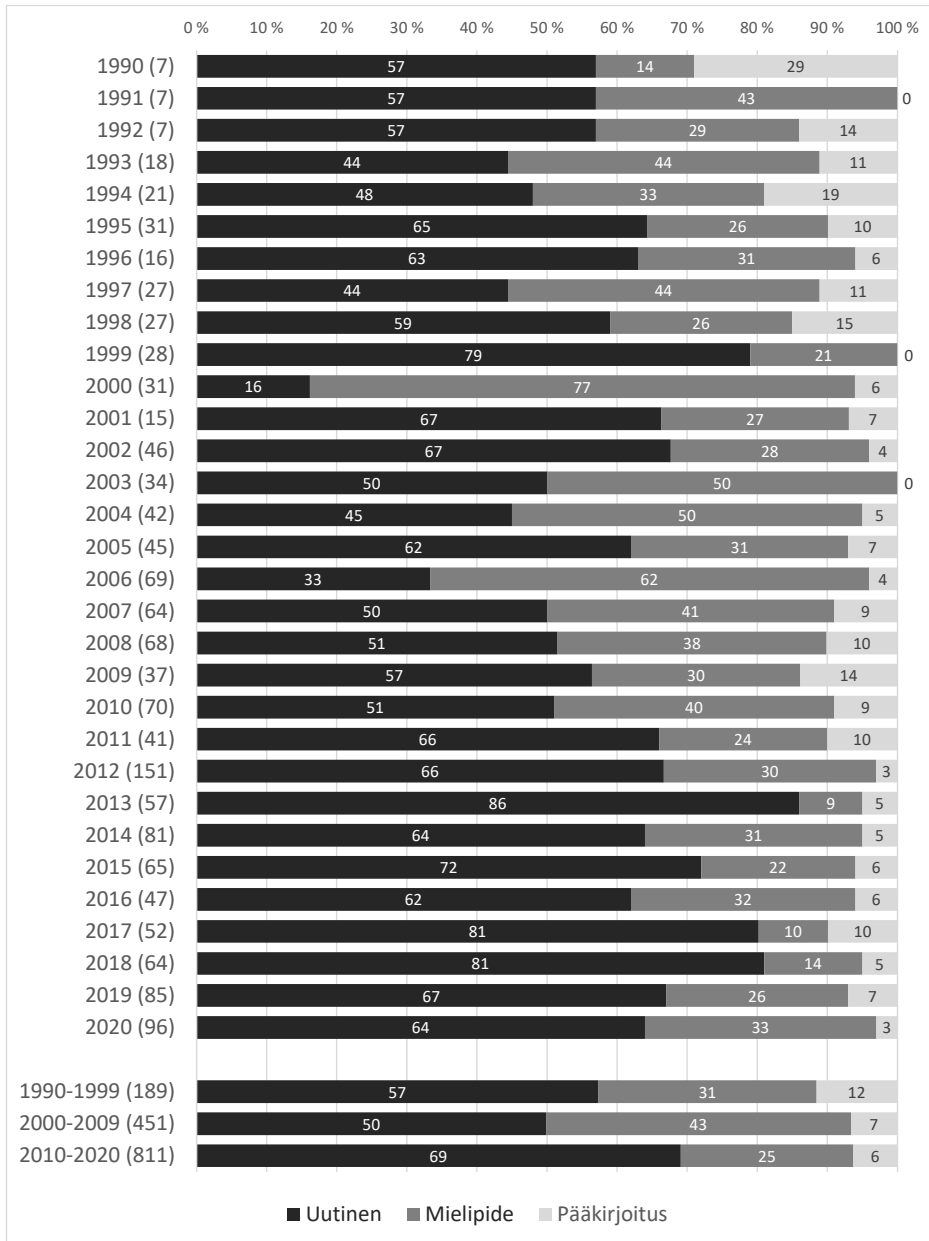
63 mm. Helsingissä tapahtunut lapsen murha ja Suomen ja Venäjän välinen lastensuojelukiista.

64 Kun tarkastelujaksolta jätetään pois vuosi 2020, kirjoitusten jakauma on seuraava: 1990–1999 (15 %), 2000–2009 (37 %) ja 2010–2019 (48 %).

65 Tässä luokittelussa tekstilajiin *uutinen* on sisällytetty kaikki muut kirjoitukset kuin pääkirjoitukset ja mielipidekirjoitukset koostuen lyhyistä uutisnostoista pitkiin artikkeleihin ja kolumneihin.

(n = 468) ja pääkirjoituksia on vähiten (n = 97). *Mielipidekirjoituksella* tarkoitetaan tässä tutkimuksessa yleisönosaston mielipidekirjoitusta. *Uutinen*-tekstilajiin sisältyy kaikki muut paitsi pääkirjoitukset ja mielipidekirjoitukset. Myös uutisissa esiintyy kannanottoja ja valikoitua haastattelua, vaikka teksti pääosin rakentuu uuden tiedon välittämiseen. Uutisen rakenne voi varioida uutiskommentista aina laajaksi lastensuojelua käsitteleväksi artikkelimuotoiseksi tekstiksi. *Pääkirjoitus*-tekstilaji koostuu pelkästään pääkirjoitukseksi ilmoitetuista kirjoituksista. Koska pääkirjoitus on päätoimittajan hyväksymä toimituksen tai muun pyydetyn tahon kirjoittama kannanotto, eroaa se uutisoinnista mielipidettä välittävän luonteensa vuoksi (Reunanen & Väliaverronen 2020, 124–142). Sen sijaan pääkirjoituksen ja yleisönosaston mielipidekirjoituksen välinen ero voi olla häilyvä. Molemmat välittävät julkiseen keskusteluun yksilön tai kirjoittajaryhmän mielipiteitä ja intressejä.

Lastensuojelun julkisen keskustelun muutos 2010-luvulla liittyy lastensuojelun uutisoinnin lisääntymiseen. Tekstilajeja tarkasteltaessa voidaan todeta, että lastensuojeluun liittyvä uutisointi kiihtyy erityisesti vuoden 2011 jälkeen (kuvio 4). 2010-luvulla uutisointi ottaa selkeän pääroolin lastensuojeluasioiden julkiseksi tekemisessä. Muutos näkyy muun muassa siten, että ennen 2010-lukua mielipidekirjoituksia on julkaistu määrällisesti samansuuntaisesti uutisten kanssa.

Kuvio 4. Tutkimusaineiston kirjoitusten määrä (n) yhteensä ja tekstilajien jakautumisen muutos (%) Helsingin Sanomissa vuosittain 1990–2020

Lastensuojelua käsitteleviä pääkirjoituksia on julkaistu niin vuositasona kuin yleensä tarkastelujaksolla huomattavasti vähemmän kuin uutisia tai mielipidekirjoituksia. Tämä ei ole yllätys, sillä uutisia ja mielipidekirjoituksia julkaistaan useita per

lehti. Pääkirjoituksia sen sijaan julkaistaan yksi tai enintään muutamia per sanomalehti. Kuitenkin lastensuojeluasioita näytetään käsittelevän yhä harvemmin pääkirjoituksissa, sillä niiden osuus vuosittaisissa julkaisuissa vähenee mielipidekirjoitukseen ja uutisointiin verrattuna. Vuosittain tarkasteltuna lastensuojelua käsittelevien pääkirjoitusten määrä ei myöskään kasva 1990–2020 ajanjaksolla kuin satunnaisesti muutamina vuosina.

Uutisointi kattaa merkittävän osan kaikesta aineiston kirjoituksissa käydyistä keskustelusta kasvattaen osuuttaan niin mielipidekirjoituksiin kuin pääkirjoituksiin verrattuna tarkastelujakson edetessä. Erityisesti 2010-luvulla uutisoinnin vuosittainen osuus kattaa 60–80 prosenttia kaikesta aineiston keskustelusta.

Mielipidekirjoitusten osuus sijoittuu pääkirjoitusten ja uutisoinnin väliin. Suhteessa uutisointiin mielipidekirjoituksia julkaistaan keskimäärin vuosittain puolet vähemmän. Kuitenkin vuosina 2000 ja 2006 mielipidekirjoitusten osuus on uutisointia suurempi⁶⁶. Muutoinkin mielipidekirjoitusten osuus uutisointiin ja pääkirjoituksiin verrattuna on suurimmillaan 2000–2010. Sen sijaan myöhemmin 2010-luvulla mielipidekirjoitusten osuus on vähentynyt jonkin verran. Tarkastelujakson viimeisinä vuosina mielipidekirjoitusten osuus on jälleen lisääntynyt.

Vuosien 1990–2020 tarkastelujakso voidaan jakaa tekstilajien perusteella kolmeen osajaksoon: lastensuojelun julkisen keskustelun rakentuminen 1) uutisoinnin, pääkirjoitusten ja mielipidekirjoitusten tasapainossa (1990–1998), 2) uutisoinnin ja mielipidekirjoitusten määrän kasvaessa (1999–2011) ja 3) uutisoinnin merkittävästi lisääntyessä (2012–2020).

4.3 Lastensuojeluun liittyvä uutisointi

Uutisointi on ollut vuosien 1990–2020 ajan *Helsingin Sanomien* ensisijainen keino tuoda esille lastensuojelukysymyksiä, ja se kattaa merkittävimmän osan ajanjakson kirjoituksista (kuvio 4). Tämän tutkimuksen aineistossa 2010-luku antaa parhaimman lähtökohdan uutisoinnin tarkasteluun, koska tuolloin lastensuojelusta on kirjoitettu paljon.

2010-luvun merkittävimmät uutisoinnin osiot, *Kotimaa* ja *Kaupunki*⁶⁷ ovat sisällöllisesti suhteellisen samansuuntaisesti painottuneita, mistä voidaan päätellä paikallisessa ja valtakunnallisessa uutisoinnissa vallitsevan samansuuntaiset intressit julkisuuteen nostettavien keskusteluteemojen suhteen. *Kotimaa*-uutiset kattavat valtakunnallisen ja *Kaupunki* paikallistason näkymän lastensuojeluun. Valtakunnal-

66 Vuosina 2000 ja 2006 mielipidekirjoitusten määrän kasvua selittää huostaanottoon liittyvän keskustelun hetkellinen lisääntyminen.

67 Kaupunki-uutisointiin sisältyvät myös kirjoitukset, joiden otsikoinnissa on mainittu vain kaupungin nimi (esim. Järvenpää).

lisen ja paikallistason uutisoinnissa on havaittavissa eroja keskustelunaiheiden painotuksissa. *Kaupunki*-uutisointiin verrattuna *Kotimaa*-uutisoinnissa kirjoituksissa on enemmän vaihtelua käsiteltyjen teemojen välillä. *Kotimaa*-uutisoinnissa tilaa on saanut, varsinkin vuosina 2013–2014 ja 2018–2019 lastensuojelupalvelujen laatuksymykset. Sen sijaan kansallisessa uutisoinnissa laatuksymykset nousevat vain vuonna 2018 merkittävään osaan kirjoituksissa. Paikallisen tason uutisoinnissa myös keskustelu resursseista on saanut enemmän tilaa valtakunnalliseen tasoon verrattuna. Yksinkertaistettuna näyttää siltä, että kun toisaalla jokin aihe saa enemmän tilaa, heikkenee sen asema toisaalla. Esimerkiksi, vaikka samansuuntaistakin liikettä on, vuosina 2012 ja 2013 samaan aikaan, kun rakennekeskustelun asema on vahvistunut paikallisessa uutisoinnissa, on se heikentynyt valtakunnallisessa keskustelussa. Lastensuojeluun liittyvien aiheiden käsittely näyttäisi siten rakentuvan kaksisuuntaisesti: joissain tilanteissa paikalliset tapahtumat ja niiden uutisointi leviää kansallisen tason keskusteluun, joskus kansallisen tason lastensuojelukysymykset otetaan tarkemmin käsittelyyn myös paikallisten ilmiöiden näkökulmasta.

Kansallisen tason uutisoinnissa esiintyvät teemat vaihtelevat vuosittain suhteellisen samassa suhteessa toisiinsa nähden. Sen sijaan paikallisen tason uutisoinnissa toimintarakenteisiin ja resursseihin liittyviä keskusteluja käydään useammin. Havainto voi kertoa lastensuojelun uutisoinnin ja siihen kiinnittyvän keskustelun korostavan lastensuojelun toimintarakenteiden ja resurssien käsittelemistä ensisijaisesti tai runsaammin paikallisella tasolla kuin valtakunnallisesti. Tutkimuksen aineiston perusteella kuntien⁶⁸ lakisääteisten veloitteiden ja lastensuojelupalvelujen järjestämisvastuun (ks. LSL, 11–19 §) voidaan nähdä ohjaavan keskustelua ja uutisointia käsittelemään paikallisen tason lastensuojelua⁶⁹.

Erityispiirteenä paikallisen tason uutisoinnissa on vuosina 2010-luvulla korostunut lastensuojelun normikeskustelu. Tämä on seurausta vuonna 2012 Helsingissä tapahtuneesta lapsen murhasta ja siihen liittyvästä viranhaltijoiden oikeuskäsittelystä, joista *Helsingin Sanomat* paikallisena lehtenä uutisoi. Lapsen murhaa ja siihen liittyvää oikeuskäsittelyä käsitellään laajasti sekä paikallisen että kansallisen uutisoinnin välityksellä. Uutisjutuissa käydään debattia siitä, mikä on työnantajan rooli tilanteessa, jossa viranhaltija on syytettynä virkavirheestä. Tässä keskustelussa uutisointi oikeusprosessista johdattelee lastensuojelukeskustelun fokusta kohti lastensuojelun resursointia, kuntatyönantajan roolia tukea viranhaltijoita oikeusprosessissa ja sosiaaliryhtymien pätevyyskysymyksiä lastensuojelussa. Aihe on noussut ensi kertaa keskusteluun vuonna 2012, jolloin uutisoinnissa on otettu kantaa lapsen kaltoinkohtelun ja lastensuojelun sosiaaliryhtymien toimenpiteiden puutteellisuuteen. Vuosina 2014 ja 2015 keskustelu pohjautuu saman tapahtuman herättämään ydinkeskusteluun. Oikeusprosessikeskusteluissa tämä näkyy otsikoinnissa ja tekstisisällöissä.

68 Vuodesta 2023 lähtien myös hyvinvointialueiden.

69 Erityisesti toimintarakenne- ja resurssikysymyksiä.

8-vuotiaan tapaus ei ole ainoa – työntekijä jää usein ilman työnantajan apua. (HS 27.1.2015, uutisen otsikko)

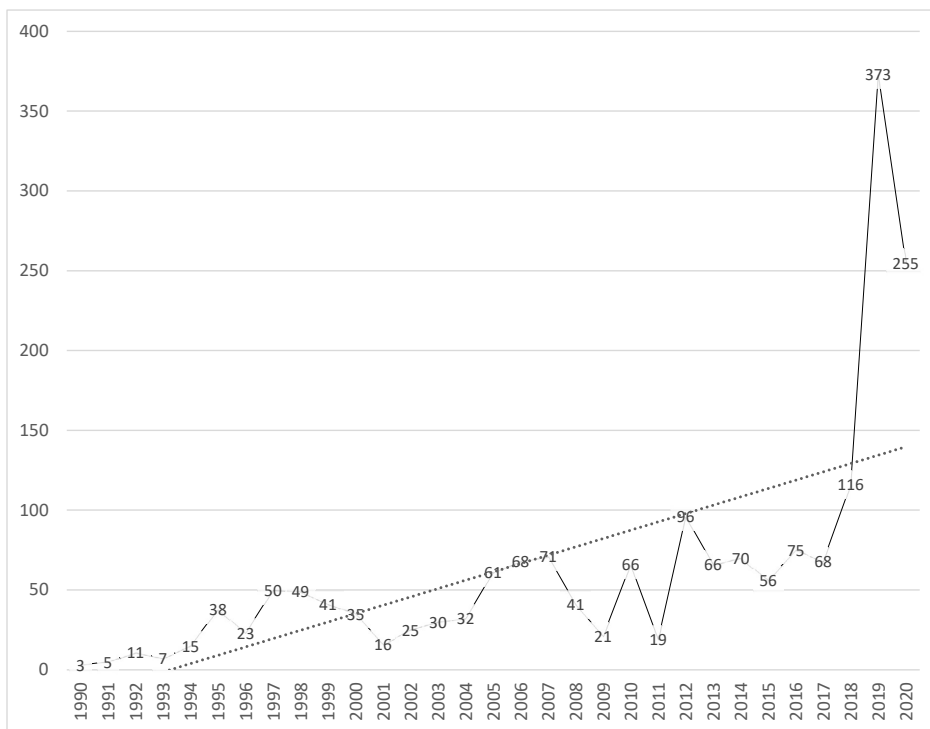
Oikeudenkäynti liittyy tapaukseen, jossa isä ja tämän puoliso surmasivat kahdeksanvuotiaan tytön äitienpäivänä 2012. Lapsi oli ollut lastensuojelun asiakkaana, ja hänestä oli tehty lastensuojeluilmoituksia. Tästä huolimatta lastensuojelu palautti hänet asumaan isälleen. Helsingin kaupunki tarjosi työntekijöilleen asianajajan syytteen nostamiseen asti. Tämän jälkeen avun antaminen päättyi. (HS 27.1.2015, uutinen)

Vuoden 2012 lapsimurhaan liittyvän keskustelun lainsäädännöstä ja lain noudattamisesta voidaan nähdä jatkumona jo 1990-luvun lopulta alkaneelle keskustelulle lastensuojelun normiperustasta⁷⁰. Vuoden 2012 keskustelu voidaan sen sijaan nähdä sykäyksenä myöhemmin *Helsingin Sanomissa* voimistuvalla keskustelulle lastensuojelun valvonta- ja laatuksymyksistä. Paikallisen ja valtakunnallisen tason uutisoinnin painotuksien näkökulmasta tarkasteltuna tarkastelujakson loppupuolella käytävät keskustelut lastensuojelun valvonnasta ja laadusta toteutuvat usein valtakunnallisen uutisoinnin välityksellä. Tämä johtuu pitkälti siitä, että käsiteltävät tapahtumat ja ilmiöt sijoittuvat pääkaupunkiseudun ulkopuolelle ja niissä on yhteiskunnallisesti merkittäviä poliittisia ulottuvuuksia, kuten arvokysymykset lapsen edusta ja oikeuksista.

Yhtenä kansallisen tason uutisoinnin näkökulmana tutkimusaineistosta nouseekin näkyväksi poliittiseen päätöksentekoon⁷¹ liittyvät puheenvuorot. Poliittiseen päätöksentekoon liittyvät uutisoinnit ja puheenvuorot kuvaavat usein lastensuojelun järjestämistä kansallisella tasolla. Paikallisen tason lastensuojelun järjestämiseen liittyviä poliittisia linjauksia esitetään harvemmin. Poliittiseen päätöksentekoon liittyvien aiheiden käsittely lastensuojelun julkisessa keskustelussa on lisääntynyt 2010-luvulla. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut lastensuojelukeskustelun lisääntyminen yleensä, mutta myös erityistä huomiota saaneet lastensuojelun järjestämiseen liittyvät yhteiskunnalliset tapahtumat. Esimerkiksi Suomen ja Venäjän välinen huostaanottodebatti vuonna 2012 ja Al-Holin pakolaistilanteeseen liittyvä keskustelu vuonna 2019. Uutisointiin lastensuojelua käsittelevät poliittiset puheenvuorot ovat nousseet tutkimuksen aineiston perusteella merkittävästi vasta 2010-luvulla (ks. kuvio 5). Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lastensuojeluun liittyvä poliittisen päätöksenteon keskustelu, *Helsingin Sanomissakaan*, olisi alkanut vasta tällöin (ks. Palonen 1988, 44).

70 1990-luvun lopun keskusteluissa käsitellään asiakkaan ja viranomaisen välisiä vallankäytön ja lastensuojelun toimintaa ohjaavan normiperustan kysymyksiä.

71 Poliittisella toiminnalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Suomen poliittista järjestelmää ja sen toimintaa. Poliittisista päätöksenteosta sivuavissa puheenvuoroissa esitetään lastensuojelullisten kysymysten ratkaisemista poliittisella päätöksellä.

Kuvio 5. Lastensuojeluun liittyvää poliittista päätöksentekoa käsittelevien mainintojen määrä ja muutos vuosina 1990–2020 Helsingin Sanomissa julkaistuissa tutkimusaineistoon sisältyvissä lastensuojelukirjoituksissa

2010-luvulla uusien julkaisuluokkien ja siten myös *Politiikka*-luokan käyttöön-otto näyttäisi lisänneen lastensuojelua ja poliittista päätöksentekoa yhdistävien puheenvuorojen esiintymistä. Taustalla voi olla myös toimituksen tahtotila tuoda uutisoinnissa entistä paremmin näkyväksi lastensuojelun poliittiset kysymykset ja niiden käsittely. Aineiston perusteella poliittiseen päätöksentekoon liittyvissä puheenvuoroissa jaetaan intressi vaikuttaa lastensuojelussa vallitseviin epäkohtiin. Lastensuojelu asemoidaan yhteiskunnan instituutioksi, jonka tehtävä tulee turvata. Institutionaalista näkökantaa korostaa poliittisten toimijoiden resurssi-, valvonta- ja toimintarakennekysymysten kommentointi.

Lastensuojelun resurssit ovat viime päivinä nousseet julkiseen keskusteluun, ja kansanedustaja [nimi] (ps) on vaatinut hallitukselta ”välittömiä kriisitoimia” resurssien saattamiseksi kuntoon.

Ministeri [nimi] lupasi kirjoituksessaan selvittää, auttaisiko lastensuojelun laatusuosituksen sisällytettävä henkilöstömitoitus lastensuojelun henkilöstön uupumiseen.

Mitoitus tarkoittaisi, että vastuusosiaalityöntekijän vastuulla ei saisi olla enemmän lapsia kuin säädöksessä mainittaisiin. Se pakottaisi kunnat palkkaamaan lastensuojeluun lisää väkeä.

[nimi] [Talentia] painottaa, että maksimimitoitus tulisi saada lainsäädäntöön velvoittavaksi.

Suomessa ei niin lastensuojelulaissa kuin ministeriön suosituksissakaan ole mainintaa lasten määrästä sosiaalityöntekijää kohti.

Talentian mielestä 30 lasta vastuusosiaalityöntekijää kohti olisi sopiva raja. Suomessa on pahimmissa kunnissa jopa 100 lasta työntekijää kohti. (HS 21.11.2017, uutinen)

Kuten tekstioteesta voi havaita, poliittinen debatti lastensuojelusta rakentuu vuorovaikutuksessa keskusteluun osallistuvien ja poliittisten agendojen kesken (ks. Palonen 1988, 41, 78–82). Lastensuojelussa vallitsevien epäkohtien ratkaisemiseksi tehdään poliittisia lupauksia ja esitetään vaatimuksia. Koska toimitetussa tekstissä mainitaan kommentoija nimellä ja tittelillä, nämä vaatimukset ja lupaukset voidaan tulkita esitettävän poliittisen toimijan henkilökohtaisina lausumina ja pyrkimyksinä vaikuttaa lastensuojelun tilanteen muuttumiseen. Kommentit esitetään yleisellä tasolla, eikä niissä varsinaisesti esitetä todellisia ratkaisukeinoja.

Edellinen tekstiote edustaa hyvin poliittisen keskustelun rakennetta lastensuojelukysymyksissä. Poliittisten toimijoiden ja poliitikkojen kannanotot esitetään toimitetuissa teksteissä lyhyinä ja yleistasonisesti. Näin luodaan selkeä poliittinen agenda, jota kannanotolla halutaan edistää. Tämä agenda liittyy usein puhujan poliittisesta taustasta tai agendasta riippumatta pyrkimykseen, vaateeseen tai lupaukseen ratkaista lastensuojelussa vallitseva epäkohta.

Yksittäisten poliittisten toimijoiden kommenttien esittäminen uutisoinnissa on myös toimituksellinen valinta, jonka välityksellä lukijalle välitetään mielikuvaa lastensuojelusta käytävän keskustelun ensisijaisista toimijoista. Vastakkainasettelulla (ks. edellinen tekstiote) toimitus vahvistaa mielikuvaa poliittisten agendojen ja lastensuojelun ammattilaisten näkemysten eroavuudesta. Tekstiote on esimerkki toimituksen tavasta tuoda julkiseksi lastensuojelussa vallitsevia ristiriitaisia asettelmia, joita tässä edustavat toimijoiden väliset näkemyserot tarvittavista toimenpiteistä lastensuojelun toimintaedellytysten varmistamiseksi. Lastensuojelua osana poliittista päätöksentekoa käsittelevien uutisten teemat kiinnittyvätkin yleisimmin lastensuojelun toimintarakenteisiin ja resurssointiin. Sen sijaan laajempia poliittisia kysymyksiä, kuten lasten edun turvaaminen, käsittelevissä uutisissa lastensuojelu esitellään erityisenä osana laajempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta.

Toimivaltainen viranomainen asiassa on ulkoministeriö ja ulkoministerin nimeämä erityisedustaja, joka johtaa viranomaistoimintaa ja siinä tehtävää viranomaisyhteistyötä sekä tekee kotiuttamisratkaisut Suomen lainsäädännön nojalla.

”Tämän linjauksen pohjalta ulkoministeriö uusii erityisedustajan mandaatin ja ulkoministeriön toimintalinjauksen”, hallitus kertoo.

”Viranomaistoiminnan tavoite on turvata kaikissa tilanteissa lapsen etu. Tämän taakamiseksi asiassa tehdään saumatonta yhteistyötä lastensuojeluviranomaisten kanssa lastensuojelulain nojalla.” (HS 16.12.2019, uutinen)

Poliittiseen päätöksentekoon kiinnittyviä puheenvuoroja sisältävät uutiset voidaan nähdä toimituksen areenana nostaa monipuolisesti julkisuuteen yksityisiä mielipiteitä, näkemyksiä ja näiden eroja poliittista debattia näkyväksi tekemällä, mutta myös keinona kiinnittää lastensuojelun ilmiöitä osaksi laajempaa yhteiskunnallista kehystä.

4.4 Yhteenveto

Tarkastelin tässä luvussa *Helsingin Sanomien* toimituksellisten käytäntöjen vaikutusta lastensuojelun julkisen keskustelun rakentumiseen. *Helsingin Sanomat* näyttäytyy julkisen lastensuojelukeskustelun alustana, jolla tarjotaan ympäristö vuorovaikutuksen, oppimisen ja yhteisen ymmärryksen muodostumiseen. (ks. Dewey 1929/1999, 103–104). Kieli (Alhanen 2013, 108) ja sosiaalinen kanssakäyminen (Misak 2013) *Helsingin Sanomien* toimituksellisten käytäntöjen mahdollistamana tuo yksityisistä lastensuojeluasioista ja ilmiöistä julkisia ja sosiaalisia.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että *Helsingin Sanomien* toimitukselliset käytännöt vaikuttavat lastensuojelun julkiseksi asettumiseen, mutta myös keskustelukokonaisuuden rakentumiseen. Kuten yleensä toimituksella on merkitys sanomalehdessä julkaistaviin kirjoituksiin (ks. Klemola 1981, 12; Kantola 2011, 115), tutkimusaineistosta tehtyjen havaintojen perusteella *Helsingin Sanomien* toimitus on vaikuttanut lastensuojeluasioiden käsittelyyn ja näkyvyyteen. Esimerkiksi paikallisesti esiintyvät ilmiöt nostetaan julkisiksi paikallisen tason uutisoinnissa (esim. Nieminen 2005), mutta ne myös liittyvät osaksi laajempaa kokonaisuutta ja julkisuutta joko suoraan tai välillisesti kansallisen tason uutisoinnissa. Uudistaessaan sanomalehtijulkaisemista muun muassa ottamalla käyttöön uusia julkaisuluokkia, *Helsingin Sanomat* on osaltaan edistänyt lastensuojelukeskustelun monipuolistumista ja on ollut vaikuttamassa uutisoinnin muuttumiseen kohti artikkelinomaisia laajempia tutkivan journalismin (esim. De Burgh 2008; Leigh 2019, 5–22) juttukokonaisuuksia, joissa lastensuojelusta puhutaan aiempaa laajemmin eri

näkökulmista. Toisaalta toimituksen portinvartijuus (Kantola 2011) yleisön mielipideosastolla julkaistaviin kirjoituksiin vaikuttaa yleisön mahdollisuuksiin tuoda omia näkemyksiään lastensuojelukeskusteluun. Toimituksella ja sen käytännöllä on siten poikkeuksetta vaikutus siihen mitä ja miten yksityisestä tulee julkista sanomalehden välityksellä. Sanomalehdessä käytävän lastensuojelukeskustelun kokonaisuudessa sanomalehden toimitus ja toimitukselliset käytännöt vaikuttavat siten aina yksityisen julkiseksi tuloon. Nämä toimituksen suorasti ja tarkoituksenmukaisesti toteuttamat yksittäiset teot voidaan nähdä John Deweyä (1927/2006) mukaillen *vuorovaikutuksena*.

Sanomalehden toimitukselliset käytännöt *vuorovaikutuksena* (Dewey 1927/2006) nostavat toimituksen ja julkison kesken yksityisiä lastensuojeluasioita julkisiksi. Vuorovaikutteisissa (ks. Dewey 1929/1999, 103–104) kohtaamisissa toimitus käyttää merkittävää valtaa ja resursseja määritellössään, mitä asioita ja aiheita sanomalehden välityksellä tehdään julkisiksi ja mitä ei. Sanomalehdellä ja sen toimituksella on kuitenkin kaksinainen rooli lastensuojelun julkiseksi tekemisessä: toisaalta se ajaa omia intressejä julkaistessaan kirjoituksia, toisaalta mahdollistaa myös muiden toimijoiden intressien tuomisen julkiseksi luoden alustan toimijoiden omien mielipiteiden merkityksellistymiselle. Dewey (1927/2006) määrittelee julkiseen keskusteluun osallistumisen olevan aina muihin vaikuttamista. *Helsingin Sanomien* toimitukselliset käytännöt paljastavat lastensuojelukeskustelussa vallitsevan vaikuttamispyrkimysten kokonaisuuden, jossa keskustelun laatua määrittelevät sanomalehden julkaisukäytännöt ja -rakenne. Yksityiset keskusteluun osallistujat ovat alisteisia toimituksen (sosiaalisille) käytännöille ja velvollisia täyttämään sanomalehden määrittelemät kriteerit julkiseen keskusteluun osallistuakseen. Lastensuojelukeskustelu ei siten poikkea siitä yleisestä käsityksestä, että sanomalehden välityksellä käytävä julkinen keskustelu on aina alisteista vallitseville toimituksellisille käytännöille ja valinnoille (Pietilä 2007).

Toimituksellisten käytäntöjen vaikutukset näkyvät selkeimmin mielipidekirjoitusten ja uutisoinnin välillä. Deweytä mukaillen mielipidekirjoitukset toimivat sosiaalisena alustana yksityishenkilöiden yksityisten asioiden ja mielipiteiden julkiseksi tekemisessä. Vaikka toimitus toimii portinvartijana, mielipidekirjoitukset näyttäisivät mahdollistavan julkison osallistumisen lastensuojelun julkiseen keskusteluun ja toisekseen luovan julkisen mielipiteen syntymiselle välttämättömän foorumin⁷². Näin ollen erilaisten ja -kokoisten toimijoiden julkisista kannanotoista rakentuu intressien summa, josta lastensuojelun julkinen keskustelu muodostuu. (Dewey 1927/2006, 49–55.)

Vuosina 1990–2020 on havaittavissa toisistaan eroavia, eri tavoin painottuvia ajanjaksoja, jolloin lastensuojelun ilmiöiden julkiseksi tekeminen tapahtuu *Hel-*

72 Aineiston perusteella mielipidekirjoituksissa lastensuojelusta keskustellaan usein arvoihin, mielipiteisiin ja kokemuksiin perustuen.

singin Sanomissa erilaisin toimituksellisin tavoin. Tämän tutkimuksen perusteella lastensuojelukeskustelu jakautuu toimituksellisten käytäntöjen näkökulmasta kolmeen erityiseen ajanjaksoon (ks. taulukko 5).

Taulukko 5. Keskeiset havainnot toimituksellisista käytännöistä lastensuojelun julkisessa keskustelussa

	1990–1998	1999–2011	2012–2020
Toimituksellisten käytäntöjen painotus	Uutisoinnin, pääkirjoitusten ja mielipidekirjoitusten tasapaino	Uutisoinnin ja mielipidekirjoitusten määrän kasvu	Uutisoinnin merkittävä lisääntyminen
Korostuvat julkaisualueet		Mielipidekirjoitukset	Uutiset: Kotimaa & Kaupunki
Keskeiset teemat	Asiakkaiden asema Toimintarakenteet	Normiperusta	Palvelujen laatu Resurssit
Ilmiöt		Kansalaisten aktivoituminen	Poliittisten kysymysten herääminen

Ensimmäisen jakson muodostavat 1990–1998 väliset vuodet, jolloin tekstilajeina uutisia, pääkirjoituksia ja mielipidekirjoituksia esiintyy suhteellisen tasaisesti. Näinä vuosina keskustelussa on käsitelty asiakkaiden asemaa ja lastensuojelun toimintarakenteita. Tälle ensimmäiselle jaksolle leimallista on myös kirjoitusten vähäinen määrä myöhempiin vuosiin verrattuna.

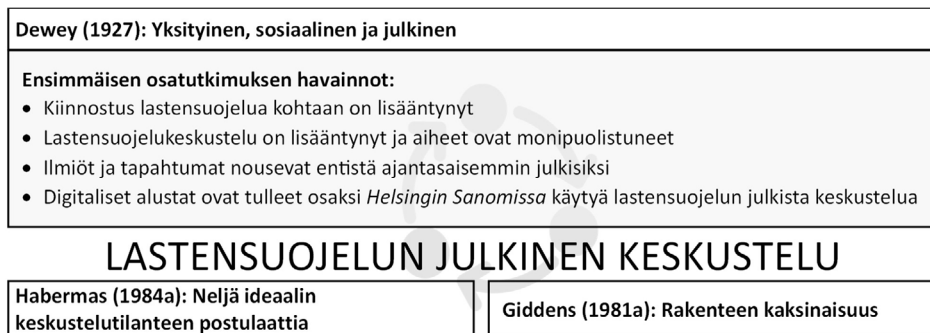
Vuosien 1999–2011 aikana lastensuojelukeskustelussa on havaittavissa määrällistä kasvua, mikä näkyy erityisesti uutisoinnin ja mielipidekirjoitusten määrän lisääntymisenä. Keskeisenä keskusteluteemana on lastensuojelun normiperusta, jonka esiintyminen selittyy samaan aikaan käynnissä olleella lastensuojelun lainsäädännön uudistamisen prosessilla (HE 252/2006; Pekkarinen 2011). Lisäksi 2000-luvun alussa mielipidekirjoitusten lisääntyminen on osoitus kansalaisten aktivoitumisesta lastensuojelukysymysten käsittelyssä.

Toimituksellisten käytäntöjen näkökulmasta kolmas merkittävä ajanjakso aineiston kirjoituksissa muodostuu vuosille 2012–2020, jolloin *uutiset* julkisen keskustelun julkaisufoorumina kasvattaa merkittävästi osuuttaan. Erityisesti *Kaupunki* ja *Kotimaa* -uutisoinnin kirjoitukset ovat tuoneet lastensuojelukysymyksiin uusia paikallisia ja valtakunnallisia näkökulmia. Tästä seuraten 2010-luvulla lastensuojeluun liittyvä uutisointi on ollut sisällöllisesti monipuolisempaa. Esimerkiksi, vaikka politiikan voidaan nähdä olevan aina läsnä lastensuojelusta keskusteltaessa, poliittisin intressein lastensuojelusta keskustellaan vuosien 2010-luvulla aiempaa useammin.

Helsingin Sanomien uutisoinnissa on tunnistettavissa muutos 1990-luvun tietopainotteisista kirjoituksista kohti laajemmin yksityisiä arvoja ja kokemuksia sisältävää tutkivaa journalismia (ks. Arolainen 2000; Kuutti 1995, 156). Uutisoinnin voidaankin nähdä ottaneen 2010-luvulla vahvempaa roolia kokemuksellisten ja arvoperusteisten lastensuojelukysymysten julkiseksi tekemisessä: verrattuna

1990-lukuun, 2010-luvun uutisjutuissa on useammin haastateltu ja/tai siteerattu lastensuojelun asiantuntijoita ja asiakkaita. Tämä havainto haastaa aiempaa käsitystä siitä, että asiakkaiden mielipiteitä ei ole selvitetty mediassa systemaattisesti (esim. Schulz 2017). *Helsingin Sanomat* toimii siten entistä laajemmin eri lastensuojelun ilmiöiden ja keskusteluteemojen julkiseksi tekemisen alustana.

Olen tulkinut tämän ensimmäisen osatutkimuksen tuloksia suhteessa yksityisen, sosiaalisen ja julkisen (Dewey 1927/2006) välisyyteen. Kuviossa 6 on esitelty tämän osatutkimuksen keskeiset havainnot.

Kuvio 6. Ensimmäisen osatutkimuksen keskeiset havainnot lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudessa

Tämän osatutkimuksen keskeisinä havaintoina voidaan todeta, että kiinnostus lastensuojelua kohtaan on kasvanut ja lastensuojelun julkisen keskustelun aiheet ovat monipuolistuneet vuosien 1990–2020 aikana. Yksityisiä asioita tehdään entistä useammin julkisiksi sanomalehden tarjoaman sosiaalisen vuorovaikuttamisen tilan avulla. Toimituksellisten käytäntöjen muutokset ja digitalisoituminen tarjoavat entistä paremmat mahdollisuudet tuoda lastensuojelua koskevia ajatuksia, mielipiteitä ja asenteita julkisuuteen.

Tulokset osoittavat, että lastensuojelukeskustelu *Helsingin Sanomissa*, oli se sitten mielipiteeseen, tietoon tai muuhun havaintoon perustuvaa, saa lähtölaukauksensa jostain yhteiskunnallisesta asiasta tai tapahtumasta (esim. Ayre 2001; Elsley 2010; van Nijnatten ym. 2014). Tämän tutkimuksen aineiston perusteella näiden tapahtumien esille nostaminen on toimituksen erityinen tehtävä. Jo pelkästään lastensuojelun asema ja rooli yhteiskunnassa lapsen edun ja oikeuksien turvaajana antaa perusteen nostaa lastensuojelu kriittisen katseen alle demokratian edistämiseksi (ks. Dewey 1927/2006), mikä voi johtaa lastensuojelujärjestelmän tehostamiseen (Saint-Jacques ym. 2012).

Lastensuojelukeskustelun tarkasteleminen toimituksellisissa käytännöissä antaa hyvin yleisen kuvan keskustelusta. Toimituksellisten käytäntöjen vaikutus kaikkeen

Helsingin Sanomissa käytyyn lastensuojelukeskusteluun on tämän analyysin perusteella ilmeinen, eikä sen vaikutuksia kirjoittajiin, keskusteluun osallistujiin ja keskustelusta muodostuvaan julkiseen mielipiteeseen lastensuojelusta voida kiistää. Pelkkä toimituksellisten käytäntöjen tutkiminen ei kuitenkaan tuo näkyväksi tietoa käydyn keskustelun sisällöistä, sen painotuksista tai keskustelun intresseistä. Siirränkin seuraavaksi katseeni kirjoitusten sisällöllisiin seikkoihin ja tarkastelen seuraavassa osatutkimuksessa syvemmin lastensuojelun julkisen keskustelun teemoja.

5 Lastensuojelukeskustelun teemat

Tarkastelen tässä luvussa toisen osatutkimuksen tuloksia, lastensuojelun julkisen keskustelun teemoja ja niiden esiintymisen muutosta. Temaattista sisällönanalyysiä hyödyntämällä *Helsingin Sanomissa* julkaistuista kirjoituksista on haettu vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Mitä teemoja lastensuojelukeskustelussa esiintyy ja miten teemojen esiintyminen on muuttunut?

Tässä tulosluvussa käsiteltävät havainnot perustuvat aineiston koodausvaiheessa tunnistettujen teemojen laadulliseen tarkasteluun. Hyödynnän temaattisessa analyysissä jo aikaisemmin aineiston käsittelyn, koodauksen ja luokittelun yhteydessä syntynyttä keskustelun aiheiden teemoittelua (ks. taulukko 3). Temaattisen analyysin avulla syvennän ymmärrystä lastensuojelukeskustelusta tuomalla aiemman analyysin rinnalle tulkintaa aineiston kirjoitusten ja kommenttien sisällöistä.

Analyysin kohteena oli keskustelun teemojen sisällöllinen analysointi ja tulkinta. Osatutkimuksessa tarkastellaan koko kolmenkymmenen vuoden ajanjaksolla, mitä teemoja lastensuojelukeskustelussa esiintyy ja miten teemojen esiintyminen on muuttunut. Osatutkimuksen tulkinnallisena lähestymistapana toimii Anthony Giddensin ajatus rakenteen kaksinaisuudesta (1979/1984a; 1981; 1984b), johon peilaan empiirisiä havaintojani *Helsingin Sanomissa* käydystä lastensuojelun julkisesta keskustelusta. Analyysin myötä kohdistin tutkimuksellisen katseen lastensuojelua usein määritteleviin tekijöihin: asiakkuuteen, yhteiskunnalliseen mandaattiin, normiperustaan, palvelujen laatuun sekä toimintarakenteisiin ja resursseihin. Asiakkuus ja lainsäädäntö näyttävät analyysin perusteella olevan kaiken lastensuojelukeskustelun perustana muiden teemojen linkittyessä aina jotenkin jompaankumpaan näistä perustavanlaatuisista teemoista.

5.1 Metodologiset valinnat ja tulkinnallinen lähestymistapa

Käytin tämän osatutkimuksen tutkimusmenetelmänä temaattista analyysiä. *Temaattinen analyysi* nähdään usein muita laadullisia analyysimenetelmiä kokoavana kattokäsitteenä, eikä konsensusta sen todellisesta luonteesta ole syntynyt (Braun & Clarke 2006, 79). Käsillä olevan tutkimusaineiston kohdalla temaattisen analyysi-

menetelmän hyödyntäminen antoi mahdollisuuden syventyä tutkimaan julkisessa lastensuojelukeskustelussa esiintyviä teemoja.

Temaattinen analyysi on yksi keino selvittää tekstimuotoisen aineiston rakennetta ja sisällöllistä painottumista (Braun & Clarke 2006). Aineistolähtöisyys ja pyrkimys aineiston systemaattiseen ja objektiiviseen tarkasteluun perustelevat temaattisen analyysin käyttöä tutkimusmenetelmänä. Temaattisen analyysin mielletään harvoin kiinnittyvän tiettyyn epistemologiseen tai teoreettiseen viitekehykseen (Clarke & Braun 2013), mikä osaltaan perustelee sen hyödyntämistä tässä tutkimuksessa. Temaattinen analyysi valikoitui menetelmäksi myös sen tekstiin sisälle pureutuvan luonteen vuoksi. Menetelmä antaa siten hyvän lähtökohdan lastensuojelukeskustelun teemojen tarkasteluun sanomalehtikirjoituksia sisältävästä aineistosta. Temaattinen analyysi mahdollistaa tekstiaineiston monipuolisen analysoinnin siinä esiintyvien merkitysten ja ilmiöiden tunnistamiseksi. (Braun & Clarke 2006; Riessman 2008.)

Jotta analyysi täyttää temaattisen analyysin kriteerit, tulee kiinnittää huomiota myös valintojen perusteluihin: mitkä asiat määrittävät teemoiksi ja miksi, millä tasolla aineistoa tarkastellaan ja kuinka tarkasti aineistoa kuvataan sekä mitä jätetään analyysin ulkopuolelle. Kaikki nämä valinnat tulisi jollain tasolla esittää tutkimusraportissa, jotta lukijalle syntyy käsitys tulosten taustalla olevista tekijöistä.

Aikaisemmin taulukossa 3 esitetty lastensuojelukeskustelun aiheiden teemoittelu toimii tämän osatutkimuksen analyysin perustana. Aloitin temaattisen analyysin tekemisen hyödyntämällä aineiston koodausvaiheessa syntyneitä teemoitteluja, johon perustuen tarkastelin keskustelujen teemojen sisältöjä ja niiden muutosta vuosien 1990–2020 ajanjaksolla. Teemojen määrällinen tarkastelu ei itsessään antanut tietoa keskustelun sisällöstä. Varmistuakseni siitä, että keskustelun sisällölliset seikat tukevat määrällisiä havaintoja, luin läpi teemojen tekstisisältöjä. Esimerkiksi lastensuojelun normiperustasta käytyä keskustelua esiintyy koko vuosien 1990–2020 ajanjaksolla. Normiperustasta käytävän keskustelun määrä kuitenkin vaihtelee vuositasolla. Normiperustaan liittyvien puheenvuorojen tekstisisällöt toivat näkyväksi keskustelun laadullisia muutoksia ja teeman sisällä käytävien keskustelujen jatkumoa. Keskusteluteemojen määrällisten ja laadullisten seikkojen tunnistaminen mahdollisti lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaiskuvan hahmottumisen ja analysoinnin. Esimerkiksi normiperustaan liittyvässä keskustelussa analyysi toi näkyväksi keskustelunaiheiden käsittelyn nopeampoisuuden vuosien 1990–2020 ajanjakson edetessä.

Analyysin edetessä tein myös rajauksia tarkasteltavien teemojen osalta. Näistä keskeisin on teeman *lastensuojelutarvetta aiheuttavat tekijät* jättäminen tämän osatutkimuksen analyysin ulkopuolelle. Perusteluna tälle on se, että *lastensuojelutarvetta aiheuttavat tekijät* -teema muodostuu muihin teemoihin verrattuna merkittävästi useammasta alaluokasta, eikä siten muodosta riittävän yleistettävää kokonaisuutta (ks. taulukko 3). *Lastensuojelutarvetta aiheuttavat tekijät* -teeman analysoiminen

vaatisi muista teemoista poiketen tarkempaa sisällöllistä erottelua ja tarkemman tason analyysiä, mikä ei tämän tutkimuksen asetelman kannalta ja pelkästään yhden teeman kohdalla ollut perusteltua toteuttaa.

Lastensuojelun julkisen keskustelun teemoja tarkasteltaessa tulee tiedostaa, että yhteiskunnan rakenteet asettavat ne puitteet, joissa lastensuojelua toteutetaan. Nämä rakenteet vaikuttavat myös julkiseen keskusteluun lastensuojelusta. Myös yksilöiden toiminta vaikuttaa lastensuojelun käytäntöihin ja käsityksiin lastensuojelusta. Keskustelu lastensuojelusta sisältää kuvauksia lastensuojelukäytäntöjen ja -ilmiöiden kokonaisuudesta. Näiden kuvausten avulla keskusteluun osallistuvat pyrkivät osaltaan toisintamaan ja muokkaamaan lastensuojelua ja siitä käytävää keskustelua. Hyödynnänkin tämän osatutkimuksen empiiristen havaintojen tulkinallisenä lähestymistapana Anthony Giddensin (1979/1984a; 1984b) näkemystä rakenteen kaksinaisuudesta.

Anthony Giddensin (1979/1984a) rakenteistumisteoriaan⁷³ liittyvä näkemys rakenteen kaksinaisuudesta pyrkii selittämään yksilöllisen toimijan ja sosiaalisen rakenteen välistä suhdetta. Giddensin mukaan rakenteet ovat ihmisten käyttäytymistä muokkaavia pysyviä sosiaalisten järjestelyjen ja sääntöjen malleja. Näitä rakenteita ovat muun muassa instituutiot, normit, arvot ja organisaatiot. Toisin sanoen rakenteet tarjoavat ne puitteet, joissa yksilöt toimivat. Rakenteen kaksinaisuus (ks. Giddens 1979/1984a, 1981b, 1984b) muodostuu, kun toimijoilla, joiksi Giddens yksilöt määrittelee, on kyky tehdä päätöksiä, käyttää valtaa ja saada aikaan muutoksia yhteiskunnan vallitsevissa rakenteissa. Rakenteet muokkaavat toimijoiden toimintaa ja teoillaan toimijat vaikuttavat yhteiskunnan rakenteisiin dialektisesti. Yksilöt eivät ole rakenteiden passiivisia ”noudattajia” vaan toisintavat ja osallistuvat toiminnallaan heitä koskettavien sosiaalisten rakenteiden muokkaamiseen. Rakenne ei siten ole toiminnan este vaan olennainen osa sen toteuttamista ja sen ominaisuudet ovat mukana yhteiskunnan muodostumisessa⁷⁴.

Englantilainen sosiologi Margaret Archer (1995) asettaa kriittisen katseen alle Giddensin näkemyksen toimijoiden ja rakenteiden ja subjektin ja objektin kaksinaisuudesta⁷⁵. Archer ajattelee dualismia muotona, jossa jokaista osaa on käsiteltävä erikseen ja omilla ehdoillaan, jotta toimijoihin ja rakenteisiin liittyviä seikkoja voidaan tarkastella ja selittää. Archerin mukaan teoreettinen tarkasteleminen ei ole mahdollista, mikäli subjektin ja objektin vaikutusta yhteiskuntaan ei voida erottaa toisistaan. Samoin ajallisen rakenteen ja rakenteen uudelleenjärjestäytymisen

73 Anthony Giddensin teoriaa on kritisoitu sen vaikeaselkoisuudesta ja -kielilyydestä (esim. Bauman 1989).

74 Tosin muodostuminen ei tapahdu yksioikoisesti, vaan siihen vaikuttavat toimintojen *ei-aiotut seuraukset* ja niiden tunnistamattomat olosuhteet (Giddens 1984b, 118), joiden läsnäoloa toimijat eivät voi poistaa (ks. Thompson 1989, 59).

75 Giddens asettaa toimijat ensisijaisiksi yhteiskunnan tuottamisessa ja toisintamisessa samalla kun hän myöntää toimijoiden käyttävän yhteiskunnallisia ominaisuuksia prosesseissa (Archer 2010).

teorisointi edellyttää Archerin mukaan rakenteen ja vuorovaikutuksen itsenäistä tarkastelua. (Archer 2010.) Vuorovaikutuksen ja yksilöiden välisten suhteiden myötä rakentuvan yhteiskunnan järjestelmän ymmärtäminen edellyttää muun muassa sääntöjen ja käytössä olevien resurssien tarkastelua.

Giddensin mukaan (1984b, 119–120) toimijat hyödyntävät prosesseissaan käytävissä olevia sääntöjä ja resursseja⁷⁶. Britti sosiologi John B. Thompson (1989, 62–63) on kritisoinut Giddensia *säännöt*-termin määrittelyn epätarkkuudesta ja tiukasta soveltamisesta. Thompsonin mukaan Giddens ei anna selkeää kuvaa siitä mitkä säännöt muodostavat yhteiskunnan sosiaalisen rakenteen. Kaikki säännöt eivät ole yksiselitteisesti muotoiltavia: noudatamme jatkuvasti tiedostamattamme sääntöjä, joilla on vaikutusta myös siihen, miten toimintaamme suhteutetaan säätelevään normistoon. Tässä mielessä Giddensin (ks. 1984b, 113) päätös hylätä *perusjäsentävien* ja *säätelevien* sääntöjen erottelu ei Thompsonin mukaan (1989, 64) tuo näkyville kaikkia sääntöihin liittyviä karaktärejä⁷⁷, jotka muodostavat yhteiskuntarakennetta. Thompson asettaa siten myös Giddensin tulkinnan rakenteen kaksinaisuuden tunnistamisesta kriittisen arvioinnin kohteeksi: kaikkia yhteiskunnan rakenteellisia piirteitä ei voida käsittää pelkästään sääntöjen ja resurssien avulla. Julkisen keskustelun tutkimisen kannalta Thompson osuu kritiikissään oikeaan: lastensuojelun julkista keskustelua ei voida tarkastella pelkästään säännöstöjen kokonaisuutena tai rakenteena, vaan keskustelun taustalla ja siihen vaikuttavia tekijöitä on tunnistettava.

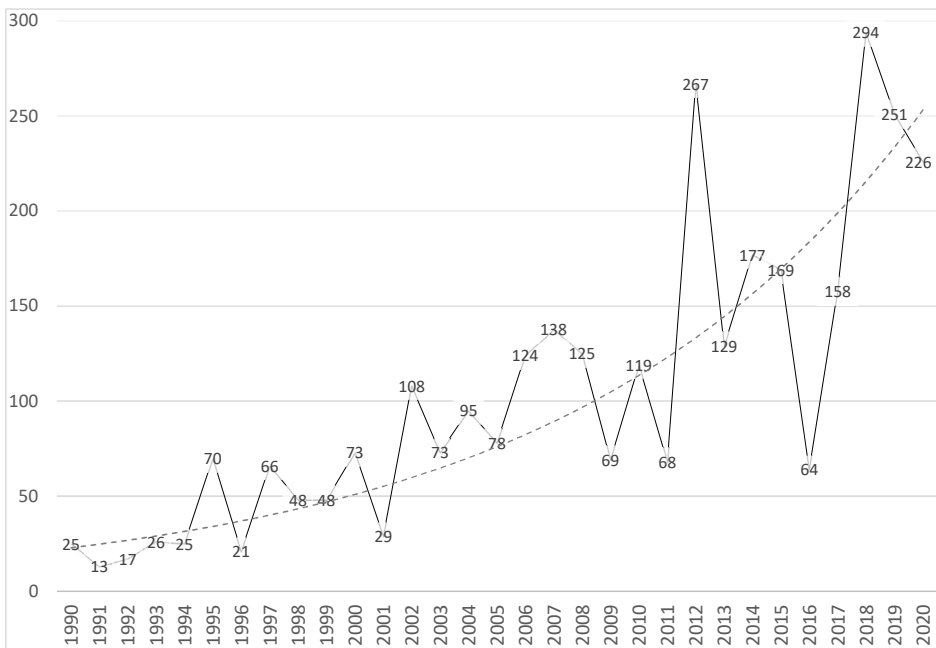
5.2 Keskustelu lastensuojelun toimintarakenteista

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että lastensuojelun toimintarakenteet nousevat usein julkisen keskustelun kohteeksi. *Lastensuojelun toimintarakenteet* -keskusteluteemaan liittyviä mainintoja esiintyy määrällisesti eniten *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 julkaistuissa lastensuojelukirjoituksissa (ks. taulukko 3). Lastensuojelun toimintarakenteilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lastensuojelun institutionaalista toimintarakennetta, jossa toteutetaan yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelua. Lastensuojelun toimintarakenteisiin liittyvien mainintojen määrää suhteessa muihin teemoihin selittää osin *palvelun tai toiminnan kuvaukset* -keskusteluihin sisältyminen teemaan. Julkisessa keskustelussa lastensuojelun ilmiöitä ja tilanteita näytettäisiin tuovan esille usein juuri kuvailemalla palveluja tai toimintaa. Tästä seuraten näihin kuvauksiin liittyviä koodimerkintöjä kertyi aineiston koodikirjastoon verrattain paljon. Palvelujen ja toiminnan kuvaukset näyttäisivät mahdollistavan sisällöllisesti runsaan tiedon välittymisen julkisuuteen lastensuojelun toimintarakenteista.

76 Näin ollen toimijat ovat myös tietosia oman yhteiskuntansa instituutiosta.

77 Esimerkiksi moraalिसäännöt.

Keskustelu lastensuojelun toimintarakenteista lisääntyy vuosien 1990–2020 ajanjaksolla (kuvio 7). Vaikka lastensuojelun toimintarakenteista käydään keskustelua koko tarkastelujaksolla, näyttäytyy 2010-luku erityisenä ajanjaksona. Tällöin rakenteisiin liittyvät kysymykset näyttävät herättävän yhä enemmän keskustelua. Lastensuojelun toimintarakenteista käytävän keskustelun lisääntyminen voi olla seurausta siitä, että 2010-luvulla *Helsingin Sanomissa* on julkaistu aiempaa useammin laajoja lastensuojelutoimintaa kuvaavia kirjoituksia, joissa lastensuojelun toimintarakenteet asettuvat tarkastelun alle.

Kuvio 7. Tutkimusaineiston kirjoituksissa esiintyvien lastensuojelun toimintarakenteisiin liittyvien mainintojen määrä ja muutos *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020

Kirjoitukset ja puheenvuorot, joissa konkreettisella tasolla kuvataan lastensuojelupalveluja ja -toimintaa kattavat merkittävän osan toimintarakenteisiin liittyvästä keskustelusta. Palveluja kuvaavat kommentit ja kokonaiset kirjoitukset rakentavat julkista mielipidettä lastensuojelun toiminnasta, sen toimintarakenteista ja resursien riittävydestä toimintarakenteiden ylläpitämiseksi. Palvelujen ja toiminnan kuvausten kautta julkisuudessa päästään kurkistamaan sellaisille, yleensä piilossa oleville lastensuojelun toimintakentille, joilla tosiasialliset asiakkaisiin kohdistuvat interventiot toteutuvat. Toimintarakennekeskustelussa todentuu Giddensin ajatus kielestä yhteiskunnallisen toiminnan mahdollistavana tilana (1981, 92; 1984b,

76). Kuten seuraavasta tekstiotteesta voi todeta, toiminnan kuvauksiin liittyvissä keskusteluissa yleisölle annetaan tarkkaa tietoa yhteiskunnan järjestelmästä. Nämä keskustelut toimivat väylänä tuoda julkisiksi yleensä piilossa olevia lastensuojelun rakenteita ja tarjoavat mahdollisuuden näiden rakenteiden kriittiseen tarkasteluun.

[nimi] päiväystyösastolla asuu nyt ympärivuorokautisesti yksitoista nuorta. Jokaisella on oma huone.

”Mutta siellä ei saa tuuletettua”, nuorempi tyttö harmittelee. Ikkunat ovat karkaamisen estämiseksi pultattu kiinni. Suurimmalla osalla päiväystyösastolla asuvista on päihde- ja mielenterveysongelmia.

Välillä meno käy hurjaksi, ja käyttöön on otettava kolmella lukolla suljettu eristyshuone. Se on huonossa kunnossa oleva putkakoppi, jonka lattialla on ohut patja ja seinän vieressä kanneton wc-pönttö ja lavaaari.

”Täällä ei ole mitään millä nuoret voisivat vahingoittaa itseään, paitsi seinät. Kopin pitäisi olla käyttökiellossa”, kertoo laitoksen johtaja [nimi].

Eristystä käytetään harvoin, mutta tiukat säännöt [nimi] kyllä on. Tarkan päivärytmin ja huolenpidon avulla nuoret kuntoutuvat parhaiten.

”Koulun jälkeen täällä pitää käydä näyttämässä naama ja joka päivä vietetään hiljainen tunti kello 15. Silloin pitää tehdä läksyjä. Arki-iltoina pitää [nimi] tulla viimeistään yhdeksältä. Telkkari menee kiinni kello 21.45”, tytöt luettelevat.

Heistä henkilökunta on tiukkaa, mutta ystävällistä. ”En varmaan olisi koulua käynyt, jos en olisi tänne tullut”, vanhempi tyttö sanoo. (HS 23.9.2007, uutinen)

Edellisessä tekstiotteessa kuvataan lastenkodin arkeen liittyviä tapahtumia ja toimintamalleja. Äänessä ovat niin lastenkodin johtaja kuin lapset, ja siinä luodaan suhteellisen laaja kuvaus lastenkotitoimintaan liittyvästä lastensuojelusta. Otteesta saa ymmärryksen lastenkodista palveluna, sen toimintamalleista, huostaanoton taustatekijöistä, huostaanotetun lastenkodissa asuvan lapsen arkirutiineista ja lastenkotitoiminnan vaikutuksista. Lisäksi tekstissä esiintyy kriittistä puhetta lastenkotikäytännöistä, asiakkaan kokemista puutteista lastenkodin toiminnassa ja asiakaskokemukseen perustuvaa myönteistä palautetta lastenkodin henkilökunnan toiminnasta. Kuvatun toiminnan laadusta riippumatta toimintarakenteisiin liittyvissä puheenvuoroissa välitetään tietoa myös lastensuojelussa esiintyvistä *vallan käytöstä, valta-asetelmista ja hierarkkisesta* rakenteesta. Suomessa lastensuojelun voidaankin nähdä muodostavan hierarkkisen rakenteen (esim. Alhanen 2014), jossa

lastensuojelun ammattilaiset käyttävät korkeinta päätösvaltaa ja lastensuojelujärjestelmän hierarkkisuutta ylläpitääkseen verkoston toimijoiden erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia (Scourfield & Welsh 2003). Aikaisempien tutkimusten ja selvitysten perusteella hierarkkisen rakenteen paljastamisen sijaan julkiseen keskusteluun nostetaan useammin ehdotuksia tämän asetelman murtamisen keinoista (esim. Kananoja 2013; Petrelius & Eriksson 2018; Malja ym. 2019). Kuten edellisen tekstiotteen perusteella voidaan todeta, *Helsingin Sanomissa* käyty lastensuojelukeskustelu murtaa tätä aikaisempaa käsitystä tuoden näkyväksi lastensuojelun toiminnassa vallitsevaa hierarkiaa. Julkinen keskustelu voidaan nähdä *tilana* lastensuojelun rakenteissa olevien valta-asetelmien ja hierarkioiden paljastamiseksi.

Hierarkkinen ”kahtiajako” ammattilaisiin ja asiakkaisiin esitetään edellisessä tekstiotteessa selkeästi: huostaanotettu lastenkodissa asuva nuori on kasvua heikentävien toimintatapojensa tai ominaisuuksiensa perusteella autettavan roolissa ja ammattilaisten, yhteiskunnassa sovittujen rajoitustoimenpiteiden, kontrolloima. Tämä asetelma esiintyy läpi koko tutkimusaineiston: analyysin perusteella voidaan todeta, että *Helsingin Sanomissa* käydyin julkisen keskustelun perusteella asiakas sijoitetaan yleensä autettavan rooliin ja ammattilainen kontrolloijan rooliin (esim. Scourfield & Welsh 2003; Bardy 2013; Gibson 2016). Suomessa sosiaalityöntekijät ovat lainsäädännön puitteissa oikeutettuja ja velvoitettuja käyttämään valtaa lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi (LSL 13 §). Lainsäädäntö selittää asiakkaan ja ammattilaisten roolijakoa. Toisaalta lastensuojelussa niin asiakkailla kuin ammattilaisilla voi olla myös muita rooleja kuten asiakkailla *vertainen* tai *kuntoutuja* ja ammattilaisilla *auttaja* tai *tukija* (Bardy 2013). Tutkimuksen aineisto kuitenkin osoittaa, että lastensuojelun julkisessa keskustelussa ja toimintarakenteisiin liittyvissä kuvauksissa näitä muita rooleja nimetään harvemmin.

Edelleen edellistä tekstiotetta tarkasteltaessa huomionarvoista on myös se, että lastenkodin asukkaat eivät nosta kommentissaan esille varsinaisesti epäkohtia, vaan huomioita lastenkodin käytäntöihin liittyen. Sen sijaan virka-asemassa oleva lastenkodin johtaja esittää suoran, mutta jokseenkin irrallisen kritiikin eristyshuoneen käyttöön liittyen. Tekstistä jää kuitenkin lukijalle epäselväksi, kohdistuuko kritiikki kyseiseen huoneeseen pelkästään vai ylipäättään eristyshuoneiden eli lastenkodin johtajan mukaan ”koppien” käyttöön. Tästä seuraten lastensuojelun toimintarakenteisiin liittyvissä puheenvuoroissa esitettyjen kuvausten välityksellä ei voida täysin luotettavasti tunnistaa, mitä argumenteilla tavoitellaan. Vaikka artikkelinomaisissa julkaisuissa lastensuojelun toimintarakenteita kuvataan moniulotteisesti, ei niissä kuitenkaan pysähdytä läheskään aina purkamaan kuvattujen tapahtumien ja varsinkin näistä esitettyjen puheenvuorojen taustalla olevia tekijöitä ja intressejä.

Lastensuojelun toimintarakenteisiin liittyvien puheenvuorojen sisällöllisiin seikkoihin vaikuttaa tutkimuksen aineiston perusteella myös keskustelijan asema edustamassaan organisaatiossa. Rakenteiden, palvelujen ja toiminnan kuvaukset ovat tutkimusaineiston perusteella sisällöllisesti runsaampia ja laajempia, mitä

alemmaksi institutionaalisisessa hierarkiassa liikutaan. Valtion ja kuntien julkisen hallinnon edustajien kuvauksissa rakenteisiin liittyviä kommentteja ja kuvauksia lastensuojelusta esitetään lainsäädännöllisten ja taloudellisten teemojen välityksellä. Mitä lähemmäksi asiakasrajapintaa kuvauksissa mennään, sitä useammin rakenteita kuvataan käytännön työn ja toimenpiteiden kautta.

”No siis tääl keskustellaan periaatteista. Säännöistä, toiveista, retkistä, kaikista asioista.” Yhteisökokous alkaa yleensä edellisen viikon käsittelyllä. Käydään läpi lasten koulunkäynti ja suhteet muiden lasten ja aikuisten kanssa. Toiminnallisen ohjaajan kanssa nuoret puhuvat siitä, millaisia aktiviteetteja he kaipaavat. Aktiviteetit voivat olla urheilua, Lohjan keskustassa käymistä tai esimerkiksi elokuvailtoja. (HS 6.10.2018, uutinen)

Eri lastensuojeluyhteisöillä on erilaisia arjen toimintarakenteita ja sääntöjä, joiden myötä esimerkiksi lastensuojelulaitosten toimintarakenteissa esiintyy poikkeavia piirteitä. Tämän takia yhden toimintakuvauksen perusteella ei voida rakentaa yleistettävää käsitystä lastensuojelun toimintarakenteista. Kuitenkin lainsäädäntö velvoittaa kaikkia lastensuojelun toimijoita noudattamaan muun muassa säädettyjä asiakas- ja henkilöstömitoituksia ja rajoitustoimenpiteitä (LSL 59–74 a §, 95 §). Nämä mitoitukset ja rajoitustoimenpiteet velvoittavat niin julkisten toimijoiden omaa toimintaa kuin ostopalveluja tarjoavia yksityisiä palveluntuottajia. Koska kirjoituksissa esitetyt toiminnankuvaukset asettavat lastensuojelun toiminnan julkisen kritiikin alle, yksittäisetkin kirjoitukset voivat paljastaa lainvastaisia toimintarakenteita ja -käytäntöjä. Lastensuojelun toimintakäytänteiden yksityiskohtaiset kuvaukset palvelevat lastensuojelun avoimuuden ja toimintamenetelmien läpinäkyvyyden vaadetta ja rakentavat ymmärrystä viranomaisen toiminnan lakiperustaisuudesta (ks. LSL 13 §; Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2021b). Osa tätä avoimuutta on lastensuojelun resursseihin liittyvien kysymysten esittäminen.

5.3 Keskustelu lastensuojelun resursseista

Tämän tutkimuksen analyysi osoittaa, että toimintarakennekeskustelun ohella lastensuojelun resurssikysymyksiä käsitellään *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 aktiivisesti. Tutkimusaineistossa lastensuojelun resursseihin viittaavissa puheenvuoroissa tarkastellaan lastensuojelun resurssien kohdentamisen, turvaamisen ja puutteiden kysymyksiä. Aikaisemman suomalaisen tutkimuksen perusteella voidaankin todeta, että lastensuojelun resursointia ja kustannuksia tarkastellaan usein erilaisista lähtökohdista (Kananoja 2013; Alhanen 2014; Ahlgren-Leinvuo 2015; Heino ym. 2016). Kuitenkin julkista keskustelua seurattaessa voi tehdä tulkinnan, että lastensuojelun resursseista käytävä keskustelu painottuu usein resurssien puutteeseen ja niiden epätasapainoisen jakautumisen käsittelyyn (ks. Yle 2017). Havainto saa tukea myös

tämän tutkimuksen aineistosta, sillä resurssikysymysten käsittelyssä keskustelut linkittyvät aina jollain tasolla resurssien puutteen kysymyksiin esimerkiksi *resurssien turvaamiseen* liittyvien puheenvuorojen välityksellä.

Tutkimusaineiston perusteella lastensuojelun resurssien *turvaamisesta* käytävissä keskusteluissa esitetään niin vaateita kuin toimenpide-ehdotuksia henkilöstöön ja talouteen liittyen sekä otetaan kantaa lastensuojelun resurssoinnin puutteiden tunnistamiseen. Yleisin taho, jota veloitetaan huolehtimaan tarvittavista resursseista, on kunta. Resurssien turvaamisesta käytävissä keskusteluissa painottuu henkilöstömääräkysymysten käsittely. Henkilöstömäärään liittyvässä keskustelussa esitetään esimerkiksi vaatimuksia asiakasmitoituksen osalta (ks. esim. Yliruka ym. 2022b). Tutkimusaineistossa tätä keskustelua on käyty varsinkin 2010-luvun loppupuolella. Lastensuojelun sosiaalityön laadun varmistamiseksi esitetään vaatimuksia työntekijäkohtaisen asiakasmäärän rajaamisesta laissa. Keskustelu kiinnittyy aikaisempaan keskusteluun, sillä lastensuojelun sosiaalityön kuormittavuutta helpottavien sitovien asiakasmitoitusten aikaansaamiseksi työtä on tehty koko 2010-luvun ajan (esim. Kananaja 2013; Kananaja & Ruuskanen 2019; Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020). Tutkimusaineisto kuitenkin osoittaa, että *Helsingin Sanomissa* käydyssä julkisessa keskustelussa *asiakasmitoitus* on aiheena suhteellisen uusi.

Asiakasmitoitukseen liittyen henkilöstön tilannetta kuvaavien toimintarakente- ja resurssikeskustelujen heräämisen voidaan nähdä alkaneen 2000-luvulla. Aikaisemman suomalaisen tutkimuksen perusteella resurssien riittävyttä tarkastellaankin usein työntekijöiden resurssoinnin ja palvelujen keston näkökulmista (esim. Puustinen-Korhonen 2013; Aaltio & Isokuortti 2019, 18–19; Mänttari-van der Kuip 2022). Myös lainsäädäntö ohjaa viranomaista huolehtimaan asiakkaiden tarpeisiin vastaavien palvelujen laajuudesta ja riittävästä saatavuudesta (LSL 11 §).

Resurssikeskusteluissa usein esille nouseva ammattiryhmä on lastensuojelun sosiaalityöntekijät. Keskusteluissa esitetään sosiaalityöntekijöiden puutteeseen, palkkaan ja asiakastyön riittävään resursointiin liittyviä kysymyksiä. Myös keskustelua sosiaalityöntekijöiden ammattitaidosta ja osaamisesta käydään. Lastensuojelun henkilöstön pätevyysvaatimukset määritellään lastensuojelulaissa (417/2007). Lastensuojelutyöntekijöiden ammattitaitoon ja osaamiseen liittyvissä keskusteluissa korostuvatkin haasteet pätevien sosiaalityöntekijöiden rekrytoinnissa. Rekrytoinnin ohella sosiaalityöntekijöiden resursointia käsitellään keskusteluissa moniulotteisesti niin toimintakäytänteisiin kuin ammatilliseen pätevyyteen liittyen.

Työnjako ja yhteistyö sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien välillä on muotoutumassa, ja yhteistyötä lisätään koko ajan.

Sosiaalityöntekijöiden ammatillista osaamista tarvitaan erityisesti asiakassuhteen vaativimmissa vaiheissa kuten esimerkiksi arvioitaessa lapsen kokonaistilannetta ja tuen

tarvetta ja siinä tapahtuvia muutoksia, asiakassuunnitelmien ja päätösten tekemisessä sekä monimuotoisessa yhteistyössä eri palvelujen, viranomaisten ja järjestöjen kanssa.

Sosiaalityöntekijä on vastuutyöntekijä koko asiakassuhteen ajan. (HS 15.7.2007, mielipidekirjoitus)

Kuten edellisestä tekstiotteesta on huomattavissa, sosiaalityön tekemiseen ja resurssointiin liittyvissä keskusteluissa puhutaan myös palvelujen laadusta. Laatu ja sosiaalityö kiinnittyvät kirjoituksissa pätevien työntekijöiden ja työvoiman resurssoinnin kysymyksiin. Keskusteluissa pätevien työntekijöiden puute on tunnistettu. Syitä pätevien sosiaalityöntekijöiden rekrytointihaasteisiin haetaan muun muassa julkisen keskustelun rakentamasta lastensuojelun negatiivisesta julkisuuskuvasta ja vallitsevien lastensuojelurakenteiden epämääräisyydestä. Seuraavassa, kunnan sosiaalityöntekijän laatimassa mielipidekirjoituksessa nostetaan esille julkisuudessa rakennettua epämääräistä kuvaa sosiaalityön rakenteista.

Helsingin sosiaalitoimen eläkkeelle jäävä toimitusjohtaja [nimi] on lausunut kaupunkien sosiaalijohdon neuvottelupäivillä 2003, että kunnan sosiaalityön kannalta on tuhoisinta se, että vuodesta toiseen sosiaalityöntekijöiden tehtäviä hoitavat epäpätevät henkilöt.

Hetken päästä huomataan, että neidän hoitavat tehtävät hyvin. Tämä huonontaa sosiaalityöntekijöiden koulutuksen arvostusta. ”Tosin kuntien sosiaalityöntekijät nauravat tälle väitteelleni”, [nimi] totesi.

Mitä nyt pitäisi ajatella, kun [nimi] kirjoittaa puutteista sosiaalityöntekijöiden tietotaidossa ja osaamisessa? Mahdetaanko tarkoittaa sosiaalityöntekijöitä vai epäpätevää työvoimaa, jota on käytetty sosiaalityöntekijän tehtävissä?

[nimi] puolustaa urhoollisesti sosiaalityöntekijöiden ammattitaitoa. Olisikohan aika jo tunnustaa, että tietotaito- ja osaamispuutteita on ja siihen on syynsäkin, sekä keino asian ratkaisemiseksi? (HS 3.3.2006, mielipidekirjoitus)

Vaikka edellisen tekstiotteen mielipidekirjoitus on suhteellisen neutraalisti laadittu, on siitä havaittavissa kirjoittajan ja kirjoituksessa hänen esille nostamien toimijoiden välisiä suhteita. Lastensuojelun toimintarakenne- ja resurssikeskusteluja määrittelee keskusteluun osallistujan yhteiskunnallinen asema. Keskusteluja käydään vahvasti omista asemista käsin, joko ammatillisen tai kokemuksellisen asiantuntijuuden varjolla. Edellinen tekstiote on esimerkki siitä, miten lastensuojelun julkisessa keskustelussa keskustelijat hyödyntävät omia henkilöityneitä resursseja (esim. yhteiskunnallinen asema) yhteiskunnan toimintarakenteiden muuttamiseksi.

Kommentoimalla aikaisempaa keskustelua puheenvuoron esittäjä tuo näkyväksi sekä lastensuojelujärjestelmässä ja lastensuojelun keskustelussa vallitsevia epäkohtia omasta yhteiskunnallisesta asemastaan käsin. Näin ollen puheenvuoron esittäjä on myös riippuvainen historiallisista (lastensuojelun) rakenteista ja niiden esittämiseen käytetyistä resursseista, joiden perusteella asiaa argumentoi ja pyrkii muuttamaan.

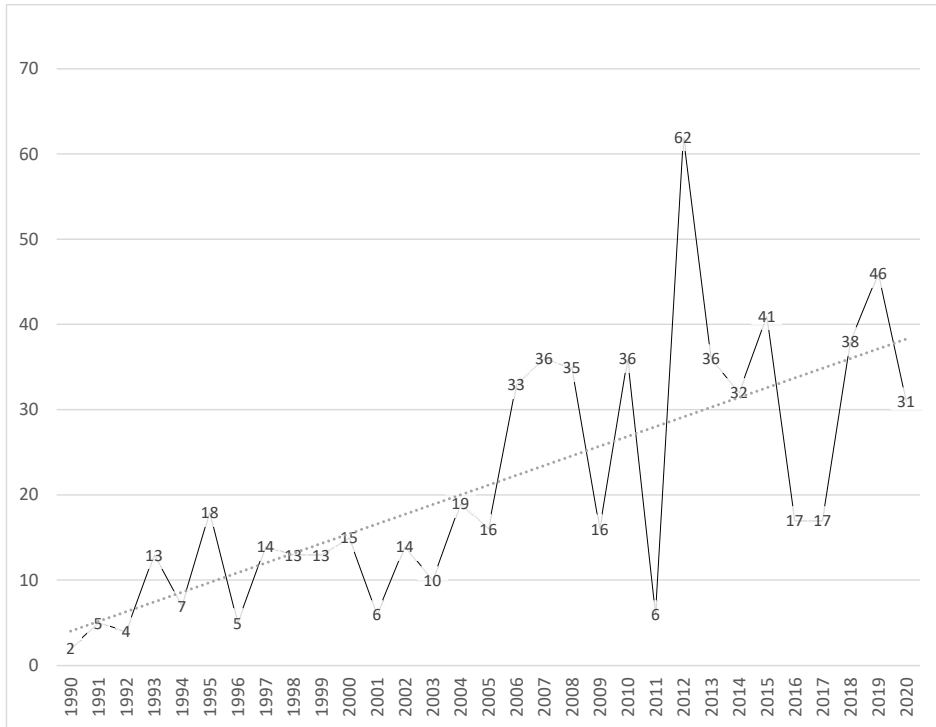
Tutkimusaineiston perusteella lastensuojelun toimintarakenteiden ja resurssien kuvaukset ja puheenvuorot resursseista toisintavat lastensuojelua julkisessa keskustelussa. Kuvaukset ovat keino tuoda näkyväksi lastensuojelun kerrostuneisuutta ja luoda uudenlaisen ajattelun ja ymmärryksen heräämisen myötä maaperä uusien kerrosten rakentumiselle. Toiminnan ja resurssien kuvaukset rakentavat henkilökohtaisen ymmärryksen lisäksi yhteiskunnan jaettua ymmärrystä lastensuojelusta, sen olemassaolon periaatteista, puutteista ja epäkohdista sekä muutostarpeista. Lastensuojelun toiminnasta ja resursseista käytävän keskustelun konsensusta haastaa se, että lastensuojelulaissa (417/2007) ei tarkasti säädetä palvelujen järjestämisestä. Tämän takia lastensuojelun järjestämisessä esiintyy kansallista vaihtelua (esim. Kuntaliitto 2017). Esimerkiksi kun toisaalla palvelut järjestetään pääsääntöisesti omana toimintana, toisaalla turvaudutaan hankintalainsäädännön ja julkisten palvelujen kilpailuttamistoimintaperiaatteiden turvin yksityisiin palveluntarjoajiin tai lastensuojelupalvelu järjestetään näiden välimaastossa (Porko ym. 2018). Tästä seuraten lastensuojelun toimintarakenteisiin ja resursseihin liittyviin keskusteluihin ja niistä tehtäviin tulkintoihin vaikuttavat keskusteluun osallistujien erilaiset kokemukset lastensuojelun järjestämisestä.

5.4 Keskustelu lastensuojelutyön normiperustasta

Tarkastelen seuraavaksi lastensuojelun normiperustaan⁷⁸ liittyvää keskustelua *Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020*. Suomessa lastensuojelun toimintaa säädelään lainsäädännöllä (LSL 417/2007). Lastensuojelun normiperustakeskustelun analysoiminen edellyttää huomioimaan myös lastensuojelun rakenteellisia seikkoja, kuten viranomaisvastuuseen liittyviä kysymyksiä, sekä valtion valvontaviranomaisen ja eduskunnan oikeusasiamiehen lastensuojeluun kohdentamia toimenpiteitä.

Normiperustaan liittyvä keskustelu runsastuu tämän tutkimuksen aineistossa 2000-luvun aikana (kuvio 8). Nousujohteinen trendi 2000-luvun alkuvuosina selittyy tuohon aikaan käynnissä olleella lastensuojelun lakimuutosprosessilla. Normiperustaa käsittelevä keskustelu voidaankin jakaa karkeasti kahteen aikakauteen: vuosien 1990–2005 maltillisen keskustelun ja vuosien 2006–2020 runsastuneen keskustelun ajanjaksoihin.

78 Sisältää aiheuokat: Lainsäädäntö, Lastensuojelu tutkinnan kohteena, Lainsäädännön uudistaminen, Lain rikkominen ja virkavirhe, Lainsäädännön puutteet.

Kuvio 8. Tutkimusaineiston kirjoituksissa esiintyvien lastensuojelun normiperustaan liittyvien mainintojen määrä ja muutos Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020

Tämän tutkimuksen valossa keskustelu normiperustasta sisältää jatkumoa keskusteluille lastensuojelun asiakkaan edusta ja asemasta. Keskusteluissa korostuvat lastensuojelun ennalta ehkäisevien toimenpiteiden ja asiakkaan osallisuutta edistävän lainsäädännön ja toimintamallien kehittämisen sekä lastensuojelun tuen ja kontrollin teemat. Usein keskusteluissa teemat nivoutuvat ja perustelevat toisiaan.

Nykyinen laki antaa työntekijälle liki rajattomat valtuudet yli vanhempien päättää siitä, mikä on lapsen etu. Lakiesityksessä työntekijälle halutaan lisäksi oikeus lapsen edun nimissä kieltää vanhemmilta lastaan koskevien tietojen saanti. Perheen kanssa erimielisyyksiin joutunut työntekijä saattaa sotkea lapsen edun omiin intresseihinsä, jolloin vanhempien tietojen saannin estäminen voi olla keino turvata oma päätätävä. (HS 2.12.1999)

Kuten edellisestä tekstiotteesta on huomattavissa, lastensuojelun normiperustaan liittyvä keskustelu rakentuu osaltaan asiakkaiden aseman ja lapsen edun kysymysten perustalle. Asiakkaiden aseman ja oikeuksien näkökulmasta keskustelussa käsitellään usein asiakkaan ja viranomaistehtävää hoitavan työntekijän välisiä valta- ja vallankäytön kysymyksiä ja viranhaltijoiden toimintaa ohjaavaa ja kontrolloivaa

lainsäädäntöä. Keskusteluissa korostuu kokemus työntekijöiden valta-asemasta suhteessa asiakkaaseen ja oletus tämän valta-aseman väärinkäytöstä. Toisin sanoen normiperustaan liittyvässä keskustelussa kyseenalaistetaan vallitsevia rakenteita. Normeihin liittyvässä keskustelussa näyttäisikin toteutuvan Habermasin (1962/2004, 57) ajatus julkisuudesta tilana, jossa on mahdollista haastaa yhteiskunnan vallitsevaa säännöstöä toimijoiden merkityksellistäässä ja reflektoidessa sosiaalisissa suhteissa neuvoteltuja yhteiskunnan sääntöjä.

Keskusteluissa edetään siten, että valtaan ja vallitsevien rakenteiden kuvaamiseen liittyvien puheenvuorojen jälkeen siirrytään pohtimaan lastensuojelun lainsäädännön pätevyyttä ja edelleen lastensuojelulainsäädännön uudistamista. Puheenvuoroissa lastensuojelulain uudistus esitetään lapsen ja perheen etua ja oikeuksia vahvistavana ja viranomaisen toimintaa velvoittavana.

Uusi lastensuojelulaki tuo lisää velvoitteita, jotka tähtäävät lapsen ja perheen tilanteen nopeaan arvioimiseen, lapsen ja perheen kuulemiseen ja osallisuuteen sekä tarvittavien tukitoimien varmistamiseen. Se korostaa entisestään ennaltaehkäisyä ja varhaisen tuen tärkeyttä kunnan toiminnassa. (HS 15.7.2007, mielipidekirjoitus)

Suomessa vallitsevaa lainsäädäntöä ja siihen kohdistettavien uudistusten vaikutuksia seurataan ja arvioidaan (ks. Rantala & Uusikylä 2021). Tutkimus tuo näkyväksi, että myös lastensuojelun julkisessa keskustelussa tätä seurantaa ja arviointia tehdään. Lainsäädäntöuudistukseen liittyvässä keskustelussa on havaittavissa selkeä näkökulman muutos lain voimaantuloa edeltävän ja voimaantulon jälkeisen ajan välillä. Ennen voimaantuloa keskustelu on kohdentunut lain uudistamisen tarpeeseen, voimaantulon jälkeen keskusteluissa pohdiskellaan uudistuneen lain riittävyyttä. Puheenvuoroissa esitetyt ennusteet lastensuojelun lisääntyvien velvoitteiden aiheuttamista haasteista ja mahdollisista puutteista osoitetaan toteen myöhemmin uuden lain voimaantulon jälkeisissä keskusteluissa. Voimaan tulleeseen uudistuneeseen lakiin otetaan kantaa usein heti ensimmäisten kuukausien aikana. Näiden kirjoitusten henki on ensisijaisesti uutta lakia kritisoiava. Uudistunut laki ei keskustelijoiden mielestä kaikilta osin ole ratkaissut aikaisemman lain epäkohtia.

Julkisessa keskustelussa puhutaan vielä suhteellisen pitkään ”uudesta lainsäädännöstä” lain voimaantulon jälkeen⁷⁹. Toisaalta keskustelijat voivat haluta edelleen korostaa lainsäädännön muutosten merkittävyyttä, toisaalta lastensuojelun lainsäätämisen on usein pitkäkestoinen prosessi (ks. Harrikari 2019). Myös lain uudistusten käytäntöönpano asiakastyön rajapinnassa ei sekään käy käden käänteessä⁸⁰, mikä

79 Vielä vuoden 2010 mielipidekirjoituksissa, normiperustaan viitattaessa, keskustelijat puhuvat ”uudesta lainsäädännöstä” viitaten vuonna 2008 voimaantulleeseen lastensuojelulakiin (417/2007).

80 Esim. systeemisen lastensuojelun toimintamallin käyttöönotto (esim. Lahtinen ym. 2017; Petrelius ym. 2021, 16).

osaltaan voi ylläpitää julkisessa keskustelussa uudistukseen liittyvää retoriikkaa.

2010-luvulla normiperustaa näytettäisiin käsiteltävän julkisessa keskustelussa aiempaa moniulotteisemmin. Lainsäädännön uudistamiseen liittyvien keskustelujen väistyessä tilaa saavat muun muassa keskustelut lain rikkomisesta. Lain rikkomiseen liittyvien aiheiden esiintymistä selittävät lastensuojelun lakisääteisen toiminnan julkisen käsittelyn lisääntyminen 2010-luvulla (esim. Bardy 2013; HE 170/2021 vp). Lain velvoitteen noudattamatta jättämistä käsitellään julkisuudessa niin yksittäisen viranhaltijan, lastensuojeluyhteisöjen kuin kuntaorganisaation tasoilla.

Helsingin kaupunki ei ole noudattanut lastensuojelulaissa säädettyjä ehdottomia mää-
räaikoja. (HS 6.10.2012, uutinen)

Tarkastuksessa ilmeni, että laitoksessa käytettiin lastensuojelulain vastaisia rajoituskei-
noja ja käytäntöjä. (HS 30.5.2012, uutinen)

Kolmea Helsingin lastensuojelun työntekijää epäillään tapauksessa virkavelvollisuuden
rikkomisesta. (HS 16.10.2013, uutinen)

Ensimmäinen tekstiote kiteyttää tutkimusaineistosta esiin nousevan 2010-luvun lastensuojelun normiperustakeskustelun merkittävimmän aiheen: kuntien puutteelliset toimenpiteet lastensuojelupalvelujen ja -toimenpiteiden järjestämisessä (ks. Yliruka ym. 2022b). Näissä keskusteluissa kuntien toiminnasta raportoidaan yksioikoisesti toiminnan tarkastuksiin perustuen. Kuntien toiminnan, tai siis toimimattomuuden, perustellaan aiheutuvan rahan ja työntekijöiden vajeesta. Työntekijäresurssien puutteeseen löydetään perusteluja uudistuneen lainsäädännön toimimattomuudesta. Keskusteluissa esiintyy pyrkimys tuoda esille lastensuojelun käytännöissä vallitsevat todelliset toimintaedellytykset. Lisäksi nostetaan esille tarve lisätä ymmärrystä kuntien lainvelvoitteiden noudattamatta jättämisen taustalla olevista tekijöistä. Normiperustaan liittyvään kriittiseen keskusteluun osallistuvien voidaan siten nähdä pyrkivän käyttämään valtaa suhteessa vallitseviin toimintarakenteisiin. Keskustelut toimivat tilana tulkita sosiaalista toimintaa ja lähestyä toisia samaa tai eriävää kantaa edustavia toimijoita vallitsevissa rakenteissa.

Lastensuojelun normiperustaan liittyvään keskusteluun nousee 2010-luvun lopulla lastensuojelupalvelujen valvontakysymykset ja viranomaisen rooli valvonnan toteuttamisessa. Lastensuojeluyhteisöjä⁸¹ koskevassa keskustelussa painottuvat toimintaan liittyvät epäkohdat. Lastensuojeluyhteisöjä koskevaa keskustelua on esiintynyt läpi vuosien 1990–2020. Näissä keskusteluissa korostuu lain kirjaimen noudattamatta jättämisen näkökulma. Runsain keskustelu aiheesta on kuitenkin

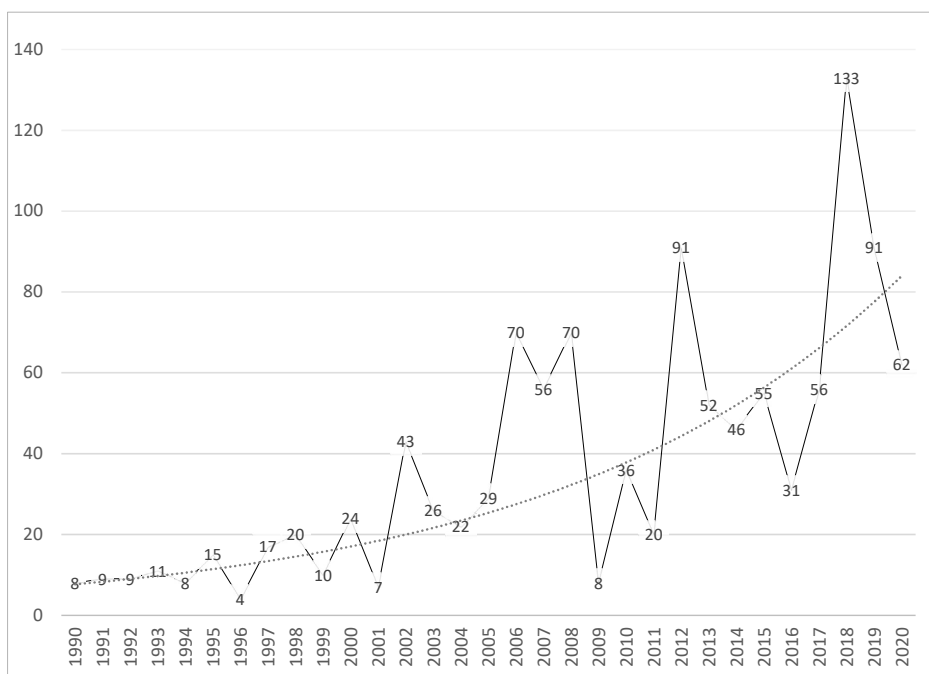
81 Tämän tutkimuksen aineistossa lastensuojeluyhteisöt määrittävät usein lastensuojelun sijaishuollon lastenkoteina, perhekoteina ja sijaisperheinä.

käyty 2010-luvun lopulla. Tällöin julkisuudessa on käyty runsasta debattia erityisesti yksityisissä lastensuojelulaitoksissa havaituista epäkohdista ja laittomuuksista. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja tarkastusviraston (Valvira) sekä aluehallintoviraston (AVI) tekemien tarkastuskäyntien ja niistä julkaistujen tarkastusraporttien tuloksia on tuolloin nostettu julkiseen tarkasteluun (Aluehallintovirasto 2020). Lastensuojelun valvonnasta ja asiakkaiden kuulemisesta käytävän keskustelun voidaan nähdä vaikuttaneen lastensuojelun epäkohdista ja kaltoinkohteluista sekä niiden selvittämisestä ja ehkäisemisestä käytävän keskustelun runsastumiseen (esim. Kananoja 2013; Ikonen ym. 2020; Koivula ym. 2021; Eriksson & Korhonen 2022). Tämä on osaltaan voinut vaikuttaa myös lastensuojelun normiperustaa koskevan julkisen keskustelun lisääntymiseen.

Tämän tutkimuksen analyysin perusteella voidaan todeta, että *Helsingin Sanomissa* lastensuojelun normiperustaan liittyvä keskustelu kiihtyy 2000-luvulla lainsäädäntöä uudistettaessa. Keskusteluihin nousee puhetta lainsäädäntöön liittyvistä puutteista ja uudistamisen tarpeista. Lainsäädännön uudistamisen käsittely *Helsingin Sanomissa* noudattelee seuraavaa ketjutusta: 1) nostetaan esille vallitsevan lainsäädännön puutteita ja uudistamistarpeita, 2) keskitytään lain uudistamisen prosessin ja muutosisältöjen kuvaamiseen ja 3) lain voimaan tultua nostetaan keskusteluun uusissa säännöksissä havaittuja puutteita ja mahdollisuuksia ja suhteutetaan niitä vallitseviin käytänteisiin. Lakiuudistuksiin liittyvissä keskustelujatkumoissa on havaittavissa muutos 1990-luvun ja 2010-luvun keskustelujen rytmittymisessä. Kun vuoden 2007 lakiuudistuksen pohjustaminen aloitettiin julkisessa keskustelussa jo 1990-luvun loppupuolella, ja sen voidaan katsoa edenneen nousujohteisesti aina lain voimaantuloon asti, vuoden 2019 lakiin liittyvä keskustelu käytiin kolmen vuoden aikana. Yleisen keskustelukulttuurin muutoksen lisäksi, ilmiöön on vaikuttanut myös lainmuutoksen (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019) erityisen nopea läpimeno-prosessi. Huomionarvoista on myös se, että vuosien 2012 (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 911/2012) ja 2014 (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1302/2014) lainsäädännösmuutokset eivät näytä tämän tutkimuksen perusteella aiheuttaneen juurikaan julkista keskustelua, vaikka esimerkiksi ilmoitusvelvollisuuteen liittyvien säännösmuutosten voidaan olettaa vaikuttaneen eri viranomaisten lain velvoitteen noudattamisen käytänteisiin.

5.5 Keskustelu lastensuojelupalvelujen laadusta

Keskustelua lastensuojelupalvelujen laadusta on käyty läpi vuosien 1990–2020 ajanjakson, mutta keskustelu on kiihtynyt 2000-luvulla (kuvio 9). Aiemman suomalaisen tutkimuksen perusteella kiinnostus lastensuojelupalvelujen laatuksymyksistä onkin lisääntynyt 2000-luvulla (esim. Mänttari-van der Kuip 2022).

Kuvio 9. Tutkimusaineiston kirjoituksissa esiintyvien palvelujen laatuun liittyvien mainintojen määrä ja muutos Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020

Helsingin Sanomissa käydyssä palvelujen laatuun liittyvissä keskusteluissa valvonnan ja ulkoisen kontrollin kysymykset ovat lisääntyneet erityisesti 2010-luvun lopulla. Keskustelut ulkoisesta valvonnasta ovat koskeneet kuntien lastensuojelun määräaikaisten toteutumista, lastenkotitoiminnan käytänteitä ja valvonnan puutetta. Näitä kolmea teemaa voidaan pitää laatu keskusteluissa korostuneina ja erityisesti 2010-luvun toisen puoliskon lastensuojelun julkisuutta määrittävinä. Yhtenä merkittävänä herätteenä lastensuojelupalvelujen laatu keskustelulle ja siihen liittyvälle valvontakeskustelulle voidaan pitää vuonna 2016 julkaistua selvitystä lastensuojelun sijaishuollon epäkohdista ja lasten kaltoinkohtelusta vuosina 1937–1983 ja sitä seurannutta sosiaali- ja terveystieteiden ministerin julkista anteeksipyyntöä sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille (Hytönen ym. 2016).

Valvontakysymysten esiinmarssi on herättänyt julkisuudessa laajaa keskustelua lastensuojelun laadun varmistamisen merkityksistä. Lastensuojelun resurssipula (esim. Aaltio & Isoquorti 2019, 65), lastensuojelutarpeen arviointien määräaikaisten noudattamatta jättäminen ja lasten kotien käytännöt (esim. Ikonen ym. 2020) ovat nousseet 2010-luvun keskusteluissa kantaviksi teemoiksi. Erityisesti lastensuojelutoiminnan julkisuus kuvan näkökulmasta on merkittävää, että lasten- ja koulukodit ja niiden sijainti nimetään näissä uutisoinneissa.

Lautakunta oli koolla taas torstaina, ja esityslistalla oli vastaus Lounais-Suomen aluehallintoviraston (avi) selvityspyyntöön perheyksikön tilannetta koskien. (HS 12.4.2018, uutinen)

Ei pelkästään koulukodeissa, vaan valvonnan resurssit ovat vähäisiä ja käytänteet osin puutteellisia muuallakin kuin koulukotien valvonnassa. (HS 10.9.2018, uutinen)

Muhoksella sijaitsevasta koulukodista paljastui paljon epäkohtia, kun sinne tehtiin yllätystarkastus, jossa ääneen pääsivät ensisijaisesti nuoret itse. (HS 1.9.2018, uutinen)

Lastensuojelulaitosten entiset työntekijät eivät yllättyneet Pohjolakodin laittomuuksista. Pohjolakodin karu maine on ollut lastensuojelupiirien tiedossa pääkaupunkiseudulla saakka. (HS 10.9.2018, uutinen)

Viimeinen tekstiote tuo näkyväksi palvelujen valvontaan ja laatuun liittyvät erilaiset keskustelut: keskustelut, jotka käydään julkisesti, ja keskustelut, jotka käydään vain tietyn pienen sisäpiirin kesken tai ei lainkaan. Toisin sanoen palvelujen laatuksymyksiä ei käsitellä julkisuudessa täysin avoimesti, vaan työntekijöiden hiljainen tieto (ks. Pohjalainen 2012) ja rajatusti jaettu ymmärrys palvelujen todellisesta luonteesta ja laadusta ei nouse aina julkiseksi. Keskustelut palvelujen laadusta ovat esimerkki lastensuojelun julkisen keskustelun ketjuuntumisen ja sisällöllisen kehittymisen prosessista, jossa uutisoinnin kautta herätetään julkison puoltavat ja vastustavat puheenvuorot (Hujanen 2009, 122). Keskustelu rakentuu tiettyssä ajanhetkessä esitetyn uutisen perustalle saaden keskusteluun osallistuvien vastauksissa uusia sisältöjä ja juonteita. Laatuks keskustelujen alkamisen kronologinen ajanhetki voidaan usein paikantaa tietyllä hetkellä tapahtuvaan uutisointiin. Keskustelu lastensuojelun laadusta eteneekin yksittäisten kirjoitusten ja kommenttien jatkumossa.

Kun vertaillaan edellä esitettyjä tekstiotteita, huomataan, että ensimmäisessä AVI:n valvontaan liittyvässä otteessa asian ilmaisun sävy on neutraali. Otteessa kuvataan lastensuojelupalvelujen ulkoisen valvonnan käynnistämisen prosessia, jossa painoarvon saa viranomaisen velvoittava selvityspyyntö ja kunnan lautakunnan vastaus tähän (ks. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a). Selvityksen kohde on mainittu yleisesti perheyksikkönä, eikä siitä voi vetää vielä johtopäätöstä, mitä lastensuojelupalvelua asia koskee. Tekstiotteen sisältävää kirjoitusta tarkemmin lukiessa käy selväksi, että kyseessä on kunnan oman sosiaalitoimen lastensuojelun sosiaalityön toiminta. Tässä tekstiotteessa, kuten koko kirjoituksessakaan, ei kuitenkaan nimetä suoraan mitään tunnistettavaa yksikköä tai toimijaa, vaan puhutaan lastensuojelun sosiaalityöstä yleisesti. Pienen kunnan ollessa kyseessä jo tämä määritelmä osoittaa kritiikin suhteellisen voimakkaasti kohti tiettyjä toimijoita.

Toisen ja kolmannen tekstiotteen mukaisesti lastensuojelupalvelujen laatuun liittyvässä julkisessa keskustelussa kuitenkin nimetään niitä palveluja, joissa lapsi ja per-

he ovat asiakkaina avohuollon toimenpiteiden tai sijoittamisen kautta. Tekstiotteissa *koulukoti* mainitaan valvonnan kohteena. Toisin kuin lastensuojelun sosiaalityön kuvauksissa, näissä nimetään jo suuremmin valvonnan kohde, *koulukodit*⁸². Tämä ei sinänsä ole kielteinen asia, sillä julkisuudessa on tarve käydä keskustelua huostaanotettujen lasten oikeuksien toteutumisesta myös palvelujen valvonnan ja laadun näkökulmasta. Lisäksi, kuten kolmannessa tekstiotteessa osoitetaan, lastensuojelun uutisoinnissa esitetään niin kielteisiä kuin puoltavia kantoja jopa siten, että samassa lauseessa lastensuojelutoimintaan liittyviä seikkoja kuvataan niin kielteisessä, neutraalissa kuin myönteisessä valossa. Viimeisessä tekstiotteessa lastensuojelupalveluja tarjoava taho nimetään suoraan. Vaikka lastensuojeluun liittyvässä uutisoinnissa on pyrittävä riittävään avoimuuteen, sijaishuoltopaikkojen yksikkökohtainen nimeäminen voi vaikuttaa kielteisesti asiakkaisiin, sillä lastensuojelulla koetaan olevan edelleen stigmatisoivia⁸³ piirteitä ja lastensuojelun asiakkaisiin kohdistuu ennakkoluuloja (Eronen 2012; Alhanen 2014; Pekkarinen 2017). Näiden neljän tekstiotteen tarkastelu ja vertailu osoittaa, että lastensuojelupalvelujen laatuksymyksiin liittyvissä julkisissa kuvauksissa harvemmin yksilöidään tai nimetään sosiaalityön toimijat, ja heidän osaltaan kuvaukset jäävät hahmottomiksi *yksikkö-* tai *tiimi-*ilmaisuja käytettäessä. Sen sijaan lastensuojelupalvelujen tuottajat nimetään.

Voidaan todeta, että tämän tutkimuksen aineisto osoittaa, että lastensuojelupalvelujen laatukseskustelu toisintaa Suomessa 2010-luvulla vahvistunutta lastensuojelun ja laadun yhteenkytkennän eetosta (ks. Malja ym. 2019) ja toimii yhteenkytkennän toimenpiteiden kriittisen tarkastelun alustana (esim. Garrett 2009).

5.6 Keskustelu asiakkaan asemasta ja edusta

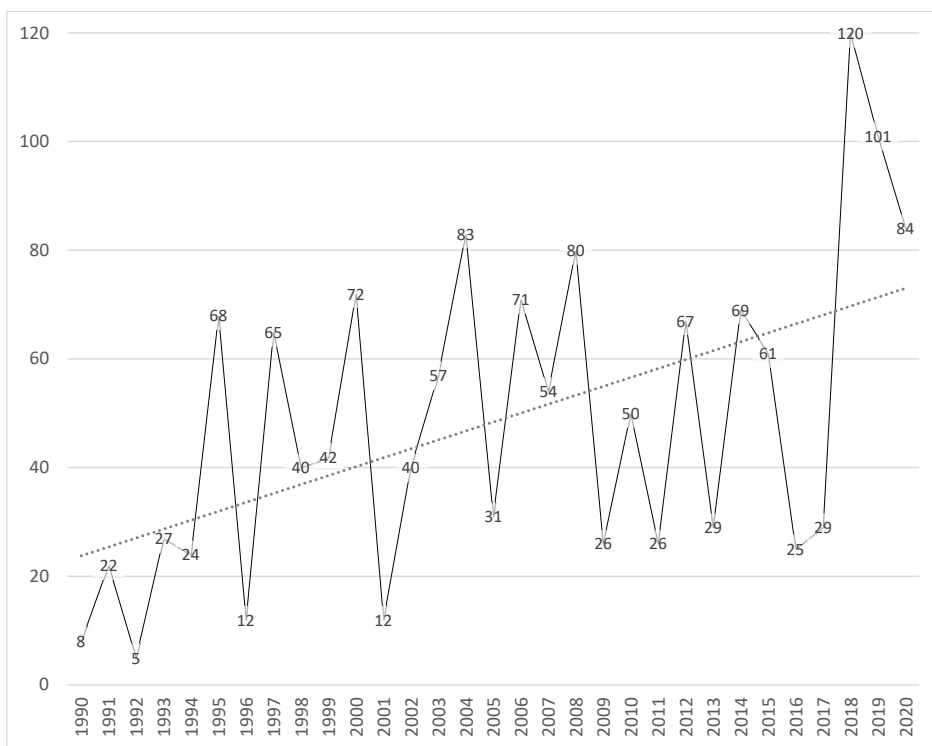
Tämän tutkimuksen aineistossa asiakkaan⁸⁴ etua ja asemaa käsittelevien mainintojen määrä vaihtelee vuosittain (kuvio 10). Erityispiirteenä asiakkaan edusta ja asemasta käytävässä keskustelussa voidaan kuitenkin pitää sitä, että kun muiden keskusteluteemojen⁸⁵ kohdalla merkittävimmät muutokset keskustelujen määrässä ovat tapahtuneet 2000-luvun ensimmäisten vuosien aikana, on lapsen etuun ja varsinkin asiakkaiden asemaan liittyvä keskustelu runsastunut jo 1990-luvun puolivälissä.

82 Kirjoituksessa nimetään myös nimeltä ks. taho.

83 Stigmaa aiheuttava (Kotimaisten kielten keskus 2021).

84 Vaikka suomalaisessa lastensuojelussa vain lapsi on virallisesti lastensuojelun asiakkaana, käsitetään lastensuojelun asiakkaiksi yleensä myös lapsen vanhemmat. Lastensuojelulaisissa (417/2007) määritellään lapsen vanhempia koskevat erityiset toimenpiteet (ks. esim. emt., 2 §, 4 §, 20 §, 40 §), joten heidät voidaan ymmärtää myös varsin virallisesti lastensuojelun asiakkaiksi.

85 Toimintarakenteet, resurssit, normiperusta, palvelujen laatu, lastensuojelutarpeen taustatekijät ja rooli ja asema yhteiskunnassa.

Kuvio 10. Tutkimusaineiston kirjoituksissa esiintyvien asiakkaan etuun ja asemaan liittyvien mainintojen määrä ja muutos Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020

Määrällisesti merkittävin asiakkaiden asemaa käsittelevä ajanjakso paikantuu 2010-luvun viimeisille vuosille. Aiheen käsittelyn kasvulle löytyy selitys apulaisoikeusasiamiehen lastensuojelulaitoksiin tekemien tarkastuskäyntien raportoinnin uutisoinnista (esim. EOAK/1605/2018; EOAK/5916/2018; EOAK 883/2020). Suomessa lastensuojelun asiakkaiden asemaa määrittelee osaltaan lastensuojelulaki, mutta erityisesti laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Asiakkaan asemaa koskevan lain tarkoituksena on edistää asiakaslähtöisyyttä, luotamuksellisuutta ja oikeutta hyvään kohteluun ja palveluun sosiaalihuollossa (emt., 1 §). Laki pyrkii takaamaan sosiaalihuollon palvelujen piiriin hakeutuville tasavertaisen ja ihmisoikeuksia kunnioittavan kohtelun. Asiakkaan asema määrittyy laissa pitkälti oikeuksien kautta asettaen sosiaalihuollon henkilöstölle velvoitteita näiden oikeuksien toteutumiseksi (emt., 4–13 §). Lastensuojelulaissa asiakkaan asemaa määritellään ensisijaisesti lapsen oikeuksilla. Kaikissa lastensuojelun interventioissa lapsi asetetaan laissa keskiöön. Vanhemmat sen sijaan määrittyvät laissa tuen kohteiksi (esim. LSL 4 §, 30 §). Lainsäädännön ohella laajempaa käsitystä asiakkaan asemasta muodostetaan niin lastensuojelun toimintakäytänteissä (esim. Kaski 2004) kuin julkisessa keskustelussa (esim. Lapsen Maailma 2020).

Apulaisoikeusasiamiehen lastensuojelulaitoksiin tekemien tarkastuskäyntien raportoinnin uutisointiin liittyvässä keskustelussa asiakkaiden asemaa tarkastellaan normiperustan näkökulmasta ja erityisesti lain rikkomiseen liittyen. Tarkastusraporteissa on tuotu esille lastensuojelulaitoksissa esiintyneitä lainvastaisia käytäntöjä. Tarkastuskäyntien aikana toteutetut lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten kuulemistilanteet ovat tuoneet esille näitä epäkohtia. *Helsingin Sanomissa* käyty keskustelu vahvistaa käsitystä lapsen edun ja aseman kiistattomuudesta ja lapsen oikeuksien toteutumisen vaateesta suomalaisessa yhteiskunnassa (LSL 4 §; Harrikari 2019, 288): puheenvuoroissa vaaditaan lainpykälää, jossa varmistetaan toimintavelvoite lapsen kuulemiseen tarkastuskäyntien yhteydessä. Aiemman suomalaisen tutkimuksen perusteella lastensuojelun asiakkaiden asemaa pyritäänkin kohentamaan osallistamisen ja yhteistoimijuuden keinoin (Petrelius & Eriksson 2018). Tutkimusten perusteella asiakkaiden osallistaminen ja valtaistaminen näyttäytyy globaalina ilmiönä (Darlington ym. 2010; Saar-Heiman & Krumer-Nevo 2019). Asiakkaiden valtaistumista voi edistää lastensuojelun toimijoiden roolien ja interventioiden tarkoituksien selventäminen, vallitsevan valtdynamiikan tarkasteleminen ja pyrkimys vallan osittaiseen luovuttamiseen asiakkaille valinnan mahdollistamisen ja vaihtoehtojen näkyväksi tekemisen kautta (Kriz ym. 2012; Sawrikar & Katz 2014). Myös suomalaisissa tutkimuksissa ääneen pääsevät entistä useammin lastensuojelun asiakkaina olevat lapset itse (esim. Tuovinen-Kakko 2011; Laakso 2019). Lastensuojelun julkisuus ja julkinen keskustelu lastensuojelusta voivat parhaimmillaan toimia asiakkaiden asemaa kohentavana ja toimijoiden hierarkkista ja väärin painottunutta valta-asetelmaa murtavana vaikuttimena.

Apulaisoikeusasiamiehen tarkastuskäynteihin liittyvien kirjoitusten ja kommenttien voidaan nähdä toimivan osallistamista puoltavina puheenvuoroina sillä yhtään lasten kuulemista kyseenalaistavaa kommenttia ei julkisesti esitetä. Kuitenkin, koska todennäköisesti myös kuulemista vastustavia mielipiteitä on, voidaan olettaa, että kontrollin ja valvonnan teemoja käsiteltäessä lastensuojelukeskusteluissa ei esitetä julkisesti kaikkia näkemyksiä ja kantoja. Tältä osin jotain jää julkisuuden tavoittamattomiin. Tämä voi johtua toimijoiden valinnasta jättää esittämättä poikkeava kanta tai toimituksellisesta valinnasta jättää kuulemista kyseenalaistava kirjoitus julkaisematta. Kyseenalaistavien puheenvuorojen puuttumisen voidaankin nähdä kuvastavan vallitsevien yhteiskunnan sääntöjen (ks. Giddens 1984b, 112–115) läsnäoloa lastensuojelukeskusteluissa. Esimerkiksi vallitsevan asenneilmapiirin muodostama *moraalisäännöstö* voi vaikuttaa haluttomuuteen tai estää tiettyjä ilmiöitä, tässä lasten kuulemista kritisoivia puheenvuoroja julkisuuteen.

Kansainvälisten tutkimusten mukaan asiakkailta on kokemuksia viranomaisen auktoriteettiasemasta, dynamiikan epätasapainosta perheiden ja lastensuojelujärjestelmän välissä (Marshall ym. 2010; Verhallen 2014) ja hierarkkisista asetelmista (Arbeiter & Toros 2017; Haight ym. 2017). Vanhempien kertomana epätasapainoinen asetelma näyttäytyy muun muassa siten, että vanhempien mielipiteet jätetään

huomioimatta eikä heille tarjota tilaisuuksia kertoa omia mielipiteitään (Darlington ym. 2012). Yhtä lailla asiakkailla on kokemuksia, että lastensuojelun asiakassuunnitelmat eivät aina sisällä heidän näkökantojaan (Léveille & Chamberland 2010; Stevens 2018), eivätkä heidän tekemät viralliset valitukset johda todellisiin muutoksiin tai toimenpiteisiin (Ayon ym. 2010; Haight ym. 2015). *Helsingin Sanomissa* asiakkaiden asemasta käytävä keskustelu ja keskustelun lapsen edun ensisijaisuutta ajava agenda tuo kuitenkin julkiseksi myönteisiä kokemuksia ja tulkintoja lastensuojelusta ja lastensuojelun toimenpiteistä. Voidaan myös ajatella, että *Helsingin Sanomissa* käydyssä lastensuojelukeskusteluissa teemat *lapsen etu* ja *asiakkaan asema* korostavat edun ja oikeuksien edistämisen *myönteisiä vaikutuksia* palvelujen laatuun ja voivat siten osaltaan rakentaa lastensuojelusta myönteistä julkisuuskuvaa.

Asiakkaan etua käsittelevät keskustelut kiinnittyvät usein lastensuojelun toimintarakenne- ja normiperustakysymyksiin. Toimintarakennekeskusteluissa lastensuojelun toimenpiteitä ja niiden oikeutusta perustellaan lapsen edulla. Esimerkkinä lastensuojeluasiakkaan edun ja rakenteellisten kysymysten yhteen nivoutumisesta voidaan tarkastella vuoden 1995 keskustelua hallituksen tekemästä lastensuojelun lainsäädäntöä ja huostaanottoa selvittävästä selonteosta (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 1995). Selontekoa käsittelevän uutisoinnin ensimmäisessä vaiheessa lastensuojelun rakenteellista muutostarvetta perustellaan lapsen edun turvaamisella. Myöhemmin kirjoituksessa esitellään selonteossa esitetty huoli lapsen asemaan liittyvän tiedon vajeesta. Järjestön tekemää selontekoa ja sen tuottaneen työryhmän työskentelytapoja kritisoiva vastaus (mielipidekirjoitus) nostaa esille selonteon epäkohtia lapsen edun toteutumisen näkökulmasta. Mielipidekirjoituksessa tuodaan esille huoli, ettei selonteon toteuttamisessa ole otettu riittävästi huomioon ihmisoikeussopimuksen velvoitteita tai lastensuojeluasiakkaiden näkökulmia. Puheenvuorolla pyritään siten horjuttamaan selonteon luotettavuutta ja vaikutusta lastensuojelusta muodostettavaan julkiseen mielipiteeseen. Kirjoitus saa vastineen kunnan edustajan laatiman mielipidekirjoituksen muodossa.

Nykyisin sosiaalityöntekijä joutuu pahaan ristiriitaan, kun kunnan päättäjien määräämät taloudelliset ja toiminnalliset rajat ovat selvästi lapsen etua vastaan. Sosiaalityöntekijä ei voi halutessaankaan määrätä muiden palvelujen järjestäjiä, mm. asuntotoimistoa, antamaan asiakkaana olevalle lapselle tai tämän perheelle välttämättömiä palveluja.

--

Hallitus huomauttaa selonteossaan myös, ettei nykyisin lasten asemasta ja syrjäytymisestä tehdä riittävästi tutkimusta ja selontekoja. Tilastoinnit tehdään aikuisten elinolojen mukaan ja lapset kulkevat mukana vain perheenjäseninä. (HS 12.10.1995, uutinen)

Silmiinpistävä on, ettei esityksessä käsitellä lainkaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen velvoitetta perhe jälleen yhdistämiseen huostaanottotapauksissa. -- Erikoista onkin, ettei hallituksen selontekoa varten ole haastateltu ainuttakaan lastensuojeluperhettä – saati lasta. (HS 20.10.1995, mielipidekirjoitus)

Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että hänen olosuhteensa olisivat mahdollisimman vakaat. Huostaanoton valmisteluvaiheessa on syytä tarkkaan arvioida nimenomaan sijaishuollon tarvetta, mm. ottaen huomioon sen, onko mahdollista kuntouttamalla saada vanhempia sellaiseen kuntoon, että he kykenevät huolehtimaan jatkossa lapsesta.

Tämä arvio on syytä tehdä huolella, lapsen edun mukaista ei ole välillä kotiuttaa ja taas myöhemmin vanhempien ollessa kyvyttömiä huolehtimaan lapsesta – tehdä uusi sijoitus.

Mikäli arvioidaan lapsen tarvitsevan pitkäaikaishoitoa sijaishuollossa, on siihen lapsen edun nimessä syytä ryhtyä. Sijaishuoltoa voidaan antaa lasten- ja nuorisokodeissa, perhekodeissa, sekä sijaisperheissä. (HS 20.11.1995, mielipidekirjoitus)

Edellä oleva keskusteluketju tuo näkyväksi yhden lastensuojelukeskustelun jatkumon muodostumisen tavan ja rakenteen: 1) jokin lastensuojeluun ja siihen välillisesti liittyvä ajankohtainen teema nostetaan uutisoinnin kautta julkiseksi, jonka jälkeen siihen 2) otetaan kantaa ja esitetään puoltavia ja kritisoivia mielipiteitä, josta seuraa, että 3) kyseessä olevaa lastensuojeluasiasia, ilmiötä, aihetta tai teemaa perustellaan, usein seikkaperäisesti, virallisten rakenteiden ja järjestelmän näkökulmista. Toisiinsa kantaa ottavat puheenvuorot toisintavat itse keskustelua, mutta myös lastensuojelua yhteiskunnallisena ilmiönä. Samanaikaisesti aiemman keskustelun kommentointi luo sekä keskusteluun kerrostumia että jatkumoa, jonka vastinekirjoitus aktualisoi. Tämä jatkumo voi tapahtua välittömästi tai ajan kuluessa. Myöskään keskusteluteemojen katkoksia ei voida pitää merkityksettöminä: vaikka tietty teema ei itsessään nouse keskustelussa merkittävään asemaan tietyllä ajanhetkellä, on se kuitenkin usein välillisesti läsnä muita teemoja käsiteltäessä saaden uusia piirteitä näiden keskustelujen vaikutuksesta. Kun teema nousee uudelleen keskustelun fokukseen, uudet piirteet vaikuttavat keskusteluun uudella tavalla.

Asiakkaan etuun ja asemaan liittyvä keskustelu osoittaa, että valinta osallistua keskusteluun vaikuttaa lastensuojelukeskustelun rakenteeseen eri tavoin eri ajanhetkillä. Giddensin (1984b) mukaan toiminta rakentuu jatkuvassa virrassa kulkevien yksittäisten toimijoiden valinnoissa, teoissa ja toimissa. Toiminnan jatkuva virta voi alkaa mistä kronologisesta ajanhetkestä hyvänsä ja rakentua niin vertikaalisesti kuin horisontaalisesti. Se, minkälaiseksi toimintakokonaisuus muodostuu, on riippuvaista toimijoiden valinnoista osallistua lastensuojelun julkiseen keskusteluun. Esimerkiksi koulukotien epäkohtia ja siten lapsen etua, asemaa ja oikeuksia

käsitteleviä kirjoituksia esiintyy aineistossa 1990-luvun viimeisinä vuosina yhteensä kahdeksan. Seuraavan kerran ne nousevat merkittävään fokukseen vasta 2010-luvun lopulla. Eroa 1990-luvun ja 2010-luvun lastensuojelun julkisen keskustelun rytmisessä kuvastaa se, että 2010-luvulla esiin tulleista epäkohdista julkaistiin kirjoituksia puolet lyhyemmässä ajassa kaksinkertainen määrä⁸⁶. Toisin sanoen 2010-luvulla yhä useamman voidaan nähdä tehneen valinnan osallistua koulukotien epäkohtia käsittelevään keskusteluun ja että yksittäisten valintojen välinen aikajänne on ollut lyhyempi. Valintaan voidaan nähdä vaikuttaneen erilaiset käynnissä ja julkisuudessa olleet selvitykset (Kananoja 2013; Porko ym. 2018; Kananoja & Ruuskanen 2019) sekä omavalvontavelvollisuuden voimaantulo (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 47 §) ja siihen liittyvä sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja tarkastusviranomaisen valvontakäytäntöjen kehittäminen (ks. Valvira 2013; Henriksson 2018; Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020). Kuten koulukoteihin ja asiakkaiden etuun ja asemaan liittyvän keskustelun muutos osoittaa, lastensuojelun julkisen keskustelun kautta pyritään toisaalta vaikuttamaan yhteiskunnalliseen muutokseen, toisaalta lastensuojelun julkinen keskustelu saa polttoainetta yhteiskunnassa tapahtuvista toimenpiteistä asiakkaiden edun ja aseman parantamiseksi.

5.7 Keskustelu lastensuojelun asemasta ja roolista yhteiskunnassa

Lastensuojelun yhteiskunnallisesta asemasta käytävä keskustelu kokoaa yhteen erilaisia julkisuudessa käsiteltyjä lastensuojelukeskustelujen aiheita. Tässä mielessä keskustelut lastensuojelun yhteiskunnallisesta asemasta voidaan nähdä muuta keskustelua yhteen nivovana teemana. Toisaalta lastensuojelun yhteiskunnallinen asema ja rooli sekä siitä käytävä keskustelu määrittävät osin julkisuudessa käsiteltävien lastensuojeluilmiöiden kokonaisuudesta. Keskustelut lastensuojelun asemasta ja roolista henkivät siten Anthony Giddensin (1979/1984a) ajatusta rakenteesta toistuvan toiminnan välineenä ja tuloksena, jossa rakenne ja toimijoiden toiminta ovat toisistaan riippuvaisia. Keskustelut *Helsingin Sanomissa* tuovat näkyväksi, että jotta julkisuudessa voidaan arvioida lastensuojelun asemaa ja roolia yhteiskunnassa, on keskusteluissa ymmärrettävä lastensuojelujärjestelmän rakennetta ja toimintaa, ja päinvastoin. Seuraava tekstiote kuvaa lastensuojelun yhteiskunnalliseen asemaan ja rooliin liittyvien keskustelujen kaksisuuntaista luonnetta.

Ministerin kommentointi antaa virheellisen kuvan, jonka mukaan lastensuojelussa työskentelisi ihmisiä, jotka eivät suoriudu työtehtävistään, koska heiltä puuttuu sosiaaliryhtymien muodollinen pätevyys.

86 Kolmen kuukauden aikana 18 (n = 18).

Toivon, että lastensuojelun pätevyysvaatimuksista voitaisiin keskustella avoimesti ja lopettaa ”epäpätevien” työntekijöiden perusteeton arvostelu ikävien perhetragedioiden yhteydessä. (HS 27.11.2014, mielipidekirjoitus)

Tekstiotteessa on tunnistettavissa seuraava argumentoinnin rakenne: 1) kuvataan lastensuojelun toimintarakennetta kertomalla, yksinkertaistettuna, että lastensuojelussa toimii tietyn ammattiryhmän edustajia, 2) kerrotaan, että lastensuojelussa toimii sekä päteviä ja epäpäteviä työntekijöitä (toimijoiden asemoituminen), 3) viitataan pätevyysvaatimusten myötä lastensuojelun lainsäädäntöön, 4) perustellaan näkökulmaa työntekijöiden ammatillisilla resursseilla (koulutuksellisten resurssien puutteesta huolimatta), 5) luodaan näiden perusteella mielikuva lastensuojelun laadukkaasta toiminnasta. Kokonaisuudessaan tekstiotteessa lastensuojelu asemoidaan yhteiskunnassa tietyin lakiperusteisin kriteerein toteutettavaksi professioksi, joka asettuu julkisen kriittisen katseen alaiseksi (ks. Galilee 2006; Munro 2011) tietyissä, tässä perhetragedian, tilanteissa (ks. Ayre 2001; Elsley 2010).

Lastensuojelun yhteiskunnalliseen asemaan ja rooliin liittyvän keskustelun esiintymisestä vuosina 1990–2020 voidaan tehdä muutamia keskeisiä huomioita. Vuoden 2012 ja erityisesti kyseisen vuoden syys- ja lokakuun keskustelut määrällisessä ja sisällöllisessä laajuudessaan näyttäisivät toimineen lähtökohtana lastensuojelun yhteiskunnallisen aseman ja roolin kysymysten käsittelylle. Tässä keskustelukokonaisuudessa on havaittavissa edellä kuvattu kerrostuva prosessi. Vuoden 2012 syys-lokakuun kiivaassa keskustelussa on käsitelty paljon huostaanottoon ja sijoitukseen, lastensuojeluilmoitukseen sekä viranomaisten tiedonkulkuun ja yhteistyöhön liittyviä teemoja. Keskustelu on sisältänyt myös lastensuojelupalvelujen kuvauksia⁸⁷. Lastensuojelukeskusteluun on liittynyt myös paljon lainsäädännöllistä, tutkimuksellista ja keskusteluun osallistujan omaan kokemukseen perustuvaa perustelua. Vuoden 2012 syyskuun lastensuojelukeskustelu kiinnittyy aikaisemmin samana vuonna murhatun tytön oikeuskäsittelyn prosessiin. Kirjoituksissa on käsitelty lasten kohtaaman väkivallan tunnistamiseen ja lastensuojeluilmoituksiin liittyviä teemoja sekä esitetty viranomaisten ilmoitusvelvollisuuden täsmentämistä vaativia puheenvuoroja. Uutisoinnissa on kerrottu lastensuojelun viranomaisen toiminnasta ja lastensuojelun tilaa selvittävän työryhmän organisoitumisesta. Mielipidekirjoituksissa on vaadittu lastensuojelun työntekijöiden osaamisen ja toimintamallien vahvistamista ja vastavuoroisesti esitetty puolustuspuheenvuoroja lastensuojelun työntekijöiden puolesta.

Selittelyt sinkoilevat etenkin lastensuojelun suunnalta ilmitulleen ikävän tapauksen ympärillä.

87 Aineistossa palvelujen kuvaukset vaihtelevat lyhyistä maininnoista aina pitkiin kuvaileviin kirjoituksiin.

Kerrotaan, että yhdellä viranhaltijalla on noin 120 lasta ”suojeltavanaan” ja miten vaikeaa hänen työnsä on. Onhan hänellä yli 200 työpäivää vuodessa, eiväthän kaikki tapaukset ole ääripäästä. Koko lastensuojelu tulisi ravistaa uuteen aikaan – toivon syyttäjän aloittavan. (HS 2.9.2012, mielipidekirjoitus)

Tästä kertoo se lyhytnäköinen taloudellinen ajattelu, joka rasittaa lasten ja perheiden palveluja. Lisäksi eri yhteyksissä on todettu, että kulttuurimme sietää hyvin väkivaltaa – esimerkiksi käy vaikkapa kritiikkiä saanut jääkiekkokulttuuri. On aika pysähtyä miettimään perusarvojamme.

--

Kun ratkaisuja punnitaan, on tärkeää kuunnella tarkoin lapsen antamia viestejä ja tehdä rohkeasti lapsen edun mukaisia ratkaisuja. Sosiaalityön koulutuksessa on viime vuosina panostettu paljon käytännönopetukseen, jota tehdään yhteistyössä työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Opiskelijoiden ammatillinen osaaminen on toiminnan myötä vahvistunut.

On tärkeää olla syyllistämättä yksittäisiä lastensuojelun toimijoita yksittäisessä tapauksessa, koska silloin järjestelmän epäkohtiin ei löydetä oikeaa lääketta.

Tulevat sosiaalityöntekijät, jotka valmistuvat yhteen yhteiskuntamme vaativimmista töistä, eivät tarvitse viestiä, että heidät jätetään kantamaan vastuu tämän mittaluokan asioista. Lastensuojelutyöntekijöiden tehtävänä ei ole toimia byrokration airuena, vaan vaativan psykososiaalisen työn ammattilaisina. Sitä varten heitä koulutetaan yliopistotasoisesti toimimaan lastensuojelun asiantuntijoina. (HS 10.9.2012, mielipidekirjoitus)

Ensimmäinen tekstiote on osa lastensuojelun toimintakäytänteitä kritisovaa mielipidekirjoitusta. Kyseinen mielipidekirjoitus on vastine murhatun tytön tapausta käsittelevään mielipidekirjoitukseen, jossa peräänkuulutettiin tarvetta tunnistaa paremmin lasten kaltoinkohtelua ja puuttumaan siihen. Ensimmäisessä tekstiotteessa kansalainen peilaa lastensuojelua oman ammattikokemuksensa kautta. Näissä neljässä lauseessa on kiteytettynä ne asiat, jotka ovat usein läsnä lastensuojelun yhteiskunnalliseen asemaan liittyvissä keskusteluissa: lastensuojelutoimijoiden asemoituminen puolustuskannalle, lastensuojelun vähäiset resurssit, lastensuojelun interventioissa tapahtuvien tilanteiden ja suhteiden moninaisuus, vaade lastensuojelun kehittämisestä ja ulkopuolisen valvonnan lisäämisestä. Keskustelu kiinnittyi jatkumoon, jossa tuodaan näkyväksi sitä, että lastensuojelun toimenpiteillä ei aina ole myönteisiä vaikutuksia (Eronen 2013; Laakso 2019; Kääriälä 2020) ja että lastensuojelun toiminnan laadun varmistamiseksi tarvitaan valvontatoimenpiteitä (LSL 79–81 §).

Ei suorana vastineena, mutta selkeänä lastensuojelun sosiaalityötä ja -työntekijöitä puolustavana puheenvuorona jälkimmäisen tekstiotteen sisältävän mielipidekirjoituksen ovat laatineet yliopiston sosiaalityön opettajat. Kirjoituksessa nostetaan esille lastensuojelun tuen ja kontrollin ristiriitainen asetelma ja peräänkuulutetaan pohdiskelemaan, minkälaiselle arvopohjalle lastensuojelua rakennetaan (ks. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021a). Erityisesti kirjoittajat kuvaavat sosiaalityön koulutusta ja esittävät vaateen sosiaalityön perustehtävän kunnioittamisesta. Sosiaalityön asiantuntijat käyttävät kirjoituksessaan sovittavia ilmaisuja kuten *olisi varjeltava, on tärkeää olla syyllistämättä ja on aika pysähtyä miettimään*. Ilmaistua kritiikkiä vahvistetaan sanoilla *lyhytnäköinen, on pyrkinyt ja on -- silti hyvin*. Oma mielipidettä ja viestiä korostetaan sanoilla *tärkeintä, puristuksessa, panostettu ja vaativimmista*. Kansalaiskritiikissä lastensuojelua kuvaavassa kohdassa omaa mielipidettä vahvistetaan käyttämällä sitaatteja (*”suojeltavanaan”*) ja arkisia kielikuvia (*selittelyt sinkoilevat*). Tyyllillisesti kansalaisen kirjoittama teksti on arkipäiväisemmin ilmaistua kuin yliopiston opettajien stilisoitu, mutta monia näkökulmia sisältävä asiateksti. Lastensuojelun yhteiskunnallista asemaa ja roolia käsittelevissä keskusteluissa nämä erilaiset ilmaisut kuvaavat sitä laajaa retorista kokonaisuutta, josta lastensuojelun julkisuuskuva ja julkinen mielipide lastensuojelusta ajan myötä muovautuu.

5.8 Yhteenveto

Olen tässä luvussa käsitellyt lastensuojelua koskevan julkisen keskustelun keskeisiä teemoja ja niiden käsittelyä *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 julkaistujen kirjoitusten valossa. Analyysi toi näkyväksi haasteen tiukkojen rajausten tekemiselle eri keskusteluteemojen välillä, sillä lastensuojelukeskustelun sisällöllinen rakentuminen tapahtuu keskusteluteemojen välillä. Esimerkiksi lastensuojelun yhteiskunnallista asemaa ja roolia käsittelevät keskustelut rakentuvat muiden teemojen dynaamisessa vaihtelussa. Teemojen limittyminen voimistuu sanomalehtijulkaisemisen toiminnallisten käytäntöjen kehittyessä kohti entistä vaivattomampaa (sähköiset alustat) keskusteluun osallistumista ja kirjoitusten julkaisemista (Matikainen 2010; Kantola 2011). Taulukossa 6 on esitetty analyysin myötä syntyneet keskeiset tutkimustulokset⁸⁸.

88 Tässä luvussa käsiteltyjen teemojen lisäksi aineiston koodausvaiheessa yhdeksi teemaksi rakentui *Lastensuojelutarpeen taustatekijät*. Tämä teema ei kuitenkaan esiintynyt muiden teemojen kaltaisesti, eikä teemasta käytävässä keskustelussa ole vuosina 1990–2020 *Helsingin Sanomissa* käydyssä keskustelussa havaittavissa merkittäviä eriteltäviä jatkumoa. Tästä syystä jätin teeman tarkemman käsittelyn analyysin ulkopuolelle.

Taulukko 6. Lastensuojelukeskustelujen teemat ja niiden käsittely ja painotukset Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020 julkaistuissa lastensuojelukirjoituksissa

Keskeiset teemat	Teemojen käsittely ja painotukset		
Asiakkaiden etu ja asema	Lapsen etu ja oikeudet (1990–2020)	Aseman parantaminen (erit. 2010–2020)	Systeeminen kaltoinkohtelu (1998–1999, 2018–2019)
Normiperusta	Lainsäädännön uudistaminen (1999–2010, 2018–2020)	Kuntien puutteellinen palvelujen järjestäminen (2010–2020)	Viranhaltijoiden toiminta ja lain rikkominen (2012–2020)
Toimintarakenteet	Korostuu keskustelijan oma asema ja lastensuojelun toimintarakenteet yhteiskunnassa (1990–2020)	Palvelujen ja toiminnan kuvaukset (2000–2020)	Sosiaalityö (2005–2020)
Resurssit	Resurssien kohdentaminen (2004–2020)	Resurssien turvaaminen (2006–2008, 2017–2020)	Resurssien puute (2005–2008, 2012–2020)
Palvelujen laatu	Pätevien työntekijöiden puute (2012–2018)	Työntekijöiden osaamisen varmistaminen (2006–2008, 2012, 2014–2018)	Määräaikojen toteutuminen, lastenkotitoiminnan käytänteet ja valvonnan puute (2015–2020)
Lastensuojelun yhteiskunnallinen asema ja rooli			

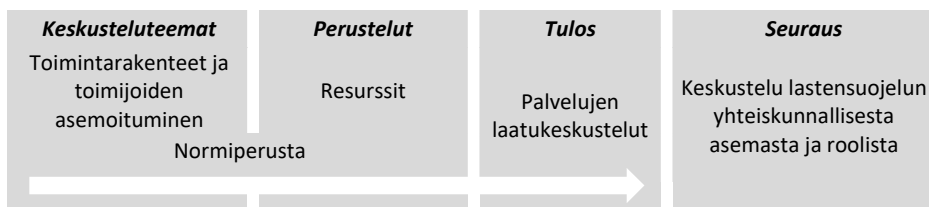
Keskustelu asiakkaiden edusta ja asemasta levittyy koko vuosien 1990–2020 ajanjaksolle ja sen voidaan nähdä toimivan lastensuojelun julkisen keskustelun perustalla. Asiakkaiden etuun ja asemaan liittyvissä keskusteluissa nostetaan esille lapsen etuun ja oikeuksiin, asiakkaiden asemaan ja systeemiseen kaltoinkohteluun liittyviä kysymyksiä. Keskusteluissa näytetään pääsevän yhteisymmärrykseen siitä, että ilman asiakasta (lasta) ja hänelle määriteltäviä oikeuksia ei keskustelulla lastensuojelusta olisi pohjaa. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lastensuojelun asiakkaiden edun ja aseman kysymyksiä käsitellään entistä useammin (esim. Harrikari 2019, 363.) ja moniulotteisemmin *Helsingin Sanomissa*.

Asiakkaan edun ja aseman -teeman ohella lastensuojelun toimintarakenteista käytävä keskustelu levittäytyy koko tarkastelujaksolle. Keskustelu lastensuojelun toimintarakenteista voidaan nähdä alustana muiden teemojen käsittelylle. Asiakkaiden edun ja aseman keskustelujen ja toimintarakennekeskustelujen muodostama perusta mahdollistaa muiden keskeisten teemojen (resurssit, laatu ja normiperusta) käsittelyn ja peilaamisen lastensuojelun järjestelmään ja kokonaisuuteen.

Keskeinen teema lastensuojelukysymysten käsittelylle on lastensuojelun kaiken toiminnan ja toimintarakenteiden perustana oleva lainsäädäntö. Normiperustakysymykset toisaalta luovat keskustelujatkumoa lakia uudistettaessa, toisaalta julkiseen

tarkasteluun nousevien lastensuojelutoimijoiden rikkomusten myötä. 2010-luvulla normiperustaan liittyvässä keskustelussa on käsitelty yhä useammin palvelujen järjestämisen epäkohtia ja niihin liittyviä vastuukysymyksiä (esim. Yliruka ym. 2022b). Voimistuvana piirteenä 2010-luvun normikeskusteluissa voidaan havaita lastensuojelun työntekijöiden tekemien rikkomusten ja rikosten tai niiden epäilyjen nouseminen julkiseen debattiin. Lastensuojelun normiperustan kysymykset heijastelevatkin yhteiskunnallista muutosta, jossa lastensuojelua ja lastensuojelun toimintaa tarkastellaan yhä useammin juridisista lähtökohdista (ks. Bardy 2013; Harrikari 2019, 320).

Resurssien ja palvelujen laadun kysymykset ovat nousseet keskustelutrendeiksi 2000-luvulla (Harrikari 2019, 313). Tämä saa vahvistuksen myös *Helsingin Sanomissa* käydyssä keskustelun perusteella. Resurssikeskustelut muodostavat kokonaisuuden, jonka taustalla on kysymys resurssien puutteen tunnistamisesta ja hallitsemisesta. Puheenvuoroissa resurssikysymyksiä esitetäänkin niiden 1) kohdentamisen, 2) turvaamisen ja 3) puutteen huomioista käsin. Resurssikysymykset ja niiden käsittely linkittyy lastensuojelun laatuksymykseen, ja perustelut resurssikysymysten esittämiselle nojaavat usein lastensuojelun palvelujen laadun varmistamisen intresseihin. Lastensuojelupalvelujen laatuksymykset ovat nousseet julkisessa keskustelussa keskeisiksi 2000-luvulla (esim. Ikonen ym. 2020; Koivula ym. 2021; Eriksson & Korhonen 2022). Laatuun liittyvien kysymysten esittäminen näyttäytyy loogisena, keskustelukulttuuria rikastavana jatkeena jo 1990-luvun alussa käydyille keskusteluille lastensuojelun toimintarakenteista ja asiakkaiden asemasta. Siinä missä 2000-luvun alkuvuosina keskusteluissa esitettiin painokkaita puheenvuoroja lainsäädännön uudistamisen puolesta, 2010-luvun viimeisinä vuosina esitetään puheenvuoroja lastensuojelupalvelujen laadun varmistamiseksi (ks. Valtionvarainministeriö 2014). Asiakkaiden hyvinvoinnin edistämisen ja oikeuksien toteutumisen vaateet johdattelevat keskustelua palvelujen laadun kriittiseen tarkasteluun. Tarvetta lastensuojelun lainsäädännön uudistamiseen argumentoidaan 2010-luvun viimeisinä vuosina yhä useammin laadukkaiden palvelujen tarpeella. Vaade kohdennetaan päättäjien suuntaan. (ks. esim. Ikonen 2019.) Keskustelun lastensuojelupalvelujen laadusta voidaan tämän tutkimuksen perusteella nähdä rakentavan käsitystä lastensuojelun asemasta ja roolista yhteiskunnassa (kuvio 11).

Kuvio 11. Lastensuojelun yhteiskunnalliseen asemaan ja rooliin liittyvän keskustelun muodostuminen Helsingin Sanomien kirjoituksissa vuosina 1990–2020

Keskustelua lastensuojelun yhteiskunnallisesta asemasta ja roolista voidaankin pitää kokoelmana, jossa muut keskusteluteemat vaihdellen kerrostuvat ja limittyvät. Kuvioista 11 voidaan tunnistaa lastensuojelun julkisen keskustelun rakenteen kaksinaisuus (Giddens 1979/1984a; 1981; 1984b) ja keskustelun rakenteistuminen. Tutkimusaineisto osoittaa, että keskustelu lastensuojelun yhteiskunnallisesta asemasta ja roolista rakentuu eri keskusteluteemojen virrassa ajan kuluessa. Keskustelu lastensuojelun toimintarakenteista toimii rakenteena, joka muovautuu normiperustaan ja resursseihin liittyvien teemojen tullessa osaksi keskustelua. Toisiaan täydentäen toimintarakente-, normi- ja resurssikysymysten käsittely muovaavat keskustelua kohti ymmärrystä palvelujen laadusta. Teemojen limittyminen ja niiden yhdessä tarkasteleminen ei estä tulkitsemasta lastensuojelun julkisen keskustelun rakennetta ja rakentumista. Näiltä osin voidaan todeta, että lastensuojelun julkista keskustelua on mahdollista tulkita Giddensin rakenteen kaksinaisuuden avulla ilman Margaret Archerin (1995) perään kuuluttamaa rakenteiden osien käsittelyä erikseen ja niiden omilla ehdoilla. Oikeastaan tutkimusaineisto osoittaa, että kattavan käsityksen saamiseksi, lastensuojelun julkisessa keskustelussa esiintyviä teemoja tulisi tarkastella rakenteen osien kokonaisuudessa eikä irrallisina keskusteluina.

Lastensuojelun yhteiskunnallisen aseman kysymyksissä perustana ovat usein käsitykset lastensuojelupalvelujen laadusta. Keskustelu palvelujen laadusta sen sijaan rakentuu lastensuojelun institutionaalista järjestelmästä, järjestelmän toimijoiden suhteista ja lastensuojelun yhteiskunnallisesta asemasta käytävien keskustelujen kokonaisuudessa. Palvelujen laatuksymyksissä omaa näkökulmaa perustellaan lastensuojelun resursseihin liittyvillä argumenteilla. Tilanteen mukaan laatuksymysten esittämiseen haetaan perusteluita resurssien puutteesta ja väärin kohdentumisesta. Sen sijaan resurssikysymyksiä ei juurikaan nosteta esille silloin, kun puhutaan lastensuojelun laadukkaan toiminnan toteutumisesta.

Kuten taulukosta 6 on nähtävissä, lastensuojelukeskustelun keskeisimpien teemojen käsittely on ollut yleisempää 2000-luvulla kuin 1990-luvun keskusteluissa. Tämä johtuu osaltaan tarkastelujakson aikana käydyin keskustelun lukumäärällisestä muutoksesta. Varsinkin 2010-luvulla lastensuojelun julkisen keskustelun määrä on lisääntynyt voimakkaasti niin kirjoitusten määrän kuin sisällön näkökulmista (ks.

liite 1). Tarkastelujakson aikana on tapahtunut muutos siten, että 1990-luvulla muualla yhteiskunnassa (politiikka, instituutiot) käytävät keskustelut lastensuojelusta näyttäisivät nousevan merkittävässä määrin omiksi teemoikseen sanomalehden lastensuojelukeskusteluissa vasta viiveellä (ks. Harrikari 2019, 313–316). 2010-luvulla käytävät keskustelut limittyvät yhä nopeammin ja muodostavat toisistaan riippuvia keskustelujatkumojä. Lastensuojelukeskustelun teemojen tarkastelu tuo siten näkyväksi lastensuojelun julkisuuden rakenteellisen muutoksen, jossa tiettyä lastensuojelun teemaa käsitellään julkisesti entistä nopeammin lyhyemmän ajanjakson aikana.

Tutkimus osoittaa, että kaikki lastensuojelun ilmiöt eivät nouse samassa määrin julkisen tarkastelun kohteeksi. *Helsingin Sanomissa* käydyssä lastensuojelukeskustelussa harvoin esiintyvien aiheiden voidaan ymmärtää olevan julkisia, mutta yhteiskunnallisesti (sosiaalisesti) merkityksettömpiä. Näitä keskustelun aiheita ovat muun muassa *Lastensuojelun vapaaehtoistoiminta* ja *Vaara- ja uhkatilanteet*. Aikaisempien tutkimusten perusteella lastensuojelun julkisessa keskustelussa keskitytään usein lastensuojelun järjestämiskysymysten ja negatiivisten ilmiöiden käsittelyyn (Jack 1997; Garrett 2009; Wolff ym. 2011). Tiettyjen keskusteluaiheiden vähäinen esiintyvyys johtaa myös niiden vähäisiin julkisiin seuraamuksiin. Toisin sanoen *Helsingin Sanomissa* käyty lastensuojelukeskustelu ei tuo vastauksia tai ratkaisuja esimerkiksi lastensuojelun vapaaehtoistoimintaan ja vaara- ja uhkatilanteisiin sekä muihin harvoin keskustelussa esiintyviin aiheisiin liittyviin kysymyksiin juurikaan. Tutkimusaineiston kirjoituksiin peilaten, vaara- ja uhkatilanteiden vähäinen käsittely liittyy yksityisyydensuojankysymyksiin ja tilanteiden autenttisen kuvaamisen hankaluuteen. Kaikkien osapuolten kokemuksia ei voida saada selvitettyä riittävästi luotettavan kokonaiskuvan luomiseksi. Vähäinen keskustelu lastensuojelun vapaaehtoistoinnasta voi johtua siitä, että viranomaisen toiminta näyttäisi olevan keskeisenä tarkastelun kohteena lastensuojelun julkisessa keskustelussa.

Tiettyjen keskusteluaiheiden vähäinen käsittely voidaan ymmärtää siten, että joko toimitus tai julkiso ei koe niiden käsittelyllä saavutettavan haluttuja tavoitteita tai että intressejä niiden käsittelylle ei ylipäätään ole. Näyttäisi siltä, että lastensuojelun julkisen keskustelun tavoitteiksi asetetaan yhteiskunnallisesti geneerisempiä päämääriä kuten *resurssi-, lainsäädäntö- ja lapsen suojelukysymysten* ratkaiseminen, koska näiden aiheiden käsittely vuosien 1990–2020 aikana on runsasta ja jatkuvaa.

Voidaan todeta, että tämä osatutkimus lisää ymmärrystä lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudesta ja lastensuojelun julkisen keskustelun rakenteista (kuvio 12).

Dewey (1927): Yksityinen, sosiaalinen ja julkinen
Ensimmäisen osatutkimuksen havainnot: <ul style="list-style-type: none"> • Kiinnostus lastensuojelua kohtaan on lisääntynyt • Lastensuojelukeskustelu on lisääntynyt ja aiheet ovat monipuolistuneet • Ilmiöt ja tapahtumat nousevat entistä ajantasaisemmin julkisiksi • Digitaliset alustat ovat tulleet osaksi <i>Helsingin Sanomissa</i> käytyä lastensuojelun julkista keskustelua

LASTENSUOJELUN JULKINEN KESKUSTELU

Toisen osatutkimuksen havainnot (keskustelujen teemat): <ul style="list-style-type: none"> • Keskustellaan läpileikkaavien teemojen kautta • Keskustelun kulku: 1) asian uutisointi 2) puoltavat ja kritisoivat puheenvuorot, 3) viralliset perustelut • Keskusteluissa korostuu sosiaalityö ja sosiaalityöntekijöiden toiminta • Lapsen edun ensisijaisuutta ei kielletä eikä aseteta kritiikkiin alle
Giddens (1981a): Rakenteen kaksinaisuus

Habermas (1984a): Neljä ideaalin keskustelutilanteen postulaattia
--

Kuvio 12. Toisen osatutkimuksen keskeiset havainnot lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudessa

Tämän osatutkimuksen keskeisinä tuloksina voidaan todeta, että lastensuojelun julkisessa keskustelussa käsiteltävät keskustelujen teemat läpileikkaavat usein toisiaan. Keskustelu rakentuu teemoista, joita käsitellään läpi vuosien 1990–2020 sekä teemoista, jotka nousevat uusina avauksina osaksi keskustelua. Teemojen julkisuuteen nouseminen ja julkinen käsittely noudattelee tulosten perusteella lastensuojelun julkiselle keskustelulle ominaista kulkua, jossa asian uutisointi herättää puoltavat ja kritisoivat puheenvuorot, joita seuraa usein virallisen tahon esittämät perustelut. Uudet teemat toimivat kuitenkin vallitsevan lastensuojelun julkisen keskustelun rakenteen muovaajina.

Anthony Giddensin (1979/1984a) ajatukseen rakenteen kaksinaisuudesta peila-
ten, journalististen käytäntöjen muutokset voidaan nähdä vaikuttaneen lastensuojelun julkisen keskustelun rakenteen muovaantumiseen. Journalismin muutoksen mahdollistamana lastensuojelun julkiseen keskusteluun on noussut aiempaa useammin uusia keskusteluteemoja ja -näkökulmia. Esimerkiksi sanomalehden digitalisoinnin voidaan nähdä olevan sellainen rakenteellinen muutos, joka on vaikuttanut mahdollisuuksiin esittää puheenvuoroja entistä helpommin ja ajantasaisemmin sekä antanut entistä laajemmat mahdollisuudet erilaisten lastensuojeluteemojen käsittelyyn. Tutkimus tuo näkyväksi, että teemojen laajemman käsittelyn myötä lastensuojelujärjestelmän rakenteita pyritään muovaamaan aiempaa monipuoli-

semmin eri näkökannoista käsin. Tutkimus osoittaa, että yhteiskunnan ja journalistismin rakenteelliset muutokset ovat muuttaneet lastensuojelun teemojen julkista käsittelyä vuosien 1990–2020 ajanjaksolla: kun 1990-luvulla lastensuojeluteemoja käsiteltiin useammin yhteiskunnallisesta viitekehyksestä käsin, 2010-luvulla sukeltettiin entistä useammin syvemmälle lastensuojelun arjen toimintaan ja kuvauksiin. Lastensuojeluarjen kuvausten kautta vallitseviin rakenteisiin pyritään vaikuttamaan myös entistä monipuolisemman osallistujajoukon toimesta. Tämä näkyy erityisesti lastensuojelun asiakkaiden puheenvuorojen lisääntymisenä 2010-luvulla. Tämän havainnon siivittämänä syvennyn seuraavassa, viimeisessä tulosluvussa tarkastelemaan sitä, kuka lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistuu ja miten.

6 Lastensuojelukeskusteluun osallistuvien puheenvuorot

Esittelen tässä tulosluvussa tutkimukseni kolmannen osatutkimuksen tuloksia, jossa analysoin lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistumista *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Keskityn tarkastelemaan lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistumista keskustelijaryhmittäin pyrkien muodostamaan ymmärrystä siitä, mistä he keskustelevat. Analyysi antaa vihjeitä myös keskustelijaryhmien osallistumisen erityispiirteistä ja keskustelujen dynamiikasta. Analyysi nojaa osin aineistoon aikaisemmin kohdennettujen analyysien tuloksiin⁸⁹ ja esittelenkin ennen varsinaisen sisällönanalyysin tuloksiin siirtymistä keskusteluun osallistumista määrällisesti aikaisempiin analyyseihin perustuen. Aineiston luokittelun tuloksena tutkimusaineisto jäsenyi kymmeneen eri keskustelijaryhmään⁹⁰ sekä toimituksen tuottamiin kirjoituksiin (ks. taulukko 4). Hyödynnän tätä luokittelua tarkastellessani tässä luvussa lastensuojelun keskusteluun osallistumista vastaten seuraaviin kysymyksiin:

- Ketkä lastensuojelusta keskustelevat ja mistä he keskustelevat?

Peilaan havaintojani keskusteluun osallistumisesta Jürgen Habermasin (1984a; 1981/1994, 121–128; 1962/2004, 388–389) määritelmään neljästä ideaalin keskustelutilanteen postulaatista: 1) avoimuuteen, 2) puhumisen vapauteen, 3) autenttisuuteen ja 4) vastavuoroisuuden ehtojen toteutumiseen. Kuvaan ensin tämän luvun metodologiset valinnat, jonka jälkeen tarkastelen keskustelijoiden kokonaisuutta ja sijoittumista tarkastelujaksolle yleensä. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan keskusteluun osallistumista aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Tämän osatutkimuksen tulokset täydentävät ensimmäisen ja toisen osatutkimuksen tuottamaa tietoa lastensuojelun julkisesta keskustelusta. Analyysi tuo

89 Tämän kolmannen osatutkimuksen analyysin perustana on ensimmäisen osatutkimuksen analyysissä tunnistetut keskusteluun osallistuvien luokat (taulukko 4). Käytän seuraavia käsitteitä keskusteluun osallistujista: keskusteluun osallistuja / keskustelija = kaikki keskusteluun osallistujat tekstilajista, tekstin määrästä tai keskusteluun osallistumisen roolista (esim. kokonaan toimitettu kirjoitus, kokonainen mielipidekirjoitus tai tekstin seassa oleva kommentti (haastattelu, asiantuntijakommentti jne.)) riippumatta. Keskusteluun osallistujat jakautuvat kahteen ryhmään osallistumisen perusteella: 1) kirjoittaja = kokonaisen kirjoituksen kirjoittaja (esim. kokonaisuudessaan toimittajan kirjoittama uutinen tai mielipidekirjoitus) ja 2) kommentoija = kirjoituksessa esiintyvä muu kuin julkaisun kirjoittaja, joka kommentoi kirjoituksen aihetta esimerkiksi haastattelun kautta.

90 Uskonnollisen yhteisön edustajat, järjestöjen edustajat, kuntien edustajat, lastensuojelun asiakkaat, nimimerkki, ulkomaalaiset, valtion edustajat, yksityishenkilöt, yliopistojen edustajat, yritysten edustajat.

lastensuojelukeskustelun julkiseksitulon (Dewey) ja rakenteen (Giddens) tarkastelun rinnalle näkökulman keskusteluun osallistumisesta ja siinä esiintyvistä piirteistä.

6.1 Metodologiset valinnat ja tulkinnallinen lähestymistapa

Olen tässä osatutkimuksessa analysoinut tutkimusaineistoani aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysin avulla oli mahdollista tunnistaa, ketkä julkiseen lastensuojelukeskusteluun osallistuvat ja mistä keskustelijat *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 käydyssä lastensuojelun julkisessa keskustelussa puhuvat.

Kapeassa mielessä sisällönanalyysi voidaan nähdä vain aineiston koodausvaiheessa toteutettuna luokitteluna (ks. Ruusuvuori ym. 2010). Menetelmänä sisällönanalyysi mahdollistaa kuitenkin myös keskusteluun osallistumisen tapojen ja sisältöjen tarkastelun (esim. Tuomi & Sarajärvi 2018). Laadullisessa sisällönanalyysissä ilmiötä ei pyritä mittaamaan numeerisesti, vaan ymmärtämään ilmiön merkityksellisyyttä ja merkitystä kontekstissaan (Neuendorf 2002). Kuten tässä tutkimuksessa, sisällönanalyysin kohteena voi olla tekstiaineisto, josta halutaan ymmärtää ihmisten ajatuksia, mielipiteitä ja tekstien laatimisen taustalla olevia intressejä.

Analysoin *Helsingin Sanomien* kirjoituksia keskustelijaryhmittäin siten, että keskustelijoista ja heidän osallistumisestaan syntyi ylätasoinen käsitys. Hyödynnän tämän osatutkimuksen alalukujen analyysissä keskusteluun osallistuvien luokittelua (ks. taulukko 4). Luokittelun seurauksena syntyi yksitoista keskustelijaryhmää: *toimitus, kuntien edustajat, valtion edustajat, järjestöjen edustaja, yksityishenkilöt, lastensuojelun asiakkaat, yliopistojen edustajat, yritysten edustajat, nimimerkki, uskonnollisen yhteisön edustajat* ja *ulkomaalaiset* keskusteluun osallistujat. Vaikka tuon tässäkin tulosluvussa esille toimituksen roolia, tein valinnan jättää *toimituksen* tarkemman analysoinnin ulkopuolelle, koska 1) toimituksella on muihin keskustelijoihin verrattuna erilainen, portinvartijan rooli julkisessa keskustelussa ja 2) aineiston perusteella *toimitus* näyttäytyi vaikeasti yksilöitäväksi ryhmäksi. Toimituksen tuottamien kirjoitusten analysointi olisi vaatinut erilaista asetelmaa muihin keskusteluun osallistujiin verrattuna. Tämän lisäksi *toimituksen* roolia on käsitelty tässä tutkimuksessa laajasti jo luvussa 4.

Yhtä lailla olen jättänyt *yksityishenkilöt* tämän analyysin ulkopuolelle. *Yksityishenkilöt* ovat toimituksen tavoin vaikeasti määriteltävä ryhmä, jonka sisäisten erityispiirteiden analysointi vaatisi tarkempaa analysointi asetelmaa. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella voidaan todeta, että jotta yksityishenkilöiden ryhmän keskusteluun osallistumisesta ja puheenvuorojen sisällöistä voitaisiin tehdä päätelmiä, tulee analyysin kohdistua myös ryhmän sisällä olevien jäsenten eri-

laisten yhteiskunnallisten asemien tarkasteluun. Tämän tutkimuksen ylätasaisen analyysin kannalta yhden keskustelijaryhmän tarkemman tason analyysi ei ollut perusteltua. Lisäksi *yksityishenkilöt* sisältyvät myös muihin keskustelijaryhmiin ja heidän puheenvuorojaan on esillä ja tulkittavissa muiden keskusteluun osallistuvien analyyseissä.

Kuntien edustajat -keskustelijaryhmän osalta sen sijaan tein tietoisien päätöksen ulottaa analyysin myös tarkemmalla tasolla tiettyihin ryhmän jäseniin. *Kuntien edustajien* ryhmän yksityiskohtaisempaa tarkastelua perustelee lastensuojelun ja sosiaalityön rakenne, jossa sosiaalityöntekijöillä on vastuullinen rooli asiakkaiden asioiden hoitamisessa. Tästä johtuen tämän tutkimuksen kannalta on perusteltua katsoa tarkemmin, miten sosiaalityöntekijät ja heidän lähikollegansa lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistuvat.

Peilaan tämän osatutkimuksen havaintoja keskusteluun osallistumisesta Jürgen Habermasin ajatukseen neljän ideaalin keskustelutilanteen postulaatista⁹¹. Habermas (1981/1994, 121–128; 1984a, 178; Huttunen 2014) on määritellyt julkiseen keskusteluun osallistumista neljän ideaalin keskustelutilanteen postulaatin kautta. Habermasin mukaan ideaali keskustelutilanne vaatii: 1) avoimuuden, 2) puhumisen vapauden, 3) autenttisuuden ja 4) vastavuoroisuuden ehtojen toteutumisen (Huttunen 2014). Avoimuus tarkoittaa Habermasin mukaan sitä, että kaikilla keskusteluun osallistuvilla on mahdollisuus esittää puheenvuorojaan siten, että keskustelu pysyy avoimena kysymyksille ja vastauksille ja erilaisille väitteille. Puhumisen vapaudella Habermas tarkoittaa sitä, että jokaisella keskusteluun osallistujalla on mahdollisuus haastaa muiden esittämiä väitteitä, tehdä tulkintoja ja esittää selityksiä ja korjauksia keskustelussa. Autenttisuus ja vastavuoroisuus mahdollistuu avoimuuden ja puhumisen vapauden postulaattien toteutuessa. Habermasin mukaan keskustelijoiden ilmaistessa puheenvuoroissaan tuntemuksiaan, asenteitaan ja toiveitaan rehelliseen ja avoimeen ilmaisuun pyrkien autenttisuuden postulaatti toteutuu. Vastavuoroisuus syntyy, kun avoimesti ja autenttisesti keskustelevat tekevät ja vastaanottavat ehdotuksia ollen toisilleen tilivelvollisia keskustelussa. (Habermas 1962/2004, 388–38; 1984a, 178.)

6.2 Lastensuojelusta keskustelevat

Vuosien 1990–2020 aikana *Helsingin Sanomissa* toteutuneeseen lastensuojelukeskusteluun on osallistuttu eri yhteiskunnallisista asemista käsin. Vaikka en tässä osatutkimuksessa käsittele *toimitusta* erillisenä keskustelijaryhmänä, voidaan sitä hyödyntää keskusteluun osallistumisen määrällisessä tarkastelussa. Karkeasti osal-

91 Käytän postulaateista Rauno Huttusen (2014) suomennoksia: avoimuus, puhumisen vapauden, autenttisuuden ja vastavuoroisuus.

listujat voidaankin jakaa kahteen ydinryhmään: toimitus (toimittajat) ja muut keskusteluun osallistuvat. Tekstilajeittain tarkasteltuna toimituksen ja muiden keskustelijoiden osallistuminen jakautuu eri tavoin tekstilajien välillä. Siinä missä toimituksen rooli pääkirjoitusten ja uutisten tuottamisessa on merkittävä, korostuu muiden keskustelijoiden puheenvuorojen esiintyminen mielipidekirjoituksissa. Havainto on oletuksen mukainen, sillä tekstilajeina pääkirjoitukset ja uutiset ovat lähes poikkeuksetta toimituksen tuottamia ja mielipidekirjoitukset yleisönoastolle sijoituessa toimituksen ulkopuolisten henkilöiden tuottamia (esim. Hemánus 1972; Katajamäki 2005).

Kun tarkastellaan niiden kirjoitusten määrää, jotka ovat toimituksen (toimittajan) kirjoittamia tai joissa on toimittajan mainintoja lastensuojelusta, voidaan havaita, että toimittajat osallistuvat vuosien 1990–2020 aikana keskusteluun *Helsingin Sanomissa* harvemmin kuin muut keskustelijat yhteensä. Kuitenkin siten, että vuosittain toimittajien ja kaikkien muiden keskustelijoiden osallistumisen määrä vaihtelee tarkastelujaksolla (taulukko 7). 1990-lukuun verrattuna 2000-luvulla vaihtelua keskusteluun osallistumisessa on ollut enemmän.

Taulukko 7. Lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistuvien puheenvuorojen määrä ja osuus vuosina 1990–2020 Helsingin Sanomissa

Vuosi	Toimitus*	kunnan edustaja	Valtion edustaja	Järjestön edustaja	Lastensuojelun asiantuntijakas	Yksityishenkilöt*	Yliopiston edustaja	Yrityksen edustaja	Nimimerkki	Uskonnon yhteisö edustaja	Ulkomaalainen
1990	3	3	0	0	0	0	1	0	0	0	0
1991	2	5	2	0	0	1	0	0	0	0	0
1992	4	3	1	1	0	1	0	0	0	0	0
1993	10	6	1	4	2	4	0	1	0	0	0
1994	10	4	4	8	0	1	0	1	0	0	0
1995	18	4	4	8	1	6	0	2	0	0	0
1996	7	5	0	4	4	1	1	2	0	0	0
1997	11	8	7	9	1	3	3	1	0	1	0
1998	13	7	6	4	1	0	0	1	0	0	0
1999	16	8	6	10	2	2	2	0	0	0	0
1990–1999	94	53	31	48	11	19	7	8	0	1	0
% kaikista 1990–1999 puheenvuoroista	35 %	19 %	11 %	18 %	4 %	7 %	3 %	3 %	0 %	0 %	0 %
2000	3	8	8	10	0	7	3	0	1	0	0
2001	9	4	3	3	0	1	1	0	0	0	0
2002	23	12	12	8	2	9	2	1	0	0	0
2003	15	9	5	6	1	5	4	1	2	1	0
2004	17	15	6	5	0	6	2	1	1	0	0
2005	27	12	9	15	1	3	2	0	1	0	0
2006	25	24	8	8	3	12	2	3	3	0	0
2007	34	21	14	12	3	9	2	1	1	0	0
2008	38	17	10	13	3	7	2	2	1	0	2
2009	22	11	5	7	2	5	2	2	0	0	0
2000–2009	213	133	80	87	15	64	22	11	10	1	2
% kaikista 2000–2009 puheenvuoroista	33 %	21 %	13 %	14 %	2 %	10 %	3 %	2 %	2 %	0 %	0 %
2010	31	23	15	5	9	12	3	0	0	7	1
2011	25	9	3	5	5	4	3	2	0	2	0
2012	66	28	30	23	14	23	9	4	4	0	4
2013	40	14	20	6	2	10	1	0	0	1	0
2014	41	20	14	13	8	10	4	0	7	0	0
2015	40	20	12	14	10	3	4	4	4	0	0
2016	22	9	11	6	4	10	3	0	2	0	2
2017	36	20	12	10	5	6	5	0	1	0	0
2018	45	23	24	11	14	10	3	3	0	0	0
2019	56	24	16	11	18	9	6	6	3	0	0
2020	58	26	22	12	7	8	2	0	1	0	0
2010–2020	429	193	164	111	87	93	40	19	22	3	6
% kaikista 2010–2020 puheenvuoroista	37 %	17 %	14 %	10 %	7 %	8 %	3 %	2 %	2 %	0 %	1 %
Yhteensä	767	402	290	251	122	188	72	38	32	12	9

*Toimitus ja yksityishenkilöt -keskustelijaryhmiä ei ole otettu mukaan analyysiin (ks. 6.1)

Kun toimitusta ei oteta huomioon, useammin vuosina 1990–2020 lastensuojelun julkiseen keskusteluun ovat osallistuneet kuntien edustajat. Kuntien edustajien puheenvuorot ovat lisääntyneet 2000-luvulla. Kuitenkin siten, että kuntien edustajien suhteellinen osuus kaikesta keskustelusta on vähentynyt 2010-luvulla. Myös valtion ja järjestöjen edustajat ovat osallistuneet keskusteluun suhteellisen paljon. Vaikka järjestöjen edustajien puheenvuorojen absoluuttinen määrä on noussut, niiden suhteellinen osuus on vähentynyt vuosien 1990–2020 aikana keskustelijaryhmistä eniten. Tämä johtuu siitä, että tutkimusaineistossa järjestöjen edustajien puheenvuorot eivät ole lisääntyneet saman suuntaisesti muihin keskustelijoihin verrattuna.

Tutkimusaineisto osoittaa, että vuosien 1990–2020 edetessä lastensuojelun asiakkaat ovat osallistuneet keskusteluun enenevässä määrin. Lastensuojelun asiakkaiden puheenvuorojen määrä on aiempaan verrattuna melkein viisin kertaistunut 2010-luvulla. Tämä voi olla osaltaan seurausta yleensäkin yhteiskunnassa tapahtuneesta asiakkaiden osallisuuden vahvistumisesta 2000-luvulla (Harrikari 2019, 318, 322–324). 2010-luvulla lastensuojelun asiakkaiden ja valtion edustajien voidaan nähdä kasvattaneen osuuttaan lastensuojelun julkisessa keskustelussa kuntien ja järjestöjen edustajien kustannuksella. Yliopistojen ja yritysten edustus lastensuojelun julkisessa keskustelussa on ollut verrattain niukkaa, eikä heidän puheenvuorojensa osuus näytä vuosikymmenten aikana muuttuneen. Vähiten lastensuojelukeskusteluihin ovat ottaneet osaa uskonnollisten yhteisöjen edustajat ja ulkomaalaiset keskusteluun osallistujat. Keskusteluun osallistutaan myös nimimerkin välityksellä. Vähäinen nimimerkin käyttö kauttaaltaan vuosien 1990–2020 ajanjaksolla osoittaa, että lastensuojelukeskusteluun osallistutaan lähes aina omalla nimellä ja taustaorganisaatio ilmoittamalla.

6.3 Kuntien toimihenkilöiden ja viranhaltijoiden puheenvuorot

Kuntien edustajien puheenvuorot ja kirjoitukset muodostavat merkittävän osan *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 käydyistä keskustelusta. Heidän keskusteluun osallistumisensa, varsinkin lastensuojelun toimintarakenteisiin ja resursseihin liittyvissä kysymyksissä, on lisääntynyt huomattavasti 2000-luvulla. Puheenvuorojen suhteellisen tasainen jakautuminen eri keskusteluteemojen kesken kertoo kuntien edustajien monipuolisesta osallistumisesta lastensuojelukysymysten käsittelyyn (esim. Petrelius & Eriksson 2018). Kuntien edustajista keskeisiä puheenvuoroja lastensuojelusta ovat esittäneet sosiaalityöntekijät ja sosiaalipalvelujen johtajat.

Sosiaalipalvelujen johtajat⁹² ovat esittäneet puheenvuoroja suhteellisen tasaisesti läpi vuosien 1990–2020. He nostavat puheenvuoroissaan esille huostaanoton

92 Tähän keskustelijaryhmään kuuluvat ne kuntien sosiaalipalveluissa toimivat hallinnolliset johtajat, joiden ei ole suoraan osoitettu toimivan lastensuojelun palvelualalla, esimerkiksi perhepalvelujenjohtaja.

teemoja. Resurssikysymyksiä lukuun ottamatta huostaanottoa ja sijaishuoltoa ei varsinaisesti esitetä negatiivisessa valossa. Nostamalla näissä keskusteluissa esille avoimuuden, ennaltaehkäisy- ja perhehoidon teemoja sosiaalipalvelujen johtajat antavat vihjeitä arvoistaan huostaanoton ja laitospäivähoitoon sijaishuollon kysymyksissä.

Yksi Helsingin haastavimmista tavoitteista on vähentää lastensuojelussa olevien, useimmiten huostaanotettujen lasten sijoittamista laitokseen. Tarkoitus on lisätä lasten sijoittamista sijaisperheisiin.

”Tavoite on realistinen. Me olemme tavattoman laitosvaltainen kaupunki. Yritämme purkaa laitoshoidon hallitusti, mutta lama asettaa työille paineita ja hidasteita”
(HS 10.3.2010, uutinen)

Kuten edellisestä tekstiotteesta huomataan, sosiaalipalvelujen johtajat tuovat lastensuojelukeskusteluun muutosprosessien kuvauksia, jotka osoittavat lastensuojelun hallinnollisten toimintojen kiinnittyvän kiinteästi yhteiskunnan toimintakykyyn ja -kulttuuriin. Tässä muutosprosessissa *haastavia tavoitteita* sisältävä lastensuojelun esitellään osana *laitosvaltaista* kaupunkia. Vaikka tekstiotteen retoriikalla osoitetaan lastensuojelun liikkuvan kohti asiakkaalle inhimillisempiä toimenpiteitä, sanavalintojen myötä lastensuojelun annetaan ymmärtää olevan myös lapsen edun vastaisesti epäinhimillistä, *laitosmaista*. Huostaanottokysymyksissä kuntien edustajistosta puheenvuoroja käyttävät myös lastensuojelun hallinnolliset johtajat sekä lastensuojelulaitosten työntekijät. Kun jälkimmäiset kirjoituksissaan ja kommentissaan kuvailevat lastensuojelulaitoksen arjen toimintaa ja käytänteitä, hallinnolliset johtajat kytkevät puheenvuoronsa resurssi- ja asiakasmääräkysymyksiin. Johtavassa asemassa olevat muotoilevat puheenvuoronsa virallisesti, eikä niistä ole juurikaan tunnistettavissa henkilökohtaisia mielipiteitä.

Tänä vuonna syys-lokakuun aikana 90 prosentille kiireellisesti sijoitetuista lapsista ja nuorista on järjestynyt sijoituspaikka Helsingistä tai pääkaupunkiseudulta. Pääkaupunkiseudun ulkopuolelle on sijoitettu pääosin nuoria. Haasteellisinta vastaanottotoiminnassa on kiireellisesti sijoitettavien lasten ja nuorten määrän vuosittaiset ja kuukausittaiset suuret vaihtelut. (HS 20.11.2020, mielipidekirjoitus)

Sosiaalityöntekijät osallistuvat lastensuojelun julkiseen keskusteluun muita kuntien edustajia useammin. Heidän puheenvuorojaan on esiintynyt *Helsingin Sanomissa* läpi ajanjakson 1990–2020. Yleinen piirre sosiaalityöntekijöiden esittämissä puheenvuoroissa on pyrkimys muuttaa lastensuojelun sosiaalityön julkisuuskuva myönteisemmäksi. Sosiaalityöntekijät vastaavat julkisuudessa esitettyyn kritiikkiin korjaamalla väärää mielikuvaa lastensuojelun toiminnasta ja tuoden tilalle kuvan sosiaalityöstä lainsäädännön ohjaamana ammattina. (ks. esim. Jaakkola 2013, 12.)

Ammattitaidon ensisijaisuus näyttäytyy erityisesti siinä, että sosiaalityöntekijät esittävät argumenttejaan usein lastensuojelun lainsäädäntöön nojaten.

Sosiaalityöntekijät käsittelevät puheenvuoroissaan huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyviä kysymyksiä. Toisaalta sosiaalityöntekijät asettuvat keskusteluissa puolustuskannalle toteutuneiden huostaanottojen oikeellisuuden ja lapsen edun mukaisuuden nimissä, toisaalta lastensuojelun tekemiä ja tekemättä jättämiä toimenpiteitä perustellaan puuttuvilla taloudellisilla resursseilla. Sosiaalityöntekijöiden puheenvuorot liittyvät siten laajempaan keskusteluun lastensuojelun laadun ja valvonnan kysymyksistä (esim. Valvira 2013; EOAK/5916/2018; Valvira 2019). Esimerkkinä seuraavassa tekstiotteessa sosiaalityöntekijä kuvaa seikkaperäisesti tilannetta, jossa lapsen epäillään joutuneen fyysisesti pahoinpidellyksi.

Toimitamme lapsen aina lääkärin tutkimuksiin, ja lääkäri antaa vammasta oman arviionsa. Lääkäri käynnin jälkeen arvioimme, onko lapsen turvallista palata kotiinsa vai onko hänet syytä sijoittaa kiireellisesti. Teemme myös tutkinta pyynnön poliisille asian selvittämiseksi. (HS 5.9.2012, mielipidekirjoitus)

Tekstiotteen puheenvuoro voidaan toisaalta nähdä yleisenä kuvauksena lastensuojeluprosessin vaiheesta, mutta se henkii myös puolustuskannalle asettumista ja tehtyjen toimenpiteiden julkista perustelua. *Toimitamme*-, *arvioimme*- ja *teemme*-painotukset osoittavat lastensuojelun toimivan konkreettisesti ja hakevan tulkinnoilleen ja päätöksensä perustalle tietoa eri asiantuntijoilta. Käyttäessään monikkoa puhuja antaa ymmärtää, että kyseessä on toimintamalli, joka toteutuu kaikessa sosiaalityössä. *Toimitamme lapsen aina* sekä *teemme myös tutkintapyynnön* välittyvät lupauksina sosiaalityön yhtenevistä toimintakäytännöistä. Lisäksi tuodaan esille toiminnan jakautuminen eri viranomaisten ja asiantuntijoiden kesken. Sosiaalityölle esitetään neljä roolia: 1) lapsen kokonaistilanteen selvittäjä, 2) viranomaisyhteistyön koordinoija, 3) lapsen tilanteen arvioija ja 4) sijoittamispäätöksen tekijä. Pelkästään jo tästä muutaman lauseen tekstiotteesta välittyy kuva sosiaalityöstä moniulotteisena ja vastuullisena tehtävänä. Yleisesti koko aineistossa sosiaalityöntekijöiden puheenvuorot sisältävätkin virallisten prosessien ja toimintaympäristön kuvauksia. Näiden kuvausten käyttötarkoitus on usein perustella tehtyjä, kriittiseen julkiseen debattiin nousseita toimenpiteitä. Toimenpiteisiin liittyvät vastuukysymykset nousevat myös esille sosiaalityöntekijöiden puheenvuoroissa. Sosiaalityöntekijöiden vastuukysymyksiin liittyvien puheenvuorojen lähtökohta paikantuu vuoden 2012 lapsen murhaan ja sitä seuranneisiin sosiaalityöntekijöiden saamiin langettaviin virkavirhetuomioihin.

Helsingissä vastuusosiaalityöntekijät kertovat joskus kirjaavansa asiakkaan papereihin olevansa eri mieltä vaikka sijoituspaikasta.

”Välillä tehdään päätöksiä, jotka eivät ole lapsen edun mukaisia”, eräs työntekijä sanoo.

Työntekijöitä huolestaa, että vastuun päätöksistä kantaa sosiaalityöntekijä, vaikkei olisi niitä tehnytään. Jos huostaanotto on vastentahtoinen, voi vastuuta joutua kantamaan oikeudessa.

”Vastuusosiaalityöntekijä päätyy oikeuteen kertomaan, miksi juuri tämä paikka on tämän lapsen edun mukainen, vaikka hän tietää itse, ettei se ole. Muuten koko huostaanotto vaarantuu”, eräs sosiaalityöntekijä sanoo. (HS 16.5.2014, uutinen)

Vastuusosiaalityöntekijöiden esihenkilöinä toimivat johtavat sosiaalityöntekijät eivät varsinaisesti ota kantaa keskusteluun vastuukysymyksistä. Tämä voi selittyä johtavan sosiaalityöntekijän roolista työyhteisössä: esihenkilönä toimiminen voi rajoittaa henkilöstökysymysten julkista kommentointia. Johtavaa sosiaalityöntekijää sitoo asiakasasioiden ohella vaitiolovelvollisuus henkilöstöasioissa (esim. Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 759/2004), mikä voi kaventaa mahdollisuuksia osallistua henkilöstöön liittyvään ja henkilöstön toimintaa arvioivaan julkiseen keskusteluun. Sen sijaan johtavat sosiaalityöntekijät osallistuvat keskusteluihin lastensuojelupalvelujen järjestämisestä.

Näkemyksemme mukaan moni asiakkaistamme ei koskaan päätyisi lastensuojelun piiriin, mikäli kunnallisessa ja valtakunnallisessa päätöksenteossa ja budjetoinnissa otettaisiin riittävästi huomioon ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön järjestämisvelvollisuus erityisesti peruspalveluissa. (HS 6.2.2010, mielipidekirjoitus)

Kuten edellisestä tekstiotteesta on havaittavissa, puheenvuoroissa esitetään suhteellisen yleisluontoisesti lastensuojelun tilaa. Palvelujärjestelmään liittyvissä kuvauksissa viitataan epäsuorasti resurssikysymykseen ja vihjataan resurssien olevan väärin kohdennettuja. Johtavassa asemassa olevat sosiaalityöntekijät siten liittyvät puheenvuoroillaan lastensuojelun resursseista käytävän keskustelun jatku-moon (Kananoja 2013; Alhanen 2014; Ahlgren-Leinvuo 2015; Heino ym. 2016). Johtavien sosiaalityöntekijöiden puheenvuoroissa on neutraali sävy, joka voi olla seurausta heidän asemastaan organisaatiossa. Johtavan sosiaalityöntekijän toimenkuva sijoittuu operatiivisen toiminnan keskijohtamisen sektorille. Heidän suorassa alaisuudessaan ovat sosiaalityöntekijät, jotka tuottavat puheenvuoroja suoremmin resurssikysymyksiin. Hierarkiassa johtavien sosiaalityöntekijöiden yläpuolella ovat lastensuojelun hallinnolliset johtajat sekä muut sosiaalipalvelujen johtajat, jotka myös tulosten perusteella kommentoivat resurssikysymyksiä useammin. (ks. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2021a.) Taustaorganisaation läsnäolo ei siten yksin näytä vaikuttavan kuntien edustajien lastensuojelu julkiseen keskusteluun osallistumiseen, vaan merkitystä on myös keskustelijan asemalla organisaatiossa.

Aineiston perusteella voidaan todeta, että mitä korkeammalla kuntaorganisaation hallinnollisessa hierarkiassa puheenvuoron esittäjä työskentelee, sitä yleisemmällä organisaation ja toimialan tasolla lastensuojelusta puhutaan. Sen sijaan lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja muut asiakkaiden kanssa suorassa yhteistyössä toimivat kommentoivat ja puhuvat lastensuojelusta konkreettisemmalla käytännön ja kokemuksen tasolla. Erityinen piirre kuntien edustajien puheenvuoroissa on, että sosiaalityöntekijät varsin usein asettuvat tai joutuvat puolustamaan omaa ammattikuntaansa, siis sosiaalityön asemaa yhteiskunnassa.

6.4 Valtiovallan edustajien puheenvuorot

Valtion edustajien puheenvuoroissa otetaan usein kantaa lastensuojelun toimintarakennekysymyksiin: huostaanottoon ja lastenkotitoimintaan. Huostaanottokysymykset ovat läsnä myös muita teemoja, *asiakkaan asemaa, resursseja, lastensuojelun yhteiskunnallista asemaa ja roolia ja normiperustaa* käsiteltäessä.

Lain määrittelemät kolme tilannetta ovat lyhyesti lapsen terveyden ja kehityksen vaarantuminen, tilanne jossa avohuollon vaihtoehtoja ei ole sekä tilanne jossa sijaishuolto on lapsen edun mukainen. (HS 11.8.1997, pääkirjoitus)

Tälle vuosikymmenelle on myös tyypillistä, että huostaanotetut lapset pysyvät kauemmin huostaanotettuina, koska perheet eivät kunnoudu ja pääse takaisin jaloilleen niin nopeasti kuin aikaisemmin. Myös tämän takia kokonaisvaltaista perheen auttamista tarvitaan. (HS 23.9.1997, uutinen)

Lastensuojelun toimintarakenteisiin liittyvässä keskustelussa valtion edustajat kommentoivat lastensuojelun toiminnan ja palvelujen kuvausten lisäksi tiedonkulkua ja yhteistyötä sekä lastensuojelun kehittämistä. Vuosien 1990–2005 aikana puheenvuoroissa käsitellään usein asiakkaan ja ammattilaisen välistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Valtion edustajat nostavat esille vanhemman ja huostaanotetun lapsen tapaamisiin liittyviä kysymyksiä ja kuvauksia vanhemmista lastensuojelun toimijoina. Valtion edustajien kommenteista on havaittavissa viittauksia lastensuojelun normiperustaan. Tämä johtuu pitkälti valtion edustajien asemoitumisesta yhteiskunnassa, valtion edustaja edustaa puheenvuoroillaan aina myös taustaorganisaatiotaan, valtiota, jonka seurauksena esitettyjen puheenvuorojen tulee lähtökohtaisesti noudattaa valitsevaa lainsäädäntöä (esim. Valvira 2023). Valtion edustajien puheenvuorojen analysointi osoittaa, että keskusteluun osallistumista ja puheenvuorojen sisältöjä ohjailee osaltaan keskustelijan yhteiskunnallinen asema ja hänen edustamansa organisaatio.

Useimmin valtion edustajat käyttävät puheenvuorojaan 2010-luvulla. Julkisuuksessa käsitellään asiakkaiden ja ammattilaisten välisen yhteistyön ja tiedonkulun

kysymyksiä, mutta painopiste näyttäisi hiljalleen siirtyvän institutionaalisen yhteistyön kysymyksiin. Yhteistyön kehittämisen ja edistämisen puheenvuorojen lisääntyminen linkittyy 2010-luvulla voimistuneeseen kriittiseen debattiin viranomaisten välisestä yhteistyöstä ja lastensuojelun valvonnan kysymyksistä (ks. Valvira 2019). Vaikka lastensuojelulain säännöksiä muuttamalla (ks. Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1302/2014) on pyritty mahdollistamaan entistä parempi viranomaisten välinen yhteistyö, jatkuu yhteistyötä tarkastelevien puheenvuorojen esittäminen valtion edustajien osalta tarkastelujakson lopulle asti.

Lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushanke tähtäsi siihen, että lastensuojelun ammatillisilla ja ilmoitusvelvollisilla olisi vastedes enemmän tietoa ja välineitä tehdä yhteistyötä. (HS 8.2.2016, uutinen)

Siksi lastensuojelun tulee jatkossa toimia nykyistä tiiviimmin yhteistyössä muun muassa koulutus- ja työllisyyspalveluiden kanssa. (HS 24.8.2020, mielipidekirjoitus)

Kuten edellisistäkin tekstiotteista voidaan havaita, ovat valtion edustajien puheenvuorot retoriikaltaan asiapitoisia (ks. Hallintolaki 434/2003, 9 §). Verrattuna esimerkiksi nimimerkillä keskusteluun osallistuviin tai lastensuojelun asiakkaiden retoriikkaan valtion edustajat ilmaisevat asioita harvoin tunnelatautuneesti. Teksteistä ei varsinaisesti ole huomattavissa henkilökohtaisia mielipiteitä tai aseenteellisesti latautuneita kommentteja. Voidaankin ajatella, että valtion edustajat osallistuvat lastensuojelun julkiseen keskusteluun ensisijaisesti ammatillisista lähtökohdista eivätkä, taustaorganisaation ilmoittaessaan, sisällytä puheenvuoroihinsa yksityishenkilöinä mielipiteitään. Habermasia tulkiten valtion edustajat eivät siten voi täysin autenttisesti ja avoimesti toimia keskustelijoina. Valtion edustajien esittämien puheenvuorojen perusteella näyttää siltä, että yhteiskunnan virallisen toimijan edustajana keskusteluun osallistuminen edellyttää henkilökohtaisten asenteiden ja tunteiden piiloon jättämistä. Keskusteluun osallistumista rajoittavat yhteiskunnassa asetetut normit (esim. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999) ja arvot (Valtionvarainministeriö 2021b), joiden kunnioittamista virallinen taustaorganisaatio valvoo.

Valtion edustajat ottavat kantaa myös lastensuojelun normiperustaan. Normiperustaan liittyvien puheenvuorojen keskiössä ovat olleet sosiaalityön henkilöstömitoitus ja asiakasmäärät (esim. Yliruka ym. 2022b). Valtion edustajat peräänkuuluttavat erityisesti asiakasmitoitusten ja työntekijäkohtaisten maksimiasiaksmäärien kirjaamista lainsäädäntöön.

Lastensuojelun työntekijät ovat olleet uupuneita, sillä työntekijöiden asiakasmäärää ei ole kirjattu lakiin. (HS 10.1.2018, uutinen)

Lastensuojelun työntekijöiden asiakasmäärää ei ole kirjattu lakiin, ja pahimmillaan yhden työntekijän vastuulla on ollut kymmeniä tai jopa 100 asiakasta. (HS 15.2.2019, uutinen)

Lastensuojelun normiperustaan liittyvissä puheenvuoroissa valtion edustajat tarkastelevat kriittisesti lastensuojelun sijaishuollosta nousseita epäkohtia. He esittävät puheenvuoroja havaituista epäkohdista lastensuojelulain näkökulmasta. Valtion edustajien puheenvuorot sijaishuollon toimintakäytänteiden lainmukaisuudesta vastaavat kysymyksiin, joita on käsitelty Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran ja aluehallintovirastojen tekemien, yksityisiä lastensuojelulaitoksia koskevien tarkastuskäyntien paljastamien epäkohtien esiin noustessa (ks. Valvira 2019; EOAK/5916/2018). Kun näissä keskusteluissa lastensuojelun asiakkaiden esittämien puheenvuorojen perustana on omakohtainen kokemus, valtion edustajat nojaavat argumentoinnissaan usein lainsäädäntöön.

Moni laitos määrää uudelle nuorelle heti kättelyssä liikkumisvapauden ja yhteydenpidon rajoituksen. Sitä kutsutaan rauhoittumisajaksi tai tutustumisajaksi. Laki ei sitä salli. (HS 14.7.2019, uutinen)

Nykyisin laissa kielletään luvatta laitoksesta poistuneen lapsen etsintä ja kuljettaminen ostopalveluna. Lain mukaan lapsen etsinnästä ja kuljettamisesta on tehtävä kirjaukset lapsen asiakasasiakirjoihin.

”Pidän välttämättömänä sitä, että aluehallintovirastot ohjaavat alueensa kuntia ja palvelujen tuottajia paitsi lastensuojelulain muutoksista myös siitä, miten lapsen turvallinen kuljettaminen on voimassa olevan lain mukaan mahdollista toteuttaa” (HS 30.7.2019, uutinen)

Kuten edellisistä tekstiotteista voidaan havaita, lainsäädäntö ja laki välittyvät julkiseen lastensuojelukeskusteluun valtion edustajien toimesta. Tämä ei tarkoita sitä, että esimerkiksi lastensuojelulain teemojen keskusteluun nostaminen olisi vain valtion edustajien harteilla, vaan ennemmin sitä, että heidän ammatillinen roolinsa valtionhallinnon edustajina luo institutionaalisen kehyksen, johon heidän puheenvuorojensa teemat, aiheet ja mielipiteensäkin asettuvat. Lastensuojelun normiperusta ja toimintarakenteet teemoina ovat vallitsevia tässä kehyksessä. Tutkimus osoittaa, että edustamansa organisaation ja virka-asemansa vaikutuksesta valtion edustajat voivat osallistua vain rajatun avoimesti julkiseen keskusteluun. Heidän osallistumisensa on riisuttu henkilökohtaisuuksista, ja harvoin puheenvuoroissa on tunnistettavissa viittauksia henkilökohtaisiin mielipiteisiin.

6.5 Järjestöjen edustajien puheenvuorot

Vuosien 1990–2020 ensimmäisiä vuosia lukuun ottamatta järjestöjen⁹³ edustajien osallistuminen lastensuojelun julkiseen keskusteluun on ollut aktiivista *Helsingin Sanomissa*. Järjestöjen edustajien puheenvuoroissa viitataan usein lastensuojelun toimintarakenne- ja resurssikysymyksiin. He osallistuvat myös asiakkaiden ja lastensuojelun yhteiskunnalliseen asemaan ja rooliin, lakiin ja palvelujen laatuun liittyviin keskusteluihin.

Vielä 1990-luvun puolivälissä järjestöjen edustajien puheenvuoroissa on esitetty maltillisesti kommentteja lastensuojelun resursseihin ja lastensuojelun ammatilliseen osaamiseen liittyen. Työntekijöiden jaksamiseen, vaihtuvuuteen ja palkkaan sekä lastensuojelupalvelujen puutteeseen liittyviin keskusteluihin järjestöjen edustajat eivät näytä 1990-luvulla juuri osallistuneen *Helsingin Sanomissa*. 2000-luvulla järjestöjen edustajat ovat ottaneet useammin osaa keskusteluihin lastensuojelun resurssien turvaamisesta ja kohdentamisesta, lastensuojelun kustannuksista ja lastensuojelupalveluja tarvitsevien määrän kasvusta. Vuosikymmenen lopulla herätellään keskustelua sijaisperheiden ja perhehoitajien jaksamisesta.

Uusi laki ei sosiaalityöntekijöitä uuvuta, mutta riittämätön tuki työlle, työn organisoinnin puutteet ja liian suuret asiakasmäärät suhteessa työn tavoitteisiin sen kyllä tekevät. (HS 8.1.2008, mielipidekirjoitus)

Eri puolilta maata kuuluu valituksia, että lasten ja nuorten sijaisperheet joutuvat liian lujille. ”Jos ei ihan katkeamisen ääri rajoilla, mutta tosi tiukoilla he ovat”

--

Perheitten tilanne vaihtelee suuresti kunnittain. Suurissa kaupungeissa on perhetyöhön erikoistuneita työntekijöitä, koulutusta ja virkistystä.

Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla perhehoitoon pyritään panostamaan entistä enemmän. Kaupungit ovat kampanjoineet yhteisvoimin löytääkseen uusia sijaisperheitä. (HS 24.11.2008, uutinen)

Edellisissä tekstiotteissa tuodaan näkyväksi järjestöjen edustajien puheenvuorojen sisällöllinen erityisyys. Järjestöt ovat merkittävässä roolissa julkisen sektorin kanssa toimeksiantosopimuksen tekevien perhehoitajien rekrytoinnissa ja koordinoinnissa (ks. Perhehoitolaki 263/2015, 10 §), joten perhehoitajien tilanteet ovat

93 Tiettyä yhteistä tarkoitusta ja tavoitetta varten perustettu henkilöiden tai yhteisöjen ryhmä (Siisiäinen 1996). Tässä tutkimuksessa *järjestön* alla myös ammattiyhdistystoiminta ja säätiöt, ei siis pelkät lastensuojelujärjestöt.

luonnollisesti läsnä järjestöjen edustajien puheissa. Yhtäältä vuoden 2007 lastensuojelulaki (417/2007) ohjasi viranomaisten toimintaa entistä voimakkaammin ennalta ehkäiseviin toimenpiteisiin ja perhesijoituksen ensisijaisuuteen, mikä on voinut motivoida järjestöjen edustajia ottamaan aiheeseen kantaa.

Lastensuojelun toimintarakenteisiin liittyvissä puheenvuoroissa järjestöjen edustajat liittyvät lastensuojelun tiedonkulkua ja yhteistyötä käsitteleviin keskusteluihin (esim. Petrelius & Eriksson 2018; Malja ym. 2019). Näissä puheenvuoroissa korostuu vaade yhteistyön ja tiedonkulun mahdollistamiseen ja ylläpitämiseen. Puheenvuoroissa ei ensisijaisesti esitetä vaateita tiedonkulun ja yhteistyön vahvistamisesta järjestöjen edustajien kanssa, vaan kohteena ovat yleensä muut osapuolet, kuten asiakkaat, vanhemmat, lastensuojelun työntekijät ja viranomaiset sekä muut lastensuojelun yhteistyötahot.

Jo lainsäädäntö edellyttää, että lapsi saa pitää yhteyden tärkeimpiin ihmissuhteisiin ja vanhemmat ovat siitä tärkeimmästä päästä. Tätä yhteydenpitoa sijaisvanhemmat eivät voi estää.

--

Ongelmatapauksissa tehdään sopimus tapaamisväleistä biologisten vanhempien kanssa. Tapaaminen voi olla kerran viikossa, kerran kuussa tai harvemmin. Harvoin se kokonaan estetään. ”Silti ongelmia tulee esimerkiksi siksi, ettei biologinen vanhempi hyväksy suunnitelmaa tavata esimerkiksi kerran kuussa. Hän on loukkaantunut ja pahoillaan, kun se on niin vähän. Kaikki muut kuitenkin pitäisivät kiinni sovitusta tapaamismäärästä.” (HS 14.6.1997, uutinen)

Jotta hoitoonohjaus lastensuojelun puolelta onnistuisi ja jotta terveydenhuollon piirissä olevien vanhempien lapset saisivat tarvitsemansa tuen, on välttämätöntä tiivistää lastensuojelun ja terveydenhuollon yhteistyötä. On lisättävä yhteistä ymmärrystä siitä, miten vanhempien terveysongelmat vaikuttavat lapseen ja miten perhettä voidaan tukea sosiaalihuollon ja terveydenhuollon yhteistyönä.

--

Nykyistä paremmalla yhteistyöllä voitaisiin vaikuttaa merkittävästi lasten hyvinvointiin ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrään. (HS 16.7.2011, mielipidekirjoitus)

HAASTATELTUJEN nuorten mukaan yhteyttä vanhempiin pidettiin huostaanoton aikana lähinnä arkisissa asioissa kertomalla kuulumisia ja sopimalla esimerkiksi lomista.

Sen sijaan nuorten ja vanhempien tapaamisia oli rajoitettu hyvin harvoin. Muutamalla nuorella oli ajoittain ollut valvotusti tapaamisia vanhempien kanssa.

Nuoret kertoivat, että sisarusten kanssa he olivat pääasiassa pitäneet säännöllisesti yhteyttä ja tavanneet erityisesti niitä sisaruksia, jotka olivat kuuluneet heidän elämäänsä läheisesti. (HS 21.1.2015, uutinen)

Edellisissä tekstiotteissa rakennetaan kuvaa lastensuojelussa toteutuvasta yhteistyöstä niin lainsäädännön velvoitteena, inhimilliseen kokemiseen perustuvana kuin moniulotteisesti ammattilaisten, asiakkaiden ja asiakkaiden läheisten välillä toteutuvana. Vaikka kaikissa tekstiotteissa yhteydenpito esitetään velvollisuuteen perustuvana, niiden retoriikka kielii myös epävarmuudesta, siis siitä, luodaanko yhteydenpidon toteutumislle tosiasiallisesti riittävät edellytykset. Tämän epävarmuuden keskiössä esitetään olevan vanhempien toiminta. Vanhempien toiminnan on todettu olevan yksi lastensuojelun tarvetta aiheuttava tekijä (esim. Johnston ym. 2013; Heino ym. 2016; Pekkarinen 2016), mikä voi heijastua myös julkisuudessa esitettyihin lastensuojelun yhteistyötä kuvaaviin puheenvuoroihin. Ensimmäisessä tekstiotteessa rakennetaan mielikuvaa vanhemman aiheuttamasta yhteistyön haasteesta. Vanhemman esitetään vastoinkäymisen kohdatessaan aiheuttavan katkoksen yhteydenpitoon ja aiheuttavan haasteita lapsen verkoston toiminnalle. Puheenvuorossa esitetään oletus siitä, että vanhempi asettaa omat tunteensa yhteydenpidon edelle ja toimii sen mukaisesti. Toisessa tekstiotteessa esitetään vaade ammattilaisten yhteistyön tehostamisesta. Vaikka moniammatillisen yhteistyön haasteet ja kehittämistarpeet on yleisesti tunnistettu (esim. Malja ym. 2019; Yliruka ym. 2022a) ja tekstiotteen keskiössä on ammattilaisten tiedonkulun toimimattomuus, vihjataan vanhempien toiminnan, tai oikeastaan heidän terveyteensä liittyvien ongelmien olevan todellinen syy yhteistyöhaasteiden taustalla. Ratkaisuksi kuitenkin nähdään ammattilaisten välisen yhteistyön lisääminen, jolloin keskustelijat palaavat takaisin yleiseen moniammatillista yhteistyötä perään kuuluttavaan eetokseen.

Resurssi- ja yhteistyökysymysten sekä lastensuojelun toimijoiden jaksamiseen liittyvien teemojen esiintymistä järjestöjen edustajien puheenvuoroissa voidaan perustella järjestötoiminnan luonteella ja tavoitteella: 1) lastensuojelujärjestöjen toiminnan on nähty Suomessa toimivan julkisia palveluja täydentävänä, mikä antaa mahdollisuuden nostaa esille laajasti eri näkökulmia resurssikysymyksistä (esim. Sosiaalihuoltolaki 1301/2014) ja 2) järjestöillä on rooli, varsinkin julkisten lastensuojelutoimijoiden ja -työntekijöiden aseman, julkisuuden ja työvälineiden kehittämisessä (Piironen 2005; Jaakkola 2013; Keränen 2017).

Keskeisenä kiinnekohtana järjestöjen edustajien puheenvuoroissa ovat lapsen etu ja vanhemmuus. Samoin kuin ammattilaisten etujen edistäminen, myös lastensuojelun asiakkaiden aseman edistäminen on usein järjestöjen toiminnan perustana⁹⁴, mikä perustee myös näiden kysymysten julkisuudessa käsittelyn.

94 Usein asiakkaat ja intressi heidän etujensa ajamiseen mainitaan jo järjestön nimessä: ks. <https://www.lskl.fi/meista/jasenyhteisot/>.

6.6 Lastensuojelun asiakkaiden puheenvuorot

Lastensuojelun asiakkaat osallistuvat keskusteluun osin haastattelujen tai omien puheenvuorojen välityksellä, osin toimittajan kirjoittaman tekstin välityksellä. Lastensuojelun asiakkuudessa olevat lapset, aikaisemmin asiakkuudessa olleet ja asiakkuudessa olevien tai olleiden lasten vanhemmat osallistuvat tutkimusaineiston perusteella keskusteluun suhteellisen tasavertaisesti. Heidän keskusteluissaan ja puheenvuoroissaan korostuvat lastensuojelun rakenteisiin ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyvät teemat. He keskustelevat usein myös asiakkaiden asemasta ja lastensuojelutarpeen taustatekijöistä. Sen sijaan normiperustaan ja palvelujen laatuun liittyviin keskusteluihin he osallistuvat harvemmin. Asetelma on samankaltainen kuin lastensuojelun asiakkaita osallistavissa tutkimuksissa (esim. Eronen 2012; Laakso 2016; Pekkarinen 2017).

Lastensuojelun asiakkaiden osallistuminen julkiseen keskusteluun on lisääntynyt voimakkaasti 2010-luvulla. Trendi heijastelee siten globaalia ja kansallista intressiä lastensuojelun asiakkaiden osallistamisen vahvistamiseksi (esim. Darlington ym. 2010; Petrelius & Eriksson 2018; Saar-Heiman & Krumer-Nevo 2019). Asiakkaat esittävät yhä useammin muun muassa toimintarakenteita kriittisesti tarkastelevia puheenvuoroja. Näissä puheenvuoroissa käsitellään kielteisiä tapahtumaketjuja, joissa lastensuojelun asiakas joutuu sopeutumaan puutteelliseen lastensuojelujärjestelmään. Asiakkaat osallistuvat siten keskusteluun lastensuojelun resurssoinnista ja järjestämisen kehittämisestä (esim. Kananoja 2013; Parton 2014; Fagerström 2016; Malja ym. 2019; Yliruka 2022b). Kielteisiä kokemuksia kuvataan muun muassa ulkopuolelle jättämisenä, odottamisena ja yhteydenpidon rajoittamisena. Havainnot ovat saman suuntaisia aikaisempien tutkimusten kanssa (ks. Léveille & Chamberland 2010; Darlington ym. 2012; Stevens 2018).

Nainen oli ilmoittanut aiemmin havainnoistaan myös lastensuojeluviranomaisille, mutta ilmoituksiin ei näytetty reagoivan mitenkään.

”Minua ei kuunneltu lainkaan. Naurettavaa miten minuun suhtauduttiin”
(HS 26.2.2015, uutinen)

Tässä tekstiotteessa lastensuojelun asiakkaan vanhempi on itse ollut yhteydessä lastensuojeluun, mutta ei ole tullut kohdatuksi huolensa kanssa. Julkisuudessa keskustellaankin jonkin verran lastensuojeluasiakkaiden omista yhteydenotoista lastensuojeluun. Näissä keskusteluissa kokemukset yhteydenoton vaikutuksista vaihtelevat. Toiset kokevat saaneensa tukea yhteydenoton seurauksena, toiset kokevat sivuun jättämistä ja mitätöintiä. Aikaisemman kansainvälisen tutkimuksen perustella julkisessa keskustelussa korostuvat kuvaukset negatiivisista kokemuksista suhteessa lastensuojeluun (esim. Ayon ym. 2010, Darlington ym. 2012; Haight

ym. 2015). Lastensuojelun asiakkaat nostavatkin esille lastensuojelun toimintaan liittyviä epäkohtia ja kokemuksia lastensuojelun toiminnassa esiintyvistä sortavista rakenteista. Kokemuksia epäoikeudenmukaisesta kohtelusta tuovat esille niin asiakkuudessa olevat ja olleet lapset kuin asiakkuudessa olevien lasten vanhemmat.

”Minullekin sanottiin, että minut sijoitetaan väliaikaisesti niinku tuohon sijaiskotiin, et se on jotain kaks, kolme vuotta, niin mä oon ollu siellä jo nyt viis vuotta. On valehdeltu päin naamaa.” (HS 28.9.2012, uutinen)

Lastensuojelun asiakkaiden keskusteluun osallistumista tarkasteltaessa voidaan todeta, että 2010-luvulla heidän esittämien lastensuojelun epäkohtia ja sortavia rakenteita käsittelevien puheenvuorojen rinnalle on noussut entistä vahvemmin myös kysymykset asiakkaan oikeuksista. Lastensuojeluasiakkaiden oikeus- ja osallisuuskysymysten vahvistuminen on seurausta koulukoteihin liittyvän kriittisen keskustelun käynnistymisestä. 2010-luvun viimeisten vuosien koulukoteja koskeva kriittinen uutisointi liittyy valtion tarkastusviraston ja eduskunnan oikeusasiamiehen tekemiin yllätystarkastuksiin ja niiden paljastamiin epäkohtiin koulukotien ja muiden lastensuojelulaitosten toimintakäytänteissä (Eduskunnan oikeusasiamies 2021). Lastensuojelun asiakkaat kuvaavat tässä keskustelukokonaisuudessa kokemuksiaan lastensuojelun toiminnasta.

”Palaverissa, joissa oli sossuja, laitoksen johtaja ja työntekijöitä, yritin itsekin sanoa niistä [epäkohdista] monesti, mutta sille viitattiin kintaalle ja kuitattiin keksityksi. Nuori saatiin näyttämään pelleltä.” (HS 28.5.2019, uutinen)

Asiakkaiden osallistuminen koulukodeista käytävään keskusteluun tapahtuu myös välillisesti raportista tehtyjen nostojen kautta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen tarkastuksessa ääneen pääsivät ensisijaisesti koulukodin nuoret itse. Siinä paljastui useita laittomia ja lasta nöyryyttäviä käytäntöjä.

Uutisoinnin jälkeen verkkokeskusteluissa moni kysyi, miksi lapsilta kysytään vasta nyt. Aluehallintoviraston (avi) ja Valviran harjoittama valvonta tuomittiin mitäänsanomattomiksi näennäistarkastuksiksi. (HS 1.9.2018, uutinen)

Edellisessä tekstiotteessa lastensuojelun asiakkaina olevat lapset osallistuvat keskusteluun välillisesti. He ovat kuitenkin tehneet valinnan osallistua kuulemistilanteeseen, jonka tuottaman tiedon seurauksena varsinainen julkinen keskustelu on herännyt. Asetelma kuvaa lastensuojelukeskustelun monimuotoista ja kompleksista luonnetta ja toimijoiden erilaisten yhteiskunnallisten asemien vaikutusta keskusteluun osallistumiseen: keskustelu rakentuu välittömistä (kirjoituksen tai kommentin

laatija) ja välillisistä (kirjoituksessa siteerattu) sekä itsellisistä (esim. toimitus) ja lastensuojelujärjestelmän mahdollistamista (esim. lastensuojelun asiakas) valinnoista osallistua keskusteluun. Lapset, jotka ovat tehneet valinnan osallistua kuulemistilanteeseen, ovat tuottaneet sisällöllisesti merkittävimmän osan koulukodeista käytävää keskustelusta, mutta osallistuvat vain välillisesti toisten osallistujien välityksellä keskusteluun.

Vaikka lastensuojeluasiakkaat ottavat osaa kriittiseen keskusteluun koulukotien toimintakäytänteiden epäkohdista, on heillä myös asema ja rooli myönteisten kokemusten kertomisessa. Tämä rooli näyttäisi korostuvan silloin, kun lastensuojelun kritiikki nousee julkiseksi⁹⁵. Eli myönteisten kokemusten julkinen esittäminen toimii vasta-argumenttina lastensuojelun negatiivisille ilmiöille. Aikaisemman kansainvälisen tutkimuksen perusteella lastensuojelun julkisessa keskustelussa korostuu lastensuojelun kielteisten ilmiöiden ja piirteiden käsittely (esim. Jack 1997; Galilee 2006; Munro 2011; Wolff ym. 2011). Tämän tutkimuksen perusteella myös myönteisiin kokemuksiin pohjautuvia lastensuojelun toimintaa ja asemaa puoltavia puheenvuoroja esitetään julkisesti, mutta niiden määrä on vähäisempi lastensuojelua kritisoiviin puheenvuoroihin verrattuna. Tämä myönteisten ja kielteisten puheenvuorojen epätasapaino osaltaan vaikuttaa lastensuojelun julkisuuskuvan rakentumiseen. Lastensuojelun asiakkaat kuvaavat myönteisiä kokemuksia muun muassa lastensuojeluasiakkaiden oikeuksiin liittyen.

Hän kertoi minulle oikeudestani jälkihuoltoon ja auttoi minua esimerkiksi oman kodin hankkimisessa. (HS 19.3.2019, mielipidekirjoitus)

Lastensuojelun asiakkaiden puheenvuoroissa toistuvat lastensuojelun toimintarakenteiden ja yhteiskunnallisen aseman ja roolin teemat. Näissä keskusteluissa he kuvaavat lastensuojelun toimintaa ja reflektoivat kokemaansa tuoden esille myös myönteisiä näkemyksiä lastensuojelun interventoiden tarpeellisuudesta. Asiakkaiden julkiseen keskusteluun tuomat myönteiset kommentit ja kuvaukset lastensuojelun toiminnasta ja toimintarakenteista rikastuttavat mielikuvaa lastensuojelusta. Lisäksi esitetyt puheenvuorot kertovat siitä, että lastensuojelun asiakkuudessa on myös heitä, jotka ovat kokeneet toimenpiteet oikeina ja tarpeellisina (vrt. Marshall ym. 2010; Verhallen 2014.)

Puhelimessa lastensuojeluviranomainen ilmoitti kirjaavansa tekemäni lastensuojeluilmoituksen. Noin viikon kuluttua kotiini tuli sosiaalityöntekijöitä keskustelemaan.

95 Kriittisten ohella myönteisten kokemusten nostaminen julkiseen keskusteluun voi kertoa toimintuksen intressistä käsitellä lastensuojelua mahdollisimman laajasti sekä lastensuojeluasiakkaiden halusta nostaa näkyville myös myönteisten kokemusten kuvauksia, jotta yleisö voi muodostaa mielipidettään lastensuojelusta mahdollisimman laajaan tietoon pohjaten.

Sovittiin perhetyön aloittamisesta. Siihen kuului viikoittaisia keskusteluja, ja lisäksi sain kotipalvelun hoitamaan lapsiani kerran viikossa muutamaksi tunniksi. Näillä lastensuojelutoimenpiteillä tilanteemme parani. (HS 4.9.2012, mielipidekirjoitus)

Toiminnan kuvauksilla lastensuojelun asiakkaat tuovat julkiseen keskusteluun henkilökohtaisen kokemuksen lastensuojelujärjestelmästä. Asiakkuuden välittömästi tai läheltä välillisesti kokeneet ovat erityisessä asemassa autenttisen ja luotettavan kokemuseräisen tiedon tuottajina (Pekkarinen 2011). Muut keskusteluun osallistujat eivät asiakkuuteen liittyvää kokemustietoa voi subjektiivisesti esittää. Asiakkailla on siten erityinen asema lastensuojelun julkisen keskustelun rakentamisessa. Asiakkaan roolissa he harvoin edustavat virallista tahoja tai organisaatiota, mikä vahvistaa asiakkaiden puheenvuorojen autenttisuutta. Habermasin mukaan autenttisuus rakentuu mahdollisuudesta tunteiden ja asenteiden ilmaisuun kommunikaatiossa (Habermas 1984a; Huttunen 2014). Lastensuojelun asiakkaiden puheenvuorojen retoriikkaa tarkastellessa voi todeta, että heidän argumenttinsa sisältävät usein tunnelatautuneisuutta ja asenteellisuutta. Ja, kuten seuraavasta tekstiotteesta on huomattavissa, he tuovat usein myös selkeästi näkyväksi argumenttinsa tarkoituksiperät.

Haluamme pakkohuostaanotetun nuoren vanhempina jatkaa keskustelua huostaanotoista. (HS 28.2.2006, mielipidekirjoitus)

Lastensuojelun asiakkaiden puheenvuorot tuovat julkiseen keskusteluun häivähdyksen koettua todellisuutta interventioista (esim. Heino & Pösö 2003). Yleisenä piirteenä lastensuojelun asiakkaiden puheenvuoroissa näyttäytyy realismiin pyrkivä ilmaisu. Puheenvuoroissa ei haeta selityksiä tutkimuksista tai tilastoista, vaan ne perustuvat puhtaasti kokemuksen kuvaukseen. Tämän takia asiakkaiden puheenvuorot ovat hyvin henkilökohtaisia. Tämä piirre näyttäisi olevan harvemmin läsnä muilla keskustelijoilla⁹⁶.

Ohjaajat kehuivat meitä vanhempia ja totesivat kotimme hyväksi. Outoa oli, etteivät he olleet kertoneet, että tapaamisesta tuli jokaiselle nuorelle lastensuojeluilmoitus. Sitten alkoivatkin vaikeat ajat lapsen alkoholikokeilujen yltyessä sitä mukaa, kun meidän puheemme huostaanotosta yltyivät. Olin nimittäin kysellyt uudelleen puhelimitse neuvoja ja apua nuoren kanssa elämiseen ja saanut vastaukseksi kerta toisensa jälkeen: huostaanotto.

96 Oikeastaan toinen luotettava henkilökohtaista kokemusta välittävä keskustelijaryhmä ovat sosiaalityöntekijät ja muut lastensuojelun asiakastyötä tekevät.

Me ihan normaalit, turvalliset, ajattelevat, korkeakoulutetut, välittävät ja järkevät vanhemmat muutuimme nuoren töppäilystä seuraavan lastensuojeluilmoituksen vuoksi asiakkaisiksi, joille soitellaan aikoja palaveriin ja ollaan ihmeissään, kun emme ole luovuttamassa vanhemmuuttamme. (HS 19.6.2012, mielipidekirjoitus)

Lastensuojelun asiakkaiden intressi julkiseen keskusteluun osallistumiseen näyttäisi olevan oman kokemuksen esille tuominen ja kokemuksen hyödyntäminen lastensuojelupalvelujen kriittisessä ja puolustavassa tarkastelussa. Heidän kommenttejaan validoi oma, joskus itsellisesti valittu ja joskus ulkopuolelta määritelty henkilökohtainen suhde lastensuojeluun. He tuovat puheenvuoroissaan näkyväksi dikotomisen asetelman, jossa 1) omaan vapaaehtoiseen valintaan perustuvien interventioiden kuvaukset rakentavat myönteistä kuvaa lastensuojelusta ja toteutuneista interventioista ja 2) viranomaisjohtoisesti käynnistyneiden toimenpiteiden kuvataan aiheuttaneen kielteisiä kokemuksia, jotka luovat käsitystä lastensuojelusta vallankäytön instituutiona.

6.7 Yliopistojen edustajien puheenvuorot

Yliopistojen edustajat osallistuvat lastensuojelun julkiseen keskusteluun monista katsontakannoista käsin. Vallitsevina piirteinä ovat kuitenkin kriittiset tutkituun tietoon perustuvat kuvaukset lastensuojelussa tapahtuneista epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja mitätöinnistä. Näitä aiheita esiintyy varsinkin lastensuojelun lähihistorian ja vuosikymmenten takaisia tapahtumia käsittelevien tutkimusten esittelyissä. Vaikka koko tarkastelujaksolla yliopistojen edustajien⁹⁷ osallistuminen lastensuojelukeskusteluun näyttäytyy maltillisena, ovat he esittäneet puheenvuoroja suhteellisen tasaisesti 2000-luvun alusta lähtien. Yliopistojen professorit ja tutkijat esittävät puheenvuorojaan useammin uutisoinnin välityksellä, yliopistojen opiskelijat mielipidekirjoituksissa.

Yliopistojen edustajien kommentteissa painottuvat normiperusta-, rakennekriittiset- ja lapsen etu- ja oikeuskysymykset. Normiperustakysymyksissä he ottavat kantaa niin voimassa olevaan lainsäädäntöön kuin sen uudistamiseenkin. Näissä kommentteissa tiedon luotettavuutta ei ole perusteltu tutkimuksella, vaan substanssiasiantuntijuudella ja normiperustaan viitaten.

Lastensuojelu ei ole kuitenkaan vain palvelua. Laki velvoittaa ammatillaisia huolehtimaan siitä, että lasten oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön ja suojeluun toteutuu. (HS 15.11.2003, mielipidekirjoitus)

97 Akateemisten keskustelijoiden ryhmään kuuluvat tässä tutkimuksessa yliopistojen opettajat, opiskelijat ja tutkijat.

Lastensuojelun valvontaa ja toimintatapojen kehittämistä tulisi tarkastella sen mukaan, miten sijaishuolto edistää lastensuojelulain tarkoitusta. (HS 3.10.2018, mielipidekirjoitus)

Akateemisissa keskusteluissa lastensuojelun toimintarakenteelliset teemat ni-
voutuvat osaksi laajempaa keskustelua lapsen asemasta (esim. Hämäläinen 2007,
371–372, 424–425; Harrikari 2019, 363), ja niissä otetaan kantaa lastensuojelu-
järjestelmän muutostarpeeseen ja puutteisiin (esim. Petrelius & Eriksson 2018).
Puheenvuoroissa kannetaan huolta myös lastensuojelun tutkimustiedon rajallisuu-
desta ja puutteesta. Toisaalta lastensuojelusta kerrotaan hierarkkisenä järjestelmänä,
jossa sosiaalityöntekijälle on luovutettu valta hallinnoida asiakkaan palvelukokonai-
suutta ja päättää, mihin interventioihin ryhdytään. Toisaalta tunnustetaan resurssien
vähyyden aiheuttama ristiriitainen tilanne, jossa palveluja ja interventioita ei aina
kyetä lapsen edun mukaisesti käynnistämään (esim. Puustinen-Korhonen 2013).

Suomalainen lastensuojelun perinne on järjestelmäkeskeinen ja sellaisenaan aikansa
elänyt. (HS 4.7.2014, mielipidekirjoitus)

Puuttuu systemaattista osaamista, tiedonkulkua, riskinarviointia palvelujen sisällä.
Lapsia hakemassa olleet työntekijät eivät tienneet väkivallan uhasta. (HS 26.1.2017,
uutinen)

Yliopistojen edustajien puheenvuoroissa lastensuojelun asiakkaiden asemaan
liittyvät kommentoinnit ja tutkimukselliset nostot kiinnittyvät usein lapsen edun
ja oikeuksien kysymyksiin. He kritisoivat ilmapiiriä, jossa lastensuojelun asiakkaita
ei mielletä luottamuksen arvoisiksi eikä heidän koeta olevan kiinnostuneita osallis-
tumaan yhteiseen toimintaan siten, kuin yhteiskunnan enemmistö on oikeelliseksi
määritellyt. Yliopistojen edustajat ottavatkin kantaa sosiaalityön erityiseen tehtä-
vään eli toimia asiakkaiden aseman vahvistamiseksi eri yhteiskunnan tasoilla (ks.
Nouwen ym. 2012; McLaughlin ym. 2015).

Yliopistojen edustajilla näyttää olevan myös erityinen rooli tutkimukseen no-
jautuvien argumenttien esittämisessä. Heidän puheenvuoroissaan esitetään usein
yksityiskohtaisia tutkimustuloksia. Aineisto osoittaa, että tutkimustuloksia esitte-
levissä puheenvuoroissa lastensuojelua kuvataan usein sen negatiivisten piirteiden
kautta. Tutkimuksista nostetaan julkisiksi epäkohtiin ja lastensuojelun järjestämisen
haasteisiin liittyviä aiheita.

Suuret maahanmuuttajaperheitä koskevat luvut eivät välttämättä johdu syrjinnästä,
sanoo huostaanottoja tutkinut [nimi] Tampereen yliopistosta. ”Se kertoo vaikeista tilan-
teista. Vähävaraiset perheet ja muut heikossa asemassa olevat tai erityistä tukea tarvitsevat
ryhmät ovat yliedustettuina lastensuojelussa”, hän huomauttaa. (HS 7.11.2012, uutinen)

Tutkimuksessa selvisi, että peräti 66 prosenttia teini-ikäisenä sijoitetuista jää ilman toisen asteen tutkintoa. He ovat usein käyneet vain peruskoulun.

”Määrä on poikkeuksellisen suuri”, väitöskirjatutkija [nimi] Helsingin yliopistolta sanoo. (HS 29.7.2018, uutinen)

Yliopistojen edustajien rooli lastensuojelun yhteiskunnallisen keskustelun herättämisessä kiinnittyykin voimakkaasti tutkitun tiedon välittämiseen ja tutkijan omaan substanssiasiantuntijuuteen (esim. Väliverronen 2018). Erilaisten tutkimustulosten esittäminen tuo julkisuuteen myös aiheita, joista harvemmin tämän tutkimusaineiston perusteella julkisuudessa keskustellaan. Kuten seuraavat tekstiotteet osoittavat, näitä aiheita ovat muun muassa lastensuojeluinterventioiden kauas kantoiset vaikutukset ja lastensuojelun asiakkuudessa olevien henkisten voimavarojen vahvistaminen.

Arviolta kymmenisen prosenttia haastatelluista oli saanut traumaattisten kokemusten käsittelemiseen jonkinlaista terapiaa. Toisessa ääripäässä olivat ne, jotka olivat salanneet lastensuojelulapsena kasvamisensa jopa omilta perheenjäseniltään ja kertoivat kokemuksistaan selvityksessä ensimmäistä kertaa. (HS 6.4.2016, uutinen)

Lastensuojelututkimukset osoittavat, että nuoret, joihin on kohdistettu paljon yhteiskunnan viranomaisten resursseja, kokevat epäluottamusta, syrjintää ja ulkopuolisuutta. Viranomaiskontaktit eivät riitä varmistamaan nuorten sosiaalista luottamusta, yhteenkuuluvuuden tunnetta tai arvokkuuden kokemusta. (HS 29.12.2007, mielipidekirjoitus)

Yliopistojen edustajien tehtävä näyttäisi olevan myös tuoda historiatietoa osaksi julkista keskustelua. Tutkijat tuovat julkiseen keskusteluun kaikuja pidemmältä aikaväliltä, jolloin lastensuojelun lainsäädäntö ja käytännöt olivat erilaisia. Menneeseen viittaavissa kirjoituksissa mahdollistuu lastensuojelun vallitsevan julkisuuskuvan refleктоiva tarkastelu.

Koulukodeissa säännöt olivat tiukat. Esimerkiksi ruokailun piti sujua täysin ääneti. Ylipäättään lasten olisi pitänyt olla aina äänettömiä, siistejä ja herättää mahdollisimman vähän huomiota. Kaiken piti olla tiptop tai rangaistiin. Koulukodin johtaja oli Jumalasta seuraava.

”Ne olivat ankarat elämän olosuhteet. Jos selvisi tervejärkisenä, hyvä”
(HS 27.10.2013, uutinen)

Yliopistojen edustajat voidaan nähdä tämän tutkimuksen perusteella puhumisen vapauden ja vastavuoroisuuden ehtojen kannattajiksi ja edistäjiksi. Tutkitun

tiedon esittelijöinä heillä näyttäisi olevan myös tärkeä rooli avoimen ja todellisen (autenttisen) tiedon ensisijaisuuden vaalimisessa. Analyysi osoittaa, että muihin keskustelijoihin verrattuna yliopistojen edustajat perustelevat kannanottojaan useammin tutkitulla tiedolla. Siten yliopistojen edustajat vastaavat *Helsingin Sanomien* välityksellä ammattilaisten esittämään huoleen siitä, tuleeko muuttuneessa mediaympäristössä tieteen ääni riittävästi kuuluville (Matikainen & Huovila 2017; Niiniluoto 2015).

6.8 Lastensuojelupalveluja tarjoavien yritysten edustajien puheenvuorot

Yritysten edustajien osallistuminen vuosien 1990–2020 *Helsingin Sanomissa* käytyyn lastensuojelukeskusteluun on verrattain vähäistä. 1990-luvulla heidän osallistumisensa keskusteluun näyttää järjestyttömänä ja vasta ulkopuolisen tahon herätteiden myötä aktivoituvana. Tuolloin yritysten edustajien kommentteja esiintyy suhteellisen niukasti, ja ne jakautuvat eri aiheisiin: arvolatautuneista kommentteista palvelujärjestelmän puutteiden ja epäkohtien kautta aina yksittäiseen lastensuojelutapaukseen liittyvään kirjoitteluun. Puutteiden ja epäkohtien nostosta huolimatta yritysten edustajien puheenvuoroissa ratkaisuehdotukset jäävät esittämättä.

Hyvinvoinnin aikana yhteiskunta miltei riisti lapset perheiltään omaan hoitokoneistonsa. Nyt kun koneistoa tarvittaisiin kipeästi, rattaita pyritään pysäyttämään. Uhkana on hädässä olevan lapsen ja hänen perheensä putoaminen tyhjän päälle. Uusavuttomuudesta on ajautettu perheiden näköalattomuuteen, jossa ei ole sijaa tulevaisuudelle. (HS 30.3.1995, uutinen)

Tutkimusaineisto osoittaa, että 2000-luvun alusta vuoteen 2015 yritysten edustajat toimivat ensisijaisesti taloudellisten ja lastensuojelupalvelujen yksityistämiseen liittyvien aiheiden kommentoijina. Tällä samalla ajanjaksolla lastensuojelupalvelujen yksityistäminen oli Suomessa voimakasta (esim. Eriksson & Harrikari 2023). Yritysten edustajien kasvavaa osallistumista lastensuojelusta käytävässä julkisessa keskustelussa selittäneekin vuosien 1990–2020 aikana voimistunut lastensuojelupalvelujen yksityistämisen paradigma, jonka seurauksena nykyään suurin osa lastensuojelun vaativimmista palveluista järjestetään yksityisten toimijoiden toimesta (Porko ym. 2018; Eriksson & Harrikari 2023).

Yksityistämiseen liittyvissä puheenvuoroissa lastensuojelupalveluja tarjoavat yritykset esitellään mahdollisuutena helpottaa kuntien haastavia taloudellisia tilanteita ja tapana tuottaa oikeanlaisia palveluja asiakkaille. Vaikka keskustelujen ytimessä ovat myös lastensuojelupalvelut, kiinnittyy lastensuojeluasioiden käsittely usein laajemmin sosiaali- ja terveyspalvelujen yksityistämistä käsitteleviin kokonaisuuksiin.

Tutkimusaineisto tuokin näkyväksi, että yksityisen sektorin yritysten edustajat osallistuvat ensisijaisesti vallitsevaan keskusteluun lastensuojelun järjestämisestä (esim. Porko ym. 2018; Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020) tarjottavien palvelujen sisällöllisten kysymysten jäädessä taka-alalle. Yritysten edustajat eivät siten juurikaan kommentoi ennen 2010-luvun loppupuolta keskusteluja lastensuojelupalvelujen laadusta ja yksityisten palvelujen valvonnan kysymyksistä (esim. Hoikkala ym. 2017; Heino ym. 2021).

Myös kiire estää löytämästä uusia vaihtoehtoja ja toimintatapoja. Julkisella sektorilla hankinnat on kilpailutuksineen tehty niin hankaliksi prosesseiksi, että on helpompi sulkea silmät uudelta ja tilata palvelut sieltä mistä ennenkin. Tämä kuormittaa palveluntarjoajia epätasapuolisesti ja vaikeuttaa palveluiden saantia. -- Pelkäämme, että koko lastensuojelujärjestelmä halvaantuu, ellei kankeita toimintamalleja saada uudistetuksi. -- Kyse on pikemminkin siitä, että kysyntä ja tarjonta saataisiin kohtaamaan nopeasti ja tehokkaasti. (HS 15.12.2009, pääkirjoitus)⁹⁸

Siinä missä 2000-luvun alun keskusteluissa yritysten edustajat kommentoivat yksityisiin palveluihin liittyviä seikkoja yleisellä tasolla, 2010-luvulla lastensuojelun yksityistämisen toimenpiteet ja käytänteet näyttävät nousevan erityiseen fokukseen. Keskusteluissa syvennytään tarkastelemaan palvelujärjestelmää ja -sisältöjä. Näissä keskusteluissa on havaittavissa intressi kuntasektorin ja yksityisten palveluntuottajien väliseen vertailuun. Tämä keskustelu kytkeytyy tutkimuksen ja julkisen sektorin palvelujen kehittämisen kentällä käytyihin yksityistämisen ja resursointikeskusteluihin (esim. Lastensuojelun yksityisten palvelujen valvontatyöryhmä 2002; Porko ym. 2018; Yliruka ym. 2022b).

Henkilöstö siirtyy kunnalta yksityisen palvelukseen kaikkine vanhoine etuineen. Sitä kautta ei juuri tule säästöjä, mutta [nimi] mielestä yrityksessä työntekijöiden kanssa on helpompi neuvotella kuin kunnassa.

”Julkisella sektorilla yksin kertaisista asioista tulee tosi moni mutkaisia”, [nimi] sanoo. (HS 24.10.2012, uutinen)

Yksityinen palvelun tuottaja voi toimia julkisen sektorin tukena. Samalla tavalla kuin sijaishuollossa, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi ottaa julkisen palvelun rinnalle yksityisen erityisesti silloin, kun kunnan omat resurssit eivät riitä tai kun kunnan palveluvalikosta ei tiettyä ole saatavilla lapsen ja hänen perheensä tarvitsemaa erityispalvelua. (HS 6.11.2012, mielipidekirjoitus)

98 Kyseessä yrityksen edustajan yhteiskirjoitus lastensuojelujärjestön edustajan kanssa.

Yritysten edustajien puheenvuoroissa ei juurikaan esitetä kritiikkiä tai puutteita yksityisiä lastensuojelupalveluja kohtaan. Sen sijaan ne esitetään mahdollisuutena tuottaa parempia palveluja ja jopa parempana vaihtoehtona julkisesti järjestetyille lastensuojelupalveluille (vrt. Eduskunnan oikeusasiamies 2021; Eriksson & Harrikari 2023). Kaupallista retoriikkaa käyttäessään yritysten edustajat esittävät yksityiset palvelut taloudellisena mahdollisuutena rahatilanteen kanssa kamppaileville julkisille toimijoille. Sen sijaan palveluihin liittyvät laadulliset kuvaukset tai perustelut jäävät näissä keskusteluissa piiloon. Palvelujen laadullisiin kysymyksiin yritysten edustajat joutuvat kuitenkin haluamattaankin vastaamaan tarkastelujakson viimeisten vuosien aikana yksityisiin lastensuojelulaitoksiin kohdistuneiden tarkastuskäyntien takia.

Yritysten edustajien rooli julkisessa keskustelussa on muuttunut erityisesti 2010-luvulla, jolloin he ovat useammin selittäneet ilmi tulleita lastensuojelun epäkohtia ja esittäneet niihin ratkaisuja. Valviran ja eduskunnan oikeusasiamiehen tekemät yllätystarkastukset tiettyihin yksityisiin lastensuojelulaitoksiin nousivat tarkastusraporttien paljastamien epäkohtien myötä lastensuojelun julkisen keskustelun keskiöön vuosina 2018 ja 2019 (esim. Valvira 2019; EOAK/5916/2018). Tämä näyttää asemoineen yritysten johtohahmot asiaa julkisesti selittävien kommentoijien rooliin.

Nuorten ystävät -palvelujen toimitusjohtaja [nimi] vakuuttaa, että Pohjolakodissa otetaan lapsen kokemus vakavasti.

”Lasta pitäisi aina kuulla avoimesti. Meidän pitää lähteä siitä, että hän puhuu totta ja että se on hänen kokemuksestaan lähtevää.”

Kun nuori on aggressiivinen, hänen käytöstään saatetaan joutua rajoittamaan. Nuoren kokemus rajoittamistilanteista voi [nimi] mukaan olla erilainen kuin aikuisen kokemus.

”Nuoren kokemus ei ole väärä, ja siksi on hyvä, että tilanteissa kuullaan kaikkia asianosaisia.”

Tarkastusraportin ja sitä seuranneen julkisuuden jälkeen Pohjolakodin käytänteet ovat muuttuneet. Esimerkiksi rajoittamisessa ollaan nykyään hyvin varovaisia. Nuoret pääsevät liikkumaan ja saavat käyttää puhelintaan vapaasti. (HS 6.11.2018, uutinen)

Kuten edellisestä tekstiotteesta on huomattavissa, yritysten edustajat osoittavat, että aikaisemmin käyty julkinen keskustelu on vaikuttanut heidän toimintakäytänteisiinsä. Puheenvuoroissa tuodaan esille, että valvonta (esim. Lastensuojelun yksityisten palvelujen valvontatyöryhmä 2002; Valvira 2013; Aluehallintovirasto 2020) ja siitä käyty julkinen keskustelu (esim. HS 28.5.2019) on otettu vakavasti

ja toimintakäytäntöjä on muutettu lapsen oikeuksien mukaisiksi. Vaikka kyseessä ei ole suora mainosteksti, sanomalehti julkisena alustana mahdollistaa tässäkin tapauksessa lastensuojeluyritysten edustajille markkinointitilan, jossa asiatekstin välityksellä pyritään vaikuttamaan yleisön käsityksiin keskustelijan edustamasta organisaatiosta⁹⁹. Edustetun organisaation julkisuuskuvaan vaikuttaminen näyttäytyy tämän aineiston valossa toteutuvan erilaisten asiasisältöjen kautta. Seuraavassa esimerkissä Valviran tarkastusraporttien esille nostamia epäkohtia kommentoidaan myötäilevästi, mutta yrityksen lainvastaisiksi todettuja käytänteitä oikeutetaan puheenvuoroissa asiakkaiden käyttäytymisen, joskus jopa yksilöllisen piirteen kautta.

”Meillä on haastava asiakaskunta. Sen takia lapset täällä ovat, kun eivät ole väljemmissä rajoissa pärjänneet.” (HS 28.5.2019, uutinen)

”Hän nyt on aika suora ja yksiselitteinen ihminen. Sanoo asiat niin kuin ne ovat. Olen siihen puuttunut. Mutta joskus pitää sanoa asiat suoraan ja selvästi, ilman lässynläättä.” (HS 14.7.2019, uutinen)

Vaikka jälkimmäinen tekstilainaus ei viittaa lainvastaisiin toimintakäytänteisiin, viitataan sillä toimintakäytänteiden ja -asenteiden määrittymiseen osin yksilön persoonallisten ominaisuuksien perusteella. Toisaalta tämä suorapuheisuus rakentaa mielikuvaa yksityisten lastensuojelupalvelujen jämyydestä: asioihin puututaan niiden vaatimalla tavalla. Toisaalta se piirtää kuvaa yhteiskunnassa ja lastensuojelussa vallitsevasta valtahierarkiasta sekä käsityksestä lastensuojelun asiakkaista yhteiskunnan yleisesti hyväksytyjen käytäntöjen vastaisina toimijoina. Näitä toimijoita, ”haastavaa asiakaskuntaa”, tulee yritysten edustajien mukaan kontrolloida.

Edelliset tekstiotteet ovat myös esimerkkejä siitä, miten lastensuojelun toimijoita pyritään asettamaan julkisessa keskustelussa tiettyyn rooliin. Lastensuojelun asiakkaana olevista ja heidän toiminnastaan luodaan tietynlainen, kielteinen mielikuva, jonka voi nähdä myös vaikuttavan julkisen keskustelun rakentumiseen. Voidaan ajatella, että puheenvuorojen esittäjät pyrkivät vaikuttamaan ideaalin keskustelutilanteen rakentumiseen (Habermas 1984a). Esittämällä asiakkaat *haastavina* ja *yksiselitteisinä* yritysten edustajat kyseenalaistavat asiakkaiden puheenvuorojen luotettavuuden ja luovat häilyvää kuvaa asiakkaiden intresseistä osallistua julkiseen keskusteluun. Toisin sanoen, he antavat tässä ymmärtää, että vaikka lastensuojelun asiakkailla on yhtäläiset avoimet mahdollisuudet osallistua julkiseen keskusteluun, asiakkaiden puheenvuorot (autenttisuus) ja keskusteluun osallistumisen (vastavuoroisuuden) intressit tulee asettaa kriittiseen tarkasteluun. Voidaankin ajatella, että näillä kuvailuilla pyritään vaikuttamaan julkisen keskustelun luonteeseen ja siten edustetun tahon toiminnan perustelemiseen. Siinä

99 Tutkimus ei anna vastausta siihen, ovatko vaikuttamispyrkimykset tiedostettuja vai ei-tiedostettuja.

missä puolijulkinen tila määrittyy yksityisen tahon omistuksessa olevaksi, voidaan myös yksityisten lastensuojelupalveluja tarjoavien tahojen lastensuojelukeskusteluun osallistuminen joskus nähdä pyrkimyksenä saavuttaa julkisen keskustelun ”omistajuus”. Toisin sanoen luoda *puolijulkinen* keskustelu, jota pyritään tietyn tavoittein hallinnoimaan.

6.9 Nimimerkillä keskusteluun osallistuvien puheenvuorot

Nimimerkillä¹⁰⁰ lastensuojelukeskusteluun osallistutaan jokseenkin harvoin. Lähtökohtaisesti nimimerkillä julkaistujen kirjoitusten voidaan nähdä osin estävän ja osin edistävän Habermasin (1984a) neljän ideaalin keskustelutilanteen postulaatin toteutumista. Ensinnäkin avoimuuden periaate ei täysin toteudu kirjoittajan salates- sa nimensä ja asemansa yhteiskunnassa. Toisekseen vastavuoroisuuden postulaatin puhdas toteutuminen ei ole mahdollinen, koska nimimerkille vastatessa varsinaisen vastauksen kohde ei ole tunnistettavissa. Toisaalta nimimerkin käyttäminen tukee puhumisen vapauden toteutumista ja antaa mahdollisuuden esittää julkisuudessa vaikeita ja sensitiivisiä aiheita ilman pelkoa leimatuksi tulemisesta tai asiattoman kritiikin kohteeksi joutumisesta. Autenttisuuden postulaatin toteutumisella on sen sijaan kaksi puolta. Tilanteen rehellinen kuvaaminen tai luotettavan tiedon esille nostaminen sensitiivisistä aiheista saattaa olla helpompaa nimimerkin takaa. Kirjoituksen sisältöjen paikantaminen alkulähteelle ei kuitenkaan ole mahdollista.

Nimimerkin takaa keskusteluun osallistuvia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että kaiken kaikkiaan *Helsingin Sanomissa* julkaistaan entistä useammin nimimerkillä varustettuja mielipidekirjoituksia. Kun 1990-luvun alussa kaikista¹⁰¹ vuoden aikana julkaistuista mielipidekirjoituksista keskimäärin neljä on julkaistu nimimerkillä, 2010-luvun loppupuolella nimimerkillä julkaistuja kirjoituksia esiintyy päivittäin. Samanlainen trendi, mutta vasta vuodesta 2000 alkaen, on havaittavissa nimimerkillä julkaistuissa lastensuojelukirjoituksissa.

Tämän tutkimuksen aineistossa nimimerkillä julkaistut kirjoitukset muodostavat yksilöllisen, muista keskustelijoista erottuvan kokonaisuuden. Ensinnäkin nimimerkillä osallistumista esiintyy vain mielipidekirjoituksissa ($n = 32$), toisekseen suuri osa näistä kirjoituksista sijoittuu vuosille 2012–2020. Nimimerkillä julkaistujen lastensuojelua käsittelevien kirjoitusten sijoittuminen tarkastelujakson loppupuolelle kuvastaa *Helsingin Sanomissa* tapahtunutta muutosta julkaista kirjoituksia yhä useammin nimimerkillä.

100 *Helsingin Sanomat* käyttävät ilmaisua: *Julkaisemme kirjoituksen poikkeuksellisesti nimimerkillä.* ”Nimimerkillä kirjoittamisen hyväksymme vain poikkeustapauksissa. Hyväksyttäviä syitä ovat esimerkiksi terveyteen, taloudelliseen asemaan tai muihin arkaluonteisiin aiheisiin liittyvät asiat.” (<https://www.hs.fi/kirjoitamielipidekirjoitus/>).

101 Ei vain tämän aineiston, vaan kaikkien julkisena olevien mielipidekirjoitusten.

Nimimerkin käytöstä huolimatta mielipidekirjoitusten laatijoiden yhteiskunnallinen asema on tunnistettavissa. Vain yhdessä kirjoituksessa kirjoittajan yhteiskunnallinen asemoituminen jää epäselväksi. Kirjoittajan aseman paljastaa joko nimimerkki tai tekstisisältö. Esimerkiksi yhtenä erityisenä ryhmänä nimimerkillä esiintyvien keskustelijoiden joukossa ovat julkiset viranhaltijat ja muut lastensuojelun ammattilaiset. Yhteiskunnallisen aseman paljastava nimimerkki, esimerkiksi *Kaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää* (HS 14.12.2014) tai *Neljä kokenutta sijaisperhettä* (HS 5.6.2015), näyttäytyy tarpeena osoittaa yleisölle, mistä yhteiskunnallisesta asemasta käsin lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistutaan.

Nimimerkkien takaa on tunnistettavissa kaksi keskeistä keskustelijaryhmää: asiantuntijat ja asiakkaat. Asiantuntijoiden kirjoitusten pääteemana on lastensuojelun resursointiin liittyvä kritiikki. Keskeinen kritiikki liittyy lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden puutteeseen ja pätevyYTEEN. Tekstisisällöltään nämä mielipidekirjoitukset eivät sisällä henkilökohtaisia tai yksilöitäviä tietoja, ja niissä lastensuojelun puutteellisia resursseja kuvaillaan suhteellisen yleisellä tasolla yhteiskuntakriittisesti. Kirjoitusten seikkaperäiset työkäytäntöjen tai niiden puutteiden, palkankorotusvaatimusten tai ammatillisen pätevyyden pohdinnat eivät nekään perustele nimimerkin taakse asettumista. Herääkin kysymys, minkä takia nämä asiantuntijat eivät ole olleet halukkaita julkaisemaan mielipidekirjoituksiaan omalla nimellään.

Kun monet perheille välttämättömiksi arvioidut palvelut ovat tukossa, niitä saattaa joutua odottamaan kohtuuttoman pitkään. Palvelujen saannin viivästyessä perheen tilanne voi kriisiytyä entisestään. Ongelmien ennaltaehkäisyyn lastensuojelussa ei usein ole mahdollisuutta tai aikaa.

Helsingissä lastensuojelu on viime vuosina monilla alueilla liitetty osaksi perhekeskuk-sia. Muutoksen myötä lastensuojelun sosiaalityöntekijät on siirretty avokonttoreihin. Luopuminen omista työhuoneista on heikentänyt työhyvinvointia ja laskenut työn tehokkuutta viemällä työrauhan ja mahdollisuuden keskittyä vaativaan työhön. Työntekijävaje aiheuttaa työntekijäkohtaisen asiakasmäärän nousun ja kuormittaa jäljellä olevia, sinnitteleviä sosiaalityöntekijöitä. Uudet asiakkaat on otettava vastaan vähistä resursseista huolimatta. (HS 8.9.2019, mielipidekirjoitus)

Nimimerkillä keskusteluun osallistuvat asiantuntijat esittävät myös kritiikkiä lastensuojelun toimintaa ja järjestämistä kohtaan. Puheenvuoroissaan he kuvailevat lastensuojelujärjestelmän toimivan lapsen edun vastaisesti. Puheenvuorojen voidaan nähdä linkittyvän tutkimuksen tuottamaan tietoon asiakkaiden kokemuksista lastensuojelun toimintaperiaatteisiin liittyen (esim. Laakso 2016; Pekkarinen 2017; Kananaja & Ruuskanen 2019). Joskus järjestelmän nähdään tuottavan liian voimakkaita interventioita, joskus vaaditaan entistä tehokkaampia ja pitkäkestoisempia palveluja lapsen edun nimissä.

Nykyinen laki ei ole lastensuojelulaki, vaan ensisijaisesti biologisten vanhempien suojelulaki. Biologialla ja omistamisella tuntuu maassamme olevan suuri valta, mikä näkyy myös lastensuojelussa.

Keskustelu huostaanottojen toteuttajista ja päätöksenteon tekijöistä on toki tärkeää, mutta olen itse huolissani enemmän siitä, ettei ratkaisuja tehdä tarpeeksi ajoissa.
(HS 10.8.2004, mielipidekirjoitus)

Mielestämme tärkeää olisi huostaanoton alkuvaiheen ja sitä aikaisemmankin ajan tehostettu tuki biologisille vanhemmille tietyn määräjäksi, esimerkiksi kahdeksi vuodeksi.

Mikäli tilanne ei korjaannu, siirrytään pysyvään huostaanottoon. Lapsen etu ja oikeus pitkään jatkuneissa sijoituksissa pitäisi olla perusturvallisuudessa, huolenpidossa ja kiintymyssuhteissa.

Jos käytössä olisi pysyvän huostaanoton mahdollisuus, tilanne olisi selkeämpi kaikille osapuolille. Yhteistyö sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien kesken olisi helpompaa. Sijaisperheitä olisi käytettävissä enemmän. Sosiaalityöntekijöiden työhön vapautuisi resursseja, ja se kohdentuisi paremmin olemassa oleviin ongelmiin.
(HS 14.12.2014, mielipidekirjoitus)

Kuten viimeisestä tekstiotteesta on huomattavissa, puutteellisiin palveluihin ja toimintakäytänteisiin ehdotettuja muutostarkoituksia perustellaan lapsen edun nimissä, mutta myös niistä oletettavasti koituvilla yhteiskunnallisilla hyödyillä ja kustannussäästöillä. Näissä mielipidekirjoituksissa henki on asenteellisempi, ja siten myös nimimerkin käyttäminen tuntuu perustellummalta. Lastensuojelupalveluihin liittyvä julkinen keskustelu herättääkin usein tunteita ja kriittistä keskustelua (ks. Jack 1997; Wolff ym. 2011; Schulz 2018). Tutkimusaineisto osoittaa, että nimimerkkiä käyttävien asiantuntijoiden lastensuojelupalveluja kritisoivat puheenvuorot sisältävätkin joskus tunnelatautuneisuutta.

Lain vaatimus perheen jälleenyhdistämisestä hämmentää. Lain mukaan ensisijainen sijaishuollon muoto on perhesijoitus. Lapsi hyötyy perhesijoituksesta vain, jos hän voi olla tasa-arvoinen perheenjäsen ja muodostaa kiintymyssuhteen sijaisvanhempia. Miten lapsi voi kiintyä sijaisvanhempiin, kun täytyy koko ajan olla valmiina palaamaan milloin tahansa biologisten vanhempien luokse? Mitä lainsäätäjä on oikein ajatellut?
(HS 5.6.2015)

Toinen lastensuojelun julkisen keskustelun ja julkisuuskuvan kannalta tärkeä ryhmä nimimerkkien takana ovat lastensuojelun asiakkaat. Lastensuojelun asiakkuudessa olevat tai olleet eivät tämän tutkimuksen aineiston perusteella juuri

nimimerkkiä käytä. Sen sijaan heidän vanhempansa osallistuvat keskusteluun nimimerkkiä hyödyntämällä. Vanhempien puheenvuorojen sisältö perustuu pitkälti omiin kokemuksiin, joita kaikissa teksteissä reflektoidaan. Tämä lähtökohta antaa perustelun nimimerkin käytölle.

Nimimerkkiä käyttävät vanhemmat osoittavat mielipidekirjoituksissaan kritiikkiä lastensuojelun toimintaa kohtaan, mutta esittävät myös puolustavia puheenvuoroja. Omaa kokemusta käytetään näissä kirjoituksissa korostamaan esitettyä kantaa.

Vastahankaisen nuoren löytäminen ja kiinni ottaminen edellyttävät lähes mahdotoman ketjun saumatonta onnistumista. Ensin laitos ilmoittaa sosiaalityöntekijälle, että lapsi on karannut. Sosiaalitoimi tekee virka-apupyynnön poliisille, kun aikaa on kulunut tarpeeksi. Jos laitoksen väki löytää vastahankaisen nuoren, työntekijät eivät voi kutsua poliisia apuun, vaan heidän tulee soittaa ensin sosiaalityöntekijälle, joka soittaa mahdollisesti eri paikkakunnan poliisille. Päivystävä komisario tekee päätöksen, mihin tehtäviin poliisi lähtee. Kokemuksemme mukaan päihteisiin sekaantuneen alaikäisen kiinniotto menee jonon hännille. Nuori löytyykin usein sattumalta. (HS 8.11.2020, mielipidekirjoitus)

Vaikka edellisessä tekstiotteessa kirjoittaja, lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen vanhempi, ei varsinaisesti tuo esille merkittäviä henkilökohtaisia tai yksilöitäviä tietoja, esittää hän kuitenkin kritiikkiä lastensuojelun toiminnasta omaan kokemukseensa peilaten. Tekstiote sijoittuu kritiikin ja puolustavan puheen väliin. Siinä ei varsinaisesti osoiteta kritiikkiä lastensuojelun toimintaa kohtaan vaan enemmän poliisin käytänteisiin. Kirjoittaja osoittaa, että lastensuojelun haasteelliset tilanteet eivät ole ratkaistavissa pelkästään lastensuojelupalvelujen oman toiminnan kautta, vaan lapsen edun toteutuminen vaatii viranomaisten välistä yhteistyötä. Kirjoittaja ottaa siten kantaa myös lastensuojelulain (417/2007) toteutumiseen ja vaatimukseen lastensuojelun yhteistyökäytäntöjen kehittämistä (esim. Malja ym. 2019; Yliruka ym. 2022a). Seikkaperäisessä kuvauksessaan kirjoittaja osoittaa tuntevansa lastensuojelun toimintakäytänteitä. Tekstin erottaa kuitenkin ammattilaisen tekstistä siinä esiintyvä retoriikka.

Nimimerkillä keskusteluun osallistuvat asiakkaat kuvaavat toteutuneita prosesseja suhteellisen raadollisesti. Näissä kuvauksissa viranomaisen ja asiakkaan välinen valta-asetelma on polarisoitunut: lastensuojelun ammattilaiset kuvataan perusteettomien toimenpiteiden, epäasiallisen vuorovaikutuksen ja hämyisten raporttien tuottajina asiakkaiden jäädessä aseettomina ja jännittyneinä odottamaan, mitä heidän perheen tilanteestaan päätetään. Tässä suhteessa tutkimusaineiston havainnot ovat saman suuntaisia aikaisemman kansainvälisen tutkimuksen kanssa (esim. Darlington ym. 2012; Arbeiter & Toros 2017; Stevens 2018).

Meidän kokemuksemme jaostokäsittelystä on päinvastainen kuin [nimi] (HS 17.2.). Keskustelu oli enemmänkin moralistista kuin analyttistä. Jaoston perehtyminen asiaan vaikutti pintapuoliselta.

Ratsastusta harrastavalta ja eläinrakkaalta, mutta – ilmeisesti kerran – itseään jalkaan viillelleeltä tyttäreltämme kysyttiin, viittelisikö hän hevosensa jalkoja. Ikään kuin eläinrääkkäys ja nuorten melko yleinen keino lievittää ahdistusta viiltelemällä itseään olisivat toisiinsa verrattavia asioita.

Jaoston jäsenet vertailivat tyttäremme omiin samanikäisiin tyttäriinsä. Valiteltiin myös, kuinka paljon verovaroja tyttäremme hoitoon on kulunut. (HS 28.2.2006, mielipidekirjoitus)

Meidän perheessämme piina alkoi, kun hölmöyttämme otimme yhteyttä lastensuojeluun hyvinkin arkisessa lapseen ja eroon liittyvässä tilanteessa. Kaikkemme yrittäeinä apukanavaa ei tuntunut löytyvän. Kävikin vielä hullummin. Asiat vääntyivät vieraiksi, emmekä me tai meidät hyvin tuntevat tunnista meitä lastensuojelun työntekijöiden lastensuojelun selvitystarpeen kuvauksesta.

Olen tämän kokemuksen seurauksena sekä vastaavaa kokeneiden kanssa keskusteltuani tullut siihen tulokseen, että mille tahansa perheelle voi käydä kehnosti lastensuojelun kanssa. (HS 17.5.2014, mielipidekirjoitus)

Jälkimmäisessä tekstiotteessa kuvataan asioiden edenneen lastensuojelusta haetun avun jälkeen epäsuotuisaan ja perheelle vieraaseen suuntaan. Kirjoittaja käyttää kokemustaan myös esimerkkinä lastensuojelun ylivaltaisesta asemasta, jota hän kokee lastensuojelun tietoisesti käyttävän perheiden hyvinvoinnin heikentämiseen. Havainto on saman suuntainen aikaisempien kansainvälisten tutkimusten tulosten kanssa tuoden esille, että asiakkailta on kielteisiä kokemuksia viranomaisen auktoriteettiasemasta (esim. Marshall ym. 2010; Verhallen 2014). Ilmaisemalla huolensa, että *mille tahansa perheelle voi käydä kehnosti lastensuojelun kanssa*, kirjoittaja ensinnäkin rakentaa lastensuojelusta ennalta arvaamatonta kuvaa ja toisekseen kehottaa perheitä olemaan varuillaan joutumasta tekemisiin lastensuojelun kanssa. Katsomalla nimimerkillä julkaistujen mielipidekirjoitusten sisältöjä voidaankin pitää mahdollisena, että niissä toteutuu ja välittyy sellaista autenttisuutta, jota ei välttämättä esiinny omalla nimellä julkaistuissa kirjoituksissa. Nimimerkin hyödyntäminen voi rohkaista kuvailemaan tilanteita ja asioita konkreettisella tasolla tunnelatautuneesti.

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vanhemmat esittävät nimimerkin takaa myös lastensuojelun toimintaa puolustavia puheenvuoroja. Näissä kirjoituksissa puolustetaan ja kuvaillaan vaikeissa elämäntilanteissa apuna olleita lastensuojelun

ammattilaisia. Myös lastensuojelun toimintarakenteet saavat näissä puheenvuoroissa myönteistä palautetta.

Olen omassa elämässäni joutunut seuraamaan huostaanottoasioita hyvinkin läheltä, ja olen huomannut, että nämä ”sossun ämmät” ovat jotain aivan muuta kuin ämmiä.

He joutuvat tekemään erittäin rankkoja ja joskus kovinkin epäoikeudenmukaiselta tuntuvia päätöksiä hankalissa tilanteissa.

Heidän velvollisuutensa on aina yrittää ajatella lasten parasta ja vain lasten parasta. Ja se tuntuu monelta vanhemmalta unohtuneen. Ei lapsia oteta huostaan vanhempien kiusaksi! (HS 7.8.2005, mielipidekirjoitus)

Työntekijät olivat osaavia ja empaattisia, eikä keskustelussa ollut kuulustelun tai leimaamisen sävyä. Sen sijaan jäi tunne, että voin myöhemminkin hakea apua, jos nuoren kanssa on ongelmia.

Molemmissa tapauksissa todettiin, ettei tarvetta jatkotoimenpiteille ole. Voisi siis ajatella, että ilmoitukset olivat turhaa holhousta. Mielestäni niistä oli kuitenkin hyötyä koko perheelle. (HS 21.12.2012, mielipidekirjoitus)

Edellä olevissa tekstiotteissa vanhemmat tuovat esille lastensuojelun sosiaalityön ristiriitaista luonnetta, tuen ja kontrollin piirteitä. Molemmat kirjoitukset nostavat esille lastensuojelussa tehtävien vaativien päätösten ja toimenpiteiden olevan perusteltuja, vaikka ne saatetaan kokea jossain suojeluprosessin vaiheessa kielteisinä. Käyttämällä adjektiiveja *rankkoja* ja *hankalissa* ensimmäisen tekstiotteen kirjoittaja kuvaa lastensuojelun sosiaalityötä vaativana tehtävänä kuitenkin määrittelemättä, kenen kannalta tehdyt päätökset ovat *rankkoja*. Epäoikeudenmukaisuutta sen sijaan kuvataan tuntemukseen perustuvana, mikä viittaa intervention kohteena olevan kokemukseen. Toisessa tekstiotteessa varsinainen kritiikki kohdistuu lastensuojelun toimintarakenteita kohtaan: *Voisi siis ajatella, että ilmoitukset olivat turhaa holhousta*. Kirjoittaja luo mielikuvan lastensuojelusta yhteiskunnan holhoavana tahona, jonka aktivoituminen tapahtuu lastensuojeluilmoituksessa. Hän kuitenkin kumoaa omaan kokemukseensa perustaen käsityksen turhasta holhouksesta. Tärkeiksi sosiaalityöntekijän ominaisuuksiksi luetellaan *osaava* ja *empaattinen*, joilla pyritään kumoamaan yleistä *kuulusteluun* (vrt. Arbeiter & Toros 2017; Haight ym. 2017) ja *leimaamiseen* (vrt. Stevens 2018) perustuvaa ennakkokäsitystä lastensuojelusta. Näissä nimimerkillä julkaistuissa kirjoituksissa vahvistuu käsitys lastensuojelun julkisen mielipiteen rakentumisen kerrostuneisuudesta, jossa yksi lastensuojelun julkisen mielipiteen rakennuspalikka on omaan kokemukseen perustuva argumentointi. Samoin kuin lastensuojelun asiakkaiden puheenvuoroissa myös nimimerkkien

takaa esitettävät argumentit perustuvat usein omaan kokemukseen. Nimimerkillä julkaistuissa mielipidekirjoituksissa tuodaan näkyväksi kokemuksia todellisuudesta ammattilaisten esittämien lastensuojelun toiminnan kuvausten ja tutkitun tiedon rinnalle. Tältä osin nimimerkin hyödyntäminen tuo näkyväksi, että lastensuojelun julkisessa keskustelussa toteutuva avoimuus ja puhumisen vapaus edistävät myös keskustelun autenttisuutta (ks. Habermas 1984a; Huttunen 2014). Voidaan ajatella, että nimimerkin hyödyntäminen lastensuojelun julkisessa keskustelussa voi vastata lastensuojelututkimuksessa tunnistettuun vajeeseen kokemustiedon tuottamisessa (ks. Pekkarinen 2011).

6.10 Uskonnollisten yhteisöjen edustajien puheenvuorot

Uskonnollisten yhteisöjen edustajien esittämät puheenvuorot liittyvät usein keskusteluun kirkon ja lastensuojelun välisestä tiedonvaihdosta. He ovat osallistuneet keskusteluun rippisalaisuuden, kirkkolain ja lastensuojelulain välisestä problematiikasta. Sen sijaan muuhun lastensuojelukeskusteluun liittyvät kommentit sekä omien kantojen henkilökohtaiset ja tutkittuun tietoon pohjaavat perustelut puuttuvat. Uskonnollisten yhteisöjen edustajat käsittelevät puheenvuoroissaan lastensuojelua kirkon kontekstissa ottamatta kantaa lastensuojeluun muutoin yhteiskunnassa. Puheenvuorot rakentavat kuvaa kirkkolain ja lastensuojelulain välisestä kilpajuoksesta lapsen edun turvaamiseksi. Lastensuojelun keskeisenä juridisena perustana on Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991) ja näin ollen myös uskonnonvapauden periaate. Lastensuojelun toiminta ei siten lähtökohtaisesti ota kantaa asiakkaiden uskuntoon tai maailmankatsomukseen. Lastensuojelun ammattilaiset tai muut lastensuojelun keskusteluun osallistuvat eivät näyttäisi perustelevan näkemyksiään tai toimintaansa uskuntoon tai maailmankatsomukseen vedoten.

Uskonnollisten yhteisöjen edustajien puheenvuoroista syntyy mielikuva asetelmasta, jossa kirkolla olisi erityisoikeus käsitellä lapsen kohdistuvia kaltoinkohtelutapahtumia suljetuin ovin rippisalaisuuteen vedoten, ja että rikoksiin liittyvien tilanteiden selvittäminen on poikkeavaa näissä yhteisöissä. Suomen lainsäädäntöä kunnioittava kirkon ylin johto esitellään uskonnollisten yhteisöjen toimintaa kontrolloivana tahona, jonka vaikutusvalta käytännössä tunnustetaan kuitenkin suhteellisen vähäiseksi. Lapsen oikeudet näyttävät keskustelun perusteella häviävän epäselvien hierarkkisten ja asenteellisten rakenteiden uumeniin.

Lestadiolaisessa liikkeessä nähdään kirkko esivaltana, jota pitää kunnioittaa. Kirkkoa ei sitä vastoin hyväksytä täysin hengellisenä esivaltana.

Liikkeen jäsenillä on [nimi] mukaan ajatus liikkeestään ainoana pelastavana yhteisönä, mikä näkyy suhtautumisessa kirkon johtoon.

[nimi] suhtautuu epäillen esimerkiksi siihen, että kirkosta erottamista käytettäisiin rangaistuksena lastensuojelulain noudattamatta jättämisestä.

”Tämä on kansankirkossa harvinainen ajatus. Kirkossa organisaation luonteeseen kuuluu, että siihen kuuluvat kaikki”, [nimi] sanoo. (HS 30.9.2010, uutinen)

Edellinen tekstiote liittyy keskusteluun, jossa ministeritasolla on vaadittu muutosta kirkkolakiin (652/2023) ja hyväksikäytön muuttamista ilmoitettavaksi rikokseksi rippisalaisuudesta riippumatta. Tässä keskustelussa uskonnollisen yhteisön edustajat esittävät kirkkolakiin ja hengelliseen perinteeseen liittyviä perusteluja lastensuojelun ilmoitusvelvollisuuden pätemättömyydestä, mutta myös kehitysmyönteisiä puheenvuoroja käytäntöjen selkeyttämiseksi, jotta kaltoinkohtelut saadaan lastensuojelun tietoon. Kannasta huolimatta uskonnollisten yhteisöjen edustajien kommentteista välittyy asetelma, jossa lastensuojelulaki (417/2007) mielletään toissijaisena lakina kirkkolakiin ja rippisalaisuuteen verrattuna. Argumenttien epämääräisyyttä lisää se, että kommentoijat itse eivät kuitenkaan esitä vastustavansa ilmoittamisvelvollisuutta (LSL 25 §). Toisin sanoen, vaikka julkisessa keskustelussa rippisalaisuus tunnustetaan esteenä lastensuojeluilmoitusten teolle, vallitsevaa toimintakäytäntöä kannattavia puheenvuoroja ei julkisessa keskustelussa juurikaan esiinny. Näiltä osin uskonnollisten yhteisöjen edustajien keskusteluun osallistuminen ei varsinaisesti tue lastensuojelukeskustelun vastavuoroisuutta. Kaikki kannat ja näkökulmat eivät nouse kriittisen tarkastelun kohteeksi.

6.11 Ulkomaalaisten keskusteluun osallistujien puheenvuorot

Ulkomaalaisten keskustelijoiden osallistuminen jää aineiston kirjoituksissa vähäiseksi¹⁰². Kaikki ulkomaalaisten puheenvuoroja sisältävä keskustelu on käyty 2000-luvulla. Suurin osa näistä keskusteluista sijoittuu vuoteen 2012. Keskusteluissa, joissa esiintyy ulkomaalaisten kommentteja, aiheena painottuu Suomen ja toisen valtion välisten lastensuojelukiistojen käsittely. Ulkomaisten keskusteluun osallistujien puheenvuorojen voidaan nähdä kiinnittyvän laajempaan keskusteluun lastensuojelusta kansainvälisenä ilmiönä, jossa lastensuojelun toimintaan toteutetaan erilaisin periaattein (esim. Berrick ym. 2015; Burns ym. 2017; Berrick ym. 2021). Näyttäisi siltä, että eri maiden välillä käytävät keskustelut lastensuojelusta ovat sisällöltään ja asenteeltaan erilaisia. Siinä missä Suomen ja Venäjän välisissä lastensuojeludebateissa suomalaisesta lastensuojelusta piiryy kielteinen kuva (esim. Jäppinen 2015), Suomen ja Norjan välisessä keskustelussa kyseenalaistetaan sen sijaan norjalaisten viranomaisten toimintaa.

102 Tätä selittää osin tutkimusasetelma, ks. poissulkukriteerit (taulukko 2). Lisäksi on huomioitava, että ulkomaalaisten keskustelijoiden puheenvuorot ovat toimituksen suomentamia.

Kohu venäläistaustaisten lasten huostaanotosta sai siis eilen uusia poliittisia kierroksia. [nimi] mukaan maiden välit ovat hyvät, mutta Suomen viranomaiset pilaavat niitä, kun lastensuojelulakia ei muuteta. (HS 2.10.2012, uutinen)

Norjan lastensuojeluviranomaiset eivät ole korjanneet virhettään, vaikka isä on itse ollut aktiivinen osapuoli asiassa. (HS 2.4.2008, uutinen)

Vaikka vähäisten keskustelujen perusteella ei voida vetää yleistettäviä johtopäätöksiä, ulkomaalaisten puheenvuoroja sisältävät keskustelut välittävät käsitystä huostaanotosta sensitiivisenä toimenpiteenä ja poliittisena ilmiönä, joka äärimmäisessä tapauksessa voi aiheuttaa kriisin kahden valtion välisiin suhteisiin. Huomionarvoista on, että ulkomaalaiset keskustelijat eivät kuvaa puheenvuoroissaan varsinaisia tapahtumia, vaan esittävät ennemmin kritiikkiä huostaanoton perusteista ja poliittisen tason linjauksista. Keskusteluissa kritisoidaan suomalaisia lastensuojelukäytäntöjä kuitenkin välittämättä lukijalle tietoa siitä, mitä tosiasiaa on tapahtunut.

6.12 Yhteenveto

Helsingin Sanomien kirjoituksista koostuvan sanomalehtiaineiston perusteella lastensuojelukeskusteluun osallistutaan lähes aina omalla nimellä ja taustaorganisaatio ilmoittamalla. Tähän vaikuttavat osaltaan *Helsingin Sanomien* toimituksen ohjeet ja käytännöt. Nimimerkin takaa keskusteluun osallistujien yhteiskunnallinen asema on usein tekstistä tunnistettavissa, mutta nimettömyys antaa suojan esittää kriittisiä ja henkilökohtaisia puheenvuoroja sensitiivisistä lastensuojeluilmiöistä.

Helsingin Sanomissa julkaistujen kirjoitusten analyysi paljastaa, että lastensuojelun asiakkaat esittävät useimmin omiin kokemuksiinsa liittyviä tilannekohtaisia puheenvuoroja, toisin sanoen kuvaavat lastensuojelun toimintaa konkreettisella tasolla (ks. taulukko 8).

Taulukko 8. Helsingin Sanomissa vuosina 1990–2020 lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistuneiden keskustelijaryhmien keskeiset keskusteluteemat

Keskustelijaryhmä	Teema 1	Teema 2
Kuntien edustajat	Resurssit ja toimintarakenteet (1990–2020)	Omaa ammattikuntaa puolustavat puheenvuorot (1990–2020)
Valtion edustajat	Lakikeskustelut (2000–2008, 2018–2019)	Tiedonkulku ja yhteistyö (2010–2020)
Järjestöjen edustajat	Vanhemmuuden kysymykset (1995–2020)	Sijaisperheiden ja perhehoitajien jaksaminen (2005–2020)
Lastensuojelun asiakkaat	Kokemustietoon perustuvat puheenvuorot (1990–2020)	Lastensuojelun yhteiskunnallinen asema (2006–2017)
Yliopistojen edustajat	Lastensuojelututkimuksen kysymykset (2000–2020)	Lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen kysymykset tutkimustiedon valossa (1990–2020)
Yritysten edustajat	Talous- ja yksityistämiskysymykset (2000–2014)	Lastensuojelutoiminnan epäkohtien selittäminen ja ratkaisujen ehdottaminen (2010–2020)
Nimimerkki	Kriittiset puheenvuorot mielipidekirjoituksissa (1990–2020)	Lastensuojelutoiminnan ja järjestelmän epäkohtien kuvaaminen (2000–2020)
Uskonnollisten yhteisöjen edustajat	Ilmoitusvelvollisuuden kysymykset (2000–2010)	
Ulkomaalaiset	Lastensuojelu valtiosuhteiden kysymyksissä (2000–2020)	Kansalliset lastensuojelun valvonta- ja käytäntökysymykset (2015–2020)

Konkretian tasolla puheenvuoroja esittävät myös lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja muut lastensuojelun käytännön asiakastyötä tekevät henkilöt. Asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden puheenvuorojen vertailu tuo näkyväksi vaihtelun keskusteluun osallistumisen ideaalien (Habermas 1962/2004, 388–389; 1984a; Huttunen 2014) toteutumisessa: siinä missä asiakkaat voivat nimellään tai nimimerkin takaa kuvata kokemuksiaan lastensuojelun toiminnasta niin avoimesti kuin itse haluavat, sosiaalityöntekijöitä sitoo viranomaisen vaitiolovelvoite (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999). Toisin sanoen sosiaalityöntekijät ja muut lastensuojelun ammattilaiset eivät voi *avoimesti* ja *autenttisesti* osallistua lastensuojelukeskusteluun ilman, että jotain jää kertomatta. Ehkä tästä syystä sosiaalityöntekijät puhuvat lastensuojelusta institutionaalisesta viitekehuksesta käsin, mikä siirtää keskustelun fokusta käytännön toiminnasta kohti yleisiä teemoja, kuten lastensuojelun toimintarakenne- ja resurssikysymyksiä. Tämän kolmannen osatutkimuksen havainnot ovat osa lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuutta (kuvio 13).

Dewey (1927): Yksityinen, sosiaalinen ja julkinen	
Ensimmäisen osatutkimuksen havainnot:	
<ul style="list-style-type: none"> • Kiinnostus lastensuojelua kohtaan on lisääntynyt • Lastensuojelukeskustelu on lisääntynyt ja aiheet ovat monipuolistuneet • Ilmiöt ja tapahtumat nousevat entistä ajantasaisemmin julkisiksi • Digitaliset alustat ovat tulleet osaksi <i>Helsingin Sanomissa</i> käytyä lastensuojelun julkista keskustelua 	
LASTENSUOJELUN JULKINEN KESKUSTELU	
Kolmannen osatutkimuksen havainnot (keskusteluun osallistuminen):	Toisen osatutkimuksen havainnot (keskustelujen teemat):
<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalityöntekijät asettuvat tai ajautuvat julkisesti puolustamaan omaa ammattiryhmäänsä • Puheenvuorojen sisältöihin vaikuttaa osallistujan yhteiskunnallinen status ja asema • Yhteisymmärrys syntyy lapsen etuun ja oikeuksiin sekä lastensuojelun resursseihin liittyvissä kysymyksissä • Lastensuojelun asiakkaiden keskusteluun osallistuminen on lisääntynyt 	<ul style="list-style-type: none"> • Keskustellaan läpileikkaavien teemojen kautta • Keskustelun kulku: 1) asian uutisointi 2) puoltavat ja kritisoivat puheenvuorot, 3) viralliset perustelut • Keskusteluissa korostuu sosiaalityö ja sosiaalityöntekijöiden toiminta • Lapsen edun ensisijaisuutta ei kielletä eikä aseteta kritiikin alle
Habermas (1984a): Neljä ideaalin keskustelutilanteen postulaattia	Giddens (1981a): Rakenteen kaksinaisuus

Kuvio 13. Kolmannen osatutkimuksen keskeiset havainnot lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudessa

Tutkimus osoittaa, että keskusteluun osallistumista osin määrittelee keskustelijan yhteiskunnallinen asema. Esimerkiksi keskustelijaryhmille *ulkomaalaiset, uskonnollisen yhteisön edustajat ja yritysten edustajat* piirtyy oma erityinen keskustelunaiheiden kenttä, joka on luontaisesti kiinnittynyt keskustelijan yhteiskunnalliseen asemaan sekä kulttuuriseen ja ammatilliseen identiteettiin. Onkin hyvä pohtia, miten taustalla olevat tahot vaikuttavat ideologisesti tai konkreettisesti ohjaten yksittäisen keskustelijan toimintaa. Edustaessaan esimerkiksi kirkkoa tai tiettyä yritystä keskusteluun osallistuja ei voi kertoa kantaansa täysin avoimesti ja autenttisesti, siis asettua argumentoimaan asiaa puolueettomasti. Jo pelkästään keskusteluun osallistuminen ei näiden tahojen edustajien osalta aina ole täysin omaehtoista, sillä taustaorganisaation intressit asettuvat yksilön intressien edelle (esim. Julkisen sanan neuvosto 2013). Tästä seuraten lastensuojelukeskusteluissa uskonnollisten ja liike-elämän tahojen edustajien puhumisen vapaus ja vastavuoroisuuden ehtojen toteutuminen näyttävät rajattuina.

Lastensuojelun asiakkaat ja nimimerkin takaa keskusteluun osallistuvat esittävät useammin kritiikkiä lastensuojelutoiminnan epäkohdista. Näiden keskustelijoiden puheenvuorot ovat usein muihin keskustelijoihin verrattuna henkilökohtaisempia, ja ne sisältävät konkreettisia esimerkkejä tapahtumista. Näin ollen asiakkaiden puheenvuorot voivat rikastuttaa tutkimuksen kautta kertyvää tietoa (esim. Pekkarinen

2011). Sen sijaan viranomaiset ja muut julkisten palvelujen edustajat kommentoivat lastensuojelua usein virallisista normiperustan kehyksistä käsin. Tulos vahvistaa käsitystä viranomaisen ja viranhaltijoiden erityisestä asemasta, jossa lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistumista ohjaa laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999). Väliin sijoittuvat järjestöjen, uskonnollisten yhteisöjen ja yritysten edustajat, jotka puheenvuoroissaan perustelevat kantojaan jonkin kolmannen osapuolen etujen toteutumisen näkökulmasta.

Keskusteluun osallistujat muodostavat yhdessä lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuuden, jossa on mahdollista toteuttaa Habermasin (1984a; Huttunen 2014) neljän ideaalin keskustelutilanteen postulaatin kautta diskursiivisen tahdon muodostus ja siten julkisen vallan tarkkailu ja kontrolli. Keskustelijat tuovat lastensuojelukeskustelun kokonaisuuteen oman yksilöllisen panoksensa. Se, miten ja minkä laatusesti keskustelija voi tai haluaa osallistua julkiseen debattiin, kiinnittyy ennalta esitettyihin oletuksiin lastensuojelun paikasta yhteiskunnassa. Oletukset näyttäisivät ohjaavan keskustelijoiden intressiä puhua ja argumentoida julkisesti. Siten Habermasin (1984a) neljän ideaalin keskustelutilanteen postulaatin toteutuminen näyttäisi olevan alisteista yhteiskunnassa vallitseville toimintakehyksille ja käsityksille lastensuojelusta näissä kehyksissä.

Erilaisista yhteiskunnallisista asemista käsin keskusteluun osallistuvat tulkitsevat lastensuojelun kokonaisuuden osasia puheenvuoroissaan. Toisille (nimimerkillä osallistuvat, asiakkaat) yhteiskunnallinen asema mahdollistaa kaikkien neljän postulaatin toteutumisen, toisilla (viranomaiset, kolmas sektori) taustaorganisaatio ja asema organisaatiossa rajoittavat henkilökohtaisten mielipiteiden esittämistä ja siten heikentävät avoimuuden ja puhumisen vapauden toteutumista. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että keskustelun rakentuminen eri yhteiskunnallisista asemista käsin mahdollistaa lastensuojelun julkisen vallan kriittisen tarkastelun ja vallankäytön tarkkailun (Habermas 1984b). Eri keskustelijaryhmillä on oma erityinen rooli (ks. taulukko 8) lastensuojelun ja lastensuojelussa käytettävän julkisen vallan kontrollointiin julkisuutta hyödyntäen.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

7.1 Tutkimuksen tulokset

Olen tässä tutkimuksessa analysoinut lastensuojelun julkista keskustelua. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 käydystä lastensuojelun julkisesta keskustelusta. Tutkimus osoittaa, että lastensuojelun julkinen keskustelu on 1) sisällöltään monipuolista, 2) eri yhteiskunnallisista asemista käsin tuotettua ja 3) vallitsevan lastensuojelujärjestelmän rakenteiden kriittiseen tarkasteluun perustuvaa.

Tutkimusaineisto on sisältänyt yhteensä 1 451 kirjoitusta, joita on analysoitu aineistolähtöisesti. Analysoin lastensuojelun julkista keskustelua kolmessa metodologialtaan ja asetelmaltaan itsenäisessä osatutkimuksessa. Ensimmäisessä osatutkimuksessa analysoin sisällön erittelyn, aineiston luokittelun ja teemoittelun menetelmin sitä, miten lastensuojelusta on keskusteltu ja miten sanomalehden toimitukselliset käytännöt muokkaavat lastensuojelun julkista keskustelua. Toisessa osatutkimuksessa analysoin temaattisen analyysin keinoin sitä, mitä teemoja lastensuojelukeskustelussa esiintyy ja miten teemojen esiintyminen on muuttunut. Kolmannessa osatutkimuksessa tarkastelin ketkä lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistuvat ja mistä he puhuvat.

Hyödynsin osatutkimuksissa erilaisia tulkinnallisia lähestymistapoja. Ensimmäisessä osatutkimuksessa tulkitsin lastensuojelun julkista keskustelua ja toimituksellisia käytäntöjä yksityisen, sosiaalisen ja julkisen (Dewey 1927/2006) kokonaisuudessa. Toisessa osatutkimuksessa hyödynsin Anthony Giddensin (1979/1984a) ajatusta rakenteen kaksinaisuudesta syventääkseni ymmärrystä lastensuojelun julkisen keskustelun rakenteesta, rakenteistumisesta ja muovautumisesta. Kokonaiskuvan syntymiseksi laajensin näkökulman keskusteluun osallistumisen tarkasteluun (kolmas osatutkimus) ja peilasin analyysin tuloksia Jürgen Habermasin (1984a) ajatukseen neljästä ideaalin keskustelutilanteen postulaatista.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että *Helsingin Sanomat* ovat tärkeä lastensuojelukeskustelun foorumi. *Helsingin Sanomissa* käyty keskustelu antaa ymmärryksen siitä, että lastensuojelusta keskustellaan entistä useammin ja monipuolisemmin Suomessa. Tulokset antavat viitteitä siitä, että suomalaisen lastensuojelukeskusteluun osallistutaan laajasti ja sen avulla pyritään vaikuttamaan lastensuojelun järjestämiseen ja kehittämiseen. Lastensuojelun julkisen keskustelun tulee olla avointa, ymmärrettävää ja perusteltua. Keskustelussa tulee mahdollistaa se, että jokaisella keskusteluun osallistuvalla on mahdollisuus esittää asiansa ja vaikuttaa siten las-

tensuojelun järjestämiseen ja sen kehitykseen. Tämän tutkimuksen perusteella lastensuojelun julkinen keskustelu rakentuu sosiaalisen vuorovaikutuksen prosessissa, jossa käsiteltävät teemat valikoituvat tarpeesta tarkastella kriittisesti suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevia lastensuojelun rakenteita. Taulukossa 9 on esitetty tämän tutkimuksen perusteella syntynyt ymmärrys lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuudesta ja sen osatekijöistä.

Taulukko 9. Helsingin sanomissa vuosina 1990–2020 käydyin lastensuojelun julkisen keskustelun kokonaisuus, osatekijät ja empiiriset havainnot.

Helsingin Sanomissa käydyin lastensuojelun julkisen keskustelun osatekijät	Osatutkimusten keskeiset empiiriset havainnot
Keskustelun perustalla ja sytykkeenä ovat vallitsevat lastensuojelun ja lastensuojelun julkisen keskustelun rakenteet.	<i>Kiinnostus lastensuojelua kohtaan on kasvanut ja siihen liittyvä julkinen keskustelu on jäänyt korkealle tasolle. Lastensuojelun ilmiöt ja tapahtumat nousevat eniten ajantasaisemmin julkisiksi.</i>
Keskusteluun osallistutaan ja vallitsevia rakenteita tarkastellaan eri yhteiskunnallisista asemista käsin.	<i>Lastensuojelun asiakkaiden keskusteluun osallistuminen ja heidän kokemustietonsa julkiseksi tulo on lisääntynyt.</i>
Keskusteluun osallistuvat muodostavat yhdessä kokonaisuuden, jossa mahdollistuu diskursiivisen tahdon muodostus ja julkisen vallan tarkkailu ja kontrolli.	<i>Helsingin Sanomissa vuosien 1990–2020 aikana käyty lastensuojelukeskustelu on lisääntynyt Halu vaikuttaa lastensuojelun järjestämiseen ja lastensuojelun yhteiskunnallisen aseman ja roolin määrittämiseen julkisen keskustelun välityksellä on kasvanut.</i>
Keskusteluun osallistumiseen vaikuttaa keskustelijan asema yhteiskunnassa, suhde lastensuojeluun ja lastensuojelun institutionaalisen rakenteen määrittämät rajoitukset (mm. vaihteluvollisuus).	<i>Mahdollisuus osallistua lastensuojelun julkiseen keskusteluun on avointa kaikille, mutta julkisesti esitettävien puheenvuorojen sisältöihin vaikuttaa osallistujan yhteiskunnallinen asema.</i>
Yksityisten lastensuojeluasioiden julkiseksi tulo vaatii foorumeja sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollistumiseksi.	<i>Toimituksella on portinvartijuus siihen, mitkä asiat nousevat julkisiksi. Digitaaliset alustat ovat tulleet osaksi Helsingin Sanomissa toteutuvaa keskustelua.</i>
Keskustelu kuvaa ja toisintaa olemassa olevia rakenteita eri keskusteluun osallistuvien kokemuksiin ja näkemyksiin pohjaten.	<i>Lastensuojelun julkinen keskustelu noudattelee rakennetta: 1) asian uutisointi 2) puoltavat ja kritisoivat puheenvuorot, 3) viralliset perustelut. Uudet teemat muovaavat lastensuojelukeskustelua.</i>
Lastensuojeluinstituution rakenteiden muovaamiseen pyritään vaikuttamaan aiempaa monipuolisemmista näkökannoista käsin.	<i>Keskustelua käydään läpileikkaavien teemojen kautta. Keskustelun aiheet ovat monipuolistuneet ajanjakson edetessä. Vallitseviin rakenteisiin pyritään vaikuttamaan mm. esittämällä julkisesti lastensuojelutarjen kuvauksia.</i>
Keskustelijat pyrkivät löytämään yhteisen ymmärryksen lastensuojelun muutostarpeista. Jotta yhteinen ymmärrys saavutetaan, keskustelussa tulee toteutua avoimuus, vastavuoroisuus, autenttisuus ja puhumisen vapaus.	<i>Lastensuojelun julkinen keskustelu on lisääntynyt ja aiheet ovat monipuolistuneet. Yhteisymmärrys syntyy lapsen etuun ja oikeuksiin sekä lastensuojelun resursseihin liittyvissä kysymyksissä.</i>
Keskustelulla pyritään vaikuttamaan poliittiseen päätöksen tekoon ja vallitsevien rakenteiden muuntumiseen.	<i>Lastensuojelun ammattiin ja työntekijöihin liittyviä kysymyksiä käsiteltäessä keskustelussa korostuu sosiaalityö ja sosiaalityöntekijöiden toiminta. Sosiaalityöntekijät asettuvat tai ajautuvat julkisesti puolustamaan omaa ammattiryhmäänsä.</i>

Lastensuojelun julkinen keskustelu rakentuu yksityisten asioiden julkitulon ja sosiaalisen vuorovaikutuksen avulla (Dewey 1927/2006). Tutkimuksen perusteella lastensuojelun julkiseksi asettaminen edellyttää lastensuojelujärjestelmässä esiintyvien ilmiöiden ja yksityisten lastensuojeluasioiden sosiaalista käsittelyä. Lastensuojelun julkinen käsittely rakentuu tämän tutkimuksen perusteella keskusteluun osallistuvien ja sanomalehden toimituksen toimenpiteiden vuorovaikutuksessa. Tässä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä rakenteet että toimijat vaikuttavat toisiinsa (Giddens 1979/1984a). Keskusteluun osallistuva tekee päätöksen osallistua keskusteluun yhteiskunnan, mutta myös sanomalehden toimituksen vallitsevissa rakenteissa. *Helsingin Sanomien* rakenteet mahdollistavat¹⁰³ keskustelun lastensuojelusta, mutta vaikuttavat myös yksilöiden mahdollisuuksiin osallistua keskusteluun. Tutkimuksen perusteella keskusteluun osallistumalla yksilöt käyttävät valtaa saadaakseen aikaan muutoksia *yhteiskunnan*¹⁰⁴ vallitseviin rakenteisiin.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lastensuojelun järjestelmän vallitsevilla rakenteilla on vaikutusta siihen, mitkä asiat lastensuojelusta nousevat julkisiksi. Muun muassa vallitseva lainsäädäntö vaikuttaa siihen, miten lastensuojelu määrittyy osaksi yhteiskuntaa ja mitä siitä nousee julkiseen keskusteluun. Tulokset kertovatkin, että lastensuojelukeskustelu antaa vihjeitä yhteiskunnan tilasta ja yhteiskunnan yhteisöjen ja yksilöiden toiminnasta. Esimerkiksi lastensuojelutarpeen syyt ja seuraukset sekä toimenpiteiden valvonta ja kriittinen arviointi ovat nousseet entistä vahvemmin osaksi *Helsingin Sanomissa* käytyä julkista keskustelua. Myös aikaisemmissa kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että julkisuus on noussut väyläksi ymmärtää lastensuojelun asiakkaiden tilanteita ja tarpeita (ks. Barfoed 2019; Cooner ym. 2020) ja lastensuojelun tuen järjestämistä (ks. Zaccagrino 2021). Tutkimus osoittaa, että media ja julkisuus eivät kuitenkaan ole pelkästään väylä ymmärtää lastensuojelun asiakkaiden tilanteita vaan myös väylä sysätä alulle muutos lastensuojelussa esiintyvien epäkohtien ja lain vastaisen toiminnan poistamiseksi. Tästä esimerkkinä on muun muassa lastensuojelulaitoksiin tehtyjen valvontakäyntien uutisointi ja sen aiheuttama julkinen keskustelu asiakkaiden asemasta (esim. Aluehallintovirasto 2020).

Tämän tutkimuksen valossa lastensuojelun ammattiin ja työntekijöihin liittyviä kysymyksiä käsiteltäessä korostuu *sosiaalityön* ja *sosiaalityöntekijöiden* toiminnan kriittinen tarkastelu. Tähän vaikuttaa osaltaan suomalaisen yhteiskunnan rakenne. Suomessa sosiaalityöllä on laissa säädetty rooli (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 15 §). Sosiaalityön kriittisen tarkastelun lisääntymisen taustalla voidaan nähdä olevan rakenteellisen sosiaalityön (emt., 7 §) vahvistuminen Suomessa 2010-lu-

103 Ilman yhteiskunnan rakennetta ei olisi instituutiota *lastensuojelu*, eikä siitä siten voitaisi käydä keskustelua.

104 Tutkimuksen tulokset eivät anna viitteitä siitä, että lastensuojelun julkisen keskustelun kautta pyritäisiin vaikuttamaan sanomalehden toimituksellisiin rakenteisiin.

vulla. Aikaisemman suomalaisen tutkimuksen perusteella lastensuojelun julkinen arviointi ei ole vielä 2000-luvun alku vuosina ollut Suomessa käytäntö (ks. Sinko 2005, 19). Juha Hämäläisen (2014, 79) mukaan julkiseen keskusteluun osallistumisen ei olekaan katsottu olevan suomalaisen sosiaalityön ”perusluonteessa”. Tästä seuraten sosiaalityön tehtävistä on puuttunut yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja keskusteluun osallistumiseen suuntaava perinne. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että julkiseen keskusteluun osallistuminen on hiljalleen tullut osaksi sosiaalityötä, koska sosiaalityöntekijöiden keskusteluun osallistuminen *Helsingin Sanomissa*, myös omalla nimellä, on lisääntynyt 2010-luvulla. Sosiaalityöntekijöiden puheenvuorojen määrän kasvun myötä lastensuojelun sosiaalityö ammattina on erottunut entistä selkeämmin omaksi keskustelun aiheekseen. Sosiaalityöntekijöiden osallistumisen voidaan nähdä vaikuttaneen myös siihen, että *Helsingin Sanomissa* käydyssä lastensuojelukeskustelussa on tapahtunut siirtymä lastensuojelun viranomaistyön hallinnollisesta keskustelusta kohti konkreettisia lastensuojelutyön ja -palvelujen kuvauksia. Voidaan siten todeta, että lastensuojelun julkiseen keskusteluun osallistumalla, sosiaalityöntekijät pyrkivät muuttamaan ”puhumattomuuden perinnettä” ja tuomaan sosiaalityön ja lastensuojelun julkisen arvioinnin osaksi lastensuojelutyön tehtävää. Lastensuojelu, sen käytännöt ja toimijat asetetaan aiempaa useammin sosiaalityön toimesta julkisen arvioinnin kohteeksi. Trendi jatkuu myös tutkimusaineiston ajanjakson jälkeen, sillä 2020-luvulla sosiaalityöntekijät tuovat edelleen näkemyksiään esille omalla nimellään (esim. HS 7.10.2022; HS 16.9.2022; HS 26.7.2022). Lain velvoite rakenteellisen sosiaalityön (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7 §) toteuttamiseen on voinut lisätä lastensuojelun sosiaalityön, sen toimenpiteiden ja asiakkaiden tarpeiden käsittelyä ja osallistumista lastensuojelun julkiseen keskusteluun. Risto Kunelius ym. (2009, 365) ovat todenneet tutkimuksessaan, että varsinkin resurssien uhattuna ollessa organisaatioiden edustajat pyrkivät saamaan journalistista julkisuutta yleisönosaston mielipidekirjoitusten välityksellä, mikäli muut reitit eivät avaudu. Tämä ilmiö voi olla myös sosiaalityöntekijöiden keskusteluun osallistumisen lisääntymisen taustalla, koska he entistä useammin tuovat resursseihin liittyviä kommenttejaan julkiseksi mielipidekirjoitusten välityksellä.

Asioiden julkiseksi tulo vaatii toimijoita, keskusteluun osallistuvia ja yhteistä keskustelualustaa (Habermas 1984a). Tutkimus osoittaa, että *Helsingin Sanomat* tarjoavat keskustelijoille yhteisen foorumin, julkisen tilan, jossa yksittäisten lastensuojelukokemusten julkiseksi tuleminen toteutuu. Tämä julkinen tila mahdollistaa lastensuojelujärjestelmään liittyvien epäkohtien esille noston ja kriittisen tarkastelun. Tutkimus osoittaa, että toimituksellisten käytäntöjen muutos¹⁰⁵ ja uusien keskustelualustojen avaaminen ovat vaikuttaneet lastensuojelukeskustelun jäsentymiseen *Helsingin Sanomissa*. Tästä selkeimpänä havaintona on las-

105 Esimerkiksi digitalisaatioon reagoiminen ja lastensuojelujulkaisujen tyyli variaation laajentaminen (laajat artikkelit, kokemustiedon liittäminen osaksi julkaisuja).

tensuojelukeskustelun nopeatempoistuminen ja monimuotoistuminen vuosien 1990–2020 ajanjaksolla. Tähän on osaltaan voinut vaikuttaa journalismin digitalisoituminen (esim. Kantola 2011; Mikkonen ym. 2014; Raiskila & Wiberg 2017) ja lastensuojelun julkisen keskustelun määrän ja aiheiden käsittelyn lisääntyminen 2010-luvulla. Keskustelun nopeatempoistumiseen näyttäisi vaikuttaneen se, että muualla yhteiskunnassa käsiteltävänä olevat ilmiöt ja keskustelunaiheet (esimerkiksi poliittiset keskustelut) nousevat lastensuojelusta keskustelevien puheenvuoroihin entistä ajantasaisemmin. Anu Kantola (2011) on todennut internetin käytön ja digitaalisten sisältöjen tulleen osaksi kuluttajatottumuksia 2000-luvulla ja että verkkolehden julkaiseminen on laajentanut uutisten saavutettavuutta. Niklas Jensen-Eriksenin ym. (2019) ovatkin todenneet, että *Helsingin Sanomissa* on jo 2000-luvun alussa hyödynnetty internetin mahdollisuuksia digitaalisten sisältöjen julkaisemiseksi. Näillä toimenpiteillä ja muutoksilla voidaan nähdä olleen vaikutus lastensuojelun julkisen keskustelun lisääntymiseen 2010-luvulla. Kansalaiset ovat hyödyntäneet nämä tarjotut mahdollisuudet julkiseen keskusteluun osallistuakseen.

Uusien julkaisuluokkien (esim. *Politiikka*, *Perhe* ja *Terveys*) käyttöönotto *Helsingin Sanomissa* ja julkaisutoiminnan digitalisoituminen ovat mahdollistaneet uutisoinnin muuttumisen kohti artikkelinomaisia laajempia juttukokonaisuuksia, joissa lastensuojelua käsitellään eri näkökulmista. Varsinkin 2010-luvulla *Helsingin Sanomissa* lisääntyneet lastensuojelua käsittelevät laajasanaiset artikkelijulkaisut ovat mahdollistaneet entistä useammin lastensuojeluun liittyviä ilmiöitä selittävien seikkojen, myönteisten kokemusten ja lastensuojelun toiminnan kuvausten julkiseksi tulon. Aino Kääriäinen (2003) on tutkinut lastensuojelun asiakasdokumenttien sisältöjä ja todennut, että asiakasdokumenttien sisältö on moniäänistä ja kattaa usein eri henkilöiden näkemyksiä ja lastensuojelun työn kuvauksia. Kääriäinen on määritellyt asiakirjoissa esiintyvät työn kuvaukset sisällöllisiin (lapsen hoiva, arjen hallinta, yhteistyö ja päihteiden käyttö) ja kokemuksellisiin (huoli, vastuu, yhteys ja moraali) teemoihin. Tämän tutkimuksen perusteella julkisessa keskustelussa esitetyissä lastensuojelun toiminnan kuvauksissa käsitellään myös Kääriäisen nimeämiä aiheita. Aino Kääriäisen ja tämän tutkimuksen tulosten yhteiseen tarkasteluun perustuen voidaan todeta, että lastensuojelun julkiseen keskusteluun välittyy lastensuojelun toimenpiteissä ja työssä tosiasiaa esiintyviä ilmiöitä. Kirjoituksissa esitetyt erilaiset näkemykset ja kokemukset lastensuojelusta ja lastensuojelutarpeen taustalla olevista tekijöistä tuovat parhaimmillaan näkyväksi lastensuojelun tuen ja kontrollin kompleksista luonnetta ja antavat monipuolisesti syötteitä julkisen mielipiteen rakentumiseen. Tutkimusaineiston kirjoitukset ja niistä rakentuva keskustelu kiinnittyykin lastensuojelupalveluissa esiintyvään keskustelujatkumoon, jossa yhteisymmärrystä lastensuojelun ja sosiaalityön tuen ja kontrollin ilmiöihin liittyvistä toiminnallisista periaatteista ei ole vielä syntynyt (Juhila 2005; Renko 2016; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021a).

Muutokset sanomalehden toimituksellisissa käytännöissä ovat olleet mahdollistamassa laajemman keskustelijajoukon syntymistä ja madaltaneet kynnystä osallistua lastensuojelukeskusteluun. Muutosten myötä *Helsingin Sanomat* tarjoaa entistä paremmat edellytykset lastensuojeluun liittyvän kokemustiedon ja arvoihin perustuvien puheenvuorojen julkiseksi tulolle ja siten myös demokraattisen osallistumisen ja julkisen sfäärin läsnäolon lastensuojeludebatissa (ks. Ahva 2010). Vaikka toimituksella on merkittävä rooli lastensuojelun julkisessa keskustelussa, osoittavat tutkimuksen tulokset, että keskusteluun osallistutaan entistä laajemmin erilaisista yhteiskunnallisista asemista käsin. Laura Ahva on todennut tutkimuksessaan (2010), että toimittajien valta-asema journalismin rakenteen määrittelyssä on hiljalleen murtumassa, koska kansalaisilla on entistä merkittävämpi rooli journalismiin osallistumisessa. Tämä tutkimus antaa saman suuntaisen havainnon kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisääntymisestä, kun esimerkiksi lastensuojeluun liittyvä uutisointi sisältää yhä useammin lastensuojelun asiakkaiden puheenvuoroja. Lastensuojelun asiakkaiden puheenvuorot tuovat julkisuuteen sellaisia näkökulmia lastensuojelusta, jotka muutoin jäisivät julkisen keskustelun tavoittamattomiin. Nämä puheenvuorot muokkaavat lastensuojelun julkista keskustelua, mutta vaikuttavat myös toimituksellisiin käytänteisiin toimittajien joutuessa tekemään valintoja julkaisujen sisällöllisistä painotuksista. Tämä näkyy muun muassa siinä, että 2010-luvulla *Helsingin Sanomien* uutisoinnissa on käsitelty yhä enemmän kokemukseen ja arvoihin perustuvia lastensuojelukysymyksiä. Muutos voi osaltaan olla seurausta siitä, että digitalisoitumisen myötä ammattilaisten ja kansalaisten osallistuminen julkiseen keskusteluun on tasavertaistunut (Raiskila & Wiberg 2017, 36–37).

Tutkimus tuo näkyväksi, että kun viranomaisen edustajille keskusteluun osallistumisen avoimuus ja puhumisen vapaus on rajattua, lastensuojelun asiakkaat voivat itse määrittää avoimuuden ja puhumisen vapauden rajat. Lastensuojelun asiakkaat voivat esimerkiksi nimellään tai nimimerkin takaa kuvata kokemuksiaan lastensuojelun toiminnasta niin avoimesti kuin itse haluavat¹⁰⁶. Sosiaalityöntekijöitä sen sijaan sitoo viranomaisen vaitiolovelvoite myös nimimerkkiä käyttäessään (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999). Lähtökohtaisesti sosiaalityöntekijät ja muut lastensuojelun ammattilaiset eivät voi osallistua lastensuojelun julkiseen keskusteluun ilman, että jotain jää kertomatta. Omia asioitaan käsitellessään lastensuojelun asiakkailta ei samanlaista vaitiolovelvollisuuden aiheuttamaa rajoitetta ole.

Keskustelijan yhteiskunnallisen aseman ohella *anonymiteetti* vaikuttaa lastensuojelukeskusteluun osallistumiseen. Vaikka tämän tutkimuksen perusteella lastensuojelukeskusteluun osallistutaan usein omalla nimellä ja taustaorganisaatio ilmoittamalla, lastensuojelusta keskustellaan *Helsingin Sanomissa* myös nimettömästi tai nimimerkin takaa. Nimimerkillä julkaistujen kirjoitusten määrä on tulosten perusteella lisääntynyt 2000-luvulla. Nimettömyyteen tai nimimerkin käyttöön

106 Sanomalehden toimitus määrittää lopulta sen, mitkä kokemukset tuodaan julkisiksi.

liittyy yleensä aiheen sensitiivisyys puheenvuoron esittäjän kannalta. Tutkimus osoittaa, että nimettömyys antaa suojan esittää kriittisiä ja henkilökohtaisia puheenvuoroja sensitiivisistä lastensuojeluilmiöistä. Yleensä nimettömänä tai nimimerkin takaa keskusteluun osallistuvan yhteiskunnallinen asema tuodaan kuitenkin esille tekstissä.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että myös viranhaltijat, varsinkin kuntien edustajat, esittävät palvelujen laatuun ja sisältöön liittyviä kriittisiä puheenvuoroja yhä useammin nimimerkin takaa. Nimimerkin käytön voidaan nähdä tukevan tarvetta lastensuojelupalvelujen laatuksymysten moninäkökulmaiseen käsittelyyn (esim. Hämäläinen ym. 2016, 10). Kriittiset puheenvuorot liittyvät lastensuojelun järjestämiseen ja resursointiin. Viranomaisten kriittiset puheenvuorot näyttävät jakautuvan siten, että mitä korkeammalla organisaation hierarkiassa puhuja on, sitä useammin kritiikki esitetään omalla nimellä ja kohdistamalla se lastensuojelun viranomaisen tai muun toimijan toimintaan. Sen sijaan mitä lähempänä puhuja on asiakasta (esimerkiksi sosiaalityöntekijä), sitä useammin kritiikki kohdennetaan nimimerkin takaa lastensuojelun toimintarakenteiden toimimattomuuteen ja resurssien riittämättömyyteen (esim. Mänttari-van der Kuip 2022). Eli se yhteiskunnallinen asema, mistä käsin puhuja keskusteluun osallistuu, vaikuttaa siihen, mitä hän lastensuojelusta lausuu. Ammatillaisen nimimerkin takaa esittämät kriittiset puheenvuorot lastensuojelun toimintarakenteista ja kritiikki omaa työnantajaa kohtaan kertovat puhumisen vapauden toteutumattomuudesta työyhteisöissä. Tulokset osoittavat, että lain velvoitteista huolimatta työn epäkohtien esille nostamista ei riittävästi tueta työnantajan taholta (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 48 §; LSL 78–81 §).

Keskusteluun osallistuvat pyrkivät muodostamaan yhteistä ymmärrystä lastensuojelun muutostarpeista ja siten vaikuttamaan poliittiseen päätöksen tekoon. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että *Helsingin Sanomissa* vuosina 1990–2020 käyty lastensuojelun julkinen keskustelu lähtee tarpeesta nostaa näkyväksi yhteiskunnassa vallitsevaa lastensuojelujärjestelmää ja sen toimintaa. Keskustelun välityksellä pyritään tekemään ehdotuksia vallitsevan rakenteen muuntamiselle.

Tämän tutkimuksen valossa keskeisiä teemoja lastensuojelun yhteiskunnallisen aseman määrittelyssä ovat lastensuojelun toimintarakenteet, resurssit ja palvelujen laatu. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että usein lastensuojelun yhteiskunnallista asemaa määritellään palvelujen laatua, toimintarakenteita ja resurssikysymyksiä julkisesti arvioimalla (esim. Rauhala 1998; Elsley 2010; Jenney ym. 2014). Näiden kysymysten käsittely julkisuudessa näyttäisi siten olevan keskeinen ja toistuva tapa rakentaa julkisuuskuva lastensuojelusta ja vaikuttaa lastensuojelujärjestelmän muovautumiseen. 2010-luvulla vahvistuneet keskusteluaiheet, kuten palvelujen valvonta ja lastensuojelutoimijoiden lain rikkominen tukevat osaltaan käsitystä siitä, että lastensuojelun yhteiskunnallinen asema tullee määritellyksi näiden teemojen käsittelyn kautta myös tulevaisuudessa (esim. HS 9.10.2022; HS 11.12.2022).

Perusteluista riippumatta *lapsen etu* on *Helsingin Sanomissa* käydyssä julkisessa lastensuojelukeskustelussa asia, jonka ensisijaisuutta ei kielletä eikä se asetu kritiikin alle uutisoinnissa tai mielipidekirjoittelussa. Se, miksi mielipidekirjoituksissa ei esiinny lapsen etua mitätöiviä mielipiteitä, voi toisaalta kertoa siitä, että kaikki keskusteluun osallistujat haluavat edistää lapsen etua ja oikeuksia ja että yhteiskunnallisessa keskustelussa lapsen etua ja oikeuksia pidetään kiistämättöminä (ks. LSL 4 §; Harrikari 2019, 18). Toisaalta, koska myöskään uutisoinnissa lapsen etua ei kiistetä, ilmiötä voidaan tarkastella myös toimituksellisesta näkökulmasta: onko niin, ettei lastensuojelun julkiseen keskusteluun päästetä lapsen etua mitätöiviä tai lapsen edun ensisijaisuuden kieltäviä puheenvuoroja. Kritiikin puute voi kertoa siitä, että lapsilla ja heidän edullaan ja oikeuksillaan on yhteiskunnassa asema, joka ei nouse todellisen kriittisen harkinnan kohteeksi. Sen sijaan lainsäädäntö ja lastensuojelulaki osana yhteiskunnan normiperustaa voi nousta kriittisen tarkastelun ja uudelleen tematisoinnin kohteeksi (ks. Habermas 1962/2004).

Lastensuojelun julkisen keskustelun merkitystä korostaa sosiaalisen vuorovaikutuksen tuotoksena syntyvät aloitteet demokratian ja oikeudenmukaisuuden vahvistamisesta. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella keskusteluun osallistuneiden eri yhteiskunnallisista asemista käsin esitetyt puheenvuorot ovat vaikuttaneet lastensuojeluilmiöiden käsittelyn ”normalisoitumiseen”. Lastensuojelun asiakkaiden keskusteluun osallistuminen *Helsingin Sanomissa* käytyyn lastensuojelukeskusteluun on tutkimusaineiston valossa lisääntynyt. Lastensuojelun asiakkaiden keskusteluun osallistumisen lisääntyminen voi osaltaan johtua asiakkaiden osallisuuden paradigman vahvistumisesta 2000-luvulla (Harrikari 2019, 318, 322–324). Lisäksi lastensuojelupalvelujen kehittäminen on toteutunut yhä useammin yhteiskehittäjyyden keinoin (esim. Petrelius & Eriksson 2018), mikä on osaltaan voinut lisätä lastensuojelun asiakkaiden motivaatiota osallistua julkiseen keskusteluun myös *Helsingin Sanomissa*. Voidaan nähdä, että lastensuojelun arvoja ja ennakoasenteita käsittelevät tutkimukset (esim. Eronen 2012; Alhanen 2014; Haight ym. 2017) ovat monipuolistanee lastensuojelun julkisuuskuvaa ja hälventäneet lastensuojelun stigmaa. Stigman hälventyminen on voinut vaikuttaa siihen, että 2020-luvulla entistä useammin lastensuojelun nykyiset ja entiset asiakkaat rohkaistuvat kertomaan nimellään tai anonyymisti omista lastensuojelukokemuksistaan *Helsingin Sanomissa*. Saman suuntainen kehitys on havaittavissa myös tutkimuksiin osallistumisessa (esim. Laakso 2016; Pekkarinen 2017; Kananoja & Ruuskanen 2019). Stigman hälventymistä puoltaa myös se, että lastensuojelun julkisessa keskustelussa tuodaan esille niin lastensuojelun suojelehtävän onnistumisia (esim. HS 31.8.2022) kuin esimerkiksi reagoimattomuutena ja kaltoinkohteluna toteutuneita epäkohtia (esim. HS 5.11.2022; HS 4.12.2022).

Marja Mänttari-van der Kuip (2022) on tutkimuksessaan todennut, että ”palvelujärjestelmän resurssiniukkuus” on yksi kolmesta¹⁰⁷ lastensuojelutyön tekemistä

107 Muut: palvelujärjestelmän monimutkaisuus ja pirstaleisuus.

vaikuttavasta haasteesta. Mänttari-van der Kuipin mukaan resurssiniukkuus kytkeytyy haasteisiin luoda luottamuksellinen suhde asiakkaaseen. Tämä tutkimus vahvistaa käsitystä siitä, että luottamuksellisen suhteen vahingoittuminen voi johtaa asiakkaiden negatiivisiin kokemuksiin lastensuojelupalveluista. Kokemus palvelujen heikosta laadusta voi vaikuttaa lapsen edun ja oikeuksien toteutumiseen. Tutkimus osoittaa, että näitä kokemuksia ja palvelujen laatuun liittyviä epäkohtia nostetaan julkisiksi *Helsingin Sanomissa* käydyissä keskusteluissa niin uutisoinnin kuin mielipidekirjoitusten välityksellä sekä tutkittuun tietoon että kokemukseen perustuen. Lastensuojelun julkinen keskustelu näyttääkin toimivan tutkitun tiedon rinnalla lastensuojelun kokonaiskuvan rakentajana, toisaalta tois- tamassa tutkimuksen tuottamaa tietoa, toisaalta tuomassa julkiseen keskusteluun ja lastensuojelutoiminnan arviointiin uusia aiheita ja näkökulmia. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että lastensuojelun julkinen keskustelu voi edistää lapsen edun toteutumista antamalla syötteitä lastensuojelupalvelujen vastuullisuuden, läpinäkyvyyden ja kehittämisen kriittiseen tarkasteluun. Julkinen keskustelu lisää yleistä tietoisuutta lastensuojelusta ja sen haasteista, mikä voi johtaa muutoksiin ja resurssien vahvistumiseen.

Tutkimus osoittaa, että poliittiseen päätöksentekoon kytkeytyvää lastensuojelu- keskustelua käydään entistä useammin *Helsingin Sanomissa*. Esimerkiksi 2010-lu- vulla julkisuudessa käytyjen lastensuojelun sosiaalityön resurssikeskustelujen ja niiden mukanaan tuoman mediahuomion voidaan ymmärtää osaltaan vaikuttaneen lastensuojelun asiakasmitoitukseen liittyvän lainmuutoksen syntymiseen ja voi- maantuloon 1.1.2022 (HE 170/2021 vp). Julkinen keskustelu lastensuojelun tai yleensä sosiaalityöntekijöiden resurssi- ja jaksamiskysymyksistä näyttäisi jatkuvan, sillä 2020-luvulla työnkuormittavuuteen ja palkkaukseen liittyvät epäkohdat nouse- vat edelleen julkiseen keskusteluun (esim. HS 5.5.2022; HS 11.12.2022).

Mirja Satka (2009) toteaa *Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaa- lisen asiantuntijat* -artikkelissaan, että hallituspoliittinen retoriikka on karttanut ”valtion tai julkisen vallan vastuuseen tai ongelmiin” viittaavien sosiaalisten käsittei- den käyttöä ja pyrkinyt julkisuudessa siirtämään ongelmien ratkaisemisen vastuuta toimeenpanevalle taholle. Tämän tutkimuksen perusteella lastensuojelun ongel- miin pyritään esittämään aiempaa aktiivisemmin ratkaisuja myös poliittisen pää- töksenteon areenoilla. Tutkimus osoittaa, että *uutisissa* esitetyissä puheenvuoroissa lastensuojelu asemoidaan entistä kiinteämmin osaksi valtion instituutiota ja lasten- suojelussa ilmenevien ongelmien ratkaisemisen nähdään olevan entistä vahvemmin poliittisten päättäjien velvollisuus. Voidaankin ajatella, että lastensuojelun poliit- tiseen päätöksen tekoon liittyvässä julkisessa keskustelussa on tapahtunut muutos välttelevästä retoriikasta kohti vastuunoton retoriikkaa. Julkisen keskustelun raken- tumisen ja vaikutusten näkökulmasta voidaan myös todeta, että tämän muutoksen myötä poliittiset toimijat edistävät entistä aktiivisemmin yhteiskunnallisen tiedon ja ongelmien äärellä käytävää lastensuojelukeskustelua, mikä vahvistaa käsitystä siitä,

että sanomalehdessä käytävä keskustelu on keino nostaa kansantietoisuuteen tietoa yhteiskunnasta ja sen ongelmista (Malmberg 2009).

7.2 Tutkimuksen luotettavuus, tutkimukselliset valinnat ja toteutuksen reunaehdot

Kuten usein yhteiskunnallisia ilmiöitä tutkittaessa myöskään tämän tutkimuksen aineisto ja siitä tehdyt tulkinnat eivät kerro kaikkea tutkittavasta kohteesta, lastensuojelun julkisesta keskustelusta. Tutkimusaineistoon kohdistuu tiettyjä rajoituksia, jotka liittyvät tutkimusasetelmaan ja aineiston hallintaan. Tutkimusaineisto koostuu *Helsingin Sanomissa* julkaistuista kirjoituksista. Tämä lähtökohta on keskeinen huomioon otettava seikka tutkimuksen tuloksia hyödynnettäessä. Tulosten yleistäminen kaikkeen lastensuojelun julkiseen keskusteluun ei ole ongelmatonta. Siinä missä 1990-luvulla perinteinen sanomalehtijournalismi oli keskeinen julkisen keskustelun alusta, on 2000-luvulla keskustelu laajentunut internetin erilaisille keskustelufoorumeille ja sosiaalisen median kanaviin (esim. Pietilä 2007, 182–185; Kantola 2011, 39–40; Mikkonen ym. 2014; Raiskila & Wiberg 2017). Tässä tutkimuksessa keskusteluja analysoidaan vain *Helsingin Sanomien* verkkojulkaisujen kautta, eikä tutkimuksessa oteta kantaa muihin sosiaalisen median ja internetin keskusteluforumien julkiseen keskusteluun. Toisin kuin sosiaalisen median alustoilla, *Helsingin Sanomissa* käyty keskustelu toteutuu toimituksellisissa käytännöissä. Tämä on huomioitava tuloksia tulkitessa. Tulokset antavat kuitenkin laajasti ja suhteellisen luotettavasti tietoa lastensuojelun julkisesta keskustelusta sanomalehdessä. Tuloksia tulee kuitenkin tulkita ja yleistää sanomalehtimedian viitekehyksessä.

Yhtä lailla sanomalehden taustalla olevan julkaisijan luotettavuus ja journalistiset periaatteet vaikuttavat merkittävästi aineiston ja siitä johdettujen tulosten luotettavuuteen (McQuail 2010). *Helsingin Sanomat* voidaan nähdä korkeat journalistiset periaatteet omaavana sanomalehtenä. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että aineisto pohjaa hyvään journalistiseen käytäntöön ja että esimerkiksi lastensuojeluun liittyvässä uutisoinnissa on pyritty todenmukaisuuteen. Kuitenkin journalistiset periaatteet vaikuttavat siihen, mitkä kirjoitukset tulevat julkisiksi. Olen tarkastellut tässä tutkimuksessa lastensuojelun julkista keskustelua toimituksellisissa käytännöissä niiltä osin kuin se on aineiston perusteella ollut mahdollista. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että *Helsingin Sanomien* toimitukselliset käytännöt vaikuttavat lastensuojelukysymysten julkiseksi tuloon ja siten lastensuojelun julkisen keskustelun luonteeseen. Kun pohditaan tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä kaikkeen lastensuojelukeskusteluun, on ymmärrettävä, että tämän tutkimuksen tulokset eivät tuo vastauksia niistä lastensuojelukeskusteluista, jotka käydään julkisuudelta piilossa. Näin ollen luotettavuutta pohdittaessa, on huomioitava, että tutkimuksen tulokset

antavat kuvan nimenomaan *Helsingin Sanomien* toimituksellisille käytännöille alisteisesta lastensuojelun *julkisesta* keskustelusta.

Aineiston ja siitä johdettujen tulosten tulkinta vaati myös *lastensuojelu*-käsitteen ja sen erilaisten käyttötapojen tarkastelua. Tutkimusasetelma itsessään asetti tietyt rajaukset käsitteiden määrittelylle. Tässä tutkimuksessa katse kohdistui nimenomaisesti sanan *lastensuojelu* sisältävien kirjoitusten tarkasteluun. Kuten aineiston pelkistyksenkin aikana kävi selväksi, on kuitenkin mahdollista, että lastensuojelu voidaan käsitellä eri tavoin. Lastensuojelu-käsitettä voidaan käyttää rinnan esimerkiksi puhuttaessa *lasten suojelusta* tai hyvinvointiyhteiskunnan *osajärjestelmästä* tai *palvelusta*. Toisaalta lastensuojelu voi tarkoittaa osalle keskustelijoista hyvin yksityisiä ja henkilökohtaisia asioita, kuten oman lapsen huostaanottoa. Olen kuvannut tässä tutkimuksessa toteuttamani tutkimusprosessin, jonka osaltaan toivon hälventävän epäilystä lastensuojelukäsitteen suurpiirteisestä tulkitsemisesta. Myös katseen kohdistaminen keskusteluun osallistuviin antoi mahdollisuuden arvioida eriävien käsitysten merkitystä tutkimuksen tulosten kannalta. Tutkimusprosessin aikana tekemäni valinnat ja analyysien tuottama ymmärrys vahvistaa käsitystä siitä, että tässä tutkimuksessa käsitellyssä aineistossa keskusteluun osallistuvilla on vahvasti saman suuntainen käsitys siitä, mitä lastensuojelulla tarkoitetaan suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lastensuojelun julkista keskustelua voidaan tutkia erilaisista asetelmista käsin, sillä keskustelua lastensuojelusta käydään erilaisilla foorumeilla. Tämän tutkimuksen tulosten yleistettävyyden haasteena on nimenomaan lastensuojelukeskustelun tutkiminen pelkästään sanomalehtikirjoitusten kautta. Sanomalehdessä käytyä keskustelua voidaan kuitenkin pitää tärkeänä osana lastensuojelukeskustelua, mikä perustelee sen asettamista itsenäiseksi analysoinnin kohteeksi. Myös tutkimuksen toteuttamisen kannalta oli perusteltua keskittyä analysoimaan pelkästään sanomalehtikirjoituksista muodostunutta aineistoa. Kuitenkin jotta lastensuojelun julkisesta keskustelusta saataisiin kaiken kattava kuva, tulisi keskustelua analysoida erilaisin aineistoin ja menetelmin. Esimerkiksi *haastatteluaineiston* kerääminen ja analysointi voi tuottaa erilaista näkökulmaa lastensuojelun julkisesta keskustelusta. Tutkimuksen toteuttaminen haastattelumenetelmin olisi voinut tuoda syvempää ymmärrystä keskusteluun osallistuvien motiiveista osallistua lastensuojelukeskusteluun. Puheenvuorojen esittäjiä haastatteleamalla voidaan paremmin saada näkyväksi puheenvuorojen taustalla olevia henkilökohtaisia ja jaettuja arvoja ja asenteita. Haastatteluaineiston kerääminen ja luotettavuuden suhteen haasteena on kuitenkin haastateltavien valikoituminen. Keskusteluun osallistumista tarkasteltaessa haastattelut eivät välttämättä olisi mahdollistaneet riittävällä laajuudella eri yhteiskunnallisista asemista keskusteluun osallistumisen tutkimista. Yhtäältä esimerkiksi vain toimittajien haastatteleminen olisi nostanut esille vain heidän ajatuksensa ja näkemyksensä lastensuojelun julkisesta keskustelusta sekä korostanut toimituksen roolia lastensuojelukeskustelussa. Lisäaineiston kerääminen ja analysointi olisi var-

masti lisännyt tutkimuksen luotettavuutta ja tulosten yleistettävyyttä, mutta tässä tutkimuksessa on keskitytty sanomalehtiaineistoon, joka itsessään on ollut laaja ja sen analysointi vaatinut paljon työtä.

Valitun analyysimenetelmän soveltuvuus on keskeistä tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta. Sisällönanalyysi on yleisesti käytetty menetelmä sanomalehtiaineiston tutkimuksessa (esim. Neuendorf 2002, 204). Valitun analyysimenetelmän tulee olla systemaattinen ja toistettavissa, jotta tulokset ovat luotettavia (Krippendorff 2004, 42). Tämä tarkoittaa selkeitä koodausperiaatteita ja riittävän suuren aineiston käyttämistä analyysin pohjana. Tutkimuksessa käyttämäni aineisto on laaja. Olen kohdistanut aineistoon selkeiden periaatteiden mukaisesti koodausta ja systemaattista analysointia. Olen pyrkinyt kuvaamaan aineiston laatuun, koodaukseen ja analyysiin liittyvät seikat luvussa 3.3 *Aineiston muodostus* selkeästi ja riittävän yksityiskohtaisesti, jotta lukijalle syntyy käsitys suoritetuista toimenpiteistä ja että tutkimusta toistettaessa voidaan noudatella tässä tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä ja prosesseja.

Julkisen aineiston hyödyntäminen joudutti tutkimusprosessia. Aineiston saatavilla olo *Helsingin Sanomien* verkkosivuilla mahdollisti aineiston koodaus- ja analyysityön aloittamisen viiveettä. Analyysityövälineenä NVivo-ohjelmisto oli perusteltu valinta laadullisen aineiston ja siihen kohdistettujen analyysien toteuttamisen näkökulmista. Laajemman määrällisen analyysin toteuttamiseen se ei kuitenkaan tämän tutkimuksen aineiston osalta ollut täysin riittävä valinta. Lause- ja virkeperusteinen koodaustapa vaikutti siihen, että NVivo-ohjelmalla ajettut klusterianalyysit eivät tuottaneet hyödynnettävää lisätietoa. Tämän tutkimuksen määrällisten tulosten osalta keskitytäänkin lastensuojelun julkiseen keskusteluun liittyvien yleisten tunnuslukujen ja kirjoitusten ja kommenttien määrän tarkasteluun tarkastelujaksolla. Tutkimuksen alkuvaiheessa olisin voinut paneutua tarkemmin eri tekstiaineiston koodaukseen tarkoitettujen työkalujen toiminnallisuuksiin, minkä seurauksena olisi aineistosta voinut tehdä myös tarkempia määrällisiä analyyskejä. Aineiston koodaus NVivo-ohjelmistoa hyödyntämällä mahdollisti kuitenkin koko tutkimusprosessin ajan aineistoon palaamisen ja raporttiin nostettavien aiheiden määrittämisen tarkalakin tasolla. Olen pyrkinyt kuvaamaan tekemäni vallinnat ja toimenpiteet aineiston keruuseen, koodaukseen ja analysointiin liittyen tutkimuksen toistettavuuden mahdollistamiseksi.

Tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa sen toistettavuus (Krippendorff 2004, 18–19). Tämä tutkimus on toistettavissa tietyin rajoituksin. Ensinnäkin julkisesta lähteestä koottu aineisto ja kuvaukseni aineiston keruun periaatteista antavat mahdollisuuden vastaavan aineiston kokoamiseen myös myöhemmin. On otettava kuitenkin huomioon, että aineiston keräämisessä hakusanojen suhteen tehtyjen valintojen seurauksena lopullisen aineiston ulkopuolelle on todennäköisesti jäänyt lastensuojelua käsitteleviä kirjoituksia. Toistettavuutta haastaa myös aineiston koodausvaiheessa tekemäni valinnat, jotka ovat vaikuttaneet aineistoon kohden-

nettujen myöhempien analyysien tuloksiin. Olen kuitenkin pyrkinyt kuvaamaan ja perustelemaan niin aineiston keruuseen ja muodostukseen kuin analyysiin liittyvät prosessit ja valinnat tarkasti ja selkeästi, jotta lukijan on mahdollista saada käsitys tekemistäni valinnoista ja niiden vaikutuksista tulosten tulkintaan. On huomioitava, että tehdyt valinnat vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. Tämän tutkimuksen aineisto kertoo kuitenkin sille ominaisella tavalla lastensuojelun julkisesta keskustelusta. Käytetty aineisto kattaa kolmen vuosikymmenen ajanjakson, joten tutkimustuloksia lastensuojelukeskustelussa usein esiintyvistä teemoista ja keskusteluun osallistujista voidaan pitää suhteellisen luotettavina.

Tarve tutkia lastensuojelukeskustelun toimituksellisia käytäntöjä, keskusteluteemoja ja keskusteluun osallistujia nousi aineistosta. Aineisto olisi mahdollistanut myös muita tutkimusasetelmia, kuten lastensuojelun erilaisiin toimintakäytäntöihin tai palveluihin liittyvien keskustelujen tarkastelun. Tutkimuksen alkuvaiheen haasteena olikin saada rajattua analyysiä riittävän yleiselle tasolle. Tutkimuksen edetessä jouduin tekemään valintoja, mitä tuloksia ja miten tarkalla tasolla niitä esittelen. Toisaalta laaja aineisto ja tutkimusasetelma edellyttivät analyysien tulosten esittämisen suhteellisen yleisellä tasolla, toisaalta lastensuojelukeskustelun ilmiöt vaativat myös paikka paikoin tarkempia sisääntuloja. Ymmärrän, että valintani vaikuttavat väistämättä tutkimuksen tuloksiin, niiden tulkintaan ja tulosten yleistettävyyteen. Aineistoon tehdyt rajaukset mahdollistivat kuitenkin selkeän tutkimuskokonaisuuden muodostumisen, jossa lastensuojelukeskustelun keskeiset yleiset näkökulmat asettuvat tarkastelun alle.

Toisiinsa kiinnittyvien itsenäisten osatutkimusten analyysien tekeminen helpotti laajan aineiston käsittelyä, ja tulosten esittäminen omissa tulosluvuissaan selkeytti raportointia. Lopulliseen kolmen tulosluvun kokonaisuuteen tutkimusraportti kehittyi tutkimusprosessin edetessä. Koska aineistossa esiintyvät ilmiöt ja teemat olivat usein toisiaan läpileikkaavia, analyysien aikana tietoa lastensuojelukeskustelusta kertyi tarkasteltavan tulokulman lisäksi muista näkökulmista. Kertyneiden muistiinpanojen ja eri analyysiin liittyvien huomioiden läpikäyminen ja jäsentäminen oikeiden tuloslukujen alle edellytti tekemään tuloslukujen välistä ja sisäistä jäsentelyä. Yksityiskohtaisempien tutkimuskysymysten asettaminen olisi voinut helpottaa analyysien jäsentämistä ja vähentää uudelleen lukemista ja sijoittelua, mutta todennäköisesti samalla rajannut liian tiukasti tarkastelua vain tiettyihin ilmiöihin.

Tutkimusta tehdessäni ymmärsin myös henkilökohtaisten kokemusteni ja asenteideni vaikuttavan tutkimusprosessiin ja tutkimuksen tekoon. Tutkimusta tehdessäni pyrin jättämään taka-alalle kokemukseni ja käsitykseni lastensuojelusta ja lastensuojelun julkisuuskuvausta. On kuitenkin todennäköistä, että omat käsitykseni ja ennakkoasenteeni ovat vaikuttaneet jollain tavoin tutkimuksen toteuttamiseen ja tulosten tulkintaan. Aineiston läpikäyminen ja kirjoitusten lukeminen ovat herättäneet minussa muistoja kokemistani tilanteista lastensuojelussa. Olen kuitenkin pyrkinyt jättämään nämä kokemukset taka-alalle ja asettunut objektiivisesti tarkastelemaan

aineistoa. Tulosten raportoinnissa olen pyrkinyt välttämään ammattikieltä, jotta myös lastensuojelun ulkopuoliset toimijat pystyvät arvioimaan tuloksia ja hyödyntämään niitä. Ne retoriset ilmaisut ja sanavalinnat, joita olen tässä tutkimuksessa tarkastellut, ovat nousseet aineistosta ja siten perusteltuja raportoinnissa.

7.3 Jatkotutkimustarpeet

Jo pelkästään tähän tutkimukseen kerätty laaja aineisto antaa mahdollisuuden tutkia lastensuojelun julkista keskustelua erilaisista asetelmista. Tutkimusasetelmaa vaihtamalla aineistosta voidaan saada lisää tietoa lastensuojelujärjestelmän osa-alueista ja ilmiöistä. Lastensuojelun julkista keskustelua tulisikin tulevaisuudessa tarkastella tarkemman tutkimusasetelma avulla. Analyysin kohdentaminen tiettyyn ilmiöön tuottaa tietoa lastensuojelun julkisen keskustelun ohella myös itse ilmiöstä. Jatkotutkimusaiheina ehdotan seuraavia teemoja:

1) *Lastensuojelun ilmiöt*: tutkia esimerkiksi sitä, mitä ja miten huostaanotosta tai lastensuojelutarpeen taustalla olevista tekijöistä julkisesti keskustellaan. Tietystä lastensuojelun ilmiöstä käydyin keskustelun tarkempi tutkiminen lisää ymmärrystä lastensuojelun toimintaan ja käytäntöihin liittyvistä seikoista.

2) *Lastensuojelun julkisuuskuva*: tutkia sitä, miten lastensuojelun ulkopuolella toimiva suuri yleisö kiinnostuu, tulkitsee ja minkälaisia merkityksiä se luo lastensuojelukeskustelusta. Tutkimus voisi tuottaa laajempaa ymmärrystä siitä, miten lastensuojelun asema yhteiskunnassa yleisesti koetaan.

3) *Lastensuojelu erilaisilla keskustelualustoilla*: tutkia lastensuojelun julkista keskustelua perinteisen sanomalehtimedian ja sosiaalisen median eroihin peilaten. Tutkimus siitä, miten sanomalehtikeskustelu eroaa sosiaalisen median keskustelusta, voisi lisätä ymmärrystä, millä alustoilla keskusteluun halutaan osallistua, miten näillä eri alustoilla keskustellaan ja miten diskurssikäytännöt ja retoriset valinnat eroavat.

4) *Lastensuojelusta keskustelevien intressit*: tutkia diskurssikäytäntöjen ja retoristen valintojen kautta sitä, mitä intressejä ja vaikuttamispyrkimyksiä lastensuojelukeskustelun osallistujilla on ja miten niiden avulla lastensuojelua pyritään keskusteluun osallistumisen välityksellä muuttamaan.

Tutkimalla lisää lastensuojelun julkista keskustelua voidaan täydentää tämän tutkimuksen tuottamaa tietoa vallitsevasta lastensuojelun julkisen keskustelun asetelmasta, jossa keskustelu rakentuu toimituksellisten käytäntöjen, keskusteluun osallistuvien ja yleisön välillä siten, että jokainen näistä toimijoista osaltaan vaikuttaa käytävän keskustelun sisältöön, rakenteeseen ja jatkuvuuteen ja näin ollen myös julkiseen mielipiteeseen lastensuojelusta.

Lähteet

- Ahlgren-Leinvuo, Hanna 2015: Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2014. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 4/2015.
- Ahva, Laura 2010: Making news with citizens. Public journalism and professional reflexivity in Finnish newspapers. Academic dissertation. Faculty of Social Sciences of the University of Tampere. Tampere.
- Alberth, Lars & Bühler-Niederberger, Doris 2015: Invisible children? Professional bricolage in child protection. *Children and Youth Services Review*. Volume 57, 149–158.
- Alhanen, Kai 2013: John Deweyn kokemusfilosofia. Gaudeamus. Helsinki.
- Alhanen, Kai 2014: Vaarantunut suojelualta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Raportti 24/2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 2002: Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. WS Bookwell Oy. Juva.
- Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanna 2019: Systemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi. Valtakunnallinen arviointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 3/2019. Helsinki.
- Arbeiter, Ere & Toros, Karmen 2017: Participatory discourse: Engagement in the context of child protection assessment practices from the perspectives of child protection workers, parents and children. *Children and Youth Services Review* 74, 17–27.
- Archer, Margaret S. 1995: *Realist social theory: The morphogenetic approach*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Archer, Margaret S. 2010: “Morphogenesis versus Structuration: on Combining Structure and Action” in *The British Journal of Sociology*, Vol. 33, No. 4, pp. 456–483.
- Arnkil, Tom & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert 2000: Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaoksesta joustavaan verkostointiin. *Stakes, Raportteja* 253. Helsinki.
- Arolainen, Teuvo 2000: Tutkivan journalismin vuosikymmen. *Media & viestintä*, 23 (1), 114–127.
- Ayon, Cecilia & Aisenberg, Eugene & Erera, Pauline 2010: Learning how to dance with the public child welfare system: Mexican parents’ efforts to exercise their voice. *Journal of Public Child Welfare*, 4:3, 263–286.
- Ayre, Patrick 2001: Child Protection and the Media: Lessons from the Last Three Decades. *British Journal of Social Work* 31, 887–901.
- Backe-Hansen, Elisabeth & Højer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne & Storø, Jan 2013: Out of home care in Norway and Sweden – similar and different. *Psychosocial Intervention*, vol. 22, no. 3, 193–202.
- Bauman, Zygmunt 1989: *Hermeneutics and modern social theory*. Teoksessa David Held & John B. Thompson (toim.): *Social theory of modern societies: Anthony Giddens and his critics*. Cambridge: Cambridge University Press, 35–55.
- Bardy, Marjatta 2013: Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Barfoed, Elizabeth Martinell 2019: Digital clients: An example of people production in social work. *Social Inclusion*, 7(1), 196–206.

- Berrick, Jill D. & Peckover, Sue & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit 2015: The formalized framework for decision-making in child protection care orders: A cross-country analysis. *Journal of European Social Policy* 25:4, 366–378.
- Berrick, Jill D. & Skivenes, Marit & Roscoe, Joseph N. 2021: Children's rights and parents' rights: Popular attitudes about when we privilege one over the other. *International journal of social welfare* 2022, 31: 449–462.
- Berrick, Jill D., Skivenes, Marit & Roscoe, Joseph N. 2023: Parental Freedom in the Context of Risk to the Child: Citizens' Views of Child Protection and the State in the US and Norway. *Journal of social policy*, 52(4), 864–885.
- Bhaskar, Roy 1986: *Scientific realism and human emancipation*. Verso. London.
- Bhaskar, Roy 1993: *Dialectic: The pulse of freedom*. Basi Blackwell. Oxford & Cambridge.
- Blomberg, Helena & Coranderin, Clary & Krollin, Christian & Meeuwissen, Anna & Scaramuzzinon, Roberto & Swärdin, Hans 2010: A Nordic model in child welfare? *Teoksessa Forsberg, Hannele & Kröger, Teppo (toim.): Social work and child welfare politics – Through Nordic lenses*. The Policy Press. Iso-Britania 29–46.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria 2006: "Using thematic analysis in psychology". *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77–101.
- Buckley, Helen & Skehill, Caroline & O'Sullivan, Eoin 1997: *Child protection practices in Ireland*. Oak Tree Press. Irlanti.
- Burns, Kenneth & McGregor, Caroline 2019: Child protection and welfare systems in Ireland: Continuities and discontinuities of the present. *Contemporary Issues in Research and Policy*.
- Burns, Kenneth & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit 2017: Child welfare removals by the state—complex and controversial decisions. *Teoksessa Burns, Kenneth & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit: Child welfare removals by the state. A Cross-country analysis of decision-Making Systems*. Oxford University Press, 1–17.
- Button, Mark 2003: Private security and the policing of quasi-public space. *International journal of the sociology of law* 31(3), 227–237.
- Carpentier, Nico 2015: Differentiating between access, interaction and participation. *Conjunctions: Transdisciplinary journal of cultural participation* 2 (2), 7–28.
- Castells, M. 2007: Communication, power and counter-power in the network society. *International Journal of Communication*, 1, 238–266.
- Chadwick, Andrew 2017: *The Hybrid media system: Politics and power*. Oxford University Press. Oxford.
- Christians, Clifford 2005: Ethics and politics in qualitative Research. *Teoksessa Denzin, Norman & Lincoln, Yvonna (toim.): The Sage Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage, 139–164.
- Clarke, Victoria & Braun, Virginia 2013: Teaching thematic analysis: Overcoming challenges and developing strategies for effective learning. *The Psychologist*, 26(2), 120–123.
- Connolly, Marie & Doolan, Mike 2007: Responding to the death of children known to child protection agencies. *Social Policy Journal of New Zealand* 30, 1–11.
- Cooner, Tarsem Singh & Beddoe, Liz & Ferguson, Harry & Joy, Eileen 2020: The use of Facebook in social work practice with children and families: Exploring complexity in an emerging practice. *Journal of technology in human services*, 38(2), 137–158.
- Danermark, Berth & Ekström, Mats & Jakobsen, Liselotte & Karlsson, Jan Ch. 2002: *Explaining Society. Critical Realism in the Social Sciences*. Routledge, Lontoo & New York.
- Darlington, Yvonne & Healy, Karen & Feeney, Judith A. 2010: Challenges in implementing participatory practice in child protection: A contingency approach. *Children and Youth Services Review* 32, 1020–1027.

- Darlington, Yvonne & Healy, Karen & Yellowlees, Josephine & Bosly, Fiona 2012: Parents' perceptions of their participation in mandated family group meetings. *Children and Youth Services Review* 34, 331–337.
- De Burgh, Hugo 2008: Forty years: A tradition of investigative journalism. Teoksessa De Burgh, Hugo: *Investigative Journalism*. 2. painos. Ensijulkaisu 2000. Routledge. Oxon, 54–69.
- De Godzinsky, Virve-Maria 2012: Huostaanottoasiat hallinto-oikeuksissa. Tutkimus tahdonvastaisten huostaanottojen päätöksentekomenettelystä. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Deuze, Mark 2005: What is Journalism? Professional Identity and Ideology of Journalists Reconsidered. *Journalism. Theory, Practice & Criticism* 6:4, 442–464.
- Dewey, John 1922: *Human nature and conflict: An introduction to social psychology*. Henry Holt and Company. New York.
- Dewey, John 1939: *Theory of valuation*. The University Chicago Press. Chicago.
- Dewey, John 1999: *Pyrkimys varmuuteen* (suom. Pentti Määttänen). Gaudeamus. Helsinki. (Alkuperäisteos julkaistu 1929)
- Dewey, John 2006: *Julkinen toiminta ja sen ongelmat* (suom. Mika Renvall). Vastapaino. Tampere. (Alkuperäisteos julkaistu 1927)
- Eduskunnan oikeusasiamies 2021: Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2020. K 8/2021 vp. Toimintakertomus 2020. Turenki.
- Elsley, Susan 2010: Media coverage of child deaths in the UK: The impact of Baby P: A case for influence? The University of Edinburgh/NSPCC Child Protection Research Centre.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom 2012: *Huoli puheeksi*. Opas varhaisista dialogeista. Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy. 8. painos. Ilmestynyt aikaisemmin Stakesin kustantamana 2009. Tampere.
- Eriksson Lars D. 1967: *Pakkoauttajat*. Tammi. Helsinki.
- Eriksson, Pia & Harrikari, Timo 2023: Lastensuojelun sijaishuollon palvelutuotannon muutos 2018–2023. Yksityistymisen ja markkinoistumisen trendien tarkastelu. *Yhteiskuntapolitiikka* 88: 5–6, 552–560.
- Eriksson, Pia & Korhonen, Päivi 2022: ”Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin” – Kysy ja kuuntele -hankkeen loppuraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Loppuraportti. Helsinki.
- Eronen, Tuija 2012: Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. *Acta Universitatis Tamperensis* 1713. Tampere University Press. Tampere.
- Eronen, Tuija 2013: Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisisista poluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportteja 4/2013. Tampere.
- Eräsaari, Leena 2002: *Julkinen tila ja valtion yhtiöittäminen*. Gaudeamus. Helsinki.
- Fagerström, Katarina 2016: Ihmissuhteita rakentava ja ylläpitävä lastensuojelu. Hackneyn malli ja systeeminen käytäntö lastensuojelutyössä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 42/2016. Helsinki.
- Fenton, Natalie 2010: *New media, old news: Journalism and democracy in the digital age*. SAGE.
- Flynn, Jeffrey 2004: Communicative power in Habermas's theory of democracy. *European Journal of Political Theory*, 3, 433–454.
- Fook, Jan 2002: *Social work. Critical theory and practice*. London: Sage.
- Forsberg, Hannele & Kröger, Teppo 2010: *Social work and child welfare Politics: Through nordic lenses*. Policy Press: Bristol.
- Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2021: Lastensuojelu 2020. Koronavuosi ei korostunut lastensuojelun tilastoissa – vaikutusten odotetaan näkyvän viiveellä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

- Forssén, Katja 1993: Suojaverkon lapsiperheet – keitä lastensuojelun asiakasperheet ovat ja miten lastensuojelun sosiaalityö vastaa heidän tarpeisiinsa? *Lisensiaatintutkimus*. Turun yliopisto.
- Fraser, Heather 2009: Trying to complete just, politically sensitive social work research. *Journal of Social Work* 9(1), 87–98.
- Galilee, John 2006: Literature review on media representations of social work and social workers. Scottish Executive. Edinburgh.
- Garrett, Paul Michael 2009: The case of 'Baby P': Opening up spaces for debate on the 'transformation' of Children's Services? *Critical Social Policy* 29 (3), 533–547.
- Gibson, Matthew 2016: Constructing pride, shame, and humiliation as a mechanism of control: A case study of an English local authority child protection service. *Children and Youth Review* 70, 120–128.
- Giddens, Anthony 1981: *A Contemporary Critique of Historical Materialism*. Volume 1: Power, Property and the State. Macmillan. London.
- Giddens, Anthony 1984a: Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyysissä. (suom. Pasi Andersson & Ilkka Heiskanen). Otava. Keuruu. (Alkuperäisteos julkaistu 1979)
- Giddens, Anthony 1984b: *The Constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Polity Press. Cambridge.
- Gilbert, Neil & Parton, Nigel & Skivenes, Maria 2011: *Child protection systems: International trends and orientations*. Oxford University Press.
- Glaser Barney G. & Strauss, Anselm L. 1967: *The discovery of grounded theory. Strategies for qualitative research*. AldineTransaction, New Brunswick & London.
- Haarakangas, Tanja 2018: Lastensuojelutarpeen selvitys sosiaalityön tiedonmuodostuksena. *Lisensiaatintutkimus*. Helsingin yliopisto.
- Habermas, Jürgen 1976: Tieto ja intressi (suom. Paavo Löppönen). Teoksessa Tuomela, Raimo & Patoluoto, Ilkka (toim.): *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet: Osa I. Gaudeamus*. Helsinki, 118–141.
- Habermas, Jürgen 1984a: *Vorstudien und ergänzungen zur theorie des kommunikativen Handelns*. Suhrkamp. Germany.
- Habermas, Jürgen 1984b: *The Theory of communicative action. Volume one. Reason and the rationalization of society*. Beacon Press. Boston.
- Habermas, Jürgen 1985: Julkisuus (suom. Esa Väliverronen). *Media & viestintä* 8: 3, 17–22. Ilmestynyt alun perin otsikolla 'Öffentlichkeit' teoksessa Fischer Lexikon Staat und Politik, Neuausgabe. Frankfurt, 220–226. (Alkuperäisteos julkaistu 1964)
- Habermas, Jürgen 1994: Järki ja kommunikaatio. *Tekstejä 1981–1989* (suom. Jussi Kotkavirta). 2. painos. Gaudeamus. Helsinki. (Alkuperäisteos julkaistu 1981)
- Habermas, Jürgen 2004: *Julkisuuden rakennemuutos: tutkimus yhdestä kansalaisyhteisunnan kategoriasta* (suom. Veikko Pietilä). Tampere: Vastapaino. (Alkuperäisteos julkaistu 1962)
- Haight, Wendy & Marshall, Jane & Woolman, Joanna 2015: The Child protection clinic: A mixed method evaluation of parent legal representation. *Children and Youth Services Review* 56, 7–17.
- Haight, Wendy & Surgue, Erin & Calhoun, Molly & Black, James 2017: Everyday coping with moral injury: The perspectives of professionals and parents involved with child protection services. *Children and Youth Services Review* 82, 108–123.
- Harrikari, Timo 2008: Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. *Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 87*. Helsinki.
- Harrikari, Timo 2019: *Lastensuojelun historia*. Vastapaino. Tampere.

- Hedin, Lena & Höjer, Ingrid & Brunnberg, Elinor 2011: Settling into a new home as a teenager: About establishing social bonds in different types of foster families in Sweden. *Children and Youth Services Review* 33, 2282–2289.
- Heino, Tarja 2007: Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. *Stakes. Työpaperi* 30. Helsinki.
- Heino, Tarja 2020: Prismassa teini-ikäisten palvelut ja kulku lastensuojeluun. Teoksessa Heino, Tarja (toim.): Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 12. Helsinki, 58–81.
- Heino, Tarja & Hyry, Silvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika 2016: Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti. Helsinki.
- Heino, Tarja & Lappalainen, Elina & Ranta, Heikki & Weckroth, Niina 2021: Lastensuojelun 24/7-yksiköt. Palvelutuotannon moninaisuus ja haasteet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti. Helsinki.
- Heino, Tarja & Pösö, Tarja 2003: Tilastot ja tarinat lastensuojelun tietolähteinä. *Analyyysi. Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2003):6.
- Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja 2014: Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. *Janus* vol. 22 (3), 288–298.
- Helle, Merja 2009: Journalistisen työn muutos. Teoksessa Välvirronen, Esa (toim.): *Journalismi muutoksessa*. Gaudeamus. Helsinki, 91–111.
- Hellman, Matilda & Majamäki, Maija & Hakkarainen, Pekka 2014: "The Implication of the Concept 'Nikotiiniriippuvuus' in the Finnish Tobacco Discussion." *Nordic Studies on Alcohol and Drugs* 31, no. 5–6, 485–502.
- Hemánus, Pertti 1972: Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista. Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos. *Monistesarja* 10. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Hiilamo, Heikki & Saarikallio-Torp, Miia 2011: Child custody placement outcomes for mothers. *Children and Youth Services Review* 33 (9), 1489–1496.
- Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna 2009: Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko: Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hiltunen, Ilmari 2020: Ulkoinen vaikuttaminen ja sen vastakeinot suomalaisessa journalismissa. *Media & viestintä* 43: 3, 176–205.
- Hiltunen, Tarja 2015: Äitiys, huostaanotto ja vanhemmuus. *Jyväskylän studies in education, psychology and social research* 541. Jyväskylän yliopisto.
- Hoikkala, Susanna & Kojo, Raija & Tervo, Jaana & Aaltonen, Teija 2017: Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. Kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. *Työpaperi* 19/2017. Helsinki.
- Hood, Rick 2016: How professionals talk about complex cases: A critical discourse analysis. *Child and Family Social Work* 21, 125–135.
- Hujanen, Jaana 2009: Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Välvirronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Gaudeamus. Helsinki, 112–128.
- Hämäläinen, Juha. 2007: Lastensuojelun kehityslinjoja: Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. Snellman-instituutti. Kuopio.
- Hämäläinen, Juha. 2014: Tiedontuotanto sosiaalityön rakenteellisena kysymyksenä. Teoksessa: Pohjola, Anneli; Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) 2014: *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. UNIPress.

- Hämäläinen, Päivi & Ahola, Sanna & Halme, Nina & Hastrup, Arja & Hietanen-Peltola, Marke & Häkkinen, Pirjo & Ihanus, Mirja & Järvelin, Jutta & Kauppinen, Tapani & Kilpeläinen, Katri & Kuussaari, Kristiina & Liukko, Eeva & Kärkkäinen, Jukka & Mäkelä, Matti & Mölläri, Kaisa & Nurmi-Koikkalainen, Päivi & Partanen, Airi & Perälä, Marja-Leena & Rotko, Tuulia & Rääkkönen, Outi & Suvisaari, Jaana & Töytäri, Outi 2016: Sosiaali- ja terveydenhuollon laatu- ja vaikuttavuusindikaattoreiden arviointi palvelupakettien näkökulmasta. Koottuja indikaattoreita kehittämistyössä huomioitaviksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 26. Helsinki.
- Hytönen, Kirsi-Mari & Malinen, Antti & Salenius, Paula & Haikari, Janne & Markkola, Pirjo & Kuronen, Marjo & Koivisto, Johanna 2016: Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Ikonen, Tuija 2019: Asiakasryhmäkohtainen tieto laadusta ja vaikuttavuudesta sosiaali- ja terveydenhuollon tiedolla johtamisessa ja ohjauksessa – Laaturekisterien asema palvelujärjestelmässä. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:70. Helsinki.
- Ikonen, Riikka & Eriksson, Pia & Heino, Tarja 2020: Sijoitettujen lasten hyvinvointi ja palvelukokemukset: kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 35/2020. Helsinki.
- Ishikawa, Motoko 2020: Media portrayals of ageing baby boomers in Japan and Finland. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Jaakkola, Helena 2013: Lastensuojelu ja julkisuus. Opas lastensuojelun ammattilaisille median kohtaamiseen. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.
- Jack, Gordon 1997: Discourses of child protection and child welfare. *British Journal of Social Work* 27, 659–678.
- Jenney, Angeline & Mishna, Faye & Alaggia, Ramona & Scott, Katreena 2014: Doing the right thing? (Re) Considering risk assessment and safety planning in child protection work with domestic violence cases. *Children and Youth Review* 47, 92–101.
- Jensen-Eriksen, Niklas & Mainio, Aleksis & Hänninen, Reetta 2019: Suomen suurin – Helsingin Sanomat 1889–2019. Siltala. Helsinki.
- Johnston, David W. & Schurer, Stefanie & Shields, Michael A. 2013: Exploring the intergenerational persistence of mental health: Evidence from three generations. *Journal of Health Economics*, 32(6), 1077–1089.
- Juhasz, Ida, & Skivenes, Marit 2017: The Population's Confidence in the Child Protection System – A Survey Study of England, Finland, Norway and the United States (California). *Social Policy & Administration* 51, no. 7, 1330–1347.
- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.
- Juhila, Kirsi 2005: Oikeuksista velvollisuuksiin tuesta kontrolliin? Teoksessa Roivainen, Irene; Korpinen, Johanna; Ritala-Koskinen, Aino & Sundman, Teija (toim.): Tutkiva sosiaalityö. Kunnallisen sosiaalityön muuttuva paikka 2000-luvun Suomessa. *Talentia-lehti/Sosiaalityön tutkimuksen seura*. Tampere, 13–15.
- Julkunen, Raija 2006: Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. *Stakes*. Gummerus Kirjapaino Oy. Valkeakoski.
- Jäppinen, Maija 2015: Lapsikiistat. Teoksessa Kivinen, Markku & Vähäkylä, Leena (toim.): Venäjän paltaseissa ja kaduilla. *Gaudeamus*. Tallinna, 173–174.
- Kananoja, Aulikki 2013: Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

- Kananoja, Aulikki & Ruuskanen, Kristiina 2019: Selvityshenkilöiden ehdotus lastensuojelun laatua parantavaksi tiekartaksi. Loppuraportti. Raportteja ja muistioita 4/2018. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Kantola, Anu 2011: Modernin julkisuuden teoria ja käytännöt. Teoksessa Kantola, Anu (toim.): Hetken hallitsijat. Julkinen elämä nytkeassa yhteiskunnassa. Gaudeamus. Helsinki, 17–41.
- Kantola, Johanna & Norocel, Ov Christian & Repo, Jemina 2011: Gendering violence in the school shootings in Finland. *European Journal of Women's Studies* 18(2), 183–197.
- Karjalainen, Anna 2008: Tutkimusetiikasta. Teoksessa Ronkainen, Suvi & Karjalainen, Anne (toim.): Sähköä kyselyyn! web-kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen tutkimuksia 1. Tutkimusmenetelmät. Rovaniemi, 121–131.
- Kaski, Päivi 2004: Lastensuojelun piirteitä Lappeenrannassa ja viidessä Kymenlaakson kunnassa. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja B.1:2004.
- Kataja, Kati 2012: Lapsuuden rajoilla. Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanottoasiakirjoissa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 78. Koulutussosiologian tutkimuskeskus, Ruse. Turku.
- Katajamäki, Heli 2005: Talouden selittäjät äänessä. *Taloussanomalehtien pääkirjoitustoimittajien representaatioita sosiaalisesta roolista. Tiedotustutkimus*, 4–5.
- Keränen, Marja 2017: Poliittisen osallistumisen muutos. Teoksessa Keistilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (toim.): Poliittinen osallistuminen. Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä. *SoPhi. Jyväskylä*, 134–160.
- Klemola, Pertti 1981: The Mediated Construction of Reality Helsingin Sanomat: Sananvapauden monopoli [Helsingin Sanomat: A Monopoly of Freedom of Speech]. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- Krippendorff, Klaus 2004: Content Analysis. An Introduction to Its Methodology. Sage Publications. London.
- Kilpinen, Erkki 2008: John Dewey, Georg Herbert Mead ja pragmatistisen yhteiskuntatieteen ongelmat. Teoksessa Kilpinen, E. & Kivinen, O & Pihlström, S. (toim.): Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä. Gaudeamus, Helsinki, 91–132.
- Kivinen, Tarja 1994: Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi. Näkökulmia asiakkuuden määrittämiseen. *Stakes. Tutkimuksia* 45. Helsinki.
- Koivula, Maija & Ellonen, Noora & Ikonen, Riikka & Paavilainen, Eija 2021: Nuorten kaltoinkohtelukokemukset ammatillisissa perhekodeissa ja lastensuojelulaitoksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (2021):3, 263–274.
- Kriz, Katrin & Slayter, Elspeth & Iannicelli, Alyson & Lourie, Jonathan 2012: Fear management: How child protection workers engage with non-citizen immigrant families. *Children and Youth Services Review*, 34, 316–323.
- Korhonen, Isabella 2017: Sijaishuolto Pohjoismaissa. Tutkimuskatsaus pohjoismaiseen kirjallisuuteen 2010–2017. Lapsi ja perhepalveluiden muutosohjelma. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Korvola, Aki 2023: Tuppeen sahattu Nuoriso-säätiö. Docendo.
- Kosher, Hanita & Asher Ben-Arieh 2020: Children's Participation: A New Role for Children in the Field of Child Maltreatment. *Child Abuse & Neglect* 110, no. Pt 1, 104429.
- Kunelius, Risto & Noppari, Elina & Reunanen, Esa 2009: Media vallan verkoissa. Journalismin tutkintayksikkö. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Kuutti, Heikki 1995: Tutkiva journalismi. Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus. Atena Kustannus Oy ja Jyväskylän yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Kuutti, Heikki 2015: Todenmukainen journalismi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

- Kääriäinen, Aino. 2003. Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina – Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. 2003. Hakapaino. Helsinki.
- Kääriälä, Antti 2020: Always a Step Behind? Educational and Employment Transitions among Children in Out-of-home Care. Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Helsinki.
- Kääriälä, Antti & Keski-Säntti, Markus 2020: Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret: ennen teini-ikää ja teini-iässä sijoitettujen nuorten määrät ja taustat vuoden 1997 syntymäkohortissa. Teoksessa Heino, Tarja (toim.): Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 12. Helsinki, 39–52.
- Laakso, Riitta 2016: Huostaanotto ja muutokset lapsen elämässä. Teoksessa Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.): Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vastapaino. Tampere, 157–187.
- Laakso, Riitta 2019: ”Ne näki musta”: Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2019. Helsinki.
- Laaksonen, Salla-Maaria & Nelimarkka, Matti & Tuokko, Mari & Marttila, Mari & Kekkonen, Arto & Villi, Mikko 2017: Working the fields of big data: Using big-data-augmented online ethnography to study candidate–candidate interaction at election time, *Journal of Information Technology & Politics* 14:2, 110–131.
- Lahtinen, Piia & Männistö, Leena & Raivio, Marketta 2017: Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia. Keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 7/2007. Helsinki.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2007: Sensitiivisen haastattelututkimuksen eettiset haasteet. *Janus* 15 (4), 316–332.
- Lampola, Tuuli 2022: Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnä. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopiston väitöskirjat 644. Tampere.
- Lapinleimu, Henna 2015: Miten markkinoistuminen lävistää lastensuojelua? Sosiaalityöntekijöiden arkikokemuksia tavoittamassa. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Tampereen yliopisto.
- Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2020: Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita. Helsinki.
- Lastensuojelun yksityisten palvelujen valvontatyöryhmä 2002: Lastensuojelun yksityisten palvelujen valvontatyöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Lavikainen, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Ruuskanen, Kristiina 2014: Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2014:4. Helsinki.
- Leigh, David 2019: *Investigative journalism: A survival guide*. Palgrave Macmillan. London.
- Léveillé, Sophie & Chamberland, Claire 2010: Toward a general model for child welfare and protection services: A meta-evaluation of international experiences regarding the adoption of the Framework for the Assessment of Children in Need and Their Families (FACNF). *Children and Youth Services Review* 32, 929–944.
- Lin, Yei-Whei 2017: Policy assemblage in Taiwan’s child protection reforms: policy mixture, policy regime change and shifting policy challenges. *Child Abuse Review*, 26(4), 263–274.
- Lounasmeri, Lotta 2013: ’Power investigation’ neglected: The case of the Finnish newspaper Helsingin Sanomat. *Journal of Contemporary European Studies* 21:3, 382–395.
- Lumijärvi, Ismo 1994: Vaikuttavuusarviointi sosiaali- ja terveysalan palveluyksiköissä. Käsitteellisiä tarkennuksia ja sovellutusiesimerkkejä. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia no. 187. Vaasan yliopisto.

- Löw, Martina 2008: The Constitution of space: The structuration of spaces through the simultaneity of effect and perception. *European Journal of Social Theory* 11(1), 25–49.
- Mahkonen, Sami 2007: Lastensuojelu ja laki. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia 2019: Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki.
- Malmberg, Tarmo 2009: Lippmann vai Dewey? Demokratia, poliittinen kulttuuri ja julkisuus. *Media & viestintä* 32:3, 54–72.
- Mansell, James 2006: The underlying instability in statutory child protection: Understanding the system dynamics driving risk assurance levels. *Social Policy Journal of New Zealand*, 28, 97–132.
- Marinetto, Michael 2011: A lipskien analysis of child protection failures from Victoria Climbié to 'Baby P': A street-level re-evaluation of joined-up governance. *Public Administration* Vol. 89, No. 3, 1164–1181.
- Marshall, Sheila K. & Charles, Grant & Kendrick, Kristin & Pakalnikiene, Vilmante 2010: Comparing differential responses within child protective services: a longitudinal examination. *Child Welfare*, 89(3), 57–77.
- Marshall, Jane Marie & Huang, Hui & Ryan, Joseph P. 2011: Intergenerational families in child welfare: Assessing needs and estimating permanency. *Children and Youth Services Review* 33, 1024–1030.
- Marttunen, Matti 2008: Nuorisorikosoikeus: Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Matikainen, Janne 2010: Perinteinen ja sosiaalinen media – käyttö ja luottamus. *Media & viestintä* 33:2, 55–70.
- Matikainen, Janne & Huovila, Janne 2017: Sosiaalinen media terveyden edistämisessä. *Duodecim* (133), 1003–1007.
- Mayring, Philipp 2014: *Qualitative content analysis: theoretical background and procedures*. Teoksessa Bikner-Ahsbahs, Angelika (toim.): *Approaches to qualitative research in mathematics education: Examples of methodology and methods*. Springer Netherlands, 365–399.
- Mertens, Donna M. & Ginsberg, Pauline E. 2008: Deep in ethical waters: transformative perspectives for qualitative social work research. *Qualitative Social Work*, 7(4), 484–503.
- McLaughlin, Anne Marie & Grey, Erin & Wilson, Maureen 2015: Child welfare workers and social justice: Mending the disconnect. *Children and Youth Services Review* 59, 177–183.
- McQuail, Denis 2010: *McQuail's Mass Communication Theory*. 6th edition. Sage Publications. London.
- Mikkonen, Tomi & Perälä, Riitta & Scepanovic, Sanja & Ventura, Emanuele & Del Caprio Vega, Luis Felipe & Snellman, Kirsi & Kallenbach, Jan 2014: Crowds and their disruptive influence on the development of journalism. *Bit bang* 6, 73–105.
- Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael 1994: *Qualitative data analysis*. 2. p. Sage. California.
- Misak, C. 2013: *The Pragmatist project in political philosophy*. Teoksessa Gaus, G. & D'Agostino, F. (toim.): *The Routledge companion to social and political philosophy*. Routledge. New York, 656–678.
- Morris, Pamela L. & Sarapin, Susan H. 2020: You can't block me: When social media spaces are public forums. *First Amendment Studies*. Vol 54, no.1, 52–70.
- Munro, Eileen 2004: The Impact of audit on social work practice. *British Journal of Social Work* 34 (8), 1075–1095.

- Munro, Eileen 2011: The Munro review of child protection: Final report. Department for Education. London.
- Munro, Eileen 2018: Decision-making under uncertainty in child protection: Creating a just and learning culture. *Child & Family Social Work*, 123–130.
- Mutanen, Anu 2004: Kysymyksiä demokratian kehittämisestä. Kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen kehittäminen sekä demokratia-asioiden hallinto Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Oikeusministeriö. Helsinki.
- Myers, John E. B. 2004: A history of child protection in America. Xlibris.
- Myllärniemi, Annina 2006: Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 7/2006. Yliopistopaino.
- Mänttari-van der Kuip, Maija 2022: Palvelujärjestelmään liittyvät rakenteelliset haasteet ja työntekijöiden toimintamahdollisuudet julkisen sektorin lastensuojelutyössä. *Janus* vol. 30 (1), 21–43.
- Neuendorf, Kimberly A. 2002: The Content Analysis Guidebook. Sage Publications. London.
- Neuendorf, Kimberly A. & Skalski, Paul D. 2009: Quantitative content analysis and the measurement of collective identity. Teoksessa Abdelal, Rawi & Herrera, Yoshiko M. & Johnston, Alastair Iain & McDermott, Rose (toim.): Measuring identity: A guide for social scientists. Cambridge, MA: Cambridge University Press. 203–236.
- Nieminen, Hannu 2005: Median vastuusta. *Media & viestintä* 28(2).
- Nieminen, Hannu & Aslama, Minna & Pantti, Mervi 2005: Media ja demokratia Suomessa: Kriittinen näkökulma. Oikeusministeriön julkaisu 11/2005. Edita Prima Oy.
- Niiniluoto, Ilkka 2015: Kuuluuko tieteen ääni somessa? *Duodecim* (131), 286–287.
- Nouwen, Eva & Decuyper, Stefan & Put, Johan 2012: Team decision making in child welfare. *Children and Youth Services Review* 34, 2101–2116.
- Ojala, Markus & Matikainen, Janne 2022: Heikentyntä vai eriytyntä? Suomalaisten luottamus uutismediaan. *Media & viestintä* 45:1, 44–67.
- Palola, Elina & Parpo, Antti 2011: Kunnallista sopeutumisen sosiaalipolitiikkaa. Teoksessa Palola, Elina & Karjalainen, Vappu (toim.): Sosiaalipolitiikka hukassa vai uuden jäljillä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Palonen, Kari 1988: Tekstistä politiikkaan. Vastapaino. Tampere.
- Parton, Nigel 2011: Child protection and safeguarding in England: Changing and competing conceptions of risk and their implications for social work. *British Journal of Social Work* 41 (5), 854–875.
- Parton, Nigel 2014: The politics of child protection contemporary developments and future directions. Bloomsbury Publishing.
- Parton, Nigel 2022: Critical child protection studies: an introduction. *Social Sciences* 11, 444.
- Patomäki, Heikki 2007: Uusliberalismi Suomessa. Lyhyt historia ja tulevaisuuden vaihtoehdot. 3. painos. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki.
- Pekkarinen, Elina 2011: Lastensuojelun tieto ja tutkimus. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 51.
- Pekkarinen, Elina 2016: Arjen- ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheissä – lastensuojelun näkökulma. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.): Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015, 163–180.
- Pekkarinen, Elina 2017: ”Mä oon ollut tässä asiakirja muitten joukossa” – Koulukodeista aikuistuneiden kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (toim.): Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki, 173–198.

- Peled, Einat & Leichtenritt, Ronit 2002: The Ethics of qualitative social work research. *Qualitative Social Work* 1(2), 145–169.
- Petreljus, Päivi & Eriksson, Pia 2018: Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 32/2018. Helsinki.
- Petreljus, Päivi & Yliruka, Laura & Miettunen, Nanna 2021: Systemisiä kokeiluja – kohti jatkuvaa yhdessä oppimista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 7/2021. Helsinki.
- Pietarinen, Juhani 2002: Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani: Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Tampere, 58–81.
- Pietilä, Antti-Pekka 2007: Uutisista viihdettä, viihdettä uutisista. Median muodonmuutos. Art House. Helsinki.
- Pietilä, Veikko 1976: Sisällön erittely. Gaudeamus.
- Piironen, Hannu 2005: Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Pohjalainen, Marjut 2012: Hiljaisen tiedon käsite ja hiljaisen tiedon tutkimus: katsaus viimeaikaiseen kehitykseen. *Informaatiotutkimus* 31(3), 1–10.
- Porko, Petta & Heino, Tarja & Eriksson, Pia 2018: Selvitys yksityisistä lastensuojelun yksiköistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 21. Helsinki.
- Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva 1987: Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun keskusliitto ry.
- Puonti, Annamajja 2004: Lastensuojelu ja julkisuus. Teoksessa Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.): Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki, 335–340.
- Puonti, Annamajja & Saarnio, Tuula & Hujala, Anne 2005: Lastensuojelu tänään. Sanoma Pro Oy. Helsinki.
- Puustinen-Korhonen, Aila 2013: Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Suomen Kuntaliitto. Helsinki.
- Pätiälä, Annika 2016: Lastensuojelu mediassa: sanomalehden kirjoitusten rakentama julkisuuskuva vuosina 2014–2015. Pro Gradu -tutkielma. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Pösö, Tarja 2002: Käsitteet, paha ja tutkijan rajat. Teoksessa Laitinen, Merja & Hurtig, Johanna: Pahan kosketus. PS-Kustannus. Jyväskylä, 108–126.
- Pösö, Tarja 2004: Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. *Stakes*. Helsinki.
- Pösö, Tarja 2010: Havaintoja suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. *Janus* vol. 18 (4), 324–336.
- Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Hestbæk, Anne-Dorthe 2013: Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states – time for a child centric approach? *European Journal of Social Work*, 17:4, 475–490.
- Pöyhkäri, Reeta & Välvirronen, Jari & Ahva, Laura 2016: Suomalaisen journalistin itseymmärrys muutosten keskellä. *Media & viestintä* 39:1, 1–23.
- Raiskila, Miira & Wiberg, Matti 2017: Demokratian ritareista näppäimistösureihin: Poliittisen osallistumisen kirjo laajenee. Teoksessa Keistilä-Kekkonen, Elina & Korvela, Paul-Erik (toim.): Poliittinen osallistuminen. Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä. SoPhi. Jyväskylä, 30–51.
- Rantala, Kati & Usikylä, Petri (toim.) 2021: Lakien toimivuuden seuranta ja jälkiarviointi: Nykytilan kuvauksesta kehittämishdotuksiin. Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:28. Helsinki.

- Rauhala, Pirkko-Liisa 1998: Onko keskustelu ehkäisevästä sosiaalipolitiikasta uutta Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 63 (2), 121–139.
- Ray, Samiran & Conn, Kelly & Liebeschuetz, Susan & Costoli, Verina & Tan, Meng 2013: The impact of media reporting of high-profile cases on child protection medical assessments. *Child Abuse Review*, vol. 22, 20–24.
- Renko, Elina 2016: Kuka kontrolloi alkoholinkäyttöä? – laadullinen tutkimus sosiaalityön asiakkaiden ja ammattilaisten asennoitumisesta alkoholinkäytön kontrolliin. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 53, 58–70.
- Reunanen, Esa & Väliverronen, Jari 2020: Tupo ja media. Talous- ja työmarkkinapoliittisen julkisuuden toimintahorisontit kolmella vuosikymmenellä. Tampere University Press. Tampere.
- Riessman, Cathy K. 2008: Narrative methods for the human sciences. Thousand Oaks. Sage.
- Rolin, Kristina 2002: Tieteen etiikka metodologian näkökulma. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani: Tutkijan eettiset valinnat. *Gaudeamus*. Tampere, 92–104.
- Rose, Susan & Spink, Nigel & Canhot, Ana Isabel 2015: Management research: Applying the Principles. Routledge.
- Ruohonen, Voitto & Hellman, Heikki 2020: Kritiikki journalismin ja digitalisaation puristuksessa – Journalistit kulttuurisina **välittäjinä uudessa mediaympäristössä**. <http://widerscreen.fi/numerot/2020-1/kritiikki-journalismin-ja-digitalisaation-puristuksessa-journalistit-kulttuurisina-valittajina-uudessa-mediaymparistossa/>. WiderScreen 1/2020: Taidekritiikki. Turku.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010: Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.): Haastattelun analyysi. Vastapaino. Tampere, 9–36.
- Saar-Heiman, Yuval & Krumer-Nevo, Michla 2019: 'You decide': Relationship-based knowledge and parents' participation in high-risk child protection crisis interventions. *British Journal of Social Work* 50, 1743–1757.
- Saint-Jacques, Marie-Christine & Patrick Villeneuve & Daniel Turcotte & Sylvie Drapeau & Hans Ivers 2012: The Role of Media in Reporting Child Abuse. *Journal of Social Service Research* 38, no. 3, 292–304.
- Salonen, Toivo 2004: Tieteenfilosofia. Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä tutkimuksia 1. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Samuels, Gina Miranda & Pryce, Julia M. 2008: "What doesn't kill you makes you stronger": Survivalist self-reliance as resilience and risk among young adults aging out of foster care. *Children and Youth Services Review* 30, 1198–1210.
- Satka, Mirja 2009: Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat. *Yhteiskuntapolitiikka* 74:1, 17–32.
- Sawrikar, Pooja & Katz, Ilan Barry 2014: Recommendations for improving cultural competency when working with ethnic minority families in child protection systems in Australia. *Child and Adolescent Social Work Journal*, Vol. 31(5), 393–417.
- Scott, Ben 2005: A contemporary history of digital journalism. *Television & New Media*, 6(1), 89–126.
- Schulz, Pamela 2017: Children protection, politics and procrastination: The discourse of deferral. *Children Australia*. Volume 43 (1), 13–22.
- Schulz, Pamela 2018: Children as commodities: Conflicting discourses of protection and abuse. *Children Australia*. Volume 43 (4), 231–244.

- Scourfield, Jonathan & Welsh, Ian 2003: Risk, reflexivity and social control in child protection: new times or same old story? *Critical Social Policy* Ltd 23:3, 398–420.
- Shanks, Emelie & Backe-Hansen, Elisabeth & Eriksson, Pia & Lausten, Mette & Lundström, Tommy & Ranta, Heikki & Sallnäs, Marie 2021: Privatisation of residential care for children and youth in Denmark, Finland, Norway, and Sweden. *Nordic Welfare Research*. Årgang 6 nr. 3, 128–141.
- Shlomo, Shirley Ben & Levin-Keini, Noga 2014: Who owns the trauma? A Kleinian perspective on the dialogue between child protection social workers and the media. *Child & Family Social Work* (22), 146–154.
- Shaw, Ian 2003: Ethics in qualitative research and evaluation. *Journal of Social Work* 3(1), 9–29.
- Siisiäinen Martti 1996: Yhteiskunnalliset liikkeet, yhdistykset ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Matthies, Aila-Leena & Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.) *Välittävät verkostot*. Gummerus. Jyväskylä.
- Siltainsuu, Pilvimaria 2016: Verkossa. Lastensuojelun kuva sosiaalisessa mediassa. Pukkio, Saana (toim.) *Lastensuojelun keskusliitto*. Helsinki.
- Sinko, Päivi. 2005: Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. *Palmenia-kustannus*. Helsinki.
- Skivenes, Marit & Thoburn, June 2017: Citizens' Views in Four Jurisdictions on Placement Policies for Maltreated Children. *Child & Family Social Work* 22, no. 4, 1472–1479.
- Sormanen, Niina & Dutton, William H. 2015: The Role of social media in societal change: Cases in Finland of fifth estate activity on Facebook. *Social Media + Society*, 1–16.
- Stevens, Madeleine 2018: Parents' experiences of services addressing parenting of children considered at-risk for future antisocial and criminal behaviour: A qualitative longitudinal study. *Children and Youth Services Review* 95, 183–190.
- Stones, Rob 2005: *Structuration theory*. Palgrave. New York.
- Suominen, Jarkko & Östman, Sari & Saarikoski, Petri & Turtiainen, Riikka 2013: *Sosiaalisen median lyhyt historia*. Gaudeamus.
- Swain, Shurlee 2014: *History of child protection legislation*. Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse. Sydney.
- Taira, Teemu 2019: From lutheran dominance to diversity. *Temenos – Nordic Journal of Comparative Religion*, Vol.55 (2).
- Taylor, Stephanie 2012: 'One Participant Said ...': The Implications of Quotations from Biographical Talk. *Qualitative Research* 12: 4, 388–401.
- Thompson, John B. 1989: *The theory of structuration*. Teoksessa David Held & John B. Thompson (toim.): *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and his Critics*. Cambridge: Cambridge University Press, 56–76.
- Torkkola, Sinikka 2014: Vaaliraha ja lautakasa journalismissa – kohun lietsoja vai vastuullinen arvioija? *Journalismin viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET*. Tampereen yliopisto.
- Tucker, Kenneth 1998: *Anthony Giddens and modern social theory*. SAGE. London.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.
- Tuovinen-Kakko, Tarja 2011: *Äitien kokemuksia huostaanotosta ja sen jälkeisestä elämästä*. Lapin valvirayliopisto. Lisensiaatintyö. Rovaniemi.
- Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) 2016: *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Gaudeamus. Helsinki.
- Valtionvarainministeriö 2014: *Kestävän kuntatuottavuuden ja tuloksellisuuden mittaamisen käsikirja*. https://vm.fi/documents/10623/307649/mittaamisen_kasikirja_FIN.pdf/4c82d1ab-a5cc-44ee-ac91-82a70f285154.

- Valvira 2013: Itsemääräämisoikeuden toteutuminen sosiaalihuollon ympärivuorokautisissa palveluissa: Lastensuojelussa, vammaispalveluissa, mielenterveyspalveluissa ja päihdehuollossa. Selvityksiä 1:2013. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. Helsinki.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 1995: Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa. Sosiaali ja terveysministeriön julkaisuja 1995:6. Helsinki.
- van Nijnatten, Carolus & Hopman, Marit & Knijn, Trudie 2014: Child protection victims and the "evil institutions". *Social science* (3), 726–741.
- Verhallen, Tessa 2014: In whose interest? An analysis of exemplary interaction between a family supervisor and a Dutch-Curaçaoan single-mother. *Children and Youth Services Review* 43, 105–117.
- Whipple, Mark 2005: The Dewey-Lippmann Debate Today: Communication distortions, reflective agency, and participatory democracy. *Sociological Theory* 23:2, 156–178.
- Wolff, Reinhart & Biesel, Kay & Heinitz, Stefan 2011: 'Child protection in an age of uncertainty: Germany's response'. Teoksessa Gilbert, N. & Parton, N. & Skivens, M. (toim.): *Child Protection Systems: International Trends and Orientations*, New York, Oxford University Press.
- Yliruka, Laura & Eriksson, Pia & Jokinen, Liisa & Pasanen Kaisa 2022a: Kohti monitoimijaista lastensuojelua hyvinvointialueilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 52/2022.
- Yliruka, Laura & Harrikari, Timo & Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula & Purhonen, Emmi & Salmela, Marianna 2022b: Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen: Kuntakyselyjen tulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 44/2022. Helsinki.
- Yliruka, Laura & Petrelius, Päivi & Alho, Sirkka & Jaakola, Anne-Mari & Lunabba, Harry & Remes, Silja & Keränen, Saara & Teiro, Sanna & Terämä, Anne-Marie 2020: Osaaminen lastensuojelun sosiaalityössä: Esitys asiantuntijuutta tukevasta urapolkumallista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäpaperi 36/2020. Helsinki.
- Zaccagnino, Rocca & Capo, Carmine & Guarino, Alfonso & Lettieri, Nicola & Malandrino 2021: Techno-regulation and intelligent safeguards. *Multimed Tools Appl* 80, 15803–15824.
- Zielinski, David S. 2009: Child maltreatment and adult socioeconomic well-being. *Child Abuse & Neglect*, 33(10), 666–678.

Verkkosivut:

- Aluehallintovirasto 2020: Aluehallintovirasto teki Pohjolakodille tarkastuskäynnin yhdessä Valviran kanssa <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/69907849>. Julkaistu 10.3.2020. Viitattu 23.10.2022.
- Eronen, Tuija 2007: Katsaus 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. Sosiaalialan kehittämishanke, lastensuojelun kehittämisohjelma. <https://thl.fi/documents/155392151/190380615/Eronen+2007++Katsaus+2000-luvulla+julkaistuun+suomalaiseen+lastensuojelututkimukseen.pdf/e0bcd6c9-9471-4a6f-89d1-b2d27a30e202/Eronen+2007++Katsaus+2000-luvulla+julkaistuun+suomalaiseen+lastensuojelututkimukseen.pdf?t=1578055644928>. Viitattu 17.5.2021.
- Finto 2021: Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. <https://finto.fi/yse/fi/page/Y314704>. Viitattu 20.11.2021.
- Henriksson, Markus 2018: Valvontaa kehitetään myös kansainvälisessä yhteistyössä. <https://www.valvira.fi/-/valvontaa-kehitetaan-myos-kansainvalisessa-yhteistyossa>. Päivitetty 26.4.2018. Viitattu 23.5.2022.
- Huttunen, Rauno 2014: Habermas, Jürgen. <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/habermas-jurgen#Ideaalinen%20puhetilanne>. Viitattu 16.5.2021.
- Julkisen sanan neuvosto 2013: Julkisen sanan neuvoston kannanotto sananvapauden rajoittamispyrkimyksistä. <https://www.jsn.fi/lausumat/lausuma-sananvapaudesta-2013/>. Viitattu 2.8.2022.
- Julkisen sanan neuvosto 2024: Journalistin ohjeet. <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/>. Viitattu 2.6.2024.
- Kotimaisten kielten keskus 2021: Kielitoimiston sanakirja. <https://www.kielitoimistonanakirja.fi/#/>. Viitattu 15.11.2021.
- Kuntaliitto 2017: Maakunnallistuva lastensuojelu 3. osaraportti. <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2018/tietoja-lastensuojelun-jarjestamisesta-asiakkuuksista-laitos-ja-perhehoidon>. Viitattu 19.7.2023.
- MediaAuditFinland 2020: LT ja JT tarkastustilasto 2019. <https://mediaauditfinland.fi/tilastot/>. Viitattu 16.5.2021.
- Pekkarinen, Elina & Helander, Merike 2021. Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan perustuslakivaliokunnalle eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 2019. Lapsiasiavaltuutettu. Julkaistu 15.9.2021. Viitattu 12.12.2023.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2021a: Lastensuojelun käsikirja. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 17.5.2021.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2021b: Lastensuojelu. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/lastensuojelu>. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.6.2021.
- Valvira 2023: Lasten ja huoltajien valvottujen ja tuettujen tapaamisten perustuttava lakiin. <https://valvira.fi/-/lasten-ja-huoltajien-valvottujen-ja-tuettujen-tapaamisten-perustuttava-lakiin>. Viitattu 19.12.2023.
- Valvira 2019: Sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisessa puutteita. <https://www.valvira.fi/-/sijaishuollossa-olevien-lasten-ja-nuorten-oikeuksien-toteutumisessa-puutteita>. Viitattu 8.10.2022.
- Valtionvarainministeriö 2021a: Julkinen talous. <https://vm.fi/julkinen-talous>. Viitattu 27.10.2021.
- Valtionvarainministeriö 2021b: Virkamieseettinen toimintaohje. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163089/Virkamieseettinen%20toimintaohje.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 19.12.2023.

- Väliverronen, Esa 2018: Miksi tutkijan kannattaa osallistua julkiseen keskusteluun? <https://vastuullinentiede.fi/fi/jatkokaytto/miksi-tutkijan-kannattaa-osallistua-julkiseen-keskusteluun>. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Vastuullinen tiede. Viitattu 19.12.2023.
- Yle 2015: Näin vaalirahakohu eteni, nämä ihmiset olivat mukana. <https://yle.fi/a/3-8390793>. Päivitetty 7.6.2016. Viitattu 15.10.2023.
- Yle 2017: Ylen kysely: Lastensuojelu on suurissa ongelmissa ympäri Suomen – pahimmillaan yksi ihminen hoitaa 140 lapsen asioita. <https://yle.fi/uutiset/3-9944714>. Viitattu 17.5.2021.
- Yliruka, Laura & Tervo, Jaana & Salmela, Marianna 2022: Lastensuojelun asiakasmitoitus astui voimaan – paranceko lastensuojelun laatu? THL-blogi. Julkaistu 4.2.2022. Viitattu 19.12.2023.

Lehtijulkaisut:

- HS 13.8.2003 2003: Verkossa ilmestynyt Aamun Hesari maksulliseksi <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004159719.html>. Viitattu 20.5.2021.
- HS 23.4.2012 2012: HS alkaa myydä iPadi ja digitilasta pakettina. <https://www.HS.fi/talous/art-2000004869703.html>. Viitattu 16.5.2021.
- HS 18.3.2018 2018: Tuore tilasto: HS kasvatti viime vuonna kokonaislevikkiään <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005608254.html>. Viitattu 20.5.2021.
- HS 29.3.2019 2019: Helsingin Sanomat kasvatti levikkiään ainoana seitsenpäiväisenä sanomalehtenä. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006051950.html>. Viitattu 20.5.2021.
- HS 19.11.2019 2019: HS:n verkkouutisten alkuaikojen tähtihetki osui Lahden MM-hiihtoihin: Urheiluministeri oli puhelimessa 10 sekuntia hiljaa ja vahvasti doping-hiiltäjien nimet. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006313453.html>. Viitattu 20.5.2021.
- HS 29.1.2020 2020: Helsingin Sanomien periaatelinja. <https://www.hs.fi/info/art-2000006390609.html>. Viitattu 23.5.2021.
- HS 5.5.2022 2022: Lastensuojelun tilanne Itä-Vantaalla on huolestuttava. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008791062.html>. Viitattu 11.12.2022.
- HS 26.7.2022 2022: Kiusaamiseen puuttuminen on kaikkien vastuulla. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008964769.html>. Viitattu 11.12.2022.
- HS 31.8.2022 2022: Lapsi oli jo vauvana vaativa, sitten oireilu voimistui – Helsingiläinen Aino teki perheestään lastensuojeluilmoituksen saadakseen vihdoinkin apua. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009020049.html>. Viitattu 11.12.2022.
- HS 16.9.2022 2022: Apotti lisää sekä ammattilaisen että asiakkaan oikeusturvaa. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009068850.html>. Viitattu 11.12.2022.
- HS 7.10.2022 2022: Lastensuojelun henkilöstömitoitusta koskeva lakimuutos on vaikeuttanut avunsaantia. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009115150.html>. Viitattu 11.12.2022.
- HS 9.10.2022 2022: Pelastakaa Markus. Sijoitettujen lasten määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Tarvitsemme lastensuojelulain kokonaisuudistuksen <https://www.hs.fi/visio/art-2000009058579.html>. Viitattu 11.12.2022.
- HS 5.11.2022 2022: Lastensuojelun kriisi näkyy nuorisorikollisuuden lisääntymisenä. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009175213.html>. Viitattu 11.12.2022.
- HS 4.12.2022 2022: Huonoja sijoituksia. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000009210257.html>. Viitattu 11.12.2022.
- HS 11.12.2022 2022: Sossun luukun toisella puolella. [hs.fi/sunnuntai/art-2000009115120.html](https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000009115120.html). Viitattu 11.12.2022
- HS 28.5.2019 2019: Loikalan lastensuojeluyksikön entinen asukas kertoo HS:lle puhkekiellosta ja putkamaisesta eristyksestä: ”Yritin kertoa epäkohdista” Viitattu 19.12.2023.
- Lapsen Maailma 2020: Onko lastensuojelun asiakkaalla oikeuksia? Lapsen Maailma. Julkaistu 30.10.2020. Viitattu 08.01.2023.

Lait ja asetukset:

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991

Hallintolaki 6.6.2003/434

Järjestyslaki 27.6.2003/612

Kirkkolaki 14.4.2023/652

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 911/2012

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1302/2014

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 542/2019

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 13.8.2004/759

Lastensuojelulaki (LSL) 13.4.2007/417

Perhehoitolaki 20.3.2015/263

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

Hallituksen esitykset:

HE 252/2006

HE 170/2021 vp

Ratkaisut:

EOAK/1605/2018

EOAK/5916/2018

EOAK 883/2020

Liite 1

Aineiston kolmivaiheinen pelkistysprosessi ja eri vaiheissa aineiston ulkopuolelle jätettyjen kirjoitusten määrä ja osuus

Vuosi	A* 0.0	Poistettujen kirjoitusten osuus	A 1.0	Poistettujen kirjoitusten osuus	A 1.1	Poistettujen kirjoitusten osuus	A 1.2**	A 1.2 osuus A 0.0
	n	%	n	%	n	%	N	%
1990	131	57 %	56	25 %	42	83 %	7	5 %
1991	80	35 %	52	29 %	37	81 %	7	9 %
1992	88	48 %	46	39 %	28	75 %	7	8 %
1993	155	48 %	81	25 %	61	69 %	19	12 %
1994	138	52 %	66	29 %	47	55 %	21	15 %
1995	214	63 %	80	15 %	68	54 %	31	14 %
1996	159	57 %	69	29 %	49	67 %	16	10 %
1997	174	48 %	90	24 %	68	60 %	27	16 %
1998	199	41 %	118	19 %	95	72 %	27	14 %
1999	208	58 %	87	29 %	62	55 %	28	13 %
1990–1999	1546	52 %	745	25 %	557	66 %	190	12 %
2000	144	56 %	64	0 %	64	52 %	31	22 %
2001	74	34 %	49	18 %	40	63 %	15	20 %
2002	211	37 %	132	19 %	107	56 %	47	22 %
2003	208	37 %	132	18 %	108	69 %	34	16 %
2004	191	38 %	119	13 %	104	60 %	42	22 %
2005	252	48 %	132	8 %	121	63 %	45	18 %
2006	256	27 %	187	16 %	158	56 %	69	27 %
2007	228	33 %	153	7 %	143	55 %	64	28 %
2008	274	31 %	190	10 %	171	60 %	68	25 %
2009	198	38 %	123	7 %	114	68 %	37	19 %
2000–2009	2036	37 %	1281	12 %	1130	60 %	452	22 %
2010	255	34 %	169	8 %	156	55 %	70	27 %
2011	153	31 %	105	13 %	91	55 %	41	27 %
2012	341	16 %	286	13 %	249	39 %	151	44 %
2013	217	29 %	154	13 %	134	57 %	57	26 %
2014	281	28 %	203	12 %	178	53 %	84	30 %
2015	230	29 %	163	19 %	132	51 %	65	28 %
2016	182	31 %	126	16 %	106	58 %	44	24 %
2017	211	29 %	149	12 %	131	60 %	52	25 %
2018	229	27 %	167	11 %	149	57 %	64	28 %
2019	291	24 %	220	5 %	208	59 %	85	29 %
2020	282	17 %	233	8 %	214	55 %	96	34 %
2010–2020	2417	25 %	1806	12 %	1592	54 %	739	31 %
Yhteensä:	6254	35 %	4001	15 %	3435	58 %	1451	23 %

*A = aineisto

** Tutkimuksessa analysoitu aineisto